SVENSK LITTERATURSPEGEL UNDER REDAKTION AV MARIKA STIERNSTEDT VII.

JOBBARFAMILJEN GOBSMAN

ROMAN AV LUDVIG NORDSTRÖM

STOCKHOLM ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1937

Förord till den elektroniska utgåvan

Romanen *Jobbarfamiljen Gobsman* utkom 1913. Denna upplaga från 1937 räknas som den tredje. Boken digitaliserades i april 2018.

LUDVIG NORDSTRÖM

är född i Härnösand 1882, på fädernet av gammal norrländsk släkt. Fadern var bankkamrer O. A. Nordström, farfadern var hamnkapten i Sundsvall. Genom sin mor, Marie Sarah Parfitt har han engelskt och irländskt blod. Student i födelsestaden 1901 låg han sedan ett par år i Uppsala under studiet av romanska språk, estetik och filosofi och kom därefter in på tidningsmannabanan, under åren 1903—08 medarbetande i Sundsvalls Tidning och Västernorrlands Allehanda. Under sommaren 1905 tog han drängtjänst hos en fiskare på Ulvön.

Hans debut ägde rum med en diktsamling, *Kains land* 1906, följd av novellerna *Fiskare* 1907. Men först med *Borgare,* noveller 1909, nådde han väsentlig framgång. Böckerna ha sedan kommit i nästan oavbruten följd. Produktionen rymmer utom novellistik även romaner, bl. a. den uppmärksammade *Landsortsbohem,* barndomsskildring, reseböcker, reportage, samt särskilt och under senare år alltmer framträdande, sociologiskt betonade studier, undersökningar och essayer. Sin livsåskådning har Ludvig Nordström sammanfattat i begreppet *totalism* ochi sina av totalismen präglade verk gjort sig till talesman för en litteratur, där individerna i första rummet äro exponenter för sociala och sociologiska förlopp.

Jobbarfamiljen Gobsman utkom 1913 och företräder författarens tidigare berättarkonst med dess karikatyrmässiga framställning, under vilken idéstommen småningom blir uppenbar.

Ludvig Nordström har även i stor utsträckning sysslat med teckning och målning och har framträtt med egna utställningar. Han är bosatt i Stockholm. FÖRSTA KAPITLET.

Som är till för att förmedla bekantskapen mellan läsaren och den hedervärde potatishandlar Gobs-man på Söder, ge en inblick i hans liv som familjefar, människa och affärsman, teckna vidden och arten av hans fina umgänge och slutligen för läsaren framställa nödvändigheten av att skaffa sig en orden.

§ I-

Du har helt säkert inte, vördade läsare, hört historien om potatishandlar Gobsman och Vasaorden, och därför skall jag nu berätta den för dig, ty kanske kan den komma att lära dig ett och annat dels om den mänskliga naturen och dels om en hel del ting, som utan tvivel varit dig intill denna dag rätt obekanta.

Förflyttom oss alltså till Söder i Stockholm, där potatishandlarn bodde i ett litet brunt, gammaldags stenhus om en våning och frontespis. Inte långt från Mosebacke. Nere residerade han och hans gumma, i frontespisrummen

sonen Karl och dottern Jenny.

Karl var löjtnant, ty det kan ju vem som helst bli i våra dagar, han hade dessutom anfört en gym-

7nasttrupp utomlands, bockat på det rätta sättet och fått en orden.

Jenny gick på Akademien för sköna konster och ritade nakna herrar, ty det är av alla världens konster den allra finaste och uppskattas så högt av staten, att den belönas med guldmedalj, och det är fara värt, att det i grund och botten var den, som Jenny ville åt.

Men gubben, han hade varken orden eller medalj, han hade bara sin affär i potatis vid Munkbron, men hade han inte haft den, så skulle nog varken Karl ha fått sin orden eller Jenny sin medalj.

— För si, tnu! sa gubben, som blåste på detta sätt, emedan han av naturen var täppt i näsan.

— För si, tnu, det är... man kan säga det, mina små vänner, man kan säga det!... att det är mina pengar, som gör det! Jag säger inte, det är, men troligtvis, mina vänner! Troligtvis!

Och det hade han nog så rätt i. Och han ansågs äga sin lilla halva million och lite till. Ty gubben hade i all sin dar varit en kniv.

Egentligen var han en lanthandlare, som genom lyckade affärer arbetat sig upp ända till Stockholm, och det är inte illa gjort. Jag misstänker, att ganska få av mina ärade läsare skulle duga till att göra om det, och därför böra de respektera gubben. Åtminstone hans förmåga. Hans moral kan man kanske däremot gå lite så där mera avsides och tala om, men å andra sidan, skulle man tala öppet om folks

8moral i allmänhet, så blev följden den, att... att man aldrig fick göra annat än gå lite så där avsides.

Nå! Gubben hade nu bott i tjugu år på Söder, i sitt lilla bruna stenhus, ty det var hans eget. Först när han kom till Stockholm, hade han genomsnokat hela stån för att finna sig en lämplig bostad, och han hade haft med sig sin vän fanjunkar Polviander, och denne hade först fört honom till Östermalm. Naturligtvis. Det lär ha varit en syn att se de båda herrarna stå på trottoaren utanför de inspekterade husen och diskutera. Gubben Gobsman stor och lång med rött ansikte, redan grånat hår och grånade mustascher samt med en måge att ingalunda förakta, dessutom kobent, iförd en grön bonjourkostym och med byxen upphakad på skoskaftet, gammaldags nervikt krage och svart heltäckare samt på huvut en grå filthatt. Fanjunkarn lika lång men mager och tillknäppt.

Och Gobsman stod bakåtlutad med utbredda armar, medan fanjunkarn stod framåtlutad med blicken i marken, stödd på sin käpp. Och så liknade de hyska och hake.

Redan då hade Gobsman sättet att klappa på armen och efter varje anförande säga:

— Just det, ja! Just det!

Och när nu fanjunkarn berömt Östermalmshusen, så sa Gobsman:

— Just det, ja, min hedersbror! Just det! Det är fina hus! Mycket fina hus! Det är det, det! All-

9deles för fina hus, för mig! Med målade lusthus på murarna, tnu, och murgröna över soptunnan...

Med lusthus menade han ekotempel, men det var ju en bagatell.

— Det är fint, det, min hedersbror! Men ser du, det är inte murgrönan, som luktar, inte! Det är det inte, det! Utan soptunnan! Och jag är van vid luft, jag! Luft och ljus och frihet! Tnu!

— Hom! sa fanjunkarn. Det är mycket bra med luft och ljus och frihet, men herregud, min hedersvän, det är då också anspråk. Här i Stockholm.

— Just det, ja! sa Gobsman och klappade hans arm. Just det är det, ja, min hedersbror! Just anspråk är det! Men ser du, jag har det, jag! Anspråk! Det är mitt valspråk, det: människan måste ha anspråk! Vart skulle jag ha kommit utan anspråk! Ingenstans, min bror, ingenstans! Så vi gå vidare nu! Det gör vi! Just det!

Och då hade fanjunkarn fört honom upp till Söder och pekat med käppen ut över hela Stockholm, som låg där

med grönskande stränder och kilande slupar på Strömmen och rykande skorstenar och horisonten smältande samman med skogsranden.

— Här, min bror, här har du väl ljus och luft och frihet!

Det medgav Gobsman med nöje; så funno de det lilla huset, slumpen ville, att det stod tomt och var till salu, och så kom det i Gobsmans händer. Ja, hus, de ha sina öden! Man vet aldrig, vem man bygger åt, minst är det väl i alla fall åt sig själv. Ty hus ha

IOju en fallenhet för att leva längre än vi människor, varemot vi ha en bestämd trumf på hand i det eviga livet, som somliga avsäga sig, och då bli ju husen mer värda än de! Men förvillom oss icke in på den farliga filosofien!

Huset var förträffligt! Med fyra rum och kök nere och så de båda frontespisrummen. Det vände fasadflatan mot Stockholm och såg ut som ett glatt och storleende ansikte med frontespisens två ögon och nedre våningens fem fönster i rad som grinande tänder.

Här uppe hade gubben sitt huvudkvarter och sitt rike för sina fötter. För småstadsbon är hela stån hans, men i storstaden avskiljer man en värld för sig, över vars gränser man sällan eller aldrig kommer, och där bortom vidtar det mer eller mindre obekanta. Gubbens rike omfattade Stadsgården, Slussen, Kornhamnstorg, Munkbron, där han hade sitt kontor, Riddarholmen och Skeppsbron och sträckte sig fram till Norrbro. Över det Rubicon, som Norrström betecknade för honom, kom han i början sällan och sedan aldrig.

Klockan tio på morgonen trädde han ut ur sin port och begav sig först till mjölkmagasinföre-ståndерskan tvärsöver gatan, hon väntade alltid i dörrn.

— Si, god morgon, lilla frun! sa han. Tnu! Hur få vi med väderleken i dag, tro?

Så debatterades den. Sen kom turen till speceri-handlarn i hörnet, och där gällde det de intressanta

IIspörsmålen om varuprisernas stegring eller fall, och så bar det av nerför trapporna till Stadsgården, invid vilka gubbens gamla vänner lump- och skrothandlarna sutto som igelkottar och murrade i sina hål. De voro som instängda i gröna buteljer, ty fönsterglasen voro som buteljglas, och när solen sken in genom dem, blev luften grön och gubbarna gula.

Det finns sedan urminnes tider något gemensamt mellan lumphandlare och skomakare. De förra liksom de senare bli med tiden filosofer, men medan skomakarna genom stillasittande utvecklas till idealister och systembyggare, bli lumphandlarna tack vare ett mer kringflackande liv mera kritiskt lagda och grunda hela sin filosofi på erfarenheten. Sammalunda är det med potatishandlare, som få en ännu mer omfattande världs- och människokännedom, och gubben växlade med dessa sina vänner månget visdomsord om världens gång samt om potatisens, lumpens och skrotets betydelse i ett folks liv.

Men sin filosofi utbildade han i Stån, detta första klassens experimentalfält för människoanden. Där nere levde han dagarna i ände, strövande från kaj till kaj, från ångare till slup, från slup till skuta, och alla förde de potatis till honom. Skeppare och kunder värmde han med frukostar och middagar på alla näringsställen från "Pelikan" till "Östergötland".

Och på dessa näringsställen trivdes gubben som fisk i vatten. Här steg folk in som från en skärgårdsbrygga och gnuggade händerna av förnöjelse att vara inne i värmen och biffsteksoset, som de gått och

12väntat och längtat efter. Här levde han bland fiskare, lotsar och bönder utifrån skärgården, landsbor irt-ifrån Mälarn, sjökaptener och styrmän från kajångarna. Här blandade han sig med uppköpare, bondfångare, skrivare i verken, handelsbokhållare, strövande tidningsmän, fattiga artister och allt möjligt obestämt folk. Här hade han hela Stockholm, ja, hela Sverige som i en provlåda och lite av utlandet också.

Och med hela sällskapet pratade och skämtade han, berättade historier om Kalle Scharp och andra nationalhelgon, dryftade sjöaffärer och lantaffärer och politik, om det knep; luften var så full av ord som en huvudsvål av hårstrån, de virvlade in genom dörrar, fönster och ventiler utifrån gator och gränder, som larmade,

utifrån vattnet, som brusade och skymtade med rök och måsar i fönstersmygen och när dörren slogs upp. Och den, som hade öron att höra, han kunde snappa upp många goda idéer och ledtrådar.

Och det kunde gubben, den gamle rackarräven, ty han var en räv, det måste sägas, men han var en hedersman ändå, på sitt sätt.

Och så han kunde smickra folk!

— Si här! Si här! viskade han till sina vänner och pekade på en ung återförsäljare från landsorten, som kommit in för att vinna sina sporrar på Munkbron.

— Si här! viskade han ljudligt. Det är ... tnu!... det är... tro mig, mina herrar, det är ett ungt

13finansgeni! Storartad, mina herrar! Storartad! Från Västerås!

Och de orden kommo tyvärr att stå den unge mannen lite dyrt.

Eller en, som ville lugga gubben.

— Ja... ja! sa gubben då. Det är så, det, mina herrar! Det är så, det! Det är snart slut på gubben Gobsman, nu! Det är det, det! Tnu! Det är det! För si, vår vän här, han... han tar alla fina affärer för sig, han! Det är han, som ska göra't nu! Just det, ja! Just det! Det är han, som ska göra't!

Och då sken den andre som en sol och blev mjuk som deg, och gubben, han gnuggade händerna, han! Längre fram!

På kontoret vid Munkbron hade han på väggen hängande ett fotografi av sitt barndomshem, en vanlig enkel bondgård, inte därför att han var särskilt fäst vid detta hem utan av mycket mer praktiska orsaker.

När bönderna kommo in och affärerna skulle uppgöras, lade han ena handen på deras axel, pekade med den andra på fotografiet och sade:

— Si, tnu, jag är bonde, jag! Alldeles som ni! Det är jag, det! Så vi ska hålla ihop, vi, och hjälpa varann! Jag bor här i stån för det, jag, för att hjälpa er, mina vänner! För jag är bonde! Just det är jag! Just det! Bonde! Jaha!

Och på detta sätt blev han en vacker dag rikets största potatishandlare och kung i den världen, och det fanns många hans likar på andra områden i

14Stån, såsom sillkungar, fläskkungar, och där är sannerligen alltså gott om kungar på denna lilla fläck, alltifrån den i Fyrkanten såsom primus inter pares, om det så får sägas!

Ja, så hade åren gått, gubben hade blivit vit, barnen stora, odh Gobsman klappade sin lilla runda, trygga, brunögda hustru på axeln och sade:

— Jag tror ... eller vad säger du, gumma lilla ? ... jag tror, vi få vara nöjda! Va?

— Skulle välan det, ja! sa gumman. Skulle välan det! En kunde rent tycke, att en vore liksom lite herrskap!

Då gnuggade gubben händerna, ty han hade blivit ganska självmedveten på gamla dar.

— Just det, ja, gumma lilla! sa han. Just det, ja! Just det!

Och allt var frid och fröjd.

§ 2.

Kom så en nyårsafton, och det var för resten nyårsaftonen år 1906. Gubben var då nyss fyllda sextiotre år. Det är, som du nog vet, vördade läsare, en farlig ålder, då människor gärna dö, men gubben, han var inte död, han, utan han levde och det i allra högsta grad. Han hade själv korkat upp vin till mid-dan och var nyter som aldrig den.

Ute över Stockholm snöade det, men i det lilla bruna stenhuset hade Gobsmans främmande, och det var därför gubben korkat upp vin. Ty det var fint

15främmande, hela umgänget, som visserligen inte var stort men valt och raka motsatsen till den sortens folk,

som jag nyss berättat, att gubben umgicks med dagarna i ände.

Det var nämligen fanjunkar Polviander, som jag redan talat om, och hans förnäma maka, hennes nåd Polviander, hennes nåds syster, grevinnan Mac Lean samt grevinnans trogna väninna och sällskapsdam, den sjuttioåriga fröken Emma Baalach. Det låter ju egendomligt med grevinnor och sällskapsdamer hos en potatishandlare, men när man ser lite närmare på saken, så upplöser sig det hela och blir enklare. Och vi ska i sinom tid göra det.

Hela sällskapet vistades naturligtvis i förmaket, som hade utsikt över ljusraderna nere i stån, och det var ett gammaldags inrett rum med möbler i röd schagg, ungefär som röksalonger pläga vara på ångbåtar, och med färgtryck på väggarna föreställande landskap så sköna och så fantastiska, att de icke torde finnas i denna världen, möjligen i en annan och bättre.

Jenny hade talat med sin mor om de röda schagg-möblerna och låtit förstå, att potatishandlarns goda vänner bland lumphandlarna kanske skulle kunna bereda dem en lugn och sorgfri ålderdom.

— Nej, si, aldrig att dette sker! hade gumman svarat med en så fast övertygelse, som om hon varit frireligiös; på möbler var hon det, skulle man ju kunna säga, ty hon hade en stark tro, men inte den rätta.

16— Är du alldeles vild, barn lille! Gobsmans fine möbler! Är du rent tokuger, flicka! Nej, si, aldrig i tiden, att dette sker! Det är sanning, det!

Därmed slog gumman bort denna susande modernitetsfluga med högra handen, och den vänstra vilade på magen, trygg.

Jenny hade inte bättre framgång hos potatishandlarn, då hon en annan gång stödd på sin sköna akademi uttryckte några tvivel rörande tavlornas värde som prydnadsföremål.

— Hör nu, lilla gubben! sa hon, ty hon använde detta lekande sätt med honom. Nog ser väl lilla gubben ändå, att de här tavlorna äro ganska rysliga ?

— Just det, ja, lilla Jenny! svarade han. Just det!

— Lilla gubben tillåter alltså, att jag tar ner dem?!

— Inte det, inte, lilla Jenny! sa han och klappade henne faderligt leende på armen. Inte det! Tnu!

— Men? sa Jenny.

Gubben intog då sin Napoleonställning bland potatishandlare med händerna i kors på framsidan och kroppen bakåtlutad, munnen leende, blicken spelande, pannan klar som en guds.

— Tänk, om någon annan skulle tycka, att... man kan tänka sig det, lilla Jenny, man kan det! Tnu!... att... att det var riktigt vackra tavlor? sa han. Någon, som ... i dina ögon, men inte i allas, inte! Inte i allas!... hade så dålig smak!

— Vem då? frågade Jenny.

17— Jag! sa gubben och gnuggade händerna och bugade.

Då satte Jenny näsan i vädret, och det var hennes bästa gest. Det var nog inte mycket annat att göra, heller.

— För si, det är så med Gobsman, brukade gumman säga, att han är då så enviser! Men får en bare lirke med honom, så kan en nog få sin tanke fram ändå, på en annan väg, förståendes!

Men det var Jenny alldeles för mycket upptagen av sig själv och sina egna affärer att bry sig om, och då hon berättade händelsen för Karl, klappade han henne på axeln och sa, skrattande:

— Herregud, Jenny, vad du är barnslig fast du är så klok! Begriper du inte, va, att för dem är huset naturligtvis ett

ministerhotell? Va?

Och det var nog ett stycke av sanningen, åtminstone intill denna nyårsafton. Sen få vi väl se, hur det gick.

Och denna nyårsafton stod nu potatishandlarn, sedan man ätit middag, nöjd och fryntlig mittpå förmaksgolvet med sin gamle beprövade vän, sällskapets andre kavaljer, den hedervärde fanjunkar Polviander.

Denne hade med åren blivit en gråsprängd herre, och han stirrade tillvaron i ansiktet, så mycket han orkade, men såg ingenting ändå, ty han var så full av idéer och tankar, och det har sina sidor, som bekant.

18För övrigt levde han indragen bakom sina mustascher.

I vart sitt soffhörn sutto hennes nåd Polviander och gumman Gobsman, i var sin emma grevinnan Mac Lean och gamla sällskapsfröken Baalach, och eftersom hennes nåd Polviander sin natur trogen var aftonens ordförande, skall jag med några ord presentera henne, varemot läsaren får ge sig till tåls med att lära närmare känna grevinnan och Baalach till en gång, då deras timma slår.

Hennes nåd, alltså, var en liten vithårig, rynkig gumma, och hon satt med sin stickstrumpa under en av de utopiska tavlorna. Hennes hår var benat i gardiner från hjässan, och strax nedanför två runda, vassa, blåa ögon satt en lika rund liten röd näsa över en liten mun, som trots sin litenhet tycktes full av lagen och profeterna.

Hon var i sig själv en gammal fattig fröken von Kahge och en, med förlov sagt, ettrig gammal nåd, modiga tio år äldre än sin man. Hon hörde till dessa kvinnor, som alltid äro tio år äldre än alla män, hur unga de själva än äro och hur gamla männen. Det var förklaringen till, att hon aldrig kunnat göra något så att säga riktigt parti utan måst nöja sig med fanjunkarn. Men till hennes heder ska sägas, att, sedan hon väl tagit honom, höll hon också på honom och var en redbar gumma, fast, aj, aj, aj, att få ett finger mellan hennes vassa löständer, det var inte roligt! Och anstolt var hon till på köpet som aldrig den och hade ett v. K. i sina galoscher.

19— Ty en von Kahge är och förblir jag intill bleka döden! sa gumman och såg ut att hacka spenat med.

Hon hade alltså aldrig haft vare sig ungdom, pengar eller skönhet. Men något annat, som inte är så dumt. Ett gott huvud. Det hade gumman.

Det gjorde, att hon såg fullkomligt klart och kallt på den värld hon levde i. Hon kände precis sitt eget värde och Polvianders värde, systerns och hennes mans, Gobsmans och hela Stockholms. Hon visste, att potatishandlarn var en potatishandlare och inte en kammarherre, och detta faktum hade hon accepterat, hon visste, att han levde bland bönder och skeppare, att han själv var en bonde i själ och hjärta utan minsta kultur eller tradition, fritt i luften svävande och nästan utanför samhället, som han ogenerat bedrog vid varje tillfälle, som erbjöd sig; hon visste, att sonen i huset var en hygglig pratmakare, som jobbade med sådana herrar som löjtnant Clifford, den store bankdirektör Orsoaffs bulvan, och den uppåtgående finansstjärnan Ernst Krackman, att dottern i huset levde ett glatt liv bland sina artister, att gumman var en piga — det är ett fult ord, men hennes nåd tänkte kallt! — hon visste överhuvudtaget allt, av den enkla orsaken att hon tillhörde dessa tusen gummor i Stockholm, som genom varandra och bekanta och bekantas bekanta spinna ett marconinät över stån, där allt, som händer, uppfångas; och allt detta beså hon från den absolut oantastliga höjd, där hon, tack vare sin börd, kände och visste, att hon stod. Därför kunde hon utan

20obehag umgås i detta hus, ja, trivas där, och hon var alltid den, som förde ordet och fällde domen, ty i hennes närhet blev den några år yngre grevinnan ganska ordfattig.

Hon var det gamla döende Sverige i ett nytt, det, som alltid växer fram omkring de gamla och alltid synes dem bestå av uppkomlingar, och hon var intresserad av detta nya, som gamla äro intresserade av de unga, deras tankar, deras idéer och deras tilltag.

Nu ville olyckan, att fanjunkarn denna nyårsafton var prydd med Vasaordens gröna bandstump på redingoteuppslaget, och det ägde sina speciella orsaker. Vasaorden är ju inte så vanlig på en fanjunkares bröst, men Polviander hade burit den några år, och saken var den, att han deltagit i det kommunala. Men det var första

gången, han bar bandstumpen utan ordensstjärnan, bara för att markera, och det var gumman, som helt resolut satt dit den. Tack vare denna bandstump uppkom nu ett samtal, som hade till följd allt, vad sedan hände och som vi i sinom tid skola få se.

— Tnu! sa nämligen potatishandlarn helt nytert. Det är vackert, det där, min hedersbror! Det är vackert, det där! Mycket vackert! Tnu! Men tänk! Si, jag är lite dum jag! Jag är det! Så jag står och tänker för mig själv, att ska vännen Polviander måsta skaffa sig den där gröna bandstumpen från höga vederbörande som ett intyg, tnu... som ett

21intyg, att han duger! Nog vet vi, att han duger, nog! Ändå!

Fanjunkarn purrade ut med mustascherna och hissade upp ögonbrynen, och det betydde detsamma, som när en person reser sig och begär ordet på ett möte. Men han förekoms av aftonens ordförande, hennes nåd, som lyfte strumpstickan och sa med en röst, som åren rostat:

— Polviander! Jag anhåller att själv få svara på grosshandlarns ord!

Och därefter vände hon sig till gubben.

— Grosshandlarn är alltså motståndare till ordnar? sa hon, och hela sällskapet såg på dem, som om ett i många år hemlighållet problem nu äntligen vågat sig fram.

— Jag tror inte det, inte, hennes nåd! svarade gubben fryntligt. Jag tror inte det, inte!

— Det gläder mig att höra, kära grosshandlarn! sa gumman. Ty då kan jag säga min tanke om saken!

— Just det, ja! sa gubben. Just det! Just det!

— Min tanke är, fortsatte gumman och demonstrerade med strumpstickan, min tanke är, att den, som har en orden, han är en herre.

— Jaha! sa gubben och gnuggade händerna. Jaha, ja! En herre, ja! Just det!

— Men den, som inte har, sa gumman, den, som inte har, bästa grosshandlarn, han är till sist, i alla fall, bara en dräng, inför världen, hur utmärkt han än må vara för övrigt!

22Nu sa gubben inte nånting alls.

— Därför tycker jag, fortfor gumman, att grosshandlarn också bör skaffa sig en orden!

— Hm! sa gubben.

— Det börjar bli på tiden, kära grosshandlarn! sa gumman. Grosshandlarn kan ju göra en liten donation, det har grosshandlarn gott råd till!

— Jaha! sa gubben. En donation! Jaha! Det är fint, det! Med donationer! Mycket fint! Det är för fint för mig, det! Alldeles för fint! Det är det, det! Tnu!

Och så trummade han med fingrarna och såg i taket, ty gubben var nog lite snål, som man säger, det vill säga, att han satte värde på de pengar, han själv förtjänat.

— För barnens skull, bästa grosshandlarn! gentog gumman.

— Si där, ja! Jaha! sa gubben. För barnen!

— Ja, sa gumman. Karl har ju redan sin orden, och Jenny får snart sin medalj! Och det är fara värt, bästa grosshandlarn, att de kunna komma att skämmas en dag för sin odekorerade far! Jag säger naturligtvis inte, att de göra det! Men, ack, barn äro nu en gång sådana, att de skämmas, då de överglänsa sina föräldrar!

Gubben gnuggade händerna vid dessa ord.

— Si, sa han, si, det... det är ingen fara med det, inte, hennes nåd! Det är ingen fara med det, inte! Inte alls!

Så lutade han sig fram och klappade luften.

23— För si, pengarna, hennes nåd, pengarna, pengarna ! Ja, tänk, vad det är underligt med pengarna! Tnu! Det är förmer med dem än med ordnar! Det är så, det! Man säger det! Jag vet inte, jag! Men man säger det! Jaha! Man gör det!

Men då såg gumman på honom.

— Grosshandlarn vet bra lite om hur världen verkligen är! sa hon. Jag vill inte såra, Gud skydde mig från sådana tankar! Men jag säger bara: skaffa sig en orden, grosshandlarn!

— Här då, jaha! sa gubben och pekade på sitt bröst. Hennes nåd säger det! Tnu! Att det ska sitta en orden här! Och det är nyttigt, det då ? Förståss! Jaha! Så... det är klart det, att det är bra! Men för vad då, hennes nåd, för vad då?

— För att inte den dagen ska komma, då grosshandlarn får ångra genom barnen, att det inte skett!

Nu blev gumman Gobsman upprörd, men med stort lugn.

— Det vore välan rent på tok, om något sådant skulle kunne tänkes! sa hon. Att barn skulle skämmes för dem, som har gett dem liv och skolgång och hele rörelsen! Nej, si, det är då rent omöjeligt! Det är sanning, det!

Gumman Polviander bara nickade, vis som en gammal uggla.

— Ja, ja, mitt herrskap! sa hon. Jag säger ingenting, jag! Men nog vet jag, vad jag har sett och hört i världen, och nog vet jag, att Polviander skall bära

24bandet på rocken, så länge jag lever. Eftersom han är far! Sen får han göra, som han vill!

— Hom! sa fanjunkarn bakom mustascherna.

Och Gobsman kliade sig på hakan och såg fundersam ut.

— Var är Jenny nu då, gumma lilla? sa han med ens. Var är Jenny?

— Hon är välan på rummet, vet jag! svarade gumman. Hon är ju så ensliger av sig!

— Si där, ja! sa gubben. På rummet! Ja, vi tala om ordnar, vi! Men Jenny, hon målar hon! Det är hennes sätt, det! Hon målar Stockholm i kvällsbelysning ! Men inte kan det vara bra... för ögona! Att måla så sent inte! Jag ska gå och säga det! Åt henne!

Så lutade sig gubben fram, satte handen för munnen och sa viskande, ty han viskade gärna:

— Och inte förstår jag mig på det fina, inte! I de där tavlorna! Jag tycker, det ser ut, som när barn ritar kråkfötter, jag! Men jag är väl dum! Tnu!

Därmed viftade han och skyndade ut ur förmaket.

I salen höll gamla Lisa redan på att duka till supé. Hon gick i tofflor och var ganska lik hennes nåd Polviander. Hon hade en sådan respekt för Gobsman, att hon neg, bara hon såg honom, som om hon blivit svag i knävecken. Det gjorde hon nu också och frågade med bävande röst:

— Vill grosshandlarn, att jag ska sätta fram vin?

25Gubben stannade.

— Nej, inte vin i kväll, inte! sa han. Då kan ju våra gäster bli lite på tre kvart, kära Lisa! Och det vore ett spektakel, det! Det vore ett stort spektakel det, kära Lisa! Vi herrar ha ju druckit toddy och damerna punsch. Det får räcka för den här gången! För blev det vin nu på köpet, så kunde det ju gå som med Kalle Scharp! Och tänk, om det skulle göra det, Lisa! Tnu!

Gubben lade sin hand på hennes axel.

— Har Lisa hört, hur det gick med Kalle Scharp ? frågade han hemlighetsfullt.

— Nej, det har jag inte, grosshandlarn! svarade Lisa med en röst, som om hon hållit på att konfirmeras.

— Jo, si, Kalle Scharp hade varit ute och festat en dag! Tnu! Och så hade han fått lite för mycket till bästa. Man får det ibland, ser Lisa! Man får det! Och så blev han illamående och gick till ett fönster! Jaha! Och vad gjorde han där, då? Jo, han lutade sig ut och gav upp hela staten! Men det går ju folk på gatan! Det är meningen med gatorna, det! Vi vet det! Och nu ledo de promenerande men av hans illamående, så att de begynte ropa och svära! Tnu! Och vad gjorde han då, då ? Jo, han blev förvånad! Och så tittade han ner, och så sa han: Va katten, sa han, är det folk i pottan? sa han. Och tänk, kära Lisa, om det skulle gå så! Med hennes nåd! Så vi tar inget vin i kväll, inte! För hennes nåds skull! slöt gubben viskande.

26— Grosshandlarn är alltid så skämtsam! svarade Lisa och neg.

Men tyvärr hade hon inte begripit ett dugg.

När gubben kom ut i farstun, stannade han vid ett fönster, som vette mot norr och från vilket man kunde se hela Stockholm. Det hade slutat snöa, och stjärnorna tindrade.

— Si! Det är ju vackert igen! mumlade han, men han var lite borta i tankar, och så fortsatte han upp till Jennys rum.

Den lilla damen satt inte alls och målade, utan när gubben öppnade dörrn, stod hon spritt naken på golvet, för upprullade gardiner.

— Va? ... Va?... Tnu!... Är du inte klädd?

Ena benet höll hon i luften, och båda armarna

utsträckta mot rutorna, där hela Stockholm glodde in med tusen vita ögon, alldeles runda av att titta på henne.

Men gubben var en fin karl. Han stängde genast dörrn, och så sa han:

— Hör du, lilla Jenny, du ska komma ner, nu! Det är inte vackert det, att varken Karl eller du kan vara med oss! En helgdagskväll! Tnu! Så klä dig nu! Och så kommer du, sen!

Därefter gick han.

Karl var ute i stån på en kamratfest, och saken var den, att Jenny ämnade sig också på en liknande fest, men inte förrän de gamla somnat. Det anade inte gubben, men så var det i alla fall.

Den lilla damen var nämligen sin förträfflige herr

27faders avbild, man visste aldrig riktigt, var man hade henne. Hon levde som katterna sitt eget lilla liv för sig i mittpunkten av ett behagligt och förnöjt spinnande och kisande med ögonen. Hon gycklade med allt och alla, alldeles som gubben. Somliga sade, att hon var hjärtlös, andra sade, att hon var ett gott huvud, och därav ser man, att det där med hjärtlösa människor i sista hand bara är en smaksak. Hon trivdes i livet, och det är huvudsaken. Och hon sysslade alltid med någon liten affär, som var det roligaste av allt, och då lyste det i hennes ögon, och hon knep ihop munnen och såg ut, som om hon hade träffat utrikesministern i ett gathörn och fått höra statshemligheter.

Och just en sådan liten affär var orsaken till, att hon dansade så där lätt klädd i sitt rum, denna nyårskväll. Hon förberedde nämligen ett puts och ett upptåg, som skulle gå av stapeln om några timmar på en stor ateljéfest långt upp på Östermalm.

Det fanns nämligen en ung artist, som bar det lika ovanliga som välklingande namnet Tornister Boman. Alla den lilla damens väninnor fjäsade för honom, men han bara skrattade och slog sig på knäna, ty han var en orimligt lång figur. Nu skulle den lilla damen erövra honom genom en originell dans, som hon själv komponerat, och som hon skulle dansa, endast iförd en massa blå slöjor. Hon gjorde det ingalunda av någon kärlek, det var inte hennes musik, utan bara för att retas med kamraterna och roa sig åt den gode Tornister.

28Men som hon var en klipsk ung dam, visste hon precis, hur gamla pappor och mammor äro, och förstod, att,

om potatishandlarn och hans gumma finge se henne i slöjorna, så skulle de finna den lätta dräkten högst opassande och alls inte kunna förstå, att det hela var ett skämt och så oskyldigt som helst, och därför hade hon beslutat att för en gångs skull smyga sig ut i hemlighet.

Sådan var nu en gång den lilla damen, och det var ju inget ont i det!

Nere i förmaket hade det emellertid varit nära att bli storm. Fanjunkarn hade tänt en cigarr, ställt sig bredbent på golvet och börjat gunga fram och tillbaka. Det var stormvarningen. Hans ansikte såg vanligen ut som ett stängt fönster, men ett, tu, tre slogs det upp, och det riktiga, glödande ansiktet stack fram. Så gick det nu, och den hedervärde gamle herrn vände sig till sin välborna maka, sedan Gobs-man lämnat rummet.

— Min värderade vän! sa han. Dina ordensfunderingar nyss finner jag olämpliga, malplacerade och av en ytterlig ofinkänslighet! Jag frågar mig verkligen, vad du tänker på! Släkten von Kahge är visserligen känd för sin högt uppdrivna förmåga att, vulgärt uttryckt, trampa i klaveret. Och det är, vad du nu har gjort, och jag är fullständigt förvissad om, att vårt charmanta värdfolk, Gobsman själv i främsta rummet, äro djupt sårade!

— Det förstår jag inte alls! svarade hennes nåd

29mycket trankilt. Och det får du förlåta, att jag inte heller tror!

— Ingenlunda! ljöd gumman Gobsmans trygga röst. Ingenlunda! Si, med Gobsman är det så, ska jag säge fanjunkarn, att han är så fredliger å sig, och knappast jag kan minnes, att han har fattet humör! Så länge jag har haft bekantskap med honom, och det är nu snart i fyrti år! Och meninger får en välan tåle sig vid, här i livet, och fattes bare, att inte hennes nåd skulle få ha frihet för Gobsman och mig att yttre sine tanker! Det vore välan rent omöjeligt att ha främmende då! Det är sanning, det! Så nog är vi belåtne med hennes nåd! Det är då ingen fara!

— Hom! sa fanjunkarn och stängde fönstret, och gumman Polviander klappade gumman Gobsman på knät och log mot henne.

— Men nu är jag då rent nödder se, hur Lisa har ställt det för oss med en smörgås! sa gumman Gobsman, reste sig med någon möda och rullade ut i salen.

Hon tog en överblick av bordet, och så sa hon:

— Du har glömt vinet, Lisa!

— Det skulle inte vara något vin! svarade Lisa.

— Har grosshandlarn sagt det?

— Ja, han sa det nyss, då han gick igenom!

— Det var välan för besynnerligt! mumlade gumman, och i detsamma kom gubben ner från vinden.

30— Va menar du, Gobsman? frågade gumman. Ska vi inte bju främmende på vin?

— Inte i kväll inte! svarade gubben genast, gnuggade händerna och såg full i katten ut. Det är onödigt det, gumma lilla! Alldeles onödigt!

— Ja, men det var då rent märkvärdigt! sa gumman, som ingenting begrep. Det ha vi då alltid gjort förut, och nog vet du välan det, Gobsman?

— Just det, ja, gumma lilla! svarade Gobsman. Just det! Men vi ska inte ha det i dag, inte!

Då förtröts gumman. Ty vad var detta för sätt, att ha främmande och inte bjuda på vin! Och som alltid varit Gobsmans fordran förut! Och nu, utan vidare, skulle det vara tvärt slut! Det gick över gummans horisont!

— Sanna mina ord, Gobsman, sa hon, begynner du inte få så mycket upptåger för dig. Det är rent omöjeligt att vete, hur du vill ha det, från den ene dagen till den andre! Du är då alls inte, som du var förr i världen! Det är sanning, det!

— Tråkigt det, gumma lilla! sa Gobsman och lade huvut på sned. Men jag kan väl aldrig tro, att det är så farligt!

— En får välan hoppas det! svarade gumman lugnt. Och så får en välan ta det onde med det gode. Men bjud till bords nu, Gobsman!

Vid supén infann sig även Jenny. Hon var, som sagt, liten men med ljusblå, klipska ögon, roade av denna världen, en näsa, som blivit pigg, då den inte fått bli nog stor, och ett leende i mungiporna,

31som tillhörde en livserfaren konstnärinna, för vilken både fanjunkare, nåder och grevinnor äro såsom luft och ingenting. Hon var klädd i en underlig klänning, som jag inte kan beskriva men som närmast påminde om en nunnedräkt eller kanske ett målat nattlinne. Det var emellertid, som man kunde förstå, en mycket fin och konstnärlig dräkt ungefär som en uniform.

Så fort grevinnan fick se henne, ropade hon med upplyftade armar:

— Å nej! Se här ha vi vår lilla Rosa Bonheur! Målade du Stockholm i kvällsbelysning och visade pappa din tavla?

— Inte det inte, grevinnan! sa gubben. Inte det inte! Tnu! Precis! Men andra tavlor!

— Vad då? frågade grevinnan.

— Ja ...! sa gubben.

— Jag dansade en egyptisk stjärndans! sa Jenny. Och när lilla gubben behagade överraska mig, var jag oklädd.

— Å nej! ropade grevinnan. Du dansade kanske alldeles naken för stjärnorna?

— Precis! svarade Jenny, som om detta varit hennes vanligaste sysselsättning.

Grevinnan slog samman händerna och såg upp i taket.

— Å nej! Så sublimt! ropade hon. Ensam inför natthimlen! I skapelsens skrud! Å nej! Å nej!

Grevinnan hade nämligen ett starkt utvecklat sinne för det sublima, som vi längre fram ska se, men

32hennes nåd var inte så begåvad åt det hållet, synnerligen inte, då sublimiteten tog sig former som de nu beskrivna.

— Och det åsåg grosshandlarn? frågade hon därför.

— Jag stängde dörrn, hennes nåd! svarade gubben. Jag stängde dörrn! Tnu! Det gjorde jag, det!

— Det visar takt, bästa grosshandlarn! sa gumman vänligt nickande, och då log Jenny och betraktade henne, som man betraktar en gammal daguer-reotypi. Men gumman Gobsman sa ingenting, ty hon kände till Jennys upptåg.

Småningom blevo emellertid gästerna så fulla med mat, att kinderna stodo spända och ögonen blevo dimmiga, och då gjorde de, som man alltid gör i Sverige, om man har god uppfostran, och det hade de. Därför gäspade de, sade tack och troppade av.

Och i dörrn tryckte gumman Polviander potatishandlarns hand.

— Hjärtligt tack, kära grosshandlarn, för denna angenäma afton! sa hon. Oah ett gott och lyckosamt nytt år! Och så få vi kanske fira det årets utgång också i detta gästfria hem. Och då ska grosshandlarn laga, att grosshandlarn kan visa oss en orden! God natt! God natt!

Och så bar det äntligen av och blev tyst i huset.

Jenny gick upp till sig, och gumman stökade omkring i underkjol.

3. —

Nordström, Jobbarfamiljen Gobsman.

33Gubben i kalsongerna stod vid salsskåpet med ett stort glas i hand.

— Nu, gumma lilla, sa han, ska jag ta mig ett glas vin! Det räcker just jämnt till, det som är kvar i flaskan! Men

man ska inte slösa, gumma lilla — inte slösa! Och vi ha bara en flaska kvar! Den ska vi ha till i morgon middag!

Därmed satte gubben glaset för munnen och tömde det.

— Si! sa han. Det var gott slag, det där! Det var det, det!

Sen gingo båda in i sängkammarn och kröpo ner i sängarna. En halvtimme därefter sovo de, och huset spelade som en liten orkester av deras snarkningar.

34 ANDRA KAPITLET.

Som berättar om vad som hände Jenny på artistfesten och vem hon träffade, då hon for hem.

Jenny gjorde naturligtvis en stormande succé på kamratfesten, och det blev överenskommet mellan henne och Tornister Boman, att de båda skulle på nyårsdagens morgon resa ut till Sandhamn, där gubben Gobsman hade en sommarbostad, kallad Stugan, och måla där ett par dar.

Den lilla damen hade aldrig satt sin lilla näsa så högt i vädret som denna nyårsnatt, men segern kostade henne trehundra kronor. Tornister Boman tillhörde nämligen inte den sortens artister, som tro, att konst är kärlekshistorier. Den tiden är lyckligen förbi. Han trodde snarare, att konst är att slå mynt av sin talang, och det är vår tid, det! Därför vill jag icke säga, att han var en humbug, tvärtom, han var en honnett och hederlig pojke, som låste in sig och arbetade i sitt anletes svett och ville göra ärlig konst, men han ville ha betalt för sin tid och sitt arbete, och han hade ingen onödig sentimentalitet i blodet. Det reder man sig också mycket bra utan.

Och när nu Jenny, för att riktigt göra segern över kamraterna fullständig, föreslagit honom denna

35Sandhamnsresa, så hade han lagt sin stora hand på hennes huvud och skrattande svarat:

— Jaha, men på ett villkor, lilla pullan! Och det är, att du plockar din rika gubbe på trehundra riksdaler och lånar mig. Det är det minsta, han kan få spendera, då jag inte kunde få måla hans porträtt.

Och det hade Jenny lovat, ty hon kunde konsten att plocka gubben på pengar!

Med porträttet hängde det så samman, att Tornister, glad och oförskräckt som han var, en dag helt enkelt uppsökt potatishandlarn på hans kontor vid Munkbron och åberopande sin bekantskap med Jenny anhållit om en porträttbeställning. Han hade nämligen just då god användning för lite pengar. Men jag torde knappt behöva säga, att det inte blev någon affär utav. Gubben fick bara roligt åt honom och talade sedan ofta om detta sitt porträtt.

Men nu hade Tornister Boman passat på och tagit skadan igen, och så var han nöjd och Jenny med.

Och så for hon sin väg med hans löfte.

När nu den lilla damen efter sin triumf alltså återvände hem, var klockan ungefär halv fem på nyårsmorgonen, och hon befann sig i den allra bästa sinnesstämning. Då råkade hon, när släden passerade Jakobstorg, mitt i ödsligheten få se en herre, som såg så ovanligt glad ut på ryggen, jag menar inte berusad utan verkligen glad, som alla människor borde vara; han småsjöng och svängde med käppen, vilket alla människor däremot inte borde göra, ty det är så obehagligt för andra människors ögon. Och så

36gick han lite in med vänstra foten, det syntes bra, när han glatt lyfte den ur det ena steget i det andra. Det är inte svårt att känna igen en herre, som ser så trevlig ut, och Jenny såg genast, att det var hennes förträfflige bror Karl. Och hon begrep, att nu var även han på hemväg från sin fest.

Han var hennes motsats. Han bråddes mera på modern. Han var nämligen öppen för hela världen och färdig att ta alla i famn, glad och pratsam och tyckte, att allting var så trevligt här i livet, bara det inte var otrevligt! Han var en riktig löjtnant, av det levnadsglada slaget, som ville, att människorna skulle slå varandra på axeln och lägga bort titlarna och inte bråka, för, herregud, det blir ju bara otrevligt, då folk bråkar och diskuterar, och livet är ju så enkelt, bara man inte krånglar till det! Och när han ibland fann det riktigt intrasslat, blev han till den grad bekymrad, den hederlige Karl Gobsman, att hans ansikte såg ut som kanalsystemet på Mars med streck härs och

tvärs.

Och så jobbade han lite, som vi veta, med sin gamla regementskamrat, löjtnant Clifford, han som alla andra Stockholmslöjtnanter, och så var han kär, riktigt kär i en flicka, som hette Rosa Mull och som visste, var skåpet skulle stå. Hennes pappa hade varit konsul och fört stort hus i sin dar, men tyvärr beslöt han sig för att dö och lämnade åt änkan en dotter och en ganska fullständig ruin. Änkan fann på grund härav livet enformigt och drog sig likaledes tillbaka. Och så stod Rosa Mull där! Men hon

37var inte rädd för livet, och det ska man ju aldrig vara. Hon var fetlagd, och det är redan en hjälp, hade en krokig näsa, det ger respekt, ögon så blå, att det flammade blått kring hela pannan, och det lägger folk märke till, röd mun på köpet, och så till krona på allt en vilja som en sats dynamit.

Hon stampade i golvet och ropade:

— Jag vill! Jag vill! Och då ska det gå!

Och det gick. Hon blev bokförerska i herr Mak-

konens bilaffär, och det var hennes första steg ut i livet. Sen fick hon se Karl Gobsman, och Karl Gobsman fick se hennes ögon, dem lade han strax märke till, och Rosa Mull ropade i sitt rum:

— Jag vill! Jag vill! Och då ska det gå!

Och så gick det.

Men när Karl underrättade potatishandlarn om, att han ville gifta sig med Rosa Mull, så gick det däremot inte alls.

— Tnu! sa gubben tvärt. Spar, tills du är tretti år! Det går galant, det! Det gjorde jag! Och då ska vi tala om Rosa Mull!

En annan än Karl Gobsman skulle nog ha bråkat, men han hade så mycket att tänka på, och Rosa Mull var klok.

— Gott! sa hon. Då vänta vi, då!

Och så blev det, men kärleken blev inte svalare för det, den blev bara rödare och rödare och stod som en regnbåge över Karl Gobsmans värld, och så är den säkert vackrast och bäst med! Ja, kanske till och med sällsyntast!

38Och de lekte Hero och Leander! Ty de brukade ofta råkas på Skeppsholmen och promenera till "Blåsut", och det hade hänt, att Karl, om vackra vårkvällar, skyndat hem, medan Rosa Mull stannat kvar. Och hemkommen hade Karl från sitt fönster uppe på Söder viftat med näsduken, och nere på Kastellholmen hade Rosa Mull svarat med sin, och mellan dem brusade Strömmen som Hellesponten med kilande slupar och bolmande ångare och fartyg, medan hela stån sjöng och spelade i den rosiga vårkvällen.

Men nu hade det året ingått, då potatishandlarns löfte skulle infrias, ty om sex månar blev Karl tretti år.

Sådan var han.

När nu Jenny upptäckte honom glatt marscherande på Jakobstorg, ropade hon med full hals:

— Lilla Kalle! Vill du åka med mig? Hem?

Han stannade som häktad.

— Va? sa han. Är det du, Jenny?

— Det kan du vara säker på! svarade hon. Skynda på nu bara! Och stå inte där och gapa! Jag kastar ingen slant i mun på dig ändå!

Då hoppade Karl skyndsamt upp i släden.

— Det var ju riktigt trevligt, det här, kära Jenny! sa han och klappade systern på armen, ty han hade allaredan

potatishandlarns tag i sig, så löjtnant han var vid kungens armé.

— Det är verkligen inte så ofta, man har nöjet

39träffa sin syster ute på gatorna om natten ... ja ... det vill säga ...

Men Jenny skrattade redan, så att hon grät, ty brodern roade henne alldeles omåttligt.

— Nej, vet du, lilla Kalle! ropade hon och slängde med huvut i sin paroxysm. Det var det starkaste, jag hört på länge! Uppmanar du din egen syster att driva på gatan om nätterna??!!

— Nej, men, kära Jenny! Du missförstår mig alldeles! Jag menade naturligtvis... du förstår väl, vad jag menar, herregud, att det var riktigt trevligt att träffa dig så här apropå och få prata lite med dig. Annars hade jag ju tagit en häst på Gustav Adolfs torg och fått fara alldeles ensam hem. Och natten är ju alldeles härlig! Va? Se, sådana stjärnor! För en konstnär som du! Va?

— Jo, jag förstår, lilla Kalle! Jag förstår! Ja, det är härligt!

De foro just förbi det allvarliga slottet, vilket ser ut om nätterna, som om all världens ugglor och spökfåglar sutte på dess tak och blinkade tyst mot stjärnorna och grubblade på årtusendens besynnerliga människoöden,

— Men var har du varit? frågade Karl.

— På en ateljéfest!

— I gubbens päls?

— Nej, jag har annat under.

— Få se!

— Nej, det är mest slöjor! Jag har dansat en egyptisk st järndans.

40— Nej, så trevligt! Vem har lärt dig den?

— Ingen, lilla Kalle!

— Men varför kallar du den egyptisk stjärndans, då? Det är ju så osvenskt! Du kunde väl ha kallat den för ... ja ...

— Låt den saken vara nu, lilla gossen! sa Jenny. Och berätta i stället, vad du har gjort. Nu har jag sagt, vad jag har haft för mig.

— Ja, det måste du höra! ropade Karl ivrigt. Jo, jag har varit med Clifford och Krackman! Och Clifford berättade interiörer ur affärsvärlden! Vet du, kära Jenny, det är kolossala saker! Helt enkelt kolossala! Kan du tänka dig något sådant som detta! I en så beskedlig stad som Stockholm! En karl kan utan vidare köpa aktier för en million åttahundratusen kronor! Och han kommer inte på fästning ändå! Det är väl oerhört! Va? Säg! Jenny! Va?

— Men varför skulle han komma på fästning? frågade Jenny. För att han köper aktier? Det är väl inget brott!

— Nej, men du förstår väl, vad jag menar... herregud, därför att, när han gör konkurs och är skyldig en million åttahundratusen kronor, så har han ju ingenting! Det är väl fatalt ändå! Va?

— Det där har du bestämt fått om bakfoten, lilla Kalle! *

— Nej, vet du, nog är du vass, kära Jenny, men den saken har Clifford bättre reda på än du, ändå! En så kolossalt klar skalle som han! Han är helt enkelt fenomenalt begåvad! Det var han ju redan

41ansedd för på regementet... det var för resten därför han tog avsked!

Åter brast den lilla damen i ett skallande skratt.

— Det är väl ingenting att skratta åt, herregud, att en karl är begåvad! utropade Karl sårad och tittade ut över den dunkla Strömmen, vid vars slut Söder reste sig som en olycka.

— Nej, nej, visst inte, lilla Kalle! Men att han tog avsked från regementet, därför att han var så begåvad!

— Ja, men det är väl ganska naturligt! Va ? Det skulle jag också göra, om jag vore så begåvad som han! En officer ska ju bara göra sin plikt, men vad behövs det för begåvning i tjänsten, när man en gång har kommit in i rutinen. Men för en affärsman ! I våra dar! Det måste man vara en begåvning till! Det begriper du väl, kära Jenny! Herregud! Det är i alla fall på begåvningen, alltsammans hänger, här i världen, Jenny! Va?

Karl lyfte käppen och sjöng, bekymmerslös och glad:

Det är det, som gör skillnan så stor på en falsk och en äkta-a spanjor!

Och så stötte han kusken i ryggen. Denne höll in hästen.

— Nej, kör, kör, kusken! Jag vill inte hästen nånting! ropade Karl. Jag ville bara fråga kusken om en sak! Är det mycket älskande par, som far ut och åker vintertiden?

42— Å ja! Va ska jag säga! Si så där normalt!

— Men det är ju så kallt, kära kusken!

— Å ja! Men dom värmer sig väl!

— Pussas dom då, menar kusken?

— Ja, det är väl nå sånt där, tänker jag! Jag har inte så mycket känn på't! Jag tänker på annat, jag!

— Kusken är med andra ord en gentleman!

— Jag är väl gammal och van, tänker jag!

Karl viskade till Jenny.

— Det är en prima karl! Märker du det, Jenny? Va? Det där, som han sa, var äkta svenskt! Va?

Men Jennys tankar hade fått en ny riktning genom dessa ord.

— Var du hos Rosa Mull i går? frågade hon.

— Ja, kolossalt, kära du! ropade Karl ivrigt. Herregud, vad hon är storartad! Vore Sverige fullt av sådana kvinnor som hon och du, vore vi en stormakt om hundra år! Tror du inte, va?

— Du tror det ju, lilla Kalle! Och det räcker nog!

— Absolut! Tänk bara på Rosa! Vilken karaktär! Va? Vilken förmåga att reda sig i livet! Vet du, Jenny, jag anser henne helt enkelt storartad! Absolut storartad! Och jag tackar Gud, att hon har kommit i min väg. Gör inte du det också ? Va ?

— Det gör i alla fall inte pappa!

— Pappa har aldrig sett henne! Det är hela felet! Men nu fyller jag tretti år! Och nu ska du få se, att pappa ger med sig! Tror du inte ? Va ?

— Men om lilla gubben säger nej, då? Vad gör du då?

43— Tar avsked! utropade Karl med fart. Jag ska säga dig, kära Jenny, att jag är en ganska duktig karl, fast ni inte uppskattar mig hemma! Clifford brukar ofta höra på, vad jag säger. Du är inte så dum, du, Gobsman! har han sagt flera gånger. Det är väl ganska uppmuntrande! Tycker du inte det, Jenny! Va?

— Men har du verkligen tjänat nånting på att ha dina pengar hos honom ? Eller lurar han dig, helt enkelt ?

Karl lutade sig intill henne.

— Sexti tusen, som är bundna i husaffärer!

— Sexti tusen?

Karl nickade.

— Får du ut dem nångång också?

— Vad menar du med det!

— Äro de ordentligt reverserade? frågade den lilla damen, och därvid rynkade hon ögonbrynen som en riktig gammal bank-kines. Det var potatis i henne också!

— De stå på växlar! svarade Karl.

— Då råder jag dig bara till en sak! sa hon.

— Vadå? Va?

— Håll ögonen på Clifford!

Karl såg ut, som om han fått ett hagel i har-steken och pillade fram det med tungan. Och till slut kom det.

— Han! sa han. Han är väl solid! Va? Och så är han ju förlovad med flickan Pincus! Herregud!

44För resten reser han ut till henne i morgon. Hon ligger med familjen i Berlin.

— Ja, låt bara inte lura dig, lilla Kalle! sa Jenny. Låt bara inte lura dig! Om han så är förlovad med tio flickor Pincus!

I detsamma voro de hemma, och nu ska vi se, vad som hände dem där.

45 TREDJE KAPITLET.

Potatishandlarns dröm och uppvaknande.

Vi minnas, att Gobsman snarkade i full fart, då vi lämnade honom i hans och gummans sängkammare. Därmed fortsatte han hela natten ända till framåt morgonen, men då uppfylldes sängkammaren, ett, tu, tre, av hesa och förfärliga nödrop.

— Hjälp! Hjälp!

Gumman flög upp, som om man stuckit en syl genom sängbottnen.

— Vad är det ? Vad är det ? frågade hon yrvaket.

— Hjälp! Hjälp! skrek gubben. Jag dör! Jag dör! Tnu! Tänd ljuset!

Och när ljuset var tänt, satt gubben i sängen, alldeles blå i ansiktet.

— Men är du rent från vettet, Gobsman? ropade gumman. Du kan välan skrämme mig, så andan vill rent lämne mig i sticket!

Och hon satte handen för bröstet, som räckte till för henne och skulle räckt även åt några andra. Ty gumman var välmående.

— Jag drömde! sa gubben och vaggade, alldeles konfys, av och an.

46— En får välan uppföre sig som folk, fast en drömmer! svarade gumman, medan hon hämtade sig. Men gubben, som aldrig mer kunde låta bli att vara artig, och som helt säkert skulle komma att klappa gamla Döden vänligt på axeln, då färden begynte en dag på andra sidan, han sträckte nu en darrande hand emot gumman, klappade matt hennes arm och viskade:

— Just det, gumma lilla! Just det! Men nu är det slut med mig! Det är slut nu! På en gång! Jag känner det.

— Men jag har då välan aldrig hört på maken, ropade gumman, fullständigt förtörnad. Jag tror, du är rent besätter, Gobsman!

Gubben viskade:

— Det är hjärtat, gumma lilla! Det är hjärtat!

— Nej, si, aldrig att jag dette tror, Gobsman! svarade hon. Utan det är vinet, du drack i går kväll! Och jag tänkte ändå: må det ska vara bra, att gubben drick vin, just innan han går i sängen. Och nu ser du, hur det har gått. Det var då alldeles på tok, att du drack. Det är sanning, det!

Men gubben stönade och jämrade och måste vårdas på alla sätt. Han hade haft en av de obehagligaste drömmar, en odekorerad potatishandlare gärna kan ha, och den hade till på köpet varit åtföljd av andtäppa.

Han hade nämligen i drömmen sett alla konungariket Sveriges Vasaordnar hoppa och dansa i rummet, alldeles som för att retas med honom, och till

47sist hade de ordnat sig på ett enda led utan slut och rullat som kvarnvingar förbi sängen, fortare och fortare och fortare, och så kom det, som var värst av alltsammans: det hade droppat blod från dem, och ju fortare de snurrat, desto mer hade blodet yrt, och slutligen hade det stått som en skur kring sängen, och ur denna blodskur ropade varje orden:

— Jag rår inte för det! Jag rår inte för det! Jag rår inte för det!

Gubben hade svårt att hämta sig från denna besynnerliga dröm, men ännu svårare hade han att bli fri andnöden. Den hängde i. Gumman måste stötta under ryggen på honom, och där satt han nu i sängen som en kung. Men gumman kröp ner igen i den goda bolstervärmen, och hennes kropp avtecknade sig under täcket som det svenska landskapets kuperade terränger. Hon försökte sova med ett öga, men det är en svår konst, som bara fyllhundar kunna utföra på det rätta sättet, då de äro tvungna att hålla världshjulet stilla, medan de listigt smyga förbi in i Nirvana.

Och till på köpet knuffade gubben i henne, så fort hon domnade av.

— Inte sova nu, gumma lilla! sa han. Inte sova nu! För tänk, om jag skulle dö, då du sov! Tnu! Tänk, om jag skulle dö och ligga kall i sängen i morgon bitti.

Det där kryade upp gumman betydligt, så att hon till och med började svara, och så uppstod ett samtal mellan de båda makarna.

48— Du vet, Gobsman, sa hon, att om du tåler på dette viset, så går det bare så, att du är döder, innan året är slut!

— Skulle du bry dig så mycket om det, då, gumma lilla? sa gubben och klappade hennes arm. Skulle du det? Va?

— Jag svarer inte på sådane ord, Gobsman! sa gumman. Det gör jag inte, det.

Att gubben gjorde dylika frågor hade sina skäl. Han satt och knäppte fundersamt med pekfingrarna mot varandra och tittade ut i rummet, och det duggade alltjämt tankar och Vasaordnar om vartannat i hans huvud, ner från de rymder, som man skulle kunna kalla själens himmel. Det är en högst underlig himmel! Där utgöras stjärnorna av alla språkets ord. De tindra över oss, och vi märka dem inte, men det sitter i alla fall ett sådant litet ord och lurar på var och en av oss, på potatishandlare också, och det är just precis det lilla ordet, som i sig innesluter hela vårt öde. Det behöver inte alls vara något fint och ovanligt ord, det kan vara det allra vanligaste. Och så, ett, tu, tre, då stunden är inne och vi ana det minst, lossnar detta lilla ord och far som ett stjärnskott ner i vårt hjärta, och då förvandlas med ens hela världen, vi vakna som ur en lång dröm och bli varse oss själva. Och nu hade potatishandlarns ord lossnat, och det var just det, han satt och tänkte på, och då såg han sig och hela sitt liv, och så sa han:

— Jaså, du svarar inte på det, inte! Nej, nej! Jag förstår ju det! Men jag sitter och tänker, jag!

4. —

Nordström, Jobbarfamillen Gobsman.

49Jag gör det! Och vet du, vad jag säger till mig själv? Jo, jag säger så här! Tänk, att en karl, som har så mycket pengar som jag, ska få höra, tnu, att han i alla fall bara är en dräng inför världen!

Vid dessa ord gick det upp ett ljus för gumman.

— Men nog är du välan stolliger, Gobsman! sa hon. Sitt du och tänk på, vad hennes nåd sa, och ändå var det i bäste mening, hon sa det! Och va bryr det välan dig, vad folk tyck och säj, då du har maten och mera till, och en säng att ligge i, och ålderdomen gläder och trygg!

— Just det, ja! sa gubben. Just det! Det är alldeles utmärkt det, gumma lilla, att ha ålderdomen trygg. Och det ha vi! Det ha vi, det! Jaha! Men hur det är, så vill man... ja, vad säger du själv, gumma lilla, vill man inte det, tror du? Ha lite glädje av det man gjort? Så man inte står alldeles ensam bland människorna! Utan kan vara tillsammans med dem och känna, att man har dugt nånting till i livet och gjort nånting! Så att man vet, att man har lite anseende i alla fall för att vara en duktig karl! Tnu! Och inte bara en dräng! Inte bara en dräng, inte! För hur det är, gumma lilla, så nog vill man ha lite tack ändå, för vad man har gjort! Tror du inte det?

— Tyck du, du har gjort så mycket då, Gobsman, som människorna kan täcke dig för? svarade gumman. Fanjunkarn ha arbete i det komenale, han, och offre mycket på det! Och för det fick han tack med ordnen sin! Men va ha du gjort, Gobsman? Du ha

Soaldrig gjort mer än sålt potatis, och inte att du nånstin ha gjort nå, som jag vet då, för någon ende annan än dig själver! Och det kan välan ingen täcke dig för! Och nog har du välan lurendreje lite ock, för att komme fram ...

— Mycket lite, gumma lilla! Mycket lite! sa gubben och såg uppmärksamt i taket...

Så klappade han hennes hand.

— Tänk ändå, gumma lilla! sa han. Att du ska gå bland mina fiender, du med! Men det är livets gång! Det är livets gång! Tnu!

— Dine fiender? Ha du fiender du, Gobsman? Och jag då skulle vare en utå dom?

— Tror jag det! Tror jag det! sa gubben. Vad kan det vara annat än fiender, som talar så som du gör nu! För om du tänker efter, så nog har jag väl gjort lite gott ändå! Om du ser bara på Karl och Jenny!

— Dine egne barn!!!

— Just det, ja, gumma lilla! Just det! Mina egna barn! Just det! Och vad har jag för tack? Och du? Vad ha vi för tack av dem? Jag ger dem pengar, så att de roa sig alla dar, medan jag arbetar, och när jag dör, så bli de rika! Och tänk nu! Det var helgdagsafton i går! Jaha! Voro de hemma då? Var Karl hemma? Nej, han var inte det, inte! Utan han var borta, han! Och Jenny! Hon var på rummet, hon! Vi få sitta hemma, vi, gumma lilla, medan de leva i fina världen! Och vem vet, gumma lilla, om

51inte de med anse mig för... det är tänkbart, det, ser du... för en dräng! Vem vet? Tnu! Vem vet?

— Du är tokuger, Gobsman! Du är rent toku-ger! Det är sanning, det!

— Men, om jag dör nu då, gumma lilla, om jag dör nu! fortsatte gubben. Och du ska få se, att jag blir inte gammal! Jag känner det! Det gör jag! Just det! Om jag hade dött nu, i natt, tror du någon skulle minnas mig om tio år, då ? Tnu!

Gubben böjde sig intill gummans öra och klappade hennes hand.

— Inte en, gumma lilla! Inte en! De togo, vad jag arbetat ihop! Men jag var, som jag aldrig hade varit, jag!

Just så långt hade gubben Gobsman kommit i sina livs- och dödsbetraktelser denna nyårsnatt, då syskonen Gobsmans släde stannade utanför porten. Och gubben hörde bjällrorna och lystrade till.

— Se där, gumma lilla! sa han. Se, där ha vi Karl nu! Och va kan klockan vara ? Få se ? Fem! Är det tid att komma hem det, tycker du ? Tänk, om du skulle ta och be honom komma in! Hit till mig. Så jag fick tala lite med honom. Och fråga, om han verkligen tycker, det är riktigt att komma hem så sent. Tnu!

Men det förtröt gumman.

— Att du aldrig ska ha någen ringeste försyn för andre, Gobsman, sa hon, utan bare tänke på dig själver. Kan inte

gossen få vile nu, då han är hemme så sent! Nog hinn du välan tale med honom i morgon.

52— Inte så, gumma lilla! svarade Gobsman och klappade som vanligt. Inte så inte! Det kan hända mycket innan i morgon! Så be Karl komma in nu!

Gumman kände ju gubbens bottenlösa envishet och teg, kravlade sig ur sängen, fick på sig schal och tofflor, tog sitt ljus och försvann ut genom dörren.

53 FJÄRDE KAPITLET.

Angående samtalet mellan gubben Gobsman och hans barn.

Efter en stund kom gumman tillbaka och såg ut, som om hon skulle ha funnit huset fullt av tjuvar. Och nu var det liv i den gamla kroppen.

— Och kan du tänke dig dette, Gobsman! sa hon. Jenny har varit ute hele natten. Och i din päls! Det är rent, så en kan bli undersam!

Men gubben gjorde inte stor min. Han satt och snurrade tummarna, när gumman kom in. Nu slutade han bara med denna lilla förströelse, viftade lite och genmälte:

— Si där, gumma lilla! Si där! Då ta vi in henne också!

— Var en sak det, Gobsman! sa gumman.

Och i detsamma kommo barnen.

Karl var fin och middagsklädd med vitt skjortbröst och sidenslag. Men Jenny hade helt lugnt behållit pälsen på.

Det här var riktigt en situation i Gobsmans smak. Nu hade han ungdomarna på gaffeln och kunde leka med dem som katten med råttan. Och det var en konst, som han aldrig upphört att förnöjas av här

54i livet. Och det var en konst, som han var mästare i, på sitt sätt.

— God morgon, mina vänner! sa han alltså fryntligt. Det var trevligt att få se er tillsammans. Jag trodde bara, jag skulle få se Karl, jag! Men vad vet man här i världen ? Vad vet man ? Det är inte mycket det, kära vänner. Inte visste jag till exempel, att Jenny brukade använda min päls om nätterna!

— Hur vet pappa, att jag använder den om nätterna? frågade den lilla damen.

— Det förmodar jag bara, lilla Jenny! Det förmodar jag. Men nu ska ni berätta lite, vad ni ha gjort på nyårsnatten. I fina världen! För dit hör ju ni, mina vänner! Ni hör ju dit, ni! Och vi gamla få väl höra lite nu? Inte sant? Ha ni haft roligt?

— Kolossalt, kära pappa! svarade Karl strax. Först åt vi middag ...

— På Grand Hotell? Tnu!

— På Grand, ja! Tänk, ändå, vad man kan ha roligt här i Stockholm, bara man är förnuftig! Va ? En liten middag på Grand! Och den var väldigt, kolossalt splendid. Sen drack vi kaffe på enskilt rum och spelte lite kort... ja, jag vann för resten ... och sen satt vi och pratade! Det var bara löjtnant Clifford, bankir Kruckman och jag till sist! Väldigt hyggliga karlar, vet pappa!

— Ja, vi hade Polvianders, vi...

— Och jungfru Malin var sig lik?

Det var Karl Gobsmans smeknamn på hennes nåd. Se, han tyckte så mycket om henne.

55— Visst var hon det, kära Karl! sa gubben. Visst var hon det! Hon är så klok! Hon undrade just... ser du, man gör det, när man är gammal som hon och vi... Tnu! Man gör det! Om inte ni, mina vänner, hade börjat på överglänsa oss gamla. I fina världen, menade hon, förstår du! I fina världen! Där glömmer man ju så mycket... så mycket obetydligheter ! Inga stora saker naturligtvis, mina vänner ! Tnu! Men sådant som att fira helgerna

hemma! Och sådant där! Ingenting stort! Men lite sådant där!

Men nu förmörkades Karls vänliga ansikte.

— Jungfru Malin är, det får pappa ursäkta mig, ett gammalt rivjärn!

— Han sa så, fanjunkarn med, ska du vete, Karl! Du är rent ohövliger, sa han! Mens far var på vind! inföll gumman.

— Hör nu, pappa! ropade Karl. Jag ska säga pappa en sak, som jag fick höra av bankir Kruck-man i afton. Jungfru Malin är alltid så högfärdig över sin bror, herr "bruksägaren", herr "baron von Kahge"! Men jag kan säga pappa, att inom ett halvt år får herr "baron von Kahge" gå ifrån bruket. För han har skött sig som en stackare.

— Si där! sa gubben och gnuggade händerna och såg rentutav ut, som om han skulle funnit detta vara en glad nyhet.

— Si där ja! Jaha! Så går det med baronerna! Så går det med baronerna!

56Och så tillade han, nytert, och gnuggade fortfarande sina händer:

— Du har ju haft roligt! Jag hör det, kära Karl! sa han. Jag hör det! Och du då, lilla Jenny!

— Hon har dansat egyptiska stjärndanser på en ateljéfest! ropade den ivrige Karl.

— Va? sa gubben. Tnu! Ser man på! Vi ska öppna lite på pälsen då, Jenny! Vi ska göra det! Så kan vi... och det blir intressant, det... så kan vi få se, vad du har inunder! Om du har samma dräkt, som då jag såg dig på rummet! I går afton!

— Jag tyckte, mamma sa, att pappa var sjuk, svarade Jenny, men jag tycker det går ingen nöd på lilla gubben. Han är lika retsam som vanligt!

— Jag har varit sjuk, lilla Jenny, svarade gubben och gav igen med samma mynt, jag har varit sjuk! Men bara jag fick se er, mina vänner, så här på natten, så blev jag bättre! Och nu öppnar vi lite på pälsen.

— Va ska det tjäna till?

— Nog finner vi väl ut det! Tnu! Se så, nu öppnar vi! Tnu!

— Öppne nu, barn lille! sa gumman.

— Ja, herregud, öppna, Jenny! Öppna! ropade Karl.

— Nå, eftersom ni är så nyfikna! Men jag vill bara säga, att den här dräkten är avsedd för konstnärer !

Och så öppnade hon.

5 7— Just det, ja! sa gubben. Jag kan se det! Tnu! Jag kan se det! Att den är för konstnärer!

— Men så trevligt, Jenny! sa Karl. Fast det kunde ju vara lite mera kläder!

— Va i allanste dar, flicka, har du viset dig sådan för andre människer!? Men är du rent tokuger!

— Kära mamma! Det är ju en fantasidräkt!

— Men du har ju rakt ingenting på kroppen! Och sådan ha du spökt ut dig och liste dig ut på natten ... Nej, men aldrig att dette kan få gå, Jenny!

Gubben lade sin hand på gummans arm.

— Inte så, gumma lilla! sa han. Inte så, inte! Vi hörde ju vad Karl sa! Så trevligt, Jenny, sa han. Så trevligt! Vi förstå inte det där vi, gumma lilla! Det är så brukligt i fina världen! Det se vi nu! Tnu! Jenny hör inte till oss, inte! Vi se det nu! Utan till fina världen! Man klär sig så, där! Och så löper man ute om nätterna! Ja tänk, man är kanske en sådan där! På gatorna! Som följer med fina herrar! Det är en ära för oss, det, gumma lilla! Vi som har kostat på! Och uppfostrat! En ung dam av fina världen, som är för fin att arbeta och vara hemma om nätterna! Det

är finare att följa med fina herrar!

Jenny såg på potatishandlarn. Och som vi veta, var hon en hederlig flicka, fast hon dansade egyptisk stjärndans i slöjor. Det kan man nog vara. Och därför blev hon först röd, sen vit. Så stampade hon i golvet, rätade på sig, satte näsan i vädret och ropade:

58— Och den är min far! Är far överhuvudtaget! Det är höjden! Jag blygs, lilla gubben! Jag blygs! Att lilla gubben ska vara min far!

Och därmed gjorde hon helt om, knyckte på nacken och gick ut som en pygmédrottning.

Karl bara gapade, som en vattenpump.

— Kallade pappa Jenny ... ?

— Nu ska du vara ärlig, du också, kära Karl! sa gubben. Var ärlig nu! Tnu! Var det! Och säg din tanke!

— Ja, vet pappa, den är verkligen inte svår att säga! Pappa är ingen gentleman! Så uppför sig inte en gentleman! Inte ens mot sin egen dotter! Gomorra!

Och därmed lämnade han rummet samt sprang upp till Jenny, men hon hade reglat sin dörr. Och då gick Karl in till sig och var så fundersam och upprörd, som han förmådde.

Nere i sängkammarn satt gumman och sa:

— Men i allanste dar!... men i allanste dar!... men i allanste dar ...!

Gubben klappade hennes arm. Och han hade glömt döden och blivit riktigt kry och belåten igen.

— Si så där ja, gumma lilla! sa han. Tnu! Si så där ja! Nu vet vi det! Vi vet, vad vi är nu! Nu vet vi, vad vi är! Och det är bra det, gumma lilla! Det är mycket bra det! För framtiden!

Så hade han fångat råttan. Den räven! Och kunde sova gott. Och det gjorde han.

59 FEMTE KAPITLET.

Som innehåller berättelsen om en stor dag i grosshandlar Pappelmans och den hittills betydelsefullaste i löjtnant Karl Gobsmans liv samt i övrigt bör läsas med stor uppmärksamhet av alla rika söner, vilka därav kunna lära, att de göra bäst, om de aldrig söka utforska sina pappors ante-cedentia.

§ I-

Småningom ljusnade det över staden och blev nyårsdag, men solen lyste inte, ty den går inte upp i Stockholm på nyårsdagen förrän kl. 8,48, och nu var hon bara 8 jämnt, då Lisas väckarklocka ringde. Lisa låg i en utdragssoffa i ett litet rum innanför köket. Där hade hon tillbragt sina nätter i tio år, och vad hon tänkt kan man aldrig veta. Det var en stor dag, som randades nu för henne. Hon skulle nämligen säga upp sin plats. Det gjorde hon alltid på nyårsdagen. Hon hade gjort det sen nio år, och efter all sannolikhet skulle hon alltid komma att göra det, ty hon var av det ordentligaste temperament, och ingenting är så välgörande för hälsan,

60lynnet och det allmänna välbefinnandet som regelbundenhet i livet. Hon sade inte upp sin plats, därför att hon vantrivdes, utan därför att hon fann sig alldeles för ringa för den. Hon var nämligen ledamot av den gamla tidens jungfrusällskap, som numera är på utdöende. Skillnaden på den gamla och den nya jungfrun i Stockholm ligger däri, utifrån sett, att den gamla är intimt sammanvuxen med en byrå, medan den nya har en liten handväska. Ingenting är så lätt som att flytta en handväska, ingenting var så svårt som att flytta en byrå, om det var en riktig byrå av den rätta sorten och med fotografier på samt små människor och djur av porslin och ett klockställ med röd sammet. Just sådan var Lisas byrå. Där fanns ett porträtt av hennes systerdotter med två barn, och denna hennes systerdotter var sedan flera år fru eller, kanske rättare sagt, missis i Amerika. Den stora republiken har nämligen ganska många rottrådar i Sveriges kök och jungfrukamrar, och vem vet, om inte Lisa under nattens tystnad drömde, att hennes utdragssoffa var en stor Atlanter-ångare, vilken förde henne över till denna systerdotter, hennes enda släkting och blodsförvant på jorden. Men de gamla jungfrurna voro som katter, de fäste

sig inte vid människor utan vid hus och möbler och döda ting. Och alla dessa föremål i det Gobsmanska hemmet, som Jenny fann så fula, de representerade för Lisa det skönaste av allt. Hon kände varje ring på bordsskivan, varje fläck i soff-schaggen, varje rämna i tapeten, och hon umgicks

61med dem alla, hon talade i viskande ton med dem om rnornarna, som om de varit barn, och sade:

— Du växer, du!

Eller:

— Ska jag inte få bort dig?

Och på detta sätt låg hon i krig med fläckarna, och ingen kan tro, vad fläckar och märken äro för en stor värld i världen!

Man frågar sig i stunder av djup begrundan och grubbel över livets mystiska sammanhang, vart fåglarna ta vägen, då de dö, måsarna över Strömmen till exempel, duvorna på torgen och kråkorna på Gärdet! Men vart ta jungfrurna vägen? Det är en lika stor gåta. Aldrig har man i Stockholm sett en jungfru med vitt hår och krokig rygg! De komma som unga, glada vippstjärtar, gå en gata och försvinna. Många år därefter kunna de bli sedda på ett torg! Men en vacker dag äro de spårlöst försvunna! Vart ha de tagit vägen? Ha de kanske i hemlighet en morgon samlats liksom flyttfåglarna om hösten till en stor skara vid någon av tullarna och ljudlöst marscherat ut ur staden igen och förspritts för vinden? Var det kanske den oron, som nu börjat röra sig i Lisa ? Hennes hår var redan grånat. Hennes naglar avnötta. Hennes mun sluten. Hennes blick avlägsen. Hennes liv ensamhet.

Och nu steg hon upp, klädde sig, kammade sig och satte på kaffepannan. Hon kastade en blick ut genom fönstret, och Stockholm var hennes barometer. När hon såg gråa moln jaga in från Djur-

62gårdshållet och Strömmen svart och hustaken vita och allting likasom surrat och låst som på en stor lastångare i storm ute till havs, då begrep hon, att det skulle inte bli vackert.

Men klockan 9 på slaget, då hon drog upp gardinen i fröken Jennys rum, kom solen i alla fall! Och Gud hjälpe oss, vilken sol! En liten mager, usel stackare! Som stod och skallrade med knäna borta över skogsranden, och tittade ner på stån! Och när han såg, hur grått där var i Sveriges huvudstad, så blev han ändå uslare! Stån ruggade upp sig lite, smilade lite, blinkade med ett par kyrkpilar och några fönster här och var, men det var bra sömnigt det hela, så här mitt i vintern, och det for snö i luften.

— Klockan är nio, fröken Jenny! sa Lisa och neg.

Hon tänkte på, att hon nu skulle säga upp sin plats.

Så skulle gubben Gobsman komma ut i köket och lägga handen på hennes axel och blåsa i nyårstrumpet med sin näsa och alldeles kollra bort henne med historier om jungfrur, som slutat på fattighus — kanske är det dit, alla gamla jungfrur försvinna? — och då skulle hon bli så rädd och svag i knäna, att hon skulle bli tvungen sätta sig och lova grosshandlarn att bli kvar det här året!

Och nu neg hon omigen och sa:

— Fröken Jenny! Klockan är nio!

Då slog den lilla damen upp sina ögon och vaknade. Mornade sig och blev människa.

63— Lisa! sa hon. Sätt fram lite mat åt mig i köket på en bricka! Jag ska resa ut till Stugan.

— Det ser så stormigt ut i dag, fröken Jenny! svarade Lisa med nigande röst.

Den lilla damen reste sig och tittade ut.

— Hellre storm, i alla fall! sa hon och nickade åt Lisa.

— Men vill inte fröken Jenny ha dukat i salen?

— Det är trevligare i köket hos Lisa! svarade Jenny.

Lisa åkte vid dessa ord sönder i alla leder och vacklade och skramlade och spann som en katt. Så lycklig blev hon.

— Fort, Lisa! sa den lilla damen. Klockan tio ska jag vara vid Pontonbryggan! Fort, fort! Och gott nytt år!

— Jag önskar fröken Jenny detsamma! svarade Lisa och struttade ner till sitt kök och bullade fram, och klockan tio var Jenny vid Pontonbryggan, där Tornister Boman väntade henne. Och så foro de.

Vid samma tid serverade Lisa frukost hemma, och i salen samlades de kvarvarande.

Gubben kom från sitt arbetsrum iförd den gröna bonjourkostymen med stora knäna och såg nyter ut som vanligt och gnuggade händerna.

Karl kom ner från vinden och viftade med sin fot.

— God morgon, pappa och mamma! sa han. Och gott nytt år! Jag hoppas, det där lilla humöret från i morse är bortblåst nu!

Så glad och försonlig var han.

64Men gubben hade sitt sätt för sig, han! Han klappade sonen på axeln.

— Detsamma, kära Karl! sa han. Detsamma! Tnu! Det är så angenämt att bli tillönskad gott nytt år av sina barn och få önska dem detsamma tillbaka. Jag hade bara trott, att jag skulle få önska Jenny också, men hon tycks inte tåla så bra vid vanorna i fina världen! Som du, kära Karl! Hon tycks sova än!

— Låt henne sova då, kära pappa! Det blir hon bara vacker av!

— Nej, ingenlunda att hon sover! sa gumman. Hon har farit ut till Stugan.

— Å katten! ropade Karl. Det var spänstigt!

— Si där! sa gubben. Si där! Jaså! Jaha! Ja, då läser vi väl till bords då, Karl.

— Godegudvälsignamatenamen! tog Karl bönen som en häst ett hinder.

Framför gubben paraderade en flaska öl och bränn-vinspluntan.

Han hällde upp supen och sade:

— Jaså! Jenny for ut till Stugan! Just det, ja! Hon blygdes kan jag förstå, och det är vackert, det! Över att hon var ute i natt! Och över att hon satte sig upp mot sin far! Tror du inte det, kära Karl ?

— Nej, det får pappa förlåta mig, men det tror jag knappt, med kännedom om den kära Jennys humör!

— Du säger det! Ja, man kan nog inte... eller hur, kära Karl, man kan väl inte gärna tro annat! Då man är... som du ... en ... en gentleman!

65Karl klappade gubben i sin tur på armen.

— Kära pappa! Det där tycks riktigt ha stött på patrull! sa han skrattande.

— Det var så fint, kära Karl! svarade gubben. Det var så fint! Jag är inte van vid så fint, jag!

— Pappa är en gammal skämtare! sa Karl. Det är, vad pappa är!

— Just det, ja! sa gubben. Just det!

Och så åt man.

— Men hör nu, pappa! fortsatte Karl efter en stund. Pappa talar om att vara gentleman! Va? Men apropå det! Vet pappa, vad en gentlemans första plikt är?

— Hur skulle jag veta det, kära Karl, som inte är någon gentleman?

— Å! Skämta inte nu, pappa! Herregud! Det vet pappa mycket väl, att det är att stå vid sitt ord!

— Just det, ja! sa gubben. Just det! Och det är mycket vackert det!

— Ja, och nu är frågan, om pappa tänker göra det!

— Jag! sa gubben.

— Just pappa! Pappa har lovat, att då jag fyllde tretti år, så skulle vi tala om Rosa Mull igen! Minns pappa det?

— Si, nu är vi där, ja! sa gubben och började gnugga händerna, och hans ögon lyste. Han lade handen på sonens arm.

— Jag var nästan orolig, att jag lovat för mycket! sa han. Man gör det, förstår du nog, kära Karl,

66man gör det, tnu, då man vill sina barns bästa. När de äro värdiga! Att man tänker på deras bästa! Men nu hör jag ju, att jag varit förståndig! Jaha ja! Vi skulle alltså tala om Rosa Mull. Det ska vi det, kära Karl, det ska vi det! Tala om henne! Och nu var det kanske något du ville säga!

— Herregud, kära pappa! Det är sagt med två ord! Jag vill gifta mig med henne. Det vet pappa ju!

— Just det, ja! Och vad ska du då leva på? Tnu!

— På min lön och vad pappa ger! Naturligtvis!

— Min far gav mig ingenting, han, kära Karl! sa gubben. Inte nånting! Mer än livet! Men det är en stor gåva, det! Tnu! En förunderligt stor gåva!

— Va?? ropade Karl och kastade kniv och gaffel. Nekar pappa?

— Inte så inte, Karl! svarade gubben. Inte kasta kniv och gaffel, inte! Så där! Det ser så fult ut! Då en gentleman gör det! Och så ska vi vara lugna! Framför allt lugna! I synnerhet den, som ska gifta sig! För det behövs stort lugn till det, kära Karl! Mycket stort lugn! Annars blir äktenskapet aldrig bra! Tnu! Och då är det så otrevligt att leva!

— Ja men, herregud! ropade Karl. Vad menar pappa med allt detta? Står pappa vid sitt ord eller inte?

— Naturligtvis, kära Karl! sa gubben. Vi talar ju om Rosa Mull nu! Men nu ska vi tänka lite också! På Rosa Mull, kära Karl! På Rosa Mull! Du gifter dig! Mycket bra. Och får umgänge! Jaha! Och det blir fina världen? Eller hur?

67— Ja, vad vill pappa annars!!

— Just det, ja! Tnu! Fina världen! Men trivs hon där, hon? Rosa Mull!

— Hon tillhör den, kära pappa! Hon tillhör den av födseln! Så det är ingen fara!

— Si där! Si där! Hon tillhör den alldeles som du! Och Jenny! Och dansar kanske egyptiska stjärndanser?

Men nu tyckte Karl, han fått trumf på hand och skrattade och viftade.

— Pappa kan vara lugn! ropade han. Hon har karaktär!

— Si där! Nu vet vi det, gumma lilla! sa gubben och klappade gummans arm. Nu vet vi det. Karl har själv sagt det. Jenny saknar karaktär. Det tänkte jag. Men inte kan man säga det, då man inte tillhör fina världen! Men nu vet vi det!

— Nog är du välan elaker, Gobsman! sa gumman, och vad Karl angår, så visste han i detta ögonblick varken in eller ut, men gubben hade det riktigt skönt, han.

— Inte elak inte, gumma lilla! svarade han. Jag bara hör, jag. Men så umgås Karl och Rosa Mull i fina världen! Och hur går det med oss då, gumma lilla? Han umgås ju i fina världen nu med. Och tänk, så mycket han är där!

Han är inte så mycket hemma, inte. Bara ibland! Då han sover! Och äter frukost! Men när han blir gift med Rosa Mull, som också tillhör fina världen, ja, då kommer han aldrig mera

68hem! Han är alldeles borta då! Och det blir tomt, det! Tnu!

— Får han inte bju umgänget hit? sa gumman.

— Visst får han det! sa gubben. Visst får han det! Tror jag, det! Vill du det, kära Karl?

Men nu var Karl fullständigt upprörd och reste sig häftigt från bordet.

— Det här är oanständigt! ropade han. Jag försäkrar både pappa och mamma, att det är absolut oanständigt. Pappa tror visst, att Rosa Mull är en säck potatis. Och nu sitter han och schackrar. Och erbjuder sig att köpa, om jag vill ställa vissa garantier! Pappa uppsätter tydligen som villkor, att jag ska bjuda mitt umgänge hit! Men herregud! Det är omöjligt! Jag försäkrar, att det är omöjligt! Se bara, hur här ser ut! Allting är ju gammalt och trasigt! En hantverkare nere i stån vill knappt ha så tarvligt! Och så den hederliga gamla Lisa! Tro pappa och mamma, att man kan bjuda människor, med en sådan uppassning. Va? Hon smyger ju omkring i tofflor och gör inte annat än nyser i maten! Nej, herregud! Det är ju vansinne att tänka något sådant! Här uppe! Men flytta till en våning på Östermalm eller Strandvägen! Köp ett hus i Villastan! Då går det! Herregud! Det vore väl enkelt för pappa! Vet

jag!

— Hä, hä, hä! skrattade gubben. Tror jag, det! Tnu! Tror jag, det!

Karl stod med vänstra handen i byxfickan och den högra i luften.

69— Ja, nu anhåller jag, sa han, att pappa säger antingen ja eller nej! För nu vill jag ha besked!

Då tittade gubben på honom och smålog och snurrade med tummarna på magen.

— Jag födde mig själv, jag! sa han. Jag födde mig själv, jag!

— Gott! sa Karl. Det kan jag göra, också! Farväl!

Och därmed gjorde han helt om och gick upp på sitt rum. Men gubben gnuggade händerna, klappade hustrun på axeln och viskade:

— Det är just det vi ska se nu, gumma lilla! Det är just det vi ska se! Och tänk vad det ska bli roligt! Tnu!

Så hade han hämnats, för att han inte fått vara gentleman!

Och det var första akten i denna dags tragi-komedi!

§ 2.

Ty det var av ödet bestämt, att denna nyårsdag, vars inledning vi nu bevittnat, skulle bli en stor och betydelsefull dag i familjen Gobsmans liv. Men tills vidare var ju allting lugnt, på det hela taget.

Potatishandlarn ställde sig efter frukosten, nöjd som en gud, mittpå salsgolvet och trummade med fingrarna, tittade på klockan och sa:

— Vi ska väl ha vännen Pappelman här nu när som helst, tnu, gumma lilla!

— Ska välan det, ja! sa gumman.

70Karl stod vid fönstret uppe i sitt rum på vinden och trummade också, men med linjalen, och tittade ner över Stockholm, och det flög alltjämt snöflingor i luften, som det brukar göra om nyårsdagar, då folk gå i svarta byxor på visit och se ut, som om de kunde ha roligare. Och han hängav sig åt harmsna tankar.

Emellertid slog sig potatishandlarn ner i salen och inväntade med ro, att gubben Pappelman skulle komma, ty Pappelman var en gammal gubbe, fem år äldre än potatishandlarn; och gumman började stöka i våningen som vanligt. Det var hennes liv.

Denne Pappelman hade sin egen plats i den Gobs-manska familjehistorien. Han var en gammal läsare, som fordom berest den svenska landsorten i egenskap av provryttare. Provryttarna bilda, som envar vet, ett synnerligen viktigt skrå inom vår gamla nation. Jämte skådespelare och marknadsartister översvämma de landet i alla riktningar, och överallt, där de dra fram, lämna de efter sig liksom en ångbåtsrök av kultur och förfining. De ha lådor, fulla av denna kulturs produkter, de ha huvut fullt av belysande historier och anekdoter, och det flödar ädla och bildade ord från deras mun, vilka likt sädeskorn falla ner i folkmyllan, slå rot där och småningom skjuta upp till de härligaste växter.

Av detta för vår nation så betydelsefulla skrå hade gubben Pappelman varit en verksam ledamot. Med ett ord, han hade varit en visserligen okänd men därför icke mindre värderik eller plikttrogen tjänsteman i den svenska kulturen, vilken är vida

71berömd. Att han kallades grosshandlare nu på gamla dar var ett fenomen, besläktat med det, som låter gamla docenter, strax innan de dö och just sedan de blivit odugliga, belönas med professors namn, heder och värdighet.

Gubben var ett inventarium i den Gobsmanska familjen alldeles som Lisa i köket, och lika litet som hon kunde han slita de band, vilka fäste honom vid detta hus. Men under det att hon vistades där året om, uppenbarade sig gubben endast fyra bestämda dagar om året, nämligen den i januari, den i april, den i juli och den i oktober, och detta i den dubbla avsikten att söka bereda potatishandlarns själ för evigheten och att söka utfå en fordran på 50,000 kronor, som han på grund av sina religiösa grundsatser ansåg sig äga hos Gobsman.

Gubben hade nämligen för tjugu år sen beräknat att göra en affärskupp med Gobsman, men så läsare han var lät han lura sig, ty affärn gick om intet genom Gobsmans storartade förmåga att låta folk arbeta och sedan själv skära piporna. Gubben hade uppskattat sin andel i arbetet till 50,000 kronor, lågt och honnett räknat, som han sade, och när han nu inte fick tillfredsställelsen att kvittera ut dem, så nöjde han sig med att punktligt påminna om denna fantastiska fordran en gång i kvartalet och passade då, som sagt, även på tillfället att göra en liten propaganda för Guds rike, sådant han nu uppfattade det.

Det finns två skilda samveten här i världen, minst, nämligen det religiösa och det ekonomiska. Gubben

72hade det förra och var därför orolig för, att den där gamla herrn med horn i pannan kunde ha en del att säga Gobsman. Denne däremot, som hade det senare samvetet, var mycket lugn, och när han talade om Pappelman, sa han:

— Han är lite ... här!

Och därvid knackade han sig på pannan och såg ut, som om han menade, att han ville se medlidsam ut, men det är inte så lätt, som man tror, allraminst för en gammal inpiskad potatishandlare. Han försökte i alla fall, och det kan man ju hålla honom räkning för!

För övrigt var gubben Pappelman alls icke i behov av de 50,000 kronorna, han hade nämligen genom att följa sina religiösa grundsatser lyckats samla en rätt avsevärd förmögenhet, och han levde nu på gamla dar bara med en grå katt på Östermalm och sprang på religiösa föredrag, och det kostar så lite, ty det är just aldrig någon, som vill gå dit annars. Det är sorgligt att säga, men sådan är världen i vår tid, ty det är en fördärvad tid, vi leva i, nu som alltid.

Sådan var gubben Pappelman, och när potatishandlarn väntat en halvtimme, kom han.

Han steg in i salen och var lång, mager och f ramåt-böjd samt gnuggade händerna som inför ett smörgåsbord, log, som om han velat visa, att alla världens hemligheter voro avslöjade för hans blick, och tog steg, som om han skulle till att dansa pas de quatre. Det var ett minne från gamla svenska kul-

73turen och kallades då att "chassera". Åldriga herrar använda det stundom ännu, men snart dö de, och då är det borta.

Både potatishandlarn och gumman Gobsman befunno sig i salen, då han inträdde, och potatishandlarn skyndade

genast fram med ena handen utsträckt till handtryckning, den andra till axelklapp.

Så möttes de mittpå salsgolvet som två monarker, och kanhända voro de åtminstone furstar i den mindre svenska grosshandelns värld, och de klappade varandra på axeln.

— Gott nytt år, min hedersbror! Gott nytt år! sa Gobsman.

— Jag önskar detsamma, svarade gubben Pap-pelman med bräkande röst, för herrskapets räkning. Det behövs, att människorna hjälpa varandra med vänliga önskningar, hm, det bildar, som herrskapet vet, en hemlighetsfull, andlig kraft, och tiden är ond.

— Just det ja! sa Gobsman. Just det!

Och så började samtalet. Det gick över väder och vind fram till politiken.

— Det är visserligen sant, att nykterheten ökar i Sverige, sa gubben, men gudsfruktan avtar i stället, och hemmen falla sönder.

— Si där, ja! sa Gobsman. Si där! Det är just det ja! Hemmen falla sönder! Jaha! Tnu! Och barnen umgås i fina världen! Just det!

— Och hur lever man där! ropade gubben Pap-pelman. Tiden gör sig en ära av att avskaffa Djävulen och De Eviga Straffen, men följden, mitt herr-

74skap? Följden är, hm, att ingen fruktan längre finnes ! Men det är på fruktan, mänskligheten är byggd och dess historia. Du skall frukta, säger hela Bibeln, och livet säger detsamma.

— Just det, ja! sa Gobsman. Just det! Mycket rätt och galant!

— Jag, som bor på Östermalm, har tillfälle se ...

— På Östermalm, ja! sa Gobsman. Jaha! Tnu! Och det är vackert där ? Och bra ? Och trivsamt ?

— Nej, svarade gubben, det...

— Si där! Inte det inte! Men då flyttar väl folk då ? Tnu!

— Nej, si...

— Jaså, inte det inte! Inte det!

— Östermalm, mitt herrskap, si, det är överklassens stadsdel!...

— Just det, ja! Och det är därför då, som du bor där! Tnu! Man förstår det! Så då kanske jag kunde passa där också! Tänk det! Va vet man ? Va vet man ? Tnu!

— Det vore, hm, oklokt, mitt herrskap, i högsta grad oklokt! Det går an för en ensam person som jag, som bor i två rum inåt gården, men en familj avråder jag. Och i synnerhet, då man har en sådan utsikt som här.

— Just det, ja! Just det! Tnu! Just det! Men si, det var bara ett litet nyårsskämt det där, min bror! Ett litet nyårsskämt!

— Jaså! Jaså! Jaha! Ahåm! Hm! hackade gubben Pappelman.

75På detta sätt malde samtalet vidare, och mitt i alltsammans kom Lisa in med en kaffebricka. Då hon såg gubben Pappelman, neg hon så andaktsfullt, som om han varit djävulen, hon sjönk ihop, som om benen varit av stearin och kommit över en ljuslåga. Gubben chasserade fram och klappade henne på axeln, och hon fruktade fram ett:

— Jag önskar grosshandlarn ett gott nytt år!

Ty Lisa var skuren just på den mall, som gubben

Pappelman gillade, hon levde på fruktan, och detta utan både bibel och livet, bara i skuggan av potatishandlarn,

men det kunde kanske räcka till.

Det dröjde ända till visitens slut, innan gubben stack fram med sin fordran, och dessförinnan hade han hunnit betrakta tiden ur både gamla och nya testamentets, både lagens och evangeliets, både himmelens och helvetets synpunkt, och till sist fanns det bara två varelser på jorden, som voro något värda, och det var han och hans gamla katt. Och det är vackert så! Hade det funnits en profet i närheten, så skulle kanske inte ens de två ha hållit måttet.

Till slut kom emellertid avskedsögonblicket, och då lutade gubben sitt askgula mumiehuvud med de grå ögonblemmorna tätt intill Gobsmans tomat, satte handen för munnen och sade, hela tiden sprattlande med benen:

— Och den där lilla affärn, hm, den... vi få kanske, hm, skjuta upp den till i april...?

— Just det, ja! svarade Gobsman. Just det!

Och så började de slåss, det vill säga dunka var-

76andra i ryggen, som om båda strånglat av skratt åt denna kolossala humbug, och äntligen chasserade då gubben som en trana ut i tamburen.

Nu ville ödet, som jag ovan talat om, att just i samma stund kom Karl ner från vinden för att ta sina ytterkläder och gå ut. Han var mörk som en gammal spis i ansiktet.

— Är du arger på far, Karl? sa gumman, ty för gubben Pappelman generade man sig inte. Du ser så mörker ut!

— Ja, det är jag! svarade Karl. Se god dag, grosshandlarn! Det var trevligt att se grosshandlarns glada ansikte! Gott nytt år!

— Jag önskar löjtnanten detsamma! Hur står det till, annars? Är det inte riktigt bra? Hm?

— Si, goe grosshandlarn, övertog gumman svaromålet, Karl var inte snäller mot far i natt, då han kom hem!

— Jaså! Jaså! Hm! Hm!

— Ja men, herregud...

— Hm! Håsch! Ahåm! Hm! Hm! Ho! hostade gubben, vilken levde på en sådan fruktan, att han mådde illa, bara han påmindes om Guds existens, ett egendomligt fenomen.

— ... förlåt, grosshandlarn, jag ville inte såra! Men, kära mamma, vad kallade han Jenny?

— Tnu! Tnu! sa Gobsman, som stod med händerna i kors på magen och njöt som från en potatisolymp av små människors larm och oro.

77— Ja, men besinne då det, Karl, svarade gumman, att hon hade listet sig ut och var då alls inte klädd, som det passer sig. Och det är då rent på tok, va ni bry er lite om bå far och mig! Det är sanning, det!...

— Ahåm! Ho! Hiohåm-håm! Ho! Hm! hostade gubben Pappelman och bytte om fot som en beväring under ett fosterländskt tal.

— ... Inte för att jag vill klage för min del! vevade gumman på, kommen i god fart. Men nog får en välan ha lite försyn för far i det ringaste, som har gett er hele rörelsen! Det är sanning, det!

— Håm! Hm! Ho! hostade gubben.

Och Karl, som vaknade till god ton av dessa hostningar, klappade gumman på axeln.

— Det där förstår inte mamma! sa han.

— Just det, ja! öppnade nu äntligen Gobsman sin mun. Just det, ja! Just det!

— Och nu går vi, grosshandlarn! sa Karl. Så får vi sällskap, och det ska bli riktigt trevligt.

— Hiohåm-håm! Hm! Naturligtvis! Naturligtvis! svarade gubben, och så skingrades man. Och nu började dramat

rulla upp sig, fint och lugnt, som en rem på ett maskinhjul eller med andra ord, just som det skulle vara.

Nerkommen på gatan slog nämligen Karl gubben Pappelman på axeln och sa:

— Ja, egentligen känner ju grosshandlarn min far så väl, att jag inte behöver gå här och grubbla på någon förklaring! Grosshandlarn vet, va, att han

78kan vara ganska ordentligt hänsynslös i sina ord! Va?

— Hm! svarade gubben. Om löjtnanten tillägger: och i handlingar, så blir omdömet ännu mer träffande! Kanske jag aldrig har berättat för löjtnanten det verkliga sammanhanget med mina kvartalsvisiter? Nej! Men om det roar löjtnanten att få en inblick i de principer, som numera styra vårt land och prisas i tidningarna, så ska jag gärna berätta.

— Ja, det vore riktigt trevligt, grosshandlarn! utropade den alltid lika toujoure Karl och klappade gubbens axel omigen. Och det skulle bestämt lära mig att förstå min far lite bättre. Ibland tycker jag, han är en väldigt gåtfull människa. Va? Va säger grosshandlarn? Va? Inte sant?

— Hm! Ahåm! Ho! Hm! hostade gubben. Nej, inte så gåtfull, tror jag, löjtnanten. Men ett synnerligen gott exempel på, vart världen kan föra oss och brist på goda, religiösa grundsatser. Vi veta, att Kristus har sagt: jag är vägen, sanningen och livet...

— Ja visst, men... Va ?

— Hiohåm! Hm!

— Livet har ju blivit så invecklat nu, bästa grosshandlarn ! Betänk, att på Kristi tid hade man inte ens kläder att nämnvärt tala om. Va? Och allting i proportion till det!

— Hm! sa gubben. Det är alltså nu trettiotre år, sen jag första gången sammanträffade med löjtnan-

79tens far. Jag var på den tiden handelsingenjör och reste...

— Förlåt, grosshandlarn! Handelsingenjör? Va är det?

— Hm! Si... hm ... man sade fordom handelsresande ... hm ... och, som sagt, reste i manufakturer och hade lyckats spara in en 30,000 kronor. Hm! Ahåm!

Men som gubben Pappelmans berättelse var mycket omständlig, är det kanske bäst, att jag i korthet sammanfattar, vad han ville ha fram. Det var, att han var en gammal räv, han med, fast alldeles så uttryckte han sig ju inte. På den tiden fanns ännu den gamla Lewanderska potatishandeln, som en eller annan läsare möjligen ännu kan minnas, och gubben hade länge gått och tittat på den, ungefär som David såg på Batseba, men pengarna räckte inte, och så var han inne i manufakturerna men inte i potatisen. Det var då, han uppe i Gobsmo lärde känna Gobsman, och där hade han mannen — som skulle luras! Men inte heller så uttryckte sig gubben. Det är bara jag, som min berättarplikt likmätigt översätter, så att man skall förstå, hur det gick till. På en hel del mycket finurliga sätt, som skyddades men kanske inte alldeles direkt beordrades av religiösa grundsatser, lyckades gubben nästla sig in hos firmans chef, en utpräglad dödskandidat, och samtidigt förmedlade han för Gobsmans räkning en affär mellan denne och en fängelsedirektör angående potatis. Men det var då, Gobsman började röra på sig. Han gjorde

80fina affärer och uppsökte dödskandidaten samt avslutade helt enkelt bakom ryggen på gubben Pappelman hela övertagandet av den gamla firman.

— Si, jag hade religiösa grundsatser, hm, som löjtnanten förstår, och var en ärlig affärsman och trodde detsamma om Gobsman, jag kunde ju inte ana, att tidens upplösande tendenser trängt så långt utom Stockholm. Kort sagt: det fanns ingenting skriftligt oss emellan.

— Men min far hade i alla fall lovat grosshandlarn att få bli kompanjon? Va? Eller hur? Va?

— Ahåm! Ja, naturligtvis! Fastän inte i vittnens närvaro. Han var redan då ett fullt utvecklat finanssnille ! Ho!

Hm!

— Min far har aldrig berättat, hur det gick till, hemma! sa Karl och hade blivit ungefär så betänksam, som då man ser på ett par gamla kära byxor och finner, att de ha hål, där naturen och skräddarn inte menat det. Han har bara sagt, att det var en bagatell!

Gobsman hade sagt:

— Tnu! Si, han var lite dum här! och så hade han knackat sig på pannan.

Att Karl kallade detta en bagatell visar, att han var en modern människa, med förakt för det goda huvut, ty det nyaste slaget är sådant.

— Ahåm! Hm! sa gubben Pappelman. Jag ska säga löjtnanten, att för den irreligiösa människan blir varje ohederlig handling en moralisk bagatell! Det har Gobsmans hela ytterligt typiska liv visat.

6. — Nordström, Jobbarfamilien Gobsman. gjHan har alltsen denna affär gått vidare på samma väg, och samtidigt som jag, hm, beundrar hans snille, ser jag tidens onda genius i allt, han gör! Han bedrar enskilda, firmor, civila och militära som en akrobat gör konster! Hm!

— Högst intressant, det här, grosshandlarn! sa Karl. Är verkligen min far ett finanssnille? Så att man vågar säga, att han är det? Va?

— Hm! Otvivelaktigt! Otvivelaktigt! Han är bland annat den, som har satt mutorna i system i Sverige.

— Va? ropade Karl med stor mun. Mutorna?

Ty, som jag sagt, det finns för alla människor

ord, vilka äro fulla av krut och dynamit, och för en hederlig glad officer är ordet: mutor ett sådant. Det kan man lätt förstå.

— Hm! Mutorna, ja! De ha stor användning i det beprisade moderna affärslivet! Ahåm!

— Och min far har mutat! Va? Vilka?

— Underbefäl! Hm! svarade gubben. Det är i första hand vår vän Polviander! Och sen många andra. För att kunna bedraga staten. Det är orätt inför både mänsklig och gudomlig lag, men det brukas, hm, det brukas överallt, av alla och i alla länder ! Detta förklarar, att jag kan tala fullkomligt öppet om saken med löjtnanten. Det är nämligen något så ytterligt, hm, approberat, om det inte upptäcks, och använt, att det, som jag förmodar, inte kan annat än förefalla löjtnanten fullt riktigt, så mycket mer, som löjtnanten ju får njuta frukterna

82av dessa tidens berömda affärsmetoder, hm, hm! God middag!

Gubben, som var iförd en gammal hög hatt, smal som ett stövelskaft, lyfte på den och förvred sitt ansikte till ett vänligt leende på kristlig grund och vek av uppåt Västerlånggatan. De båda herrarna hade nämligen hunnit ner till Slussen under samtalet, och så stod Karl Gobsman där. Han skulle till Ränt-mästartrappan, och det hade han sagt. Därför tog gubben nu farväl.

Gubben hade säkert inte velat göra något ont, men det var väl ödets vilja, att han skulle slå upp minnesporten just denna dag, och erfarenheten visar, hur farligt det är att släppa lös tungan på gamla läsare, och detta är ännu ett exempel. Nu gick gubben Pappelman hem och dyrkade sin utmärkte, ehuru i vissa människors ögon kanske något besynnerlige gud tillsammans med den gamla katten och tackade kanske för att han fått säga sanningens ord till en världsmänniska. Ty det är ju läsarnas liv! Men nere vid Slussen stod världsmänniskan mitt i det magra nyårssnöfallet och tackade inte fullt så mycket. Hans själ gapade i honom med en stor rund mun, och han kände sig, som om de där byxorna jag nyss talade om, med hål i, skulle ha suttit på honom själv, och som om alla människor sett dessa hål och grinat åt honom.

Och det är väl det värsta, som kan hända en löjtnant!

Barn veta ju sällan det minsta om sina föräldrar,

83och varje upplysning om hur de synas för världen, fyller dem med obehag. Det är så ställt! Det är inte gott att veta varför!

Så verkade det emellertid på Karl Gobsman, då han upptäckte, att potatishandlarn var en man, som låg i maskopi med sin sons eget underbefäl och bedrog armén. Ty så naiv var han! Och detta var andra akten! I denna dags tragikomedi!

§ 3-

Han tog slupen över till Skeppsholmen, ty där skulle han råka Rosa Mull, som deras vana var, och hon väntade honom på bryggan, medellång, klädd i svart med skinn om halsen och en svart sammetsmössa med fjäder på huvut. De blå ögonen spredo naturligtvis sitt blåa sken, näsan var krokig, munnen röd; kort sagt, hon var vacker, som en flicka skall vara!

— Men vad är det med dig, min gosse? utropade hon, då hon fick se Karl.

— Det ska jag strax säga! Bara folket har gått! svarade han. Jag har upptäckt, att min far är en skojare! Va? Herregud, tycker du, man kan se glad ut, då ? Va ? Gott nytt år!

— Lilla Karl! sa Rosa Mull. Stackars min gosse! Men vet du, de flesta människorna i Stockholm äro skojare. Gott nytt år, själv du!

— Säger du det? Va? Att de äro det?

—• Ja, minsann! Det kan du lita på! Men kom

84till mig du, bara, så reder vi nog upp allt! Du och

jag tillsammans!

— Kom, gå vi bort till "Blåsut" då, och pratar, Rosa! sa Karl och tryckte hennes hand, och hon tryckte hans, och de kisade lite mot varandra, och så gingo de längst ut på Kastellholmen.

Mittöver reste sig Söder som den grå sidan av en jättelastångare, och husen voro små hytter och skylights och lite av varje, och där syntes även det Gobsmanska lugnt och oskyldigt.

— Nu ska jag vara ärlig! sa Rosa Mull och ställde sig framför honom. Hör du, Karl! Jag vet, att din far är en skojare! Det vet hela Stockholm.

— Jo, det var trevligt! svarade han. Va? Säg, Rosa! Det är väl otrevligt? Va?

— Va kan du göra åt det? Det var han före din tid! Det har han alltid varit. Det är han naturligtvis född till. Det måste ju finnas sådana människor också ! Och han är i alla fall ingen nolla. Det kan du ju glädja dig åt, som arvtagare! Men hur har du fått veta det?

Karl berättade, genom vilken slump detta skett, och meddelade vidare resultatet av samtalet med fadern.

— Nå, vad gör du nu? sa Rosa Mull.

— Jag tar inte ett öre av honom mer! ropade Karl ivrigt. Och jag flyttar hemifrån. Jag har svurit vid fanan att tjäna fosterlandet, och då kan jag väl inte ta emot pengar, som min egen far stjäl av staten. Det är väl ganska naturligt, Rosa? Va?

85— O, himmel! ropade Rosa Mull och lyfte händerna mot skyn. Vilket barn! Hur tror du, Clifford och Kruckman tjäna pengar åt dig då? Vem tror du får betala dina 60,000, som du är så stolt över? Säg! Tror du, det finns en enda enkrona, som har hederliga öden. Pengar är nånting ohederligt, och man måste välja, kära du, antingen använda sig av dem eller inte.

Rosa Mull visste det, hon! I våra dar veta ju kvinnorna ofta mer om denna världen och dess sammansättning än männen, och just en sådan våra dagars kvinna var Rosa Mull.

— Vet du, hur Kruckman har tjänt sina pengar, kära Karl? sa hon. Genom husaffärer, säger man! Och det låter så fint som helst! Men vet du, hur dessa husaffärer gå till? Jag frågar: vet du det? Vet du det, Karl Gobsman?

Karl Gobsman visste det naturligtvis inte.

— Men du vet det väl, Rosa Mull! sa han och klappade henne.

— Om jag vet det! svarade hon. Jo, det kan du svära på utan risk att begå mened! Och eftersom du nu har fått en sådan avsky för din gamla skojar-pappa, som i själva verket är en ganska enkel skojare, så ska jag berätta för dig, vad du själv hjälper till att stödja för affärer. För, ser du, det vet jag! Jag har aldrig sett eller hört annat i hela mitt liv. Antag, att jag har ett hus, som jag har köpt för låt oss säga 500,000, jag gör proportionerna för stora och det hela lite oriktigt, men så att du ska förstå

86själva knepet så mycket lättare! Nå, och så har jag betalt det med 300,000 kontant, och så har jag resten på inteckningar. Så kommer jag på obestånd och måste sälja, och Kruckman anmäler sig. Vad gör han då, tror du? Jo, han betalar mig 150,000 kronor kontant och 150,000 på växel och övertar inteckningarna. Sedan säljer han huset exekutivt till Clifford, och så säljer Clifford det exekutivt till dig, och för var gång ha inteckningarna pressats ner, så att från att ha varit värda 200,000 äro de slutligen bara värda 100,000. Då anmäler du dig att köpa dem av innehavarna, och du liksom Clifford är bara bulvan åt Kruckman. Så köper du dem och överlåter dem på Kruckman, och nu säljer han huset för 500,000 kanske 600,000 åt någon rik och dum grosshandlare, som finner affären briljant och betalar kontant 400,000. Min växel på 150,000 inlöser du, inteckningarna får han placera, och så har du kvar 250,000, ren vinst. Det är så alla stockholmska husaffärer gå till, det är så Kruckman och Clifford göra affärer, ja, det är så gubben Orsoaff gör affärer, men som han måste skylta för hela affärsmannakårens räkning och donera och bära sig åt, så har han bulvaner som Clifford och andra.

— Det där är skurkstreck, Rosa! Jag svär på, att det är skurkstreck! Eller hur? Va? ropade Karl.

— Som du vill! Men det är affärer! Så gör varenda affärsman i hela världen! Du är naiv, kära Karl! Det har du alltid varit! Och det var på tiden, att vi fick tala en gång om det här! Så var du tack-

87sam mot den gamla läsargubben, som naturligtvis är precis likadan själv.

Karl tuggade på insidan av kinden, ty det göra människorna alltid vid djupa tankar och vändpunkter i sitt öde, fastän man aldrig får se det på scenen, där annars så mycket vänder sig.

— Jag tar mina pengar från Clifford! sa han till slut. Va? Är det inte rätt, Rosa? Säg, va tycker du? Va?

— Gör det, du! Och sätt in dem hos oss!

— Hos Makkonen? Va?

— Ja, varför inte. Bilarna ha framtiden för sig. Det kan bli en fin affär!

Karl började med ens dansa, bokstavligen dansa på stranden, han drog Rosa Mull med sig. Och han sjöng.

Mein Herz, das ist ein Bienenhaus, die Mädchen sind darin die Bienen ...

I detsamma passerade en vinterångare med frusna passagerare. De tittade över relingen med stora slemmiga vinterögon som lakar och simpor.

Karl Gobsman lyfte sin hatt och viftade åt dem.

— Är du galen? ropade Rosa Mull. Vad går det åt dig?

— Jag köper Makkonens affär! Va? Är inte det en idé, Rosa ? Va ? Och tar avsked! Hurra! Problemet är löst. Jag har ändå ingen framtid som officer! Herregud, Rosa, du vet ju, vad jag har sagt så många gånger! Va ? Att hela det militära livet här i Stock-

88holm bara är kotteriväsen, kotterier, som slåss, hjälpa och stjälpa, kvinnor bakom, släktintressen och adelshänsyn! Va? Tycker inte du som jag, Rosa? Säg? Va?

De båda älskande diskuterade saken, Rosa Mull vägde alla värden för och mot, och när snön började öka och stån sjönk bort i skymning och lyktorna började glittra längs kajerna och speglas i vattnen, som skvalpade kring de isförhydda stränderna, var beslutet fattat. Karl Gobsman skulle lägga in om avsked och med sina pengar och Rosa Mulls lilla arv köpa bilaffären, som Makkonen inte var ovillig att sälja.

På detta beslut skildes de båda älskande, och Karl Gobsman skyndade hem, och detta var tredje akten i dagens tragikomedi!

§ 4-

Under tiden hade gubben tagit emot i audiens alldeles som kungen nere vid Norrbro, fast de uppvaktande kanske varit lite finare där nere, åtminstone till det yttre.

Gubbens prokurist, Punkt Bjugger, hade infunnit sig. Det var en smart man, som visste precis, vad han ville här i livet, och han var en av de få, för vilka potatishandlarn hade likasom en viss respekt. Ty Punkt Bjugger var ganska tystlåten av sig.

Till det yttre var han av medellängd, bredaxlad, mörk, med ett brunt, magert ansikte, hopträngda, bruna ögon, en näsa så lång som från Stockholm

89till Ystad och ett kortsnaggat skägg på hakan. Håret höll han benat över vänstra tinningen, och det var kammat på ett visst obeskrivligt sätt, som jag inte kan ånge annorlunda än som melankoliskt. Han såg så melankolisk ut norr om ögonbrynen, den gode Bjugger, att man kände sig riktigt betryckt, men flyttade man blicken till ögonen, så fann man dem med en knivspets i, och då begrep man, att nog redde sig den mannen.

Han var son till en ruinerad skånsk godsägare av adlig dansk släkt och hade tagit studenten, sedan slagit sig på det praktiska, vistats utomlands och genom diverse skickelser hamnat hos gubben Gobsman.

Han tillhörde den stora skara människor här i världen, som vänta, alldeles som kronprinsar göra. Under tiden levde han ett lugnt och ensligt liv, satt på sitt rum och läste engelska böcker, rökande pipa, med benen på en stol. Om sommarsöndagarna reste han utåt skärgården, såg på kappseglingar; och den uppåtgående sporten och idrotten voro hans liv i livet, utanför affärn. Vad den beträffar, så hade han förmått Gobsman att till potatishandeln lägga spannmål, och den delen skötte han ensam.

Och så väntade han på den dagen, då gubben skulle bli för gammal att kunna göra något vidare. Då skulle han överta affären, och det är ju den vanliga gången här i Sverige, att en man grundlägger en affär, så ge sig hans barn in på andra banor, och så får en främling fortsätta affärn.

90Och nu hade Punkt Bjugger en stor plan. Han skulle grunda en affärsmannadynasti. Det var den planen, han tänkte på, medan han rökte pipa och läste engelska romaner, såg på kappseglingar och spjutkastning och annat sådant, som härdar kropp och själ.

Det är en sak, som är mycket kinkig här i Sverige, och det är att få riktiga barn. Det behöver inte vara något fel på dem i och för sig, men de vilja så sällan fortsätta i faderns fotspår, och under sådana omständigheter är det ju ingen lätt sak att grunda dynastier. Punkt Bjugger hade emellertid kommit till det resultatet, att ingen kunde hjälpa honom bättre att realisera planen i fråga än Jenny Gobsman. Nu såg och visste han ju, att hon levde sitt glada liv bland artister och dylikt löst folk, men han var en lugn man, och kunde han vänta på gubben, så kunde han vänta på dottern också.

Gubben höll han i all ära, fast han fann honom något gammalmodig och i brist av de stora vyerna. Men han uppskattade hans duktighet och ansåg, att det var en god grundval, som blivit lagd. Nu gällde det emellertid att inte bara sälja potatis och spannmål utan att organisera hela detta affärsområde och svinga sig upp till kung därinom. Det var Punkt Bjuggers plan, och han var förvissad om, att så mycket av faderns blod hade Jenny Gobsman i sig, att han med en sådan utsikt skulle kunna förmå henne att hjälpa till med planens realiserande.

Punkt Bjugger tillhörde, med ett ord, ett visst

91slags folk i gamla Sverige. Det finns fullt upp av hans likar på alla kontor; liksom varje soldat i Napoleons armé ansåg sig ha fältmarskalkstaven i ränseln, så drömmer varje bokhållare i Sverige i våra dar att bli en amerikansk trustkungs like. Och det är ju bara att sätta värde på. Men det finns rang bland handelsvaror också. Karl Gobsman hade med glädje beslutat sälja automobiler, men potatis lockade honom inte alls. Det blev Punkt Bjuggers sak, men han var en riktig affärsman, som visste, att man kan bli millionär på lösflätor, om det kniper, och potatis är i sista hand nödvändigare för mänskligheten än automobiler. Men — han visste ju inte sin tillämnade svågers planer. Han ansåg honom för en hygglig pojke, men han räknade inte mycket med honom, och därtill ansåg han sig ha sina skäl.

Sådan var Punkt Bjuggers ställning till familjen Gobsman. Han umgicks där inte, eller åtminstone föga, han satt bara och bevakade. Och det göra många.

Nu hade han alltså kommit på nyårsuppvaktning, just medan de stora planerna dryftades nere på Kastellholmen; och sammanträffandet präglades av ett gott humör, ty de båda herrarna förstodo varandra i grund och botten mycket bra och sågo på varandra med en liten lagom ögonglimt, som en befälhavare och hans adjutant böra.

Gubben skyndade emot honom med utsträckta armar.

— Si, god dag, kära Bjugger! Tnu! Välkommen!

92Välkommen! Hur står det till? Gott nytt år! ropade han.

— Gott nytt själv, chefen! svarade Punkt Bjugger.

— Ett glas portvin, kära Bjugger! Ett litet glas portvin! I vinterkylan! För magen! sa gubben och slog honom i maggropen.

— Jag tackar! sa Punkt Bjugger.

— Och inte ute i dag, inte! Tnu! För ruskigt! Inga tävlingar? Ingen is på fjärdarna ännu, inte! Inga is jakter! Ingenting!

— Nej, marknan är flau, chefen! svarade Punkt Bjugger. Karl är inte hemma?

— Nej! Tyvärr! Han har gått ut! Med en gammal god vän till firman, Bjugger! Tnu! Tnu! En gammal god vän till firman!

— Grosshandlarn kanske? frågade Punkt Bjugger, och ögonens knivspetsar lyste till som glödspetsar i en elektrisk ficklampa. Varförutom det rörde sig lite i skägget, kring munvinklarna.

— Just det, ja! Just det! En gammal hedersman i sitt slag, en gammal hedersman, i alla fall! Ja! Han är lite läsare förstås! Tnu! Det är gott med religion! Mycket gott med religion. Skål då, kära Bjugger! sa gubben.

— Skål! sa Punkt Bjugger. Jenny är inte heller hemma?

— Nej! Tyvärr! Hon har rest ut till Stugan! För att måla vinterstämningar, kära Bjugger! Tnu! Just det, ja! Vinterstämningar!

93Gubben lade handen på hans axel och böjde sig

fram och viskade.

— Det är fint, det, Bjugger! Vinterstämningar! För unga damer! Då pappa och Bjugger betalar!

Därefter slog han händerna i kors över magen och skrattade.

— Och affärerna gå bra? Tnu! Stor post i dag?

— Ungefär det vanliga!

— Si där, ja! Jaha! Ja, tack för det gamla året då, kära Bjugger! Och nu fortsätter vi! Få se, vart vi ha hunnit nästa nyårsdag! Skål då!

Och efter ännu ett par ord var visiten slut, och Bjugger gick. Tillbaka till sitt soloparti.

— Framtidsman, det där, gumma lilla! sa Gobsman.

— Är välan det, ja! svarade gumman. Är välan det! Men han ser då så mörker ut!

— Just det, ja! sa Gobsman. Just det! Men han skulle vara son här i huset, han! Tnu!

Med dessa ord gick han in till sig, i sitt rum, utan att avvakta gummans svar.

Det skymde nu, och middagen närmade sig.

Då kom Karl.

— Är pappa inne? frågade han strax.

— Ja, tror välan det! svarade gumman. Han vi-ler inne hos sig!

Karl gick direkt in. Han hade sin krigsplan fix och färdig. Den var naturligtvis uppgjord av Rosa Mull. Och vad skulle Karl Gobsman varit utan Rosa Mull ? Den var kalkylerad på, att han skulle begära

94ultimatum av potatishandlarn, och enligt all sannolikhet skulle detta ultimatum komma att bli en fordran på att göra slut. Svaret från Karls sida skulle då bli, att han tog avsked, gifte sig och drev egen affär.

— God middag! sa han, då han steg in i rummet, och han såg så barsk ut, som om han varit en fiende på brandskattning.

— Si, Karl! svarade gubben, som satt vid skrivbordet över papper och böcker. Si, Karl! Är du hemma? Tnu! Roligt det! Mycket roligt!

— Nu begär jag absolut besked av pappa angående Rosa Mull! svarade Karl, tapper som varje sann löjtnant bör vara.

— Si där, ja! sa gubben. Klart besked! På själva nyårsdan! Jaha! Och du vill gifta dig, då! Det kostar mycket pengar, det! Våning och möbler och, jaha! Och så kommer det små barn också! Det gör det! Här i världen! Tnu! Det gör det, då man gifter sig! Och det kostar mycket pengar!

— Det finns andra värden än penningvärden! svarade Karl. Högre värden. Moraliska värden!

— Just det, ja! Högre värden! Moraliska värden ! Och det är mycket fina värden, det! Jag sitter just och tänker på det, kära Karl. På högre värden! På Rosa Mull. Har hon det, hon? Tnu! Moraliska värden ? Hon lever alldeles ensam! Här i Stockholm! Och unga damer, det är så besynnerligt med dem nuförtiden! Men du säger det... att... så man kan inte tro annat, än att hon har moraliskt värde! Hon

95är inte ... inte alls dålig, inte ... för unga löjtnanter och... tnu!... sa gubben och snurrade tummarna.

Men nu exploderade all den dynamit, Karl fått i sig på de sista timmarna.

— Ska pappa tala om dålig?! sa han och var alldeles blek. Pappa! Som i hela sitt liv inte gjort annat än bedragit, skojat, lurat, begått olagligheter, gett mutor, kort sagt: i hela sitt liv varit en ohederlig person! Som jag härmed förklarar, att jag skäms och blygs för som för en skam!...

Gubben hade kanske under sin verksamhet fått höra ungefär samma tankar som dessa uttalas förut, och han hade säkert tagit dem med största lugn. Nu gjorde han mte heller så mycket! Först slutade han att snurra med tummarna. Sen reste han sig och gick fram till sonen, men han hade under tiden blivit ganska blek, han också. Han klappade Karl på armen ooh sa:

— Tnu! Jaså! Tnu! Skäms du?

— Ja, det gör jag!

— Si där, ja! Du skäms! Mycket också?

— Ja. Kolossalt.

— Si där, ja! Just det. Du skäms! Kolossalt! Men du har inte gjort det förr, inte!

— Jag har inte haft anledning förr!

— Jaså, inte det! Inte det. Men nu har du, nu?

— Ja, det har jag!

— Vet du, vad du... ? Du anser kanske din far som en... som en dräng, då ?

— En dräng? Om jag kunde det!

96— Jaså, ändå lägre? Va?

-Ja!

— Då ska du gå opp på ditt rum, kära Karl, sa gubben, och så ska du ta fram din koffert, och så ska du packa ner dina saker i den, tnu, och så ska du lämna det här huset och aldrig mer komma hit! Och du ska göra det nu genast!

Karl såg på gubben, men denne gick och satte sig igen. Karl stod alldeles orörlig, som om han av en händelse fått se Sodom och Gomorra.

Då pekade gubben.

— Dörren är kvar, kära Karl! sa han. Den är där! Tnu! Den är där!

Då lyfte Karl sin hand, viftade åt potatishandlarn och sa, med hög röst:

— Stackars pappa!

Vad han menade därmed, visste han nog inte riktigt själv, men det var väl alltid någon mening däri, och så gick han.

I salen mötte han modern.

— Arbeter far? frågade hon.

— Nej! svarade Karl.

— Ja, för jag är då rent nödder be honom tale med Lisa. Nu har hon sagt opp sig igen, och det är aldrig någen annen än far, som kan tale med henne då! Det är sanning, det!

Och gummans ögon voro fyllda med ett så stort grubbel på detta egendomliga, olösliga livsproblem, att Karl inte ville störa henne i hennes njutning därav.

7. —

Nordström, JobbarfamiUen Gobsman.

97Han gick ut i tamburen, tog röck, hatt och käpp och lämnade sålunda huset.

Gumman gick in till potatishandlarn, hon! Han satt i sin stol och snurrade tummarna och stirrade rakt fram.

— Hör du, Gobsman! sa gumman. Du är då rent nödder komme ut i köket och tale med Lisa, för nu ha hon sagt opp igen, och det är aldrig någen annen än du, som kan tale med henne då!

— Just det, ja! sa gubben.

Han gick fram till gumman, klappade hennes arm och sa:

— Just det, ja, gumma lilla! Just det! Det är så med mig, det! Att man är rädd för mig! Och det är rätt, det!

Han böjde sig intill henne.

— För, ser du, gumma lilla, tnu, jag är... jag är... jag är sådan, jag! Hä hä! Jag är det!

— Skynde dig nu bare! sa gumman, och båda två gingo ut i köket, där Lisa satt på en stol och såg ut som en bildstod från pyramiderna.

— Jaså, Lisa! sa gubben. Hon ska lämna oss nu ?

Lisa steg upp och neg.

— Ja, herrskapet kan nog inte använda mig mera!

— Varför det då, Lisa? frågade gubben. Tnu! Varför det då?

— Jag klagar inte på herrskapet och inte på löjtnanten och fröken Jenny heller! Men herrskapet kan nog inte använda mig mer!

98— Vi ska tala lite nu! Vi ska tala lite nu, Lisa! sa gubben.

Och gumman stod bakom med händerna lagda på stället vila över magen.

— Grosshandlarn har varit så vänlig alla andra nyårsdagar, men jag har fått höra något i år, så grosshandlarn ska inte vara vänlig mera, nu!

— Tnu! sa gubben. Har hon fått höra ? Va då ?

— Jag är inte densamma, som lyssnar, grosshandlarn, svarade Lisa, men när jag ömsade tallrikar efter gröten i dag vid frukosten, så sa löjtnanten, just som jag var i dörren, för den var inte stängd, att jag passar inte här i huset och nyser bara i maten, så herrskapet kan nog inte använda mig mera! Jag klagar inte på...

— Hör nu, Lisa! sa gubben och klappade henne. Lisa stannar! Det är tydligt, det! Det är alldeles tydligt, det! Tnu! För si, löjtnanten flyttar, han! I stället! Och fröken Jenny! Båda två flyttar!

— Men va i allanste dar! hördes nu gumman ropa.

Där stod gubben mittpå golvet, och på var sin sida hade han en kvinna med vitt uppspärrade ögon. Men han skulle inte varit den han var, om han inte lugnat dem båda, och det gick, som det måste gå. Med andra ord, Lisa stannade.

Sen gingo gubben och gumman in, och de hade ett långt samtal, och när det var slut, åto de middag, och gubben drack vin.

Sen sa han:

99— Jag är trött, jag, nu, gumma lilla! Jag är trött nu!

Och gick in till sig, lade sig på soffan och somnade.

Gumman gick ut i köket och talade med Lisa. Karl var borta. Jenny var borta. Huset var tyst. Snön föll. Vad skulle hon göra?

Och det var sista akten, och så var nyårsdagen slut.

IOO SJÄTTE KAPITLET.

Som är ganska sublimt. § i.

När Jenny och Tornister Boman träffades på nyårsmorgonen vid Pontonbryggan, ångade det av Strömmen och de gamla Skeppsbrofasaderna sågo ut som inbitna krogkunder i ansiktet, det stod busar på kajen och huttrade och spottade i vattnet, och Skeppsbron erbjöd alltså, om jag skall uttrycka mig kort, alla de kännetecken, som voro erforderliga, för att man skulle känna ända in i själen, att det var och, efter allt att döma, i än högre grad skulle bli en bister vinterdag med nio tiondelar grått och en tiondel sol.

När Jenny kom, stod Tornister och tittade ut över vattnet. Han erbjöd en högst intressant anblick. Han var nämligen, som jag redan sagt, orimligt lång, och nu var han dessutom iförd en påfallande kort röck med uppslagen krage, en vintermössa, som gick ner till denna, och så stack det ut en kolossal, röd näsa alldeles som

ett horn mittemellan mössan och kragen fram. Byxorna voro uppvikta, och skorna

IOIvoro en jättes. Och denne Goliath var omgiven av dukar, färglåda och staffli.

När han fick se Jenny, drog han sin renrakade mun som ett rött strumpeband från öra till öra, och det var tack vare detta leende, han erövrat världen, ty när han spelade ut det, med det smala, ungdomliga ansiktet högt uppe i luften, såg han på en gång så hjärtans snäll och så tokig ut, att han vann allas förtjusning. Han var dessutom, i förbigående sagt, den skickligaste och mest begåvade av alla Jennys kamrater och följde inga recept eller höga herrars önskningar eller modenycker. Han målade bara, som det föll honom in, och så blev det allra bäst!

— Tjänare, lilla pullan! ropade han. Ha, ha, ha!

Och pekade på henne. Hon var klädd i en mjöl-

grå vadmalssportdräkt med den där kopparskylten under hakan, som jämte ett förvridet hår vid öronen betecknar, att vederbörande idkar Konst. Men Jenny nöjde sig med kopparskylten.

— Jag tror, minsann, du har vinteruniform! sa han. Men så är det lite sommarsvalt i dag också!

— Ska du frysa, som är karl, stora gubben? svarade Jenny.

— Ha, ha, ha! skrattade Tornister. En sådan liten blompotta!

Det var hans ord om allt, som roade honom här i livet.

De skakade hand som goda kamrater och gingo ombord. Passagerarna tycktes vara i gudstjänst denna dag, ty de syntes inte, och besättningen såg

102ut, som om den i sin tur bestått av kyrkvaktare, ty helgdagskänslan är djupt rotad i svenska nationens hjärta, och det är en stor kraft.

Men när det unga herrskapet kom upp på övre däcket, knackade någon på ett fönster till en hytt, som kallades "konversationssalong", vilket var ett ganska egendomligt namn, ty där brukade folk bara hålla utkik på, att ingen tillät sig den utländska oförskämdheten att tala. Det är nämligen en ovana, som vi undgått i vårt land, och därför heter det också "konversationssalong" och inte "prathus", men i själva verket är det ett litet hus på däck. Och där skulle man mycket väl kunna prata, men det gör man bara, då man är ett slutet sällskap och först har tittat ut alla obehöriga.

Den, som knackat på rutan, var emellertid ingen mer eller mindre än gamla grevinnan Mac Lean, och bakom henne skymtade gamla sällskapsfröken Baalach.

Jenny nickade åt gummorna.

— Titta bort, Tornister! sa hon. Annars gör du något dumt som vanligt!

Grevinnan vinkade nämligen med ett finger, som liknade en benkrok från stenåldern och utmärkt väl skulle ha försvarat sin plats på ett museum, samt blinkade och grinade och betedde sig som en inlåst gammal vilde. Det är för övrigt egendomligt, att, då människor betraktas bakom glas på detta sätt, så likna de gärna djur eller vildar.

Tornister Boman såg bort, och Jenny sa:

103— Nu, stora gubben, kommer vi att få en glad stund! Det är gamla grevinnan Mac Lean. Hon umgås hemma! Men du är olycklig, om du inte uppför dig fint.

— Är hon stursk? Ä! Hon umgås ju hemma hos dig!

— Det får du väl se! Men uppför du dig inte fint, ber jag kapten kasta dig i sjön eller sätta dig i land på en kobbe!

— Ha, ha, ha! gapade jätten.

Grevinnans huvud dansade nu krigsdans bakom rutan, och hon pekade på Tornister och vinkade.

— Vi måste gå in! sa Jenny och öppnade.

— Fort, fort igen med dörren! ropade grevinnan där inne med roterande armar. Släpp inte ut den värme, som Baalach och jag ha producerat här inne.

Då nös Tornister Boman, och det lät, som om han rämnat.

Vi minnas kanhända, att grevinnan Mac Lean var köttslig syster till hennes nåd Polviander, men man skall vara en sådan millionär på möjligheter som naturen för att kunna bestå sig lyxen att göra två systrar så olika, då man kunnat kopiera den senare på den förra. Ty dessa båda systrar erbjödo stora inbördes olikheter. Hennes nåd Polviander var ju en liten människa, men grevinnan Mac Lean var lång som ett Babelstorn och mager i proportion därtill. Som hon frös om benen och magen, hade hon emellertid femton underkjolar eller såg åtminstone

104ut att ha det. Ur detta bastanta underrede sköt en smal stängel och bar längst upp ett litet nickande, vickande, livligt fågelhuvud på en hals så smal, som om grevinnan varit vegetarian och levt av en krak-mandel om dagen. Men ögonen voro stora, livliga och strålade som ett par mystiska ädelstenar ur ansiktets grå och förvittrade ruin. Och så använde grevinnan löständer, det var hennes enda likhet med gumman Polviander. Ty under det denna levde med kropp, själ och alla sinnen i den här världen, så levde grevinnan Mac Lean med alltsammans i en vida högre. Hon var därför också alltid på gott humör, ty hon såg just inte mycket efter det, som andra syssla med; hon såg bara ljus och härlighet och det, som var sublimt. Människor i allmänhet finna inte världen vidare sublim nuförtiden, men att det uteslutande är deras eget fel, det visade grevinnan, och hon var så nöjd med allt, att hon inte ens som systern brydde sig om att vara stolt över sina anor, hon lyfte sig högre, hon var, om jag så får säga, hjärtligt stolt över Gud, precis som om hon skulle ha sett honom, då han var liten, och tyckt, att han gjort det riktigt utmärkt med åren.

Det enda bekymmer hon ibland kunde ha var för grevens frälsning, och den var verkligen, såvitt man kan döma i sådana ting, lite kinkig.

Greven var nämligen eremit. Det låter visserligen lovande nog ur frälsningssynpunkt, men han hade tyvärr varit en utpräglad syndare i all sin dar och var ingen helig eremit utan tvärtom en blandning

105av cyniker, lathund och fiskare. Numera bodde han på sitt lilla fattiga gods på en ö ute i skärgården, och han hade väl suttit med sin grevliga stjärt på snart sagt varenda sten i denna skärgård och metat abborre, och han hade på sitt lugna sätt mycket nöje av grevinnan.

Saken var den, att hon levde för att rädda hans själ. Det skulle kanske varit förmånligare, om hon levt för att bättra upp gården och affärerna lite, men var och en har ju sin uppfattning av vad som är mest av nöden, och så gick det, som det gick. Inte vill jag just säga, att det gick så vidare bra, men till all lycka hade greven ärvt ett litet stenhus i Villastaden, och tack vare Polvianders förmedling hade han fått gubben Gobsman att ta inteckningar och lämna en del pengar. Och tack vare denna Gobs-mans vänlighet hade grevinnan funnit honom och hela hans familj sublima.

— Jag lär av dem, Baalach! sa hon med stora ögon. Jag lär av dem, bara jag hör dem tala!

— Yyyh! sa greven och ven lite med sin cyniska mungipa och glimmade med blicken bakom de massiva glasögonen. Han var en liten, fyrkantig, tomat-röd gubbe i grov kavaj och tjockbottnade stövlar och såg ut som en korsning av lantpatron, hästhandlare, sjöbuss och lurendrejare, och han hade inte på många år varit inne i Stockholm. Han tillhörde skärgården som en av dess kobbar, och det vore trevligt, om en sådan kom åkande in om Blockhusudden och upp på Strömmen.

i o 6— Yyyh! sa han. Res in till potatishandlarn, grevinnan! Res in till potatishandlarn! Yyyh! Yyyh!

Så gjorde han honnör med ett finger och försvann med sin stelbenta tax. Han trivdes alldeles utmärkt ensam, på honom gick aldrig någon nöd, och sådana äro många grevar i Sverige och många andra med.

Och grevinnan såg med de stora ögonen på honom.

— Hur ska det gå med greven? ropade hon högt över honom, ty hon var vid pass dubbelt så lång som han.

— Yyyh! sa greven nere vid marken. Det slutar nog i helvetet, grevinnan! Det slutar nog i helvetet! Det är det enda ställe, där jag passar. Nästa gång! Yyyh!

Då ruskade grevinnan på fågelhuvut ett tag, men strax tog det sublima överhanden, och så voro båda alldeles nöjda och belåtna, var och en med sina utsikter.

Men någon måste grevinnan ha att dela det sublima med, och greven var ju inte vidare lämplig. Ödet hade emellertid varit vänligt, och kunde det vara annat mot en så förtjusande gammal dam; det hade till grevinnans skugga skänkt henne Baalach. Dock bör sägas, att det var samma förhållande mellan grevinnan och Baalach som mellan Don Quijote och Sancho Panza; Baalach slogs aldrig med sublimitetens väderkvarnar, hon följde endast lugnt som vapendragare och njöt färdernas matsäck av förströelser och skilde sig från den klas-

107siska förebilden däri, att hon aldrig trodde sig skola bli ståthållare på någon fantasiens ö och hade heller aldrig fått något löfte därom. Hon var liten med ett hår som vit fårull, med ögon, som då och då tittade upp och sedan försvunno, och en mun, som skulle kunnat berätta mycket, men som var tunn och försiktig och bara sysslade med det, varav människorna kunna intresseras och som de sedan glömma bort.

Hon tillhörde en alldeles särskild värld, som man vanligen inte bryr sig så mycket om, men som dock existerar och är berättigad till vår sympati liksom allt mänskligt, och som dessutom spelar en ganska stor roll i det dagliga livet, om ock i det fördolda.

Det finns nämligen i Stockholm en hel armé av gummor och gamla fröknar, som leva lyckliga av smulorna från stora världens bord, som ha smått om kontanter, bo i ensamma rum tillsammans med ett spritkök och en vedsäck, ha bekanta familjer, där de hälsa på en gång i kvartalet, vilkas garderober de vittja, oah dit de kallas, då herrskapet ska göra en liten lustresa men lämna barnen hemma. Då få de vakta huset. De ha ofta haft tjänst som husfröknar i fina hus, på gamla gods, ha mottagit knappa löner och måttliga drickspengar, men varje öre ha de samlat, slant för slant, och lagt hop till en fond för ålderdomen, så knyppla de spetsar och sälja till små affärer, sakna inte talang att mottaga små gåvor, förstå ett hushåll till punkt och pricka och känna societetskrönikan från familj till familj, från år till år och äro små uppslagsböcker i dagens

108historia! Livet består ju inte precis bara av bovar och älskande, som böckerna ibland göra troligt, det finns lite annat bredvid också, vanligt hederligt, undangömt folk med små glädjeämnen och stor tacksamhet för allt, vad livet ger.

Till denna sympatiska värld hörde Baalach. Ödet hade sammanfört henne med grevinnan för åtskilliga år sen på en stor begravning, medan de väntade liket, ty en begravning hör till det mest sublima som finns och uppsöktes ofta av grevinnan. En vänskap uppstod strax, och en vacker dag flyttade Baalach ut på godset, fick ett rum, betalade lite för sig i maten och hjälpte till i hushållet.

— Yyyh! sa greven. Så mycket gamla fruntimmer det finns i världen! Yyyh! Yyyh!

Men det blev ett paradis för dessa båda giriga åskådare av livets festspel. Alla begravningar av värde, alla bröllop inom societeten, alla furstliga besök i Stockholm, alla frikonserter, alla uppvisningar, alla utställningar, dit Jenny Gobsman kunde skaffa inträdeskort, besökte de. Sommar och vinter syntes de på gatorna, och måste de vänta timtals i vinterkölden, så svepte de som gamla obetvingliga veteraner helt lugnt tidningar både fram och bak för att inte frysa; var hettan stark om sommarn, medförde de jättestora parasoller och små tältstolar. Och sålunda levde de, år ut och år in.

Det var världens två lyckligaste kvinnor, och med dem hade nu Jenny Gobsman och Tornister Boman fått äran att ha ressällskap.

109När de lyckligt och väl bärgats in i salongen, mottogos de av grevinnan med ivriga handrörelser.

— Så där, ja, kära Jenny, nu är dörren stängd, och nu får du lov att föreställa din långe kavaljer! Är det kanske

rentav en adoratör? ropade hon med ljudlig stämma.

— Det är en kamrat, grevinnan, herr Tornister Boman, porträttmålare! Och landskapsmålare!

— Å nej! Så intressant! ropade grevinnan och slog sig på knäna. En porträttmålare! Som är så sällsynt i våra dar! Har jag sett någon av herr Bomans expositioner, kära Jenny?

— Nej, han har inte haft någon ännu!

— Men han ska väl ha, kära du? Han ska väl ha? Och då ska du skaffa oss inträdeskort!

Tornister hade nu lyckats få sitt ansikte i ordning och såg ut som en statsman, när han svarade, med håret ner i ögonen, vilket var olikheten med en statsman:

— Jag ska ha en finfin utställning i vår, och om grevinnan vill, så kan jag måla grevinnans porträtt till den!

— Ä nej, vad din kavaljer är för en sympatisk man, kära Jenny! Önskar herr Boman verkligen måla mitt porträtt? Gratis?

— Vi kan ju säga mat och husrum, om inte grevinnan tycker det blir för mycket! svarade Tornister och gned sin stora näsa, som han alltid gjorde, då han inledde affärer.

Grevinnan fäktade.

IIO— Baalach! ropade hon. Hör du, vad herr Boman säger? Han vill måla mitt porträtt! Ämnar herrskapet äta frukost ombord? Jag frågar, därför, kära Jenny, att jag vill gärna tala med herr Boman om, hur han uppfattar mig för en tavla, men min hjärna står inte ut med en sådan ansträngning, om jag inte först tillför den kraft, och därför ämnar jag med Baalach äta frukost här ombord, nu strax, och ifall herrskapet har samma avsikt, så kunde vi kanske förena oss och äta tillsammans!

— Jo, det hade vi nog tänkt! svarade Jenny.

— Tror jag, det! ropade Tornister. Det blir en kolossal ära, grevinnan!

— Å nej! Ä nej! ropade grevinnan och blev så förtjust, att hon slog ihop händerna.

Sen tog hon ur sin ridikyl fram ett par små bomullsproppar, vilka liknade feta korkskruvar, lyfte lite på det underliga plagg, varmed hon prytt sitt huvud, och sköt propparna i sina öron, som man skjuter telefonproppar i ett telefonbord, då det behövs och man är anställd i telefonens tjänst.

— Den råa luften är skadlig för hjärnverksamheten, sa hon till förklaring, och den tränger in genom öronen. Därför bör man vara försiktig, och jag råder både dig, kära Jenny, och herr Boman att hålla för öronen, då vi gå ner i matsalongen.

Så reste hon sig, snuddande vid taket, och gick ut med handen för munnen, följd av de andra, och sällskapet tog plats i matsalongen, där grevinnan

IIIåter plockade ut de skyddande propparna och stoppade ner dem i ridikylen.

Det var en riktig matsalong, och den låg framme i förpiken. I själva vinkelspetsen var ett förhänge, och där bakom skymtade en gråhårig och fet dam, vilken sannolikt fötts till världen med dimensioner att passa just där. Man har alltid en känsla i sådana matsalonger, att det bakom detta förhänge försiggår något hemlighetsfullt, som världen icke bör veta, och då den feta damen ibland spejar ut med ett misstänksamt öga, stärkes man i dylika åsikter. Sedan kommer en biffstek på en tallrik, och då ser den feta damen med ens så nöjd ut, som om hon värpt biff-steken, liksom hönan sina ägg.

Smörgåsbordet var framdukat, denna nyårsmorgon som alltid, på den röda kommoden under spegeln, och styrman satt som vanligt i sitt hörn och hissade sina ögonlock upp och ner för att tjusa uppasserskan. Det gråa vattnet tittade då och då in genom de runda fönstergluggarna, allting skall-rade och skakade, en behaglig frid rådde, och det var allt i allt en matsalongernas matsalong, som skulle kunnat få första pris på en matsalong-

utställning, om bara sådana funnes.

När grevinnan stoppat ner bomullspropparna, såg hon upp och såg glad ut.

— Nu låta vi frågan vila, herr Boman, sa hon, till dess vi börja känna, att maten har förvandlats till hjärnenergi, och först ta vi en smörgås!

Den ädla damen syntes inom kort stå mittpå gol-

112vets linoleummatta, med en stor smörgås i ena handen, i den andra en gaffel, som uppbar slutet av en stekt strömming.

Tornister hade placerat tre brännvinsglas bredvid varandra på bordet och hällde upp supen åt sig själv, grevinnan och Baalach. Den lilla damen ville inte ha.

— Men bara så mycket som ett skedblad, bästa herr Boman! undervisade grevinnan och måttade med slutet av den stekta strömmingen, och under tiden arbetade hela hennes ansikte på strömmingens återstod, som gjorde hennes kinder ojämna. Bara så mycket, att magsafterna komma i verksamhet och beredas till att smälta maten.

— Och bara en fingerborg för mig, herr Boman! sa Baalach.

— Inga dumheter, Baalach! sa grevinnan. Slå ett fullt mått, som åt mig, åt henne också, herr Boman!

— Men grevinnan tål mycket mer än jag! invände Baalach.

— Se så, Baalach! sa grevinnan och tog glaset. Inga dumheter! Skål!

— Mina damer! Ha, ha, ha! sa Tornister och bugade sig med ett glas så överst fullt, att brännvin rann därav nerför handen på golvet.

Alla tre lutade sig därpå baklänges och tömde sina glas.

— Ho, ho, ho! hostade Baalach.

— Nu är det redan här! sa grevinnan och pekade på sin kropp, och hon följde dryckens framsteg,

8. — Nordström, JobbarfamiUen Gobsman.

113med ögon så stora, en min så allvarlig, som om hon lyssnat till sfärernas harmoni, ljudande mycket svagt och på stort avstånd.

— Nu är det framme! sa hon med ens och såg högst förnöjd ut samt satte sig.

Biffsteken kom, ölet kom, grevinnan tog senap och Batty, och måltiden förflöt på angenämaste sätt.

När grevinnan slutat biffsteken, blundade hon ett ögonblick, lyfte handen och ropade:

— Nu, herr Boman! Nu! Nu känner jag, att det har hunnit upp till hjärnan! Nu kan vi resonera! Ser herr Boman, vår kropp är ångpannan, och vår hjärna är det fina maskineriet! Och man kan aldrig tänka eller tala riktigt, om man inte har eldat upp sig och blivit eldig, som våra förfäder sade. Men nu är det färdigt! Och nu är jag klar att höra på, hur herr Boman uppfattat mig som ämne för en tavla!

— Den ska bli fin, ska grevinnan se! ropade Tornister och började på att rita i luften och tala och lägga ut, men det dröjde inte länge, förrän grevinnan var med i galoppen och fäktade på sitt håll, och hur hon höll på, svällde tavlan ut, och där skulle greven med och Baalach, och i fonden skulle herrgården synas, och hade hon bara fått hållas, skulle man fått se en skymt av alla de bröllop och begravningar, hon hedrat med sin närvaro.

— A nej, en sådan tavla! ropade hon. Vad den skulle bli sublim!

Men då kom uppasserskan.

114— Vi äro vid bryggan, grevinnan! sa hon och neg.

— Å nej! skrek grevinnan. Baalach! Baalach! Vårt gepäck!

— Och så sätter vi guldram kring hela härligheten, ropade Tornister, så sätter vi guldram kring hela härligheten, grevinnan, så köper staten, och så får grevinnan komma på Nationalmuseum!

— Ä nej! Å nej, så intressant! ropade gumman, i full färd med att fiska upp en börs ur ridikylen. Hon fick slutligen tag i den och betalade samt gav tio öre i drickspengar, vilka flickan mottog, som om det varit en kunglig gåva, ty så avhållen var grevinnan. Sen kommo bomullspropparna fram och sattes på sin plats.

Och gumman viskade till Jenny:

— Din adoratör är en sublim och genialisk artist, kära Jenny!

Varefter hon skakade hand med Tornister men glömde att beställa tavlan på allvar, och skyndade i land med Baalach.

Då, äntligen, lossnade tungans band på Jenny, och hon skrattade, så att hon vred sig.

Men Tornister sträckte på sig och pekade på sin person.

— Ha, ha, ha! sa han. Det var en riktig gammal kärngumma! En prima blompotta! Alldeles i min smak, lilla pullan! Och hon insåg, att jag är ett geni! Vilket jag hoppas, att du också gör! Ha, ha, ha!

115— Ja, stora gubben, ja, ja! Du var sublim! Något så sublimt som ni två tillsammans har jag aldrig sett! svarade Jenny.

Men när ångaren lade i land i Sandhamn, kom en pojke springande emot henne och sade, med andan i halsen:

— Det är telefon till fröken, uppe på hotellet! Det är löjtnanten!

Ty alla kände henne ju där ute; och när hon andfådd sjönk ner på en stol vid telefonen, fick hon höra, vad som hänt mellan Karl och gubben.

— Och nu hyr jag mig en liten våning på Östermalm ! sa Karl. Det blir riktigt trevligt, kära Jenny! Va?

— Va är det där för historier, lilla Kalle? frågade hon.

— Ja, men, kära Jenny, svarade han, det förstår du väl, herregud, hur otrevligt det är för mig som hederlig karl att bo hos en far, som hela stån vet är en skojare! Jag är riktigt glad, att han körde bort mig! Det förstår du väl! Va?

— Jag ska tala med lilla gumman! svarade hon. Du är ju kollrig! Adjö med dig!

Och medan Tornister promenerade ute på backen, där snöflingorna foro i den nakna kastanjeraden, och alla Sandhamns kortbenta hundar skällde på honom, som vågade ha så långa ben, ringde Jenny upp modern.

— Jaså, det är Jenny! sa gumman. Ja...

— Karl har redan ringt och berättat!

116— Jaså! sa gumman. Ja, nu ligger far, han är då alldeles slut efter allt, han ha vaket i natt, så han fick rent lov gå och lägge sig mellen lakan nu efter middan. Men det värste är välan, att du får inte bli hemme, du heller, Jenny! Far vill det då alldeles inte! Och det är rent omöjeligt att få honom till å ändre sig i dag. Det är sanning, det!

Jenny blev högst förvånad över denna nyhet.

— Lilla gubben har ätit för mycket god mat i helgen! Det är alltsammans! sa hon. Jag kommer hem om ett par dar, då har han säkert lugnat sig.

— Han har välan det, ja! Vi få låte honom vile nu och vare i fred lite, så få vi välan se tiden an, ja! sa gumman.

Och Jenny och Tornister åto middag och skämtade, som om ingenting hänt.

Det enda var, att hon sa:

— Du har ju inga föräldrar, du, Tornister?

— Nej, jag har inte det nöjet! svarade han. De ha överlåtit åt mig att representera firman!

— Nöjet är det si och så med, stora gubben! sa Jenny. Ibland önskar man, att man hade det som du! För när människor bli gamla, bli de sannerligen som getingar om hösten. De veta inte allt vad upptåg, de ska hitta på. Och då vore det bäst för alla parter, om de doge!

— Ha, ha, ha! Jo, du är en fin blompotta! sa Tornister. Ha, ha, ha!

Och de stannade i två dagar där ute och målade och skrattade och skämtade på alla sätt, som finnas,

117och några till, och voro goda kamrater och vänner, alldeles så som ungt folk skola vara, och när de två dagarna gått, återvände de glada och belåtna in till stån och skildes med ett handslag på Skeppsbron, och den lilla damen log i sig själv, ty nu hade hon gett kamraterna, så att de alla fått en näsa lika lång som Tornisters, och det var ju det, som varit resans mening, och ingenting annat.

Och så var hon nöjd!

§ 2.

När hon kom hem, fann hon potatishandlarn i salen, nyter och fryntlig som alltid, och han kom emot henne med utsträckta armar, alldeles som om hon varit en kär gäst och inte alls en dotter, som skulle fördrivas hemifrån.

— Se, lilla gubben! sa hon. Är inte han på kontoret?

— Nej, ser du, jag är hemma här, jag! svarade Gobsman, och klappade henne på armen. Jag är hemma här, jag! Men inte du, inte! sa han. Inte du, inte, lilla Jenny! Du är hemma där, du!

Och därmed pekade han ner över Stockholm.

— Där är du hemma! I fina världen! Där man inte behöver skämmas! Aldrig. Inte för föräldrar. Och inte för... inte för sig själv heller! Efter vad jag tror! Jag vet ju inte! Tnu! Men jag tror det! Så nu ska du packa din koffert, och så ska du fara dit ner! Nu! Genast!

118Bara en blick på Gobsman var nog för Jenny att begripa, att här dogo inga motsägelser. Men då kom samma humör upp i henne, och där stod alltså potatis mot potatis.

— Gärna, lilla gubben! sa hon och satte näsan i vädret. Men då får allt lilla gubben öka på månadspengarna !

— Jaså! sa gubben. Jaha! Jag får det! Du säger det?

— Ja, det säger jag, lilla gubben!

— Ja, si där! Si där! Du vet mycket, du, Jenny! Mycket mer än jag! Tnu! Men tänk, jag tror... man har sådana där funderingar, ser du, när man blir gammal... och har barn ... och si så där ... ja, jag tror nästan, det är slut, alldeles, med månadspengarna, jag! Tnu! Alldeles slut! Alldeles helt och hållet slut! Och det är nog så! Jaha! Det är det! Det är det, det!

— Menar pappa, att jag ska gå på gatan, kanske? svarade den lilla damen.

— Inte vet jag, lilla Jenny! sa gubben och gnuggade händerna. Hur skulle jag veta det? Tnu! Jag har ju bara kostat på dig, jag! Så du vet nog själv, vad du kan! Bäst, lilla Jenny! Bäst!

Jenny hade just ingenting att svara på det där, och gubben klappade hennes arm.

— Och så ska du gå, nu! sa han. Det är bäst, det! Så gå, nu! Adjö med dig! Adjö! Adjö!

Och Jenny gick, utan att svara, ut i köket till gumman.

119— Lilla gubben har blivit tokig! sa hon. Absolut tokig!

Lisa blev så tagen av dessa ord, att hon måste sätta sig.

— Hur kommer det sig, att han är hemma? frågade Jenny.

— Ja, si, jag kan då alls inte begripe, vad det är med far, det är sanning, det! svarade gumman och såg betänksamt på Jenny. Han ha inte varit på kontoret sen nyårsdan, och jag har då frågt, om han inte skulle dit, änteligen, och Bjugger har tele-foneret, men näja mig, far, han går inte! Han bare promenerer i sitt rum, odh dessemellan gnugger han händerna och skratter då så besynnerligt, och så säger han: det blir galant, det! säger han, och vin ska han ha till middan varje dag! Det har han då sagt till om! Ja, det är rent besynnerligt! Det är sanning, det! sa gumman och kliade sig i huvut.

Men hon var mycket behärskad, ty hon var ju egentligen en kvinna av folket, och de äga av födseln en stor och beundransvärd behärskning.

— Och jag har nog funderet på det, Jenny, sa hon, att mens far lugner sig, så får du välan rese ut till grevinna! Hon ha då ätit och druckit så mycket i dette hus, att du änteligen kunde få bo där, tills far lugnet sig, och nog att du kan få penger, om du har nöd på det, av mig! Det är då rent tydligt, det!

Och det bestämdes på detta sätt.

Gubben hade emellertid blivit så nöjd, sen han

120fördrivit Jenny, att han tagit sig en promenad, och Jenny ringde upp grevinnan. Det var gudilov så, att ingen bättre person dött på länge, och ingenting annat av mer sublim natur hade heller passerat, så att grevinnan var hemma.

— Ä nej! Å nej! ropade hon, då Jenny framställde sin begäran. Så intressant, lilla Jenny! Välkommen! Det var så längesen du var här. Har du också herr Boman med ? Jaså inte! Nå, då kommer du ensam, då! Välkommen! Välkommen!

Jenny skulle gärna ha velat träffa Karl, men denne blivande finansman hade kvällen förut underrättat gumman om, att han skulle resa bort på en vecka med Kruckman i affärer! Jo, jo! I stället ringde Jenny till Punkt Bjugger för att be honom skicka 300 kronor till Tornister Boman. Och det lovade Bjugger.

— Men, sa han, du får dem inte av chefen, för både ditt och Karls konto äro igenlagda från och med förste januari. Utan du får dem av mig. Vi säger väl tills vidare!

— Du är hederlig, lille Punkt! sa Jenny. Din belöning kommer!

— Det är, min liv, det, jag räknar på, du, Jenny! svarade han, och så skrattade båda, varefter Jenny gjorde sig redo att lämna huset.

— Ja, adjö då, lilla gumman! sa hon, då allt var klart.

— Adjö! Adjö! Nog går det välan för er, som är ung, bå Karl och du, Jenny! sa gumman. Men

121si, värre är det för far, som är gammel! Och det sämste är, att jag rakt inte begriper, vad det är med honom!

— Han är tokig, lilla gumman, svarade Jenny helt lugnt, och antingen blir han bättre, och då blir allting bra, eller blir han sämre, och då få vi väl hitta på någon råd!

Därmed reste hon, och nu ska vi se, hur det gick med potatishandlarn, om han blev bättre eller sämre, eller hur han blev.

Och det få vi se i det följande!

122 SJUNDE KAPITLET.

Som visar, att, när en potatishandlare vill bli människa, så köper han en vinkorg och begår sedan många underliga handlingar.

§ I-

Denna historia lär oss, att mänskligheten består av människor och drängar, och att man känner sig som människa, då man ser ner på alla dem, vilka befinna sig lägre i samhället, och att det är mycket behagligt; som dräng

däremot, då man ser upp till alla, vilka befinna sig högre, och att det är högst obehagligt.

Ty nu hade gubben Gobsman länge och väl varit van att i sin lilla värld betrakta sig själv som människa och alla andra som drängar, och det gjorde, att han av erfarenhet precis visste, hur en människa såg på en dräng. Men när han genom de händelser, jag redan berättat, med ens upptäckt, att han av hela den övriga världen själv betraktades som en dräng, och i främsta rummet av sina egna barn, då gick det också upp för honom, hur han såg ut i människornas ögon, och då kände han sig till sin stora förvåning ensam, lönlös, utan stöd i tillvaron, utan-

123för samhället, föraktad, hatad, fruktad, och då uppstod hos gubben en idé, han ville ha kontakt med människorna, han ville rehabiliteras, komma in i samhället, bli ansedd och skyddad, ty han upptäckte nu, att han var gammal, och han hade på nyårsnatten sett döden, såsom någonting hemskt, räkenskapen för ett förfelat liv. Och därmed hade i själva verket människan vaknat även i honom, människan, som skall dö och som skall ha gjort andra människor något gott och som vill ha bevis på, att hon verkligen gjort det.

Ett sådant bevis är just precis Vasaorden, det är samhällets erkännande, en symbol därav och sålunda ett fribrev för alla dåliga samveten. Men man plockar tyvärr inte Vasaordnar på träna, och därför kunde Gobsman inte anskaffa den i en hast. Men han var energisk, och därför grep han genast verket an genom att, som vi sett, till en början fördriva sina barn hemifrån och beröva dem deras understöd, så att de skulle lära sig att se upp till honom och se, att han inte var mer dräng än de, utan hellre tvärtom, som gjort dem så mycket gott och låtit dem få plats bland de fina människorna i samhället. Själv vände han samtidigt blickarna från sitt eget lilla kungarike, vilket nu med ens upphört att existera för honom, och spejade efter människorna för att tillägna sig deras vanor och bruk och därigenom bli såsom en av dem.

Och det första tecknet på att han börjat höja sig, var detta. När Jenny rest och det närmade sig mid-

124dag, kom gubben hem, glad och belåten, med ett paket i handen, som han vecklade upp i köket inför gumman och Lisa, och fram steg en liten vit korg av vide.

— Men va i allanste dar är dette, Gobsman? sa gumman och lyfte korgen och synade den.

Gubben, som numera fått ögonen öppna för människovärdet, klappade inte gumman utan bara i luften alldeles intill henne, och svarade:

— Det är en vinkorg, gumma lilla! Si, det är så... man lär sig det, då man köper vin på lager, tnu, och resonerar med herrarna på bolaget... att man ska lägga vinflaskan i en vinkorg, så skakas inte vinet. Det får inte ske det, inte! Det är inte bra! För vinet. Och därför har man vinkorg, ser du, gumma lilla! Man har det! I fina världen!

Och vid dessa ord gnuggade gubben händerna, ty för honom var denna lilla vita videkorg första steget fram emot Vasaorden, som skulle förvandla och upphöja honom från dräng till människa och till barnens jämlike!

— Så en ska lägge flaska på huk i denne häre korgen, då, förståendes? sa gumman fundersamt och kliade sig i håret.

— Just det, ja, gumma lilla! Just det! sa gubben nytert.

— Ja, var en sak, att vi få göre det, då, Lisa! sa gumman, och när middan serverades, bar hon själv in det ganska enkla rödvinet i den vita vide-

125korgen så varsamt, som om det varit ett kungligt barn på inackordering.

Och vid bordet började gubben att, hemlighetsfull som alltid, sakta och antydningsvis låta sina planer skymta fram. Han fyllde glasen, och så gnuggade han händerna, igen.

— Ja, vi äro ensamma nu! sa han. Och det är skönt, det! Eller... man har ju så olika meningar här i världen!... Du tycker kanske, det är tomt, du, gumma lilla?

— Är välan det, ja! sa gumman, mycket lugnt.

— Si där, ja! sa gubben. Si där! Du tycker det?

— Skulle välan det, ändå! sa gumman.

— Ja, sa gubben. Jag vet inte, hur det är, men jag tycker det är bra, jag! Och så få vi vin nu också, och det är gott, det! Vi fingo inte det förr, inte! Då vi voro fler vid bordet! Men se, vi ha bättre råd nu! Och jag har pengar... fast jag ville inte använda dem förr, inte! Jag ville inte det... för ... man tänker ju så mycket... och jag hade tänkt, att de inte voro för vår räkning, utan för... ja! För andra! För herrskapet! Men nu vill ju inte herrskapet ha dem, så vi få väl lov att använda dem, vi, nu! Och vi ska göra det, gumma lilla! Alltihop! Just det! Skål!

På detta föredrog gumman att inte svara. Hon slickade av kniven i stället.

— Ja, du gör nog, som du vill, du, Gobsman! Det är sanning, det! var allt, vad hon sa.

I2Ö— Ja, si, du känner mig, du, gumma lilla! sa gubben högst belåten. Det är tydligt, det!

Och detta resonemang kring vinkorgen var det första tecknet.

Det andra kom redan efter middan. Då tog nämligen gubben helt oförmodat gumman med sig på en liten husvisitation, och så slog han ut armarna.

— Ser du, sa han, det är bra gammalt, det här huset! Det är det, det! Tnu! Och trasigt! Vi ha sett det nu ... och si så där...! Och så ska det byggas stora hus nere i Stadsgården! Och det ska sprängas gator också! I berget! Så det börjar på bli otrevligt här uppe, nu! Eller hur? Tycker du inte det, gumma lilla?

— Jag begriper då rakt inte alls, vad du mener, Gobsman! sa gumman. För det är då rent omöjeligt att kunne följe alle dine tanker! Mener du, att vi skulle flytte nu?

— Det är mycket sagt, det, gumma lilla! sa gubben och snurrade tummarna. Det är mycket sagt, det! Vad vet människan? Det är lite, det! Det är så lite, så! Och vem vet, om vi lever i morgon ? Men det finns många hus! Där borta! sa gubben och pekade ner över stån.

Därefter klappade han gumman på axeln.

— Och herrskapet... det är fint att vara det, ser du! Men! Det är inte så lätt för herrskap... för sånt herrskap, menar jag!... att köpa hus, inte! Man måste ha pengar till det! Och ser du, herrskapet har inga pengar! Men jag har, jag! sa gub-

127ben och gnuggade händerna, så det var ett nöje att se.

— Jag har mycket pengar, jag! sa han. Så jag kan köpa mig ett hus! Där nere! I fina världen! Tnu! Mittför näsan på herrskapet! Så jag kan peka på det och säga: ser ni, det är mitt hus, det där! Det är mitt hus! Men inte ert, inte! Och det är många, som ha orden, gumma lilla! Men det är inte så många, som ha eget hus, inte! Man kan få bo inåt gården! Ändå. Fast man har orden! Tnu!

Gumman kliade sig i håret och stirrade på honom.

— Du är rakt besynnerlig, Gobsman! sa hon. Tänk du köpe hus i stån, nu? Då du ha kontoret på Munkbron? Vad blir det för ställning?

Då sken gubben.

— Inte kan jag göra av med alla pengar, jag har tjänt, inte! sa han. Nu! Då herrskapet är borta! Så jag bryr mig inte om affärn mer, nu inte! Utan Bjugger får sköta den, han! Tnu! Han är duktig, han! Det är han, det!

Jag vill lova, gumman gjorde stora ögon.

— Jag mener rakt, du är tokuger, Gobsman! sa hon. Rent tokuger! Det är sanning, det!

Gubben klappade henne på armen och svarade:

— Nej, ser du, gumma lilla! Jag är klok, jag! Men vi ska inte tala mer nu!

Så böjde han sig ner och viskade i hennes öra:

— Vi ska inte det, inte! För det blir nog, som det blir! Ändå!

128Därefter gnuggade han åter händerna och gick in i sitt rum, och gumman rev sig i huvut, för sin del.

— Aldrig, att jag begriper, vad som nu står på! mumlade hon. Aldrig, att jag det begriper! Det är sanning, det!

§ 2.

Men redan dagen därpå kom det tredje stora tecknet, och det var avgörande. Då lämnade Gobsman nämligen för första gången på tio år sin egen värld, passerade Rubicon eller Norrström och anträdde sin ödesdigra marsch mot Rom eller med andra ord mot fina världen eller samhället eller vad du behagar kalla dig själv, vördade läsare, och dina vänner och bekanta! Dit ämnade han nu emellertid, som vi se, intränga, och den första, han begav sig till, var fanjunkar Polviander, och i ett viktigt ärende.

Han passerade alltså Norrbro, Gustav Adolfs torg och Kungsträdgården, tog Hamngatan fram till Dramaten, svängde där uppför Birgerjarlsgatan och vidare uppför Sturegatan, ty fanjunkarn bodde långt uppe på Östermalm. Och han gick ganska långsamt, stannade vid stora skyltfönster och då eleganta droskor med begravningsmogna gubbar i passerade, tittade ibland uppåt taken, gick ibland tillbaka några steg, då han sett något skymta i en tvärgata, höll händerna på ryggen, hade vänstra byxbenet upphakat på kängskaftet, hade anlagt en högst ogene-

9. —

Nordström, Jobbarfamilien Gobsman.

I29rad min, som om det egentligen var han, som ägde stån, och småpratade halvhögt för sig själv.

— Jaha! Si där!... Det är fint, det! Så där! Man förstår det! muttrade han, och som folk på Stockholms gator alltid ha ögonen öppna för det, som bryter av, så blev han snart observerad, och man knuffade i varann bakom honom:

— Titta på gubben! Så löjlig han är! Nej, titta på honom! viskade man.

Och alla skrattade åt honom, åt vår förträfflige hjälte och potatishandlare och anade inte, att det var han, som gav dem en del av deras föda, och att han skulle kunnat hålla långt bättre middagar än de, bara han velat.

Medan han strövar där i sina funderingar, ska vi emellertid skynda före till fanjunkarn. Han bodde som sagt högt uppe på Östermalm. Där går en gata, som heter Östermalmsgatan, och man skulle tro, att det var den finaste i hela stadsdelen, eftersom den bär dess namn, men bara den omständigheten, att vid dess ena ända ligger ett fängelse och vid dess andra Frälsningsarméns huvudkvarter, visar, att så icke kan vara fallet. Visserligen frekventeras den förra lokalen i våra dar rätt flitigt av de mest framstående och betrodda samhällsledamöter och den senare har fått erkännande i pressen, men riktigt fina anses dock icke de båda etablissemangen, ännu så länge åtminstone. Men det kan ju bli!

Strax intill Frälsningsarmén bodde det hedervärda herrskapet Polviander, i en liten våning med fönst-

130ren vända mot söder, så att middagssolen sken in, och det var mycket att sätta värde på, i synnerhet under vintern. De hade fyra små rum, och i de fyra små rummen bar allting spår av von Kahge och ingenting av Polviander. Där fanns den gamla von Kahgeska mahognysängen med de vackra sniderierna, där funnos gamla baroner och friherrinnor von Kahge på väggarna, de förra stående invid blomsterpelare med ena benet krokigt framför det andra, som om det varit för långt, men det var bara tecken till god ton på den tiden, då porträttet togs hos Roesler vid Stora Nygatan, en fotograf, vars alster man än i dag återfinner i alla gamla gömmor hela landet runt. Och där funnos små statyetter och gammalmodiga tavlor, möbler från 1830-talet och lite av luften från den tiden också, hela hemmet var som en liten ask torra rosenblad från idyllens dagar, vilka tyvärr ansågos lika usla på sin tid, som våra dagar anses usla nu.

Hennes nåd regerade i denna lilla rosenask iförd en helsvart klänning med en friherrlig krona till brosch, och hon höll det hela så fint och precist, som om Stockholm varit Pompeji och hon väntat ett vulkanutbrott och velat få sin husmoderliga ordentlighet genom dess hjälp bevarad intill senaste tider, så att skolbarnen då skulle lära sig hennes namn och skriva uppsatser om hennes mönstergilla hem.

Denna januarimorgon satt hon med sin stickning i den von Kahgeska soffan, vilken var lång som en kägelbana, på golvet marscherade fanjunkarn med

131händerna under bonjourskörten, och, medan gubben Gobsman vandrade tvärs genom stån, uppmärksamt iakttagande allt omkring sig, voro gubben och gumman Polviander för sin del i full och intresserad sysselsättning med att närmare genomdebattera frågan, huruvida hennes nåd begått ett brott mot god ton på nyårsaftonen, då hon öppet förklarat för potatishandlarn, odekorerad som han var, att alla, som icke hade orden, voro drängar inför världen. Det hade blivit en stor och präktig resonemangsstek av den drängen, ja, det var bokstavligen, som om han varit en gris och nyss blivit slaktad. Med en färdighet och en gourmandise, som ett par tre decenniers äktenskap utbildat till konst, styckade de först grisen, lade undan saltade bitar, men började med huvut och fötterna. Sen hade de på lager syltorna med redan färdiga ättiklagda rödbetor från andra fångster, och det hela hade, kort sagt, blivit ett oanat präktigt nyårskalas efter helgerna att pigga upp deras långa, ensliga ålderdomsdagar med.

— För det första, min värderade vän, sa fanjunkarn, var ditt påstående oriktigt, ty det finns många rika och framstående affärsmän i våra dar, som tjäna ända upp till och taxera för en halv million i årlig inkomst, och de ha ingen orden, men det är i alla fall de, som i själva verket bestämma världens gång.

Och fanjunkarn lyfte sin högra hand, hissade upp ögonbrynen som vindbryggor till tecken på, att han omgivit sig med sin predikans vattenfyllda vallgra-

132var och var omöjlig att komma åt; och han gjorde en glänsande aeroplanflykt över samhällets ekonomiska sammansättning.

— Och slutligen, sa han, även om det vore sant, min värderade vän, så har man icke rätt att säga människorna sanningen, ty den sårar alltid!

Men gumman blev honom inte svaret skyldig. Utåt världen voro de förenade med en obrytlig styrka, och dessa deras inrikes drabbningar voro ingalunda något tecken till split och tvedräkt, utan de tjänade varandra endast som slipstenar för att hålla vapnen vassa och icke förslöas till stunder, då all kraft och fintlighet behövdes; alldeles som i politiken starka meningsstrider inom ett land bara håller folket vaket och kittar ihop delarna, till dess det gäller att visa tänderna utåt.

— Vi ska alldeles bortse från det, Polviander, sa hon, hela tiden lugnt stickande på sin strumpa, vi ska alldeles bortse från det, som Paulus säger, att: sanningen skall göra eder fria. Det hela är bara en fråga om uppfostran och härkomst! I de kretsar, där jag hade lyckan att mottaga mina intryck för livet, lärde man sig att alltid nämna saker och ting vid sitt rätta namn, och där sårades ingen av att höra sanningen! Att alltid hänföra varje omdöme till sig själv, det visar en låg extraktion och ett kretsande kring sin egen person och sina egna angelägenheter, som inte anses passande bland finare folk.

— Hom! sa fanjunkarn, ty det var egentligen

33just, vad han gjort. Han hade lite svårt att inte hänföra allt till sig själv, och det visste hennes nåd, och därför sade hon så där. Det var nämligen hela tiden lite kurragömma i deras debatter, och det är ju inte så ovanligt.

— Jag har, svarade emellertid fanjunkarn och tittade uppmärksamt på skosnytorna, både under min tjänstgöring vid regementet och i det kommunala haft äran samarbeta med personer, som räknats till landets finaste namn, men märk, min värderade vän, de ha haft ton! Men om detta ska vi inte disputera! Däremot vill jag påpeka det oförsiktiga i dina ord. Jag känner Gobsman, och har han blivit sårad, kan han bli rätt obehaglig. Hm!

— Hur skulle han då bära sig åt? undrade hennes nåd.

— Hur skulle han då bära sig åt!! svarade fanjunkarn med lyfta armar. Jo, på tusen sinom tusen olika sätt, min värderade vän!

Så förnöjde sig de båda gamla denna januarimorgon, då det ringde i tamburen och jungfrun kom in och anmälde,

vilket var ett av de von Kahgeska spåren.

— Det är en gammal herre! sa hon. Men han säger, att det gör detsamma, vad han heter!

— Hom! sa fanjunkarn och lutade sig framåt mot tamburdörrn, så att det såg ut, som om han ämnade ta sats och springa emot den namnlöse gamle herrn och stöta sitt huvud som en gumse i hans naggrop för att därigenom antingen puffa upp

134namnet eller puffa ut herrn ur detta lilla fina hem, där man var pliktig att ha namn, helst av extraktion.

Just då inträdde Gobsman, nyter och rödblommig.

Man kan måhända döma om den hederlige fanjunkarns förvåning, då han på detta sätt med ens fann dörrn uppfylld av potatishandlarns resliga figur, röda ansikte och vita hjässa. Det var ju mer än tio år, sen han stigit inom dessa dörrar. Fanjunkarn kastade sig också baklänges och sträckte ut båda armarna, och hennes nåd reste sig ur den von Kahgeska soffan, lade bort stickstrumpan och började vrida sina små röda, torra, magra, blanka von Kahgeska händer, med ett mottagningsleende på sitt lilla skrumpna von Kahgeska äppelansikte. Hon anade strax, att gubben hade något särskilt i kikarn, då han kom så här utan begriplig orsak efter mer än tio år. Det var nämligen lite potatis i henne också, på sitt sätt, skulle man kunna säga. Och utom att det var Gobsman, som steg in, så var det ju, och det spelar i alla fall sin lilla roll här i världen, det hjälps inte, så var det ju själva Penningen, och få vi tro grosshandlar Pappelman, så stodo fanjunkarns ändå i ett visst ekonomiskt förhållande till Gobsman.

Och gumman anade rätt.

Vi minnas, att potatishandlarn tagit inteckningar i greve Mac Leans hus i Villastan. De belöpte sig till 15,000 kronor. Polviander var vice värd och uppbar därför 500 om året.

Nu ämnade Gobsman slå två flugor i en smäll, köpa huset av greven för egen räkning, bosätta sig

135där och sålunda fortsätta uppåt fina världen och närma sig Vasaorden och människovärdigheten men samtidigt beröva Polviander de 500 kronorna. Fanjunkarn behövde dem strängt taget inte, men hans inkomster voro dock icke större, än att dessa femhundra i alla fall räknades, och gubben Gobsman visste, att, om också fanjunkarn själv skulle bry sig mindre om förlusten, så skulle hennes nåd däremot göra det så mycket mer, och det var det, som roade den gamle räven.

Därför gnuggade han händerna och sken som själva januarisolen, då han steg in.

Och nu blev det naturligtvis stora hälsningsceremonier och kringklappningar och tack för sist och var så god och sitt här, på bästa platsen, och en enkel kopp kaffe efter den långa promenaden! Det var klart! Och när kaffet kommit in, sa gumman:

— Ja, tänk, vi talade just om grosshandlarn!

Hon pekade på fanjunkarn — som hela tiden

bara sa: hom! — med ett finger, som hade alla tecken att vara släkt med grevinnan Mac Leans benkrok.

— Och Polviander förebrådde mig min frispråkighet på nyårsaftonen, då jag påstod, att den, som inte hade orden, betraktades som en dräng av världen, men jag förklarade för honom, att en så världs-erfaren och framstående affärsman som grosshandlarn inte kunde ta åt sig, på det sättet!

— Och det var rätt, det, hennes nåd! Det var rätt, det! sa Gobsman och klappade hennes nåd på

136handen. Alldeles rätt! För se, jag har haft så mycket att tänka på de här dagarna, så jag hade glömt det, jag! Just det, ja! Och jag är här nu för det, jag har tänkt på! Och Polviander ska hjälpa mig! Tnu! Han ska det, hennes nåd! Hjälpa mig med en liten affär! En liten husaffär!

— Men först kaffet, kära grosshandlarn! sa gumman och frågade, vad Gobsman tyckte om dessa trakter av Stockholm efter så många år.

Då blev det fart i gubben.

— Ja, tänk, det är ju underligt, det! sa han. Det är ju underligt, det, mitt herrskap! Man kan inte se, att det är någon, som arbetar på den här sidan, inte! Jag är van vid annat, jag! Nere i mina trakter ! Tnu! Man ser inte folk som gör ingenting där, inte! Man ser bara folk, som arbetar där!

— Därför trivs man här uppe också! sa gumman.

— Just det, ja! svarade Gobsman. Man trivs här! Det är tydligt det! Jaha! Ja se, det är ju för fina världen här oppe! Och då trivs man då! Det är klart, det! Då man tillhör den, hennes nåd! Fina världen!

Man kunde märka, att gubben riktigt haft ögonen med sig under den långa promenaden, och den hade ju mycket både vackert och intressant att erbjuda en potatishandlare, som vill bli människa. Han beskrev alltså de höga husen, och hur breda gatorna synts honom, hur han observerat blomsterbutiker och oerhörda skyltfönster, som man inte anat ens för tio år sen, och hur tyst det var överallt.

137— Det var som en dröm! Tnu! Just det! Som en dröm, mitt herrskap! sa han och viskade med hand för munnen för att riktigt visa, hur tyst det var i fina världen.

Och på gatorna och på torgen och i Kungsträdgården, överallt hade han sett bara de allra elegantaste damer.

— Se, vi ha inte det på Söder, inte! sa han. De som äro fina, de gå över på den här sidan och visa sig! Tnu! För det är tydligt det, att på den här sidan så visar man sig! Man gör det! Och de som kosta på, de äro på andra sidan, de! Och arbeta! Som jag, mitt herrskap! Som jag!

Men det hade varit löjtnanter och herrar med obeskrivligt pressade byxor och skor så blanka som glas, och blixtrande ekipager!

— Och så en åtomobil! Just det ja! Jag fick se det nu! En åtomobil! sa gubben och trummade med fingrarna, ty automobilerna voro ju nya vid den tid, då dessa händelser spela, och gubben hade inte sett någon av modera typ nere på Munkbron, inte.

— Ja visst ja! sa hennes nåd. Det är ju en herr Makkonen, som har infört dem! Och det är ju där, som, om jag inte misstar mig ... en fröken Rosa ...

— Just det, ja! sa gubben. Rosa Mull, ja! Och det är en fin flicka, det! Hon hör till fina världen! Hon med! Så hon visar sig nog! Just det!

Men han berättade vidare, och allt hade han sett, och till sist stannade han vid Kompaniet på Stureplan, såsom vid själva krondiamanten i eller sym-

138bolen för hela fina världen. Där hade alla fina damer från hela stån gått in, och andra lika fina hade kommit ut, och de allra finaste hade haft hundar med sig, som de bundit i porten, där hundarna hade egen betjänt; utanför trängdes ekipagen, och herrarna med de pressade benen gingo också in, och utanför på trottoaren träffades alla och pratade, och ingen hade någon brådska.

— Ja, det var som en kyrka! Det var tydligt, det! sa gubben. En riktig kyrka! Tnu! För fina världen!

Så pratade han på utan avbrott och drack kaffe och doppade, och i hans orörliga ögon levde hela fina världen, som Kasper-Teatern lever i ett barns ögon; och vill inte utplånas.

Men till slut satte han från sig koppen, torkade sig om mustascherna och tackade.

Då blev han sig lik som vanligt med ett litet, nästan osynligt leende i alla ansiktets rynkor och veck.

§ 3-

Han ställde sig upp och gnuggade händerna.

— Ja, sa han. Det var det, det, mitt herrskap! Men nu ska vi tala om det, som jag har kommit hit för! Det ska vi det! Vi ska tala affärer, min hedersbror! sa gubben, strålande, och därmed klappade han fanjunkarn på axeln.

— Se, det är så, sa han, att jag är gammal nu! Och gumman med! Jaha! Och man... vi vet det,

139mitt herrskap... man blir trött på gamla dar och orkar inte gå uppför trappor eller bo högt! Som vi! Så därför ha vi tänkt nu, gumman och jag, att flytta från Söder! Just det!

Gubben tittade efter, vad detta skulle göra för effekt. Effekten blev den, att både fanjunkarn och hennes nåd stirrade på honom.

— Men herrskapet har ju Katrinahissen! sa hennes nåd.

— Vi ha det! svarade gubben. Vi ha det! Men när man är gammal, så händer det... det är vanligt det, mitt herrskap... att man får svindel! Och se, jag har fått det jag nu!

— Hom! sa fanjunkarn. Har du fått svindel, min hedersbror?

— Ja, se hjärtat! svarade Gobsman. Det höll alldeles på att ta slut! På nyårsnatten, mitt herrskap! På nyårsnatten!

— Va? sa fanjunkarn. På nyårsnatten?

— Just det ja! sa gubben. Och det var hela natten, det! Det var det, det!

— Det var förskräckligt, kära grosshandlarn! sa gumman, som inte trodde mer än jämnt på den där svindeln.

— Och jag har tänkt nu, fortsatte gubben .. . man gör det, då man får svindel... så där .. . det är ju en varning, det... att eftersom jag har för 15,000 inteckningar i grevens hus här i Villastan så ... så skulle jag göra greven en liten tjänst! Tnu! Och köpa huset! Kontant! Så fick greven lite

140pengar ... som han behöver ... vi vet ju det... och så ... så blev det nog bra för hjärtfelet också, hennes nåd! sa gubben, lade händerna i kors på magen och lutade sig triumferande bakåt, med sin stora napoleonattityd.

Nu begrep gumman med ens, varför han kommit! Och hon blev alldeles gröngul i ansiktet, men hon tvang fram ett leende i alla fall och var genast klar till ripost.

— Vilken överraskning, kära grosshandlarn! sa hon. Men blir det inte bra långt till kontoret för grosshandlarn, då grosshandlarn har så dåligt hjärta?

Gubben klappade luften.

— Jag väntade just på den frågan, hennes nåd! svarade han. Men det är ingen fara med det, inte!

— Jaså ...

— För se, jag... det är det nya det, hennes nåd, det är det nya det... jag går inte på kontoret mer! sa gubben.

Och det var stora trumfen.

— Inte på kontoret! utropade både fanjunkarn och hennes nåd.

— Nej, jag... jag står inte ut med det heller!

— Ja, när man har så mycket pengar som grosshandlarn, då...

— Inte det inte, hennes nåd, inte det inte! Jag är fattig, jag!

— Och köper hus ?...

— Ja, se ... det är för hälsan! Och Bjugger skö-

141ter affärn! Så det är ingen fara inte! Inte alls någon fara inte... med det!

— Jaså ... så ... men, kära grosshandlarn, då måste jag säga, att min svågers hus är ganska förfallet. Om grosshandlarn reflekterar på det! Och fuktigt! Och det är inte bra för hjärtfel!

— Jag väntade det också, hennes nåd! sa gubben. Jag gjorde det... för hennes nåd vet så mycket... vi vet det... sen gammalt... men se, jag kan reparera! Jag kan det! Och jag tänkte, vi skulle gå och se på huset nu, eftersom du är

vicevärd, min hedersbror!

Därpå gnuggade gubben händerna, så att det rentav gnisslade om det! Så belåten var han.

Varefter det beslöts, att man skulle bege sig i väg, hennes nåd också. Ty hon släppte minsann inte sitt grepp i första taget, inte!

Och så marscherade de tre gamlingarna i väg, Östermalmsgatan fram, var och en med sina funderingar, och januarisolen sken på dem, det droppade från taken, och sparvarna kvittrade gällt, men gatan var tom och stilla, alldeles som det skulle vara i fina världen.

Till vänster gick Gobsman, kobent, nyter och fäk-tande, i mitten hennes nåd, hopkrupen, mager och gammaldags med ett par svarta spröt på hatten som darrade, och till höger fanjunkarn, stirrande i gatan, stödjande på käppen, och han såg ut som ett enda: Hom!

I Villastan bo som bekant fint folk och sparvar,

142men det fina folket syntes inte, bara sparvarna. På husen kunde man se, vad det fina folket tänkte om sig själva. Somliga tänkte, att de voro höga som egyptiska faraoner, och de hade hämtat sin stil från Nilen, andra tänkte, att de voro condottierer, och de hade hämtat sin stil från norra Italien, åter andra tänkte, att de voro fina markiser, och de hade hämtat sin stil från Frankrike, men ingen tänkte, att han var svensk, ty det är ju ingenting att yvas på, och för resten är det ingen, som vet, vad det egentligen är, och därför finns det ingen stil i Sverige och allra minst i Villastan.

I grevens hus bodde en tysk familj, som hette Liebicks. Nu hade fanjunkarn och hennes nåd tänkt, att potatishandlarn skulle nöja sig med exteriören, men när han sett den, blev han så förtjust, att han ovillkorligen ville in också. Men fru Liebicks var inte underrättad.

— Vi gå in, nu! sa gubben. Ändå! Tnu! Vi gör det!

Och de gingo in. Det var ett av de minsta husen och bara för en familj men i två våningar, och det låg mitt bland buskar, gräsmattor, rabatter och trän.

— Huset är galant! Det är tydligt, det! sa gubben.

När man ringde, kom frun själv och öppnade.

Hon var svenska och hette i sig själv Lack från den lilla staden Öbacka. Hennes man, grosshandlar Liebicks, satt nere i Centralpalatset och gjorde affärer. Det var han inte ensam om. Men han sålde inte potatis utan kolonialvaror.

143Hon var liten med krokig näsa och blå ögon och svart hår. Då hon såg fanjunkarn, vilken hon kände igen, började hon skratta och sa:

— Var så goda och stig på! Jag har ett litet kafferep, men ...

— Det gör ingenting det, lilla fru Liebicks! Tnu! Det gör ingenting det! sa Gobsman fryntligt och klappade henne på armen.

— Förlåt! sa fru Liebicks och kastade tillbaka huvut och såg med ens högst förnäm ut, men man samsades hastigt.

Och gubben bet ingenting på.

— Se, det är hennes nåd det här! sa han. Hennes nåd Polviander! Hon vet mycket, hon, lilla fru Liebicks ! Och är svägerska till greven! Tnu! Och nu köper jag huset! Så vi skulle bara se lite på ... hur det ser ut här!

Solen sken in, och i salen sutto några damer kring ett bord med vinkaraff och frukt, och ett par av dem rökte cigarretter, men en var mycket gammal och rak och gul och hade en vit spets på huvut och glasögon på näsan, och det var gamla friherrinnan von Pahl, som umgåtts i fru Liebicks' barndomshem. Hon vände sig långsamt, och

hennes blickar funno strax gumman Polviander, liksom gumman Polvianders blickar lika säkert funno henne. Gummorna utbytte en stel huvudböjning, och de andra damerna följde exemplet.

Fru Liebicks förde Gobsman genom hela huset, och han tog reda på allt.

144— Här är alldeles enormt med råttor! förklarade fru Liebicks. De springa tvärsöver gatorna här uppe i Villastan från hus till hus.

— Tnu! sa Gobsman. Det är alldeles som på Söder det! Och på Munkbron också! Så jag är van vid det, jag!

— Och källarn är nästan obrukbar, fönstren otäta, tapeterna trasiga, spisen i köket måste kasseras, slasken är för liten, skafferiet otillräckligt...

— Grosshandlarn hör själv! insköt hennes nåd, och under tiden kröpo hennes blickar längs väggarna, över möblerna, avläste familjens historia från tavlor, fotografier och tapisserier.

Men Gobsman gnuggade händerna, ty nu var han mitt i fina världen, det kände han, där man drack vin om förmiddagarna och gjorde ingenting.

— Det blir galant det här! sa han, och i detsamma rullade en liten halvmornad krabat in i rummet, en fyrkant på två små kramma fötter. Och han gnuggade sig i ögonen, varefter han blev stående med undran.

— Fritz! sa fru Liebicks.

-—• Si där! Si där! sa Gobsman och böjde sig ner och sträckte ut armarna. Det är lilla arvingen det där! Jag ser det!

— Hälsa, Fritz! sa fru Liebicks.

Och Gobsman klappade honom på huvut, han var i femte eller sjätte himlen allaredan, nämligen potatishandlarn !

— Vackert barn, lilla fru Liebicks! sa han. Tnu!

10. —

Nordström, Jobbarfamiljen Gobsman.

145Synnerligen vackert barn! Så... det brukas ju det! I fina världen!... så jag gratulerar! Och det finns flera också?

— Två till!

— Si där ja! Ja, det är roligt det, lilla fru Lie-bicks! Det är roligt det! Med barn! när de äro värdiga! Och det är den yngste?

-Ja.

— Si där ja! Jaha!

Gubben böjde sig ner och klappade Fritz.

— Du ska bli stor du! sa han. Och duktig! Som pappa! Och ... och vacker! Som mamma! Tnu!

— Hom! sa fanjunkarn.

— Grosshandlar Gobsman är en stor kavaljer, fru Liebicks! sa hennes nåd med en mun så liten som ett lingon.

— Och barnkär! tillade gubben fryntligt, samt fiskade upp sin börs.

— Se här, Fritz! sa han och visade en tjugu-femöring.

— Bäh! sa Fritz och sken upp, ty han var av tysk härstamning och hade alltså sinne för pengar; och han sträckte fram handen.

— Det är en slant det, Fritz! sa Gobsman. Det... det är värde i den! Du kan få karameller för den! Men ... du är ju klok, jag ser det... så du ska spara den, så blir du rik! Och det är roligt det! Tnu! Det är det bästa av alltsammans!

Så bytte slanten ägare, och Fritz fick order att tacka och tackade.

146— Egentligen får han inte ta emot pengar av ...! började fru Liebicks.

Men gubben sa med en liten klapp, som nu fick passera:

— Se, det är så, lilla fru Liebicks, det är så, att jag tycker om barn! Jag har den lilla svagheten! Tnu! Jag har det! Jaha!... Nå! Och herrskapet har ämnat sig då ... att bo kvar?

Nej, man hade tvärtom ämnat flytta redan i april, men inte kommit sig för att säga upp. Den i oktober skulle man emellertid under alla omständigheter ge sig av.

— Vi säger i april då! Vi gör det! sa gubben. Det är ju alldeles tydligt det! För se, det finns många våningar i Stockholm! Odh... man kan ju tänka det... att det blir lite extra omkostnader ... men då kan vi ordna det, grosshandlarn och jag! Så då är det bestämt! Tnu! Och jag ska tala med grosshandlarn! Själv. Om ett par dar! God middag då, lilla fra Liebicks! Och god middag, lille Fritz! God middag! God middag! sa gubben och bugade rant.

När det underliga sällskapet gått, brast hela bordet i skratt och fru Liebicks slog sig på knäna, Fritz dansade i solskenet med sin tjugufemöring.

— Det var den löjligaste gubbe jag sett! Och jag har sett många ändå! I min dar! Hemma i Öbacka! skrattade fru Liebicks.

— Hennes nåd Polviander! sa friherrinnan von Pahl med en ljudande röst, ty den kom genom nä-

7san. Vad kan hon vara född ? Har du en adelskalender, lilla B ettan?

— Nej, kära tant! Vad skulle jag med en adelskalender att göra! ropade fru Liebicks och slog ihop händerna.

Då sänkte friherrinnan von Pahl sitt ansikte i handen, som var rikligt försedd med benkrokar alldeles som grevinnan Mac Leans hand och hennes nåds; och hon tänkte, de andra talade lågt, det var som i kyrkan.

— Jo, reste friherrinnan von Pahl sitt huvud, jo, så är det, ja! Hon är i sig själv en friherrinna von Kahge! Nu påminner jag mig! Familjen var fattig. En bror gick den praktiska vägen och äger visst något stort järnverk, ena systern blev gift med galna Mac Lean på Yxhamra ute i skärgården, och den andra med en underofficer! Så är det, ja! Jaså, detta var alltså hon. Ja, von Kahgarna ha aldrig varit vackra, jag drar mig det till minnes, nu! Jaha!

Och alla gladdes åt, att friherrinnan von Pahl hade ett sådant minne, på sina gamla dar.

Men ute på gatan hade Gobsman stannat.

— Mitt herrskap! sa han. Vi ha sett huset nu, och vi kan säga det... det är ingen tvekan om den saken inte ... vi kan säga att... praktiskt taget... så är det mitt. Nu! Så jag går hem då för min del, men du, min hedersbror... du ska göra mig en liten tjänst! När du kommer hem! Till dig! Tnu! Ringa till greven och säga, att jag reser ut till honom! I morgon! Och så får jag tacka då, hennes nåd! Både

148för kaffet och ... och sällskapet och ... och si så där! Så, god middag då, mitt herrskap! God middag! God middag! sa gubben, och for i väg med belåtna steg.

Fanjunkarns sågo efter honom, fanjunkarn själv stödd på sin käpp, hennes nåd vridande händerna.

— Han går där! sa hon och pekade. Med dina femhundra! Det är vackra vänner man har!

Då stötte fanjunkarn käppen i backen.

— Ordensresonemanget!

— Får man svindel för sådant! Eller köper hus ?...

Än en gång stötte fanjunkarn käppen i backen.

— Ordensresonemanget!

Sen satte han sig i marsch, hennes nåd följde, och så larvade de hem till Östermalmsgatan.

149 ÄTTONDE KAPITLET.

Grevinnan och potatishandlarn. § i-

Vid samma tid denna samma dag sutto greven och grevinnan Mac Lean, Jenny och Baalach ute på Yxhamra i salen framför en angenäm eld i stora salsspisen.

Yxhamra var en typisk mindre herrgård med frontespis och vitmålad. Flyglarna voro däremot röda och innehöllo materialbodar och dylikt. Det växte gamla trän på gårdsplanen, som var vänd åt farleden, bakom låg en gammal förfallen fruktträdgård, där skator bodde i kronorna om sommarn och där greven skördade äpplen och sålde in till stån. Men jorden hade han utarrenderad.

Nere funnos fyra rum, låga i taket, och alla väggar voro fullhängda med tavlor, porträtt av gamla grevar Mac Lean, allesammans målade som med tobakssaft, så bruna voro de. Bakom grevarna skymtade blodiga slagfält, inramade av salongsgardiner med fransar, en synnerligen idyllisk framställning av kriget, något i stil med deras drömmar alltså, som mittibland oss ännu längta att få utmärka sig

ISOpå de tappra slagfälten; och somliga av dessa gamla grevar voro klädda i harnesk, andra i frackar, men alla hade de en orden, som prydde bröstet, och alla sågo de ut, som om de menat:

— Ser du den?

Och det gjorde man.

Dessutom pryddes väggarna av gamla rostiga sablar, med vilka dessa forna grevar Mac Lean avhuggit landets fiender deras huvun, armar, ben och andra viktigare kroppsdelar, samt i glas och ram infattade kungliga skrivelser, som intygade, att de gjort det på det rätta sättet, varför de stigit högt i alla kvarlevande människors aktning och blivit upphöjda.

Nu multnade allt detta långsamt men säkert kring den levande greven; oljefärgsgrevarna blevo allt brunare, de började se ut under näsan, som om de fördrevo nätternas dådlöshet med att i hemlighet snusa, och på de kungliga skrivelserna satte flugorna svarta sorgeprickar, tätare och tätare, och en vacker dag skulle glaset vara så svart som ett skoläder.

Utanför fönstret brusade det i lindkronorna, kråkor och snökorn flögo om varandra hela vintern, men om sommarn spelade getingar och mygg, på den blå fjärden gingo vita gäss, och på Stengrundet satt greven och metade abborre, man kunde se, hur röd hans lilla papegojnäsa var, ända från salsfönstren.

Och där i salen sutto de nu, greven, grevinnan, Jenny och Baalach. Framför brasan.

151Greven var klädd i sin grova blåa kavajkostym, med de grova, tjockbottnade stövlarna på sina fötter. Dessutom hade han på huvut en toppig, grönaktig filthatt, som han ständigt bar inomhus. Bredvid honom satt hans gamla tax, Prisse, och han lättade än på det ena benet, än på det andra, av gikt, det arma djuret, och stirrade in i elden, som om han där sett underbara världar och villebråd, och då och då gnällde han lite och kastade en frågande blick på greven, om han skulle hoppa in och börja jakten.

— Yyyh! sa greven då.

Men grevinnan, som om sommarn hade femton underkjolar eller såg ut att ha det, såg nu ut att ha ett tjog, och dessutom hade hon en kattskinns-huva på huvut.

Baalach hade pjäxor på fötterna, och jungfrun i huset, som var en stum bondjänta, hade telefonproppar i öronen, alldeles som grevinnan.

Nu gonade sig alla vid elden. Greven och Jenny, som trivdes bra ihop, hade varit ute och halat upp simpor på isen, och dem skulle man få till middag, det var högvinterns bästa läckerhet i grevens smak, och han satt och tänkte på dem. Grevinnan med hakan i händerna stirrade in i elden alldeles som Prisse, fast hon inte lättade på benen som han, men däremot tänkte hon på allt sublimt i detta liv. Baalach virkade på en spets.

Hur fridfullt! Hur fullt av klassisk ro var det inte här ute på det förfallna Yxhamra under de

152gamla nakna lönnarna. I deras krona blixtrade just den stora aftonstjärnan som ett skott. Mittpå dagen.

— Yyyh! sa greven. Vad det är trevligt med unga flickor! Mycket trevligare än med gamla, Baalach! Yyyh! Yyyh!

— Å! Vad greven är stygg! sa gamla Baalach.

Jenny skrattade lite och gick till fönstret, men

greven sade inte mer, ty han var föga ordrik av sig.

Den lilla damen tittade på aftonstjärnan, och samtidigt ville slumpen, att gubben Gobsman också tittade på den, men inne i Stockholm, i Kungsträdgården, på sin hemväg från Villastan, och genom en stjärnkikare på stativ vid Karl XIII: s staty, och det kostade tjugufem öre titten.

— Det är underligt! Tnu! sa han till uthyraren.

— Det är det med främmande världar! sa denne, lugnt.

— Just det, ja! sa gubben Gobsman. Just det! Det är rätt sagt! Och det finns många världar! Det gör det, det!

Grubblande på den upptäckten fortsatte potatishandlarn från fina världen hem till Söder.

Just då ringde det i greve Mac Leans telefon, och grevinnan for upp, ty hon väntade alltjämt något sublimare än allt sublimt, hon hittills sett, och så var hon verkligen en människa, sådana vi alla äro, innerst.

Men nu var det i stället det minst sublima på jorden eller, med andra ord, hennes nåd, och hon

153kom, som vi förstå, med hälsningar från potatishandlarn.

— Jo, jo! sa hon. Jo jo! Min vän! Jo jo!

— Vad menar du med det? ropade grevinnan. Vad menar du med det?

— Jo jo! sa hennes nåd. Jo jo! När man har tur och kan få ärva ...

— Ä nej, vad menar du? ropade grevinnan, ty nu lät det lite sublimare, ändå.

— Andra ha vänner, som ...

— Å nej! Å nej! Jag förtärs! ropade grevinnan. Säg, vad det är, kära du! Jag förtärs!

— Vad det är? svarade hennes nåd. Jo, det är det, att potatisgrossören, herr Gobsman, vill köpa ert hus i Villastan och beröva Polviander hans fattiga femhundra om året.

— Å nej! Å nej! ropade grevinnan och slog i luften med höger hand.

— Och i morgon kommer han ut till er för att göra upp affärn, men ni ska låta honom betala! Och egentligen vore det inte mer än rätt, att Polviander finge procent på köpet, han, som ...

— Ä nej! Ä nej! Så du säger! Vill han köpa? Och visst ska den kära Polviander ha procent! Ja, sanna mina ord! Blir det mycket pengar också?

— Sälj aldrig under 75,000!

— 75,000! Å nej, så sublimt! 75,000! Å nej! Å nej!

Men den rasande hennes nåd fann det hela allt annat än sublimt, hon fann det snarare motsatsen,

154opassande, hänsynslöst och tydande på vilken låg extraktion potatishandlarn var utav. Hon påminde grevinnan om samtalet på nyårsaftonen och frågade, om grevinnan mindes hennes påstående, att den, som inte hade orden, var en dräng. Först mindes grevinnan, naturligtvis, ingenting, ty om man är dräng eller inte, det är ett högeligen jordiskt problem, och dylika glömde hon ju hastigt, men hur det var, så mindes hon.

— Nå, sa hennes nåd, där ser du! Vara det ringaste ärlig och uppriktig och yttra allmänna meningar, det är omöjligt i dylika kretsar, med dylika individer! De hänföra allt till sig själva, och sedan fundera de ut en hämnd! Det är helt enkelt oerhört!

Och nu förklarade hon hela sammanhanget, medan fanjunkarn gick fram och tillbaka på golvet med mustascherna så vilt utspärrade, som en kalkontupp har sin stjärt utspärrad på sådana dagar och vid sådana tillfällen, som äro för kalkoner högtidliga.

Och grevinnans högra hand for i luften som en stångjärnshammare, upp och ner, och världsalltet antog med ens de mest oerhörda proportioner för hennes inre blick, men som hon hade en glödande fantasi och alltså var en generös natur, kunde hon icke harmas utan endast beundra skådespelet som sådant, och när hon kom ut i salen igen, där allt var sig fullkomligt likt, voro hennes ögon så stora som på den största hunden i "Elddonet", och hon var så lång, mager och entusiastisk som själva Don

155Quijote, och hon var såsom Don Quijote kanske den första bland kvinnor.

Med de allra livligaste handrörelser och utrop berättade hon för greven, Jenny och Baalach, vad hennes nåd meddelat, ingalunda fördöljande hennes nåds uppfattning, att det hela var en hämnd.

— Men ser du, lilla Jenny! sa hon. Det tror jag inte! Å nej! Å nej! Det tror jag inte. Syster Malin förstår inte, hur vi människor äro byggda! Det är alldeles för fina trådar för henne. Din far är en sublim natur! Det visar hela hans liv och allt, vad han säger! Och syster Malin väckte med sina ord på nyårsaftonen allt det sublima i hans väsen! Han har ju stigit i hela sitt liv, och nu vill han tillgodogöra sig det högsta, kulturen, civilisationen och... Vad veta vi om Gudomen, lilla Jenny? Den använder sig av många vägar att nå oss och väcka oss, så att vi rikta blicken uppåt och se det väsentliga! Din far höjer sig! Å nej! Å nej! Vad detta var intressant och romantiskt! Han höjer sig!

— Yyyh! ven greven. Men vad betalar han för huset, grevinnan?

Med ens blev grevinnan en vanlig människa, ögonen fingo normal storlek, munnen slog ihop som en rävsax, och där stod hon. Hon hade naturligtvis glömt, vad Gobsman skulle betala.

Det blev ny påringning, och summan fastslogs, varefter simporna åtos med god smak.

Greven sade just inte mycket, för honom hade huset i själva verket aldrig funnits till som någon

156realitet. Han hade uppburit en viss summa kvartalsvis från svåger Polviander och aldrig brytt sig om vidare, och fanjunkarn för sin del hade i huset sett ett kapital att dra ränta av till döddagar, men att det var ett affärsobjekt, det hade ingen i denna krets människor någonsin kommit att tänka på.

Att det nu måste bli affär, det insåg dock fanjunkarn, ty Gobsman stod där med sin fordran på 15,0c» hos den medellöse greven och kunde alltså diktera villkoren, och att Polvianders rasade kan man fatta, de voro ju inte bara dragna vid näsan utan dessutom fullkomligt maktlösa, till på köpet.

Men grevinnan jublade.

Vad den lilla damen Jenny angick, så bör jag kanske säga, att hon inte berättat för grevens om den verkliga orsaken till att hon kommit hit. Nu förhöll hon sig lugn och beslöt att avvakta. Hon frågade sig, om gubben skulle bli förvånad att se henne.

— Kanske blottar han sig! tänkte hon. Och visar, vad han har för planer!

Dem var hon i alla fall lite nyfiken att lära känna, ty hon ville veta, hur hon för egen del skulle bete sig.

Och nu ska vi se, hur det hela avlöpte. § 2.

När Gobsman kom hem efter besöket i Villastan, såg han så nyter ut, att gumman fröjdade sig och frågade, om han varit på kontoret.

157— Inte det inte, gumma lilla! svarade han. Men jag har varit ute i affärer! Det har jag, det!

Och så satte han sig till bords.

— Men i morgon, gumma lilla, sa han, äter jag inte frukost hemma inte, för ser du, jag ska avsluta den där affärn då! Jag ska det!

Vid dessa ord blev gumman glad, ty hon begrep, att nu var allt på väg att bli som vanligt igen.

Under middan började gubben tala om hur bra det var, att stora städer ha många torg, överallt, utströdda i de olika stadsdelarna.

— Var en sak, att det måste så vare, Gobsman! sa gumman.

— Just det ja! sa gubben. Och då är det på det viset lika bra uppe i Östermalm... till exempel, gumma lilla, till exempel... med Östermalms torg och Saluhallen då... ja, tänk, det är kanske bättre rentav... än här vid Slussen... på Kornhamnstorg och Munkbron! Och se, det är ju det... man vet det, gumma lilla, att speceristerna... där uppe... de äro bättre de, mycket bättre... eftersom det är i fina världen! Naturligtvis!

— Det är välan så, ja! sa gumman. För dem som bo där! Som en nog kan fatte! Men bor en här i desse trakter, så kan en då aldrig ha bättre än som det är!

— Det är mycket riktigt sagt, det, gumma lilla! sa gubben. Om man bor här, ja! Det är just det! Det är det, det! Men det är många som ha bott här och... och si så där! Just det, ja!

158Därmed gnuggade gubben händerna och talade om annat samt drack rödvin och såg över glasets kant med spelande ögon på gumman.

Hon var lycklig och resonerade ute i köket med Lisa om saken.

— Jag var då så oroliger för grosshandlarn, att han var sjuker! sa hon. Men nu då han har begynt att göre affärer igen, så är jag då så lugn, och det kan då aldrig fele att vi inte får hem bå fröken och löjtnanten. Nu snart.

— Jag får gratulera till det, frun! sa Lisa respektfullt.

Följande morgon marscherade alltså Gobsman nerför trapporna till Skeppsbron. Men han blev så andfådd, att han måste vila, ty hans hjärta var verkligen ganska skralt, i själva verket skralare än han själv anade.

Klockan tio var han emellertid på Pontonbryggan, embarkerade å Sandhamnsbåten, sig lik som alltid.

— Se, ha vi själva grosshandlarn ute på vinterfart? sa styrman, med vilken han naturligtvis var gammal bekant.

— Ja, se, jag ska utåt lite! På en tur! svarade gubben. Jag ska det!

Och när han löste biljett till Yxhamra, sa styrman :

— Jaså, till själva greven!

— Hm! svarade gubben och blev lite karskare. Det... det är så, ja! Det är det, det! Tnu!

— Ja, fröken är ju där redan! sa styrman.

159Gubben liksom vaknade vid dessa ord.

— Hon for till Sandhamn, ja! sa han och såg ut över Strömmen med dess måsar och kråkor.

— På nyårsdan, ja! Men hon stod med greven på bryggan i går, då vi angjorde!

— Ja ... si... jaha... ja ... jo ... jo, det är så rätt, det, styrman! Det är så rätt, det! sa gubben och klappade styrman på armen. Si, man blir lite glömsk ... då man är gammal... Som jag! Hon skulle stanna där, ja! På hemvägen! Det

skulle hon det, ja! Just det!

Styrman sade till mäster sen:

— Hur är det med Gobsman? Håller han på bli slut?

— Den! Nej, den du! Den är bara full i fula ben! svarade mäster, och så glömdes alltsammans.

Men gubben myste av belåtenhet över denna gratisupplysning och gick ner i matsalongen, där den korpulenta damen bakom förhänget mottog honom med tecken till den allra största sympati, och den tycktes vara ömsesidig.

— God morgon! God morgon, lilla frun! sa han och gnuggade händerna. Nu ska jag... se jag har räknat ut det, lilla fran ... få njuta av lilla fruns biff stekar. Vi ha dem väl rnöra i dag? Jaha! Och med mycket lök? Just det ja! Se det är så det, tnu, att jag äter gott hemma... vi vet det, ja... men det är underligt, att bifTstekar... man får aldrig det gott i ett hem, inte! Det går inte det! Man måste

160äta det ute!... Man måste det!... Så vi ta en biffstek då, av lilla fruns bästa ... med mycket lök!

Efter denna för den korpulenta damen smickrande beställning, som strax åstadkom ett ivrigt viskande, bultande och fräsande bakom förhänget, angrep Gobsman smörgåsbordet och lyfte den pär-lande morgonsupen till sin vita mustasch, och därvid höll han lillfingret rätt ut i luften, något som alltid brukas av handelsresande och fina potatishandlare och sålunda säkert skulle ha utmärkt gubben Pap-pelman också, om han använt brännvin, men det gjorde han inte på grund av sina religiösa grundsatser. Detta lillfinger ser man däremot aldrig i den högre finansen, men kanske beror det på, att det passar alldeles utmärkt till supen men inte så bra till champagneglaset. Och varken Clifford eller Kruckman torde därför ha använt det. Men Gobsman gjorde det med makten av ett helt livs vana.

Och när nu biffsteken kom, mör och härlig, åt gubben den, njutande på en gång en god spis och ett gott humör, hela tiden utbytande tankar med den korpulenta damen, som tittade fram bakom förhänget, och det var, som om gubben i hela sitt liv haft förkärlek för alla, som likt lumphandlarna och denna dam talat till honom ur smyghål vid sidan av hans väg, alldeles som om de varit mystiska varelser ur det fördolda, vilka gett honom viskande anvisningar om färden genom livets töcken. Men i själva verket berodde det på, att inför dem kände han hela sin höghet och sitt människovärde.

11.

— Nordström, Jobbartamiljen Gobsman.

161På detta sätt kom han fram till bestämmelseorten, mätt, nöjd och segerviss. Inte minst därför att han på förhand visste om Jennys därvaro.

När han stigit i land och båten fortsatte sin väg, stod en liten fyrkantig gubbe på bryggan, och det var greven själv, som vi kunna känna igen men inte Gobsman, ty dels hade han aldrig sett greven och dels föreställde han sig inte, att grevar sågo ut på det viset.

Därför vände han sig till den lille och sade:

— Hör nu, min gode man! Vet ni, om greven är hemma?

— Yyyh! sa greven. Är min herre så säker på, att jag verkligen är god?

— Si, det är inte det, som är huvudsaken, inte! svarade Gobsman. Utan om ni vet, om greven är hemma.

— Yyyh! sa greven. Jag tror inte, han är det!

— Tnu! sa Gobsman då. Tnu! Hur vet ni det, då ?

— Yyyh! sa greven. Därför att han är här.

— Va? sa Gobsman. Här?

Greven nöjde sig med att göra honnör.

— Är det kanske greven själv, jag har äran... tnu ... äran tala med ?

— Yyyh! sa greven. Ungefär!

— Det var en annan sak det, herr greven! Det var en annan sak det! sa Gobsman och hälsade. Mitt namn är Gobsman, och ärendet, det... det känner vi... det känner vi... det! Eller hur, herr greven ?

IÖ2— Yyyh! sa greven. Det stämmer!

Och efter denna presentation gingo de båda gubbarna uppåt gården.

Greven var, som vi veta, ingen affärsman och ville så fort som möjligt ha hela den här historien undanstökad, och därför framlade han strax sina anspråk, vilka potatishandlarn lika strax accepterade, ty han visste, att han gjorde en god affär, och sålunda kom det sig, att, när gubbarna stego in i farstun, var affärn redan klar och uppgjord och endast formaliteterna återstodo.

I salen mottogs Gobsman av grevinnan med ögon så glödande, som om han varit föremål för hennes kärlek, men det berodde bara på, att han var så sublim och att grevinnan hade en plan färdig att förelägga honom, och den uppfyllde henne; och så var där även Jenny.

Gubben syntes inte alls förvånad eller det minsta berörd av att se henne.

— Se, god dag, lilla Jenny! sa han bara och klappade henne som hastigast på armen.

Och hon svarade:

— God dag, lilla gubben!

Det bjöds kaffe på det grevliga porslinet, och när grevinnan hörde, att affärn var klar, tog hon Gobsman avsides och talte med honom om fanjunkarns procent. Ty det var just hennes plan att skaffa fanjunkarn den där procenten.

— Inte procent inte, grevinnan! sa gubben. Vän-

163nen Polviander har inte förmedlat köpet! Det har han inte, det! Så då blir det ingen procent...

— Inte ? utropade grevinnan med stora ögon, som om hon med ens fruktat, att Gobsman inte var fullt så sublim, som hon trott,

— Nej, inte procent inte! sa gubben. Utan en dusör! En liten dusör! Det ska jag ge! Femhundra kronor, grevinnan!

— Å nej! ropade grevinnan. Femhundra kronor! Å nej! Ä nej! Vad grosshandlarn är liberal!

Den ädla damen jublade. Det gjorde inte Gobsman, han gnuggade bara händerna, men det är alldeles detsamma potatishandlare emellan, som jubel är för grevinnor.

Så var då husaffärn klar, grevinnans plan hade lyckats över förväntan, och i sin förtjusning ville hon nu, att Gobsman skulle se, hur de bodde, och si, det var i själva verket just den hemliga avsikt, gubben haft med hela denna resa, ty köpet hade han ju mycket väl kunnat göra upp per telefon, men han ville just se, hur en greve bodde, den gamle räven, nu, när han själv skulle bli människa och därmed nära nog grevars like.

Och grevinnan visade honom gamla målade skåp och kistor och stolar och så alla oljefärgsgrevarna, och gubben följde med överallt, såg, blåste i näsan och var nyter i högsta grad. Ett, tu, tre stannade han vid ett gammalt skåp, slog ut armarna på sitt vanliga sätt och pekade på skåpet.

— Ja, tänk nu! sa han. Det är ju underligt här i

164världen, grevinnan! Det är det, det! Min far, han var bonde han... vi vet det... och jag minns från barndomshemmet sådana här gamla skåp med blommor och mycken grannlåt på ... och kistor och ... så där...! Så det är tydligt det, att... vi se det här... att det är fint att ha som bönder! Tnu! Men det är inte så fint att ha som i

stån, inte! Som på restaurangerna! Och i bodarna! Man ska inte det inte! Jag ser det nu! Men man ska ha porträtt! I stället!

— Och det ska grosshandlarn låta måla av en alldeles sublim artist, som är kamrat till Jenny och heter herr Tornister Boman! ropade grevinnan. Han ska måla grevens och mitt porträtt! När som helst!

— Si där ja! Herr Boman! Jaha! Ja, han har redan anmält sig! sa gubben. Så man ska det! Också! Ja, det är mycket! Det är det, det! När man ska vara fin, grevinnan!

Och gubben kunde inte slita sin blick från ordnarna, vilka bildade en hel Vintergata runt denna lilla värld, som var grevens och grevinnans och var minst lika underlig i sitt slag som den, han sett i går genom stjärnkikarn vid Karl XIII:s staty.

När han slutligen sett sig mätt på denna värld och det var tid att gå ner till bryggan igen, konvo-jerades han av Jenny, sedan han tagit farväl av greven och grevinnan.

— Nå, lilla gubben, sa hon spefullt, ska jag följa med lilla gubben hem nu?

165— Jag tror inte det, inte! svarade Gobsman. Du ska nog stanna här, för ... man ser det... att du trivs. Så...

— Men jag kan väl inte stanna här i evighet, lilla gubben.

— Ja, se det är inte min sak det, lilla Jenny! Det är din sak det! Jag vet ingenting om det, jag!

— Men är det verkligen pappas mening, att inte Karl och jag ska få komma hem. Det tror jag inte! Det vore väl för starkt ändå, lilla gubben! Så det tror jag inte!

— Men jag gör det jag, Jenny! svarade gubben. Ser du, jag gör det! Och det är huvudsaken, det!

Därmed gick han ombord och viftade vänligt, på bryggan stod den lilla damen kvar, och nu visste hon verkligen inte längre, vad hon skulle tro, och därför gick hon långsamt, steg om steg, upp till byggnaden igen.

§ 3-

Nu hade Gobsman sålunda allting klappat och klart för sin överflyttning till fina världen, och det återstod bara en sak, nämligen att underrätta gumman.

Vi ha nyss sett, hur nöjd och lycklig hon blivit, då hon hörde, att gubben var i färd med en ny affär. Och samtidigt som gubben reste ut till Yxhamra, hade hon suttit i köket på morgonkvisten med Lisa och druckit kaffe, och de båda, man skulle kanske våga kalla dem kökskusinerna, hade diskuterat den

166sista tidens händelser i skenet av den lyckliga vändning, som dessa nu tycktes skola ta.

Och gumman hade sagt:

— Det bäste är välan det, Lisa, att vi få börje rumstere lite bå åt fröken och löjtnanten endere dagen, så det är fint, tills vi ha dem hemme igen!

Lisa kände sig efter tio års samliv med familjen så solidarisk med den, att hon uppriktigt gladdes både åt grosshandlarns tillfrisknande och frökens och löjtnantens återkomst.

— För jag är inte densamma, som klandrar, frun, sa hon, men jag har aldrig hört i något finare hus, att bamen måste flytta ...

— En förstår välan det, var en sak det, avbröt gumman, att det är då rent rakt alldeles på tok! Det är sanning det! Men nu klarner det ju igen.

— Och det får en annan gratulera till! sa Lisa med sin respektfulla glädje.

Så kom gubben hem.

Och han sken.

— Har den äran, gumma lilla! sa han och gnuggade sina händer som aldrig förr. Har den äran!

— Du är då rent gläder, Gobsman! sa gumman.

— Har den äran, gumma lilla! upprepade gubben.

— Mener du rakt, att Karl och Jenny kommer hem nu igen? I dag? sa gumman då.

— Inte det inte, gumma lilla, svarade gubben. Inte det inte! Men... och det är bättre det, ser du, det är mycket bättre... det... att jag har köpt grevens hus i Villastan! Och vi ska flytta dit nu!

167Du och jag! I höst. Eller kanske förr, gumma lilla! Kanske förr, då det har blivit färdigt! Och vi ska ha fint! Vi ska det! Med porträtt och... skåp och ... så där!

Gubben böjde sig ner till gummans öra.

— Och så ska vi ha... hästar! Ekipage! Så vi ska åka! För ser du, det är bra det! För... hjärtat! Så jag har den äran! Tnu! Jag har den äran!

Gumman hade först blivit alldeles stum, men nu höjde hon äntligen sin röst och började:

— Jag tror rent...

Hon hann inte längre, förrän gubben lade handen på hennes axel.

— Inte så inte, gumma lilla! sa han. Vi ska inte resonera nu! Vi ska inte det! Inte alls! För ser du, det blir så nu! Som jag har bestämt! Ändå!

Därefter klappade han henne ett par tag på axeln och gick in till sig.

Där stod gumman Gobsman i spillrorna av sin dröm! Men så var det, som om golvet lyfts och varit såpat, och hon gled rakt in i köket, och där kommo orden med ett brus som av Norrström.

— Och ska en tänke sig det, sa hon med så stor förtvivlan, hon kunde åstadkomma, att Gobsman och jag ska åke efter häst! Det är välan rent galet, det!

Vid dessa ord slaknade armarna på Lisa, benen också. Båda sjönko ner, på var sin stol, på var sin sida om köksbordet och stirrade på varandra, och mittemellan dem på bordet stod videkorgen. Och den teg.

168 NIONDE KAPITLET.

Fina världen. § i.

Nu låta vi ridån falla tills vidare för det Gobs-manska hemmet och vända våra blickar åt annat håll.

Först och främst skola vi då se, vad den lilla damen Jenny företog sig för manipulationer, sedan hon börjat komma underfund om, att potatishandlarn menat ett ganska obehagligt allvar, då han fördrev sina barn från hemmet, och dessa manipulationer ha bland annat den stora förtjänsten, att de låta oss få en liten inblick i något, som potatishandlarn ofta talat om på ovanstående sidor och visat stor respekt för, men som vi för vår del ännu så länge sett lika litet som han, och det är fina världen i Stockholm, sådan den framstod för honom, och där Karl och Jenny voro hemma.

Att vara fin, det är som vi veta, oss människor emellan, att inte arbeta. Ju mindre man arbetar, desto finare är man, och den, som inte gör någonting alls, han är helt enkelt Guds avbild och spelar

169därför också gärna gud bland människorna. Men för att kunna bli en sådan arbetslös gud tarvas pengar, och följaktligen är fina världen den, där penningen dyrkas som medel och sysslolösheten som mål.

Nu är det tyvärr så, att alla människor i våra dagar dyrka penningen, fastän en del säga, att de inte göra det, och då beror det ofta på, att de göra det mer än andra och äro missnöjda, därför att de aldrig kunna få nog. De äro nämligen i vanliga fall sådana människor, som uppbära fast lön, och ingenting kan vara så ofint som det. Ty att uppbära lön, det är ju detsamma som att erkänna sig arbeta och göra nytta åt andra och inte duga till annat, och det går inte för sig i fina världen. Där får man inte arbeta, så att någon annan har minsta nytta därav, då är man ju

genast en dräng, där gäller det att inte arbeta men få pengar ändå! Och det är en stor konst, och fina världen, det är tidens allra största konstnärer, de äro nämligen konstnärer i affärer, och det är det finaste av allt.

Sådan är fina världen.

Där hörde nu Karl och Jenny hemma, och Krackman och Clifford, och Makkonen och många andra.

Det allra viktigaste för konstnärer är emellertid att ha mecenater, ty en konstnär utan mecenat, det är som den allra finaste ångmaskin utan ånga. Och fina världens mecenat är den stora allmänheten. Nu är en mecenat en person, som skänker pengar utan att begära dem tillbaka. Och när den konstnär, han

170understött, blivit stor och berömd, säger mecenaten med stor belåtenhet:

— Hm! Hm! Det är mina pengar, som har gjort det där!

Men blir det aldrig någon stor konstnär av, då blir mecenaten topp tunnor rasande och ropar vitt och brett, att han blivit skojad, lurad och bestulen.

Så är också förhållandet mellan fina världen och allmänheten. Blir Clifford eller Kruckman en stor finansiär som bankdirektör Orsoaff, då myser allmänheten och slår sig på magen och säger:

— Hm! Hm! Det är våra pengar, som har gjort det där!

Men bli de inte stora finansiärer, så göra både de och allmänheten konkurs, och pengarna tar bankdirektör Orsoaff.

Då blir det annat ljud i skällan, och hur det låter, kan man lätt finna i tidningarna, ty där står alltsammans.

Nåväl! Nu hade potatishandlarn varit Jennys och Karls mecenat, och när Karl fick orden och Jenny skulle få sin medalj, så sade gubben mycket riktigt, som vi veta, på sitt sätt:

— Man kan säga det, mina små vänner, man kan säga det, att det är mina pengar, som har gjort det! Troligtvis, mina vänner! Jag säger inte, det år, men troligtvis!

Han var sålunda en riktig mecenat.

Men ibland händer det, att konstnärerna visa sitt förakt för mecenaterna, ty det är en lika orubblig

171som oskriven lag, att en mecenat måste föraktas, och märka mecenaterna detta, så bli de alldeles vilda och galna. Och dra ögonblickligen in rörelsekapitalet ! Ett sådant fall är det ju, vi här ovan bevittnat.

Ty mecenaterna fordra lite ära för sin del, och det hade potatishandlarn också gjort.

Så stod den lilla damen där utan rörelsekapital, och nu gällde det, vad hon skulle göra. Det fanns tre utvägar. Antingen kunde hon försöka att blidka mecenaten, eller kunde hon försöka skaffa sig en ny, eller kunde hon utträda ur fina världen och bli dräng. Någon fjärde möjlighet gavs inte.

Hon beslöt att börja med den första möjligheten och överlägga därom med Karl för att höra, vad han hade för mening om saken.

Och så här gick hon till väga.

§ 2.

Hon ringde utifrån Yxhamra upp Makkonens bilaffär och bad att få tala med Rosa Mull.

Det var ett stort steg, det, för den lilla damen, ty de båda blivande svägerskorna kände varandra inte och tillhörde olika avdelningar av fina världen. Jenny såsom målarinna såg ner på alla andra, emedan de erkände samhällets och konvenansens lagar, under det att hon och hennes kamrater voro över och utanför allt dylikt och kände så tydligt som helst, att det värde de hade, det hade de i sig själva, och det var alldeles oberoende av, om andra människor uppskattade det eller ej. Detta sätt att se på

172livet är helt säkert både det bästa och det riktigaste, men det har tyvärr den olägenheten, att, om det

praktiseras följdriktigt, så leder det så småningom till Golgata, bålet eller nuförtiden till Konradsberg eller Grubbens. Och det var inte precis den lilla damens mening med livet, och därav kunna vi sluta, att hon inte dög att spela undantagsmänniska, hon lika litet som hennes övriga kamrater. Och i grund och botten var det bara lite ungdomlig oerfarenhet, som snart nöts bort, ty livet placerar oss, hur vi än sprattla, på den plats, dit vi ämnats, och det kan hända, att den, som till en början känt sig absolut kallad till Golgata, slutar stilla och lugnt i Riksbanken eller något sådant; och nu var det den lilla damens tur att placeras, och första steget på den nya vägen var, att hon självmant ringde upp samhälls-ledamoten Rosa Mull. Ty därmed erkände hon i handling, att hon inte kunde stå på egna ben och reda sig ensam utan måste ha hjälp, och i samma ögonblick man erkänner sig behöva hjälp, har man också inträtt i samhället, och då blir det att betala bompengar, som är att underkasta sig lagar och konventioner.

Dit hade nu potatishandlarn drivit henne, och där ser man, hur litet det behövs att knäcka så stora andar!

Rosa Mull i sin tur hade också sett ner på den lilla damen, alldeles på samma sätt som bonden, hos vilken du bor om sommarn och vilken stiger upp klockan sex på morgonen, ser ner på dig, då du

173stiger upp klockan tio. Det är inte förakt däri, det är mera lite ömkan och benägenhet för ett stilla löje, i synnerhet om du skulle råka brösta dig lite och han skulle få nys om det.

Så såg den dugliga Rosa Mull på den lilla damen!

Nu råkades de alltså i telefon.

— God dag, bästa fröken Mull! sa vår lilla dam. Det är Jenny Gobsman. Förlåt, att jag besvärar så här i telefon. Men jag skulle vilja träffa min bror Karl, och jag förmodar, att fröken kan ge mig bättre besked om honom än någon annan.

— God dag, bästa fröken Gobsman! svarade Rosa Mull. Det gläder mig, att jag kan få stå er till tjänst med så lite. Karl är hemma i Stockholm nu. Och om ni önskar, så kan jag underrätta honom om, att ni vill träffa honom.

— Har han sin våning klar?

— Ja! svarade Rosa Mull och uppgav en adress på Östermalm.

Och så fortsatte hon:

— Jag skulle vilja föreslå, fröken Gobsman, att ni kom upp hit i morgon på kontoret... när skulle ni kunna vara här?

— Tolv.

— Det är bra. Då säger vi tolv, så kan Karl vara här.

— Har han inte telefon hem, fröken?

— Jo, men jag tror, ärligt sagt, inte, det lönar, att fröken ringer dit!

— Hur så?

174— För han är aldrig hemma!

— Vi säger tolv i morgon på kontoret. Tack då, fröken!

— För all del, fröken! Ingen orsak.

Så ringde svägerskorna av.

Jenny satte näsan i vädret och såg ut, som om hon tänkte duellera.

Rosa Mull kurade ihop och gnuggade händerna, så att de blevo alldeles röda och skrattade, så hon skakade, av den uppsluppnaste belåtenhet.

Klockan tolv dagen därpå uppträdde alltså Jenny Gobsman på herr Makkonens kontor. Det var egentligen en

butikslägenhet med ett kolossalt skyltfönster, och där bakom stod på golvet en elegant, grå jättebil. I butikens fond löpte en läktare, till vilken man kom uppför en trappa, och från läktaren ledde en dörr in till ett litet rum med amerikanskt skrivbord och telefoner. Och där satt Rosa Mull.

När Jenny Gobsman inträdde i butiken, var en liten underlig man i full sysselsättning med ett underligt tidsfördriv där inne. Och det var herr Makkonen själv.

Han var som sagt liten men synnerligen bredaxlad och synnerligen hjulbent. Han var dessutom, som det tillhörde en ledamot av fina världen, klädd i utländskt formade kläder, det vill härvidlag säga, att han hade en färgspräcklig kostym med lång kavaj, uppskuren bak, vilket inte var så vanligt då som nu, här i Sverige. Naturen hade emellertid gjort honom lite sned, så att han lutade högra axeln och

175högra sidan av huvut, som om alla hans förfäder varit sjökaptener och vana att stå med örat lutat mot signaltratten till rorgängarn. Och huvut var det underligaste av alltsammans, det hade märken både av många raser och många öden. Håret var tunt, platt och färglöst, ögonen lågo djupt och voro forskande, grå och i grunden frånvarande, näsan var som en bälg, ty näsvingarna, var och en med ett hak uppåt, fläktade ständigt, och därunder hängde en stripig, kort mustasch, lika färglös som håret, över en mun, som, då den öppnades, blottade en massa guldplomber ända bortåt nacken.

Det hela gav in summa intryck av landstigen, uppklädd sjörövare, cirkusekonomidirektör och f. d. handelsresande i en person, och det stod en dunst av genomgångna öden kring den besynnerlige lille mannen.

Han hade också ovanliga öden, och en hastig blick på dem kan måhända ge oss en aning om, hur fina världen rekryterades. Och bland vilka Karl och Jenny Gobsman nu kommit sig in.

Född i en liten sjöstad och son till en sjöman hade herr Makkonen först genomgått några klasser i stadens läroverk, men snart tog sjömansblodet överhand, och han mönstrade som j ungman, seglade ut på haven, led skeppsbrott utanför Sydamerika och hade fördelen att av ödet bli placerad på den lossrivna skansdörrn samt flöt i land, marscherade in på Pampas och tog tjänst på en farm som fåraherde. Det är långt därifrån, som vi kunna betänka

176i förbifarten, till en bilaffär i Stockholm. Men hur det är, kommer man alltid fram här i världen, bara man inte har sådan otur, att man dör på vägen. Men det gjorde herr Makkonen inte alls. Han begav sig i stället in till Rio och fick där diverse anställningar, och när en vacker dag en svensk vetenskaplig expedition kom till dessa trakter och behövde ännu en medhjälpare, dök herr Makkonen upp, följde med, var duglig och blev omnämnd i ett vetenskapligt arbete, och det bli inte alla. Så att nu hade han redan avancerat ganska bra. Hans namn blev omnämnt i tidningarna här hemma, och därmed begynte ett nytt kapitel i hans liv. Redan som pojke hade han med några kamrater överenskommit att erövra världen. Medan han, som vi sett, skördat ära och erfarenhet ute i denna värld, hade kamraterna hemma i Sverige börjat affärer, och just när hans namn flaggade i tidningarna, voro kamraterna klara att kasta loss från Sverige och ge sig ut på affärsäventyr, och så hade de nu fast fot genom Makkonen i Sydamerika. De kommo över med små pengar och stora drömmar, ett handelshus upprättades, och det gick, alldeles som man kunde vänta, med andra ord, det gick genast omkull. Och så var det kapitlet slut.

Herr Makkonen for hem till Europa och fann sig väl överallt, i London, i Paris, i Petersburg, och så var Gud god och lät rysk-japanska kriget bryta ut. Vi minnas alla, att ryssarna vid detta tillfälle uppköpte lastångare för att sända till Port Arthur, och

12. —

Nordström, Jobbartamiljen Gobsman.

177herr Makkonen såg en förmögenhet vinka i de dagarna. Han köpte nämligen en stor tysk lastångare, som gick på norska Atlantkusten, affärn var avtalad och klar, herr Makkonen låg i Bergen och telegraferade världen runt. Då stötte ångarn på, och så gick den affärn om intet, ty alla andra tillgängliga ångare hade andra ledamöter av fina världen redan lagt vantarna på.

Herr Makkonen återvände till Stockholm, och sommarn 1905 såg han den första automobilutställ-ningen i Idrottsparken, två år förut hade svenska fabriker börjat egen tillverkning, i de stora städerna på kontinenten togo bilarna fart, stora tävlingar höllos i Tyskland och Frankrike, speciella biltidningar grundades, och så behövdes inga särskilda merkantila förutsättningar.

Allt var som skapat för herr Makkonen, och han lyckades skaffa pengar, det är en ringa konst i fina världen, och med dem upprättade han sin affär. Och där stod han nu, den 10 januari 1907 klockan tolv på dagen, då Jenny Gobsman trädde in. Sådana öden hade många av fina världens koryféer genomgått, måhända blott icke så livsfarliga och omfattande.

Jag sade, att den besynnerlige lille mannen var sysselsatt med ett besynnerligt tidsfördriv, då Jenny Gobsman trädde in, och det bestod däri, att han med små hastiga steg sprang runtomkring sig själv, alldeles som en hund, då den ska lägga sig. Och samtidigt blossade han rök genom mustaschen och slog

178med händerna i luften, medan Rosa Mull hängde över läktarskranket och ropade:

— Men han kommer ju om en timma, herr Mak-konen! Han kommer ju om en timma!

— Men han skulle komma klockan tolv! gnisslade herr Makkonen. Man skulle ha motorer i dem hela högen här hemma i Sverige för att få dem ur fläcken och att inte sova hela livet igenom! Skicka ut busarna till Amerika, sätt en bas över dem eller häng dem i pärtarna på Atlanten i snöstorm... Dam-ned ...

Under tiden sprang han runt, runt och slog med händerna, och alltsammans berodde på, att inte en annan ledamot av fina världen vid namn herr Skyller hade kommit, ty de båda herrarna skulle äta lunch tillsammans klockan tolv på Kronprinsens bar, men herr Skyller hade inte varit utomlands, och vid denna tid i vårt fosterlands historia höll man just på att lära sig äta lunch i Stockholm. Det var också en konst, allra helst i fina världen. Och av hela ställningen se vi ju, att herr Makkonen var en föregångsman.

Men när Rosa Mull såg Jenny Gobsman, vinkade hon åt henne, och medan herr Makkonen fortsatte a-tt springa runt sig själv, gick den lilla damen upp på läktarn, där hon mottogs av svägerskan, som var blossande röd med de blå ögonen flammande över näsan och halva pannan och håret ostyrigt, allt av mödan att lugna herr Makkonen.

— God dag och välkommen, fröken! sa hon ooh

179kramade Jennys hand. Karl bad mig hälsa, att han var så upptagen av affärer, att han inte kunde komma förrän klockan fyra. Men då skulle han vara här.

— Var är han nu då? frågade Jenny.

— Han skulle råka bankir Kruckman klockan ett på Kronprinsen.

— Jaså! sa den lilla damen och kände sig högst besviken, alldeles som Makkonen där nere, men han hade lugnat sig nu och visslade en glad visa.

Jenny stötte här för första gången i sitt liv på ett fenomen, som hon aldrig behövt ana ens, så länge hon hade mecenat och fast rörelsekapital, men som är orsaken till något, som du, min läsare, var dag kan studera och som är själva grundväsendet i den moderna affärsstadens liv. Man ser ständigt på gatorna herrar, som rusa fram med stor fart och tyckas springa efter sin hatt, fastän de ha den på huvut. De titta sig oroligt omkring, dessutom, som om de vore rädda för polisen, de hejda mötande, och när man passerar, kan man höra dem säga med andan i halsen:

— Har du sett...? Satt han där? Gick han sin väg? Vet du, vart han gick?

Det är alla, som söka varandra i affärer, som springa efter varandra och om varandra och på varandra, som ramla huvudstupa in i telefonhytterna i hotellens och restaurangernas vestibuler, som ha kontoret på fickan och förfallna växlar i plånboken

180och darrning i mellangärdet av ångest att inte hinna, innan banken stängs.

Lite av den oron men bara lite kände nu Jenny Gobsman för första gången, och det skadar aldrig att ha känt den. Sen förstår man genast bättre en hel del av livet och dömer inte så hårt, och som det är ett stycke av tillvarons mening, så se vi, att vår usla tid också har lite gott mitt i uselheten, och det bör man ju alltid sätta värde på, så blir det hela roligare sen och man behöver inte sälla sig till dem, som bara knota, ty det föder alltid misstanken, att man inte riktigt förstått det hela.

— Men säg, fröken! sa Jenny. Jag tycker nästan, det är löjligt, att vi kalla varann fröken! Vi bli ju släkt ändå!

— Tack, Jenny! sa Rosa Mull, öppnade sin feta famn och omfamnade svägerskan, och som en blixt skeno de båda samt kände sig som goda vänner, och det förblevo de för resten alltid efter den dagen, som vi ska se.

Nu kommo de överens om att Jenny skulle vara tillbaka klockan fyra, och under tiden skulle hon gå ut på stån och göra en titt uppe i Karls våning.

— Karl ville det! sa Rosa Mull. Och han har lämnat nyckeln åt dig! Se här! Så att du skulle se, hur trevligt han har!

Hon böjde sig intill Jenny och viskade:

— Han tror, att han har ordnat allting själv, men du kan vara säker på, att det är ingen annan

181än jag, som har gjort det. Han hade de mest barocka förslag!

Och vid minnet därav slog sig Rosa Mull på knäna.

Jenny och herr Makkonen presenterades nu för varandra, och herr Makkonen jonglerade på näsan med sin brinnande cigarrett och sa:

— Släng penslarna, fröken, och driv affärer som kvinnor utomlands! Det är vår tids konst! Fröken ser ju lite småslug ut! Och dåliga artister blir det gott om ändå! Tjing!

Med detta goda råd som färdkost lämnade den lilla damen kontoret och gick neråt stån.

§ 3-

Först tog hon sig en liten promenad, naturligtvis med näsan i vädret, och såg på butiksfönstren för att känna sig hemma i stån igen, sen begav hon sig till Karls våning, vilken, som vi veta, låg uppe på Östermalm.

Vi minnas ur romanerna, hur fina världens ledamöter utomlands möblera sina våningar, så att man nästan kunde tro, att dessa våningars elegans vore huvudsaken för dem. De ha de dyrbaraste mattor, konstföremål inköpta på de dyraste auktioner världen runt, i London, Berlin, Paris, New York. De företaga själva resor till Italien, icke ogärna med kvinnor så sköna, att man nästan inte riktigt vill tro det, och de äro så hemma i de gamla mästarna, som

182om de vore tyska privatdocenter eller unga svenska konsthistoria, hela sällskapet.

Så högt står icke fina världen i Sverige, och om också varken Clifford eller Kruckman kunde balansera en brinnande cigarrett på näsan som Makkonen, så kunde de dock än mindre konsthistoria, och vad värre är, den hade i hela deras liv varit dem fullkomligt likgiltig.

Att icke desto mindre även i Stockholms fina värld funnos drag, som visade, att dess ledamöter inom sig buro anlag till den blomning, vilken utlandet kan uppvisa, därpå tydde den omständigheten, att Clifford ägde ett skrivbord, som, endast det, kostade 7,000 kronor, och det övriga bohaget stod givetvis i proportion därtill. Särskilt hade han slagit sig på porslin och hade en ganska vacker samling, och vad Kruckman angår, så var hans 700-kronorsmiddag i Köpenhamn ganska berömd.

Hur enkel och rörande avtecknade sig icke mot denna fond den lilla dubblett, som vår hederlige Karl Gobsman med förtjusning kallade sin "våning", och hur måste icke den lilla damen Jenny komma det strängaste hjärta att slå åtminstone ett slag för henne, då man hör, att hon, inträdande i denna broderns dubblett betogs av avundsjuka!

Allting 'här i världen är en bild av och en symbol för livet självt, och det hela blir för den läskunnige en enda stor och trösterik uppbyggelseskrift. Och vi kunna runtomkring oss se, hur allt förändras och ingenting förvandlas utan förblir evigt samma kärna.

183Till denna värderika reflexion kunde man föranledas vid åsynen av Karl Gobsmans dubblett. Ty den var tapetserad med enfärgade tapeter, som då efterträtt de blommiga och just voro som mest i ropet. Nu ha de nämligen redan börjat förlora sin tjusning, och de en gång föraktade blommiga mönstren segla åter upp. Men dessa enfärgade tapeter, alltså, de voro Karls stolthet, och när Jenny trädde in och de mötte hennes blick, stannade hon betagen, just så som en liten artistflicka skall bli, då hon ser dagens mod, vilket för henne måste vara a och o, begynnelsen och änden.

Först var det en liten tambur, sedan ett stort arbetsrum i rödbrunt och därinnanför sovrummet i gråblått. Det hela så typiskt som möjligt, och som det måhända kan roa läsaren att se, hur fina världen tyckte om att bo vid denna tid, skall jag ge några antydningar.

I arbetsrummet var hela golvet täckt av en stor grann matta, omgiven kring väggarna av grönt kläde, och mellan fönstren mot gatan stod skrivbordet i gyttjegrönt på vridna ben, med skrivstol, som hade hög karm och snidade armstöd. Vidare var det en brun låg soffa, i läder, djupa vilstolar i samma material och ett lågt rökbord, köpt antingen på Kompaniet eller i basaren på Regeringsgatan.

På bordet stod en vas med röda tulpaner, invid en skrivnecessär med papper och kuvert, och på ena väggen hängde ett litet landskap av — Tornister Boman.

184— Den tjyven! tänkte Jenny. Har han passat på här också? Han har då väderkorn på allt!

Men det var dock inte den tavlan, som gav rummet dess karaktär, utan det var något helt annat. På en sköld av trä överklädd med en duk i svenska färgerna hade Karl spikat upp sin officerssabel med balja och sin officersrevolver samt däröver hängt sin utländska orden och en skyttemedalj, han erövrat, samt diverse sportpris. Där hängde alltså hans historia intill denna dag, alldeles som grevarna Mac Leans historia hängde på väggarna ute på Yxhamra, och en gång skulle kanske hans barnbarn och barnbarns barn nyfiket betrakta dessa emblem, om nämligen Karl Gobsman lyckades grunda en bilhandlar-dynasti, liksom Punkt Bjugger drömde om att grunda en motsvarande dynasti inom spannmåls-och potatisbranschen.

I sovrummet paraderade en engelsk järnsäng, överdragen mol ett spetsskynke, i ett hörn stod ett spegelskåp och vid ena väggen en liten imiterad antik byrå i rödbetsad furu med förgyllda beslag och spräcklig skiva av kolmårdsmarmor och därpå rakspegel i nickelstativ samt rakdon, och på väggen hängde en ask engelska "shaving" eller papper att stryka av raklöddret på från kniven. Det är ju synnerligen fint, liksom allt i toalettväg, som kan räkna anor från England.

Men så kom det finaste och det, som utgjorde grunden till, att Karl med ens känt sig så höjd i sin egen aktning, som om han inte lagt in om avsked

185utan oförmodat befordrats från löjtnant allra minst till major, kanske rentav till överste.

Ett badrum!!!

Det var ett glänsande kar, kranar med varmt och kallt, dusch och toalett samt spegel. Och på sin krok hängde den blåvita badkappan och en vaxduksmössa. Hela attiraljen, kort sagt!

Det knäckte Jenny, ty en person, som badar varje dag, det är något särskilt med honom i Sverige. Antingen måste han leva ett synnerligen klandervärt liv, eller så erkänner han sig, i och med denna vana, ha högre aspirationer än vanliga människor, och det är just inte mycket bättre än att föra ett dåligt liv. Nästan ännu sämre.

Så var det år 1907, men sedan dess ha badrummen redan blivit vanligare, och det är numera inte fullt så farligt som då att vara ren.

Badkappan, necessären och vasen med tulpanerna voro emellertid en gåva av Rosa Mull, och hennes

kabinettsfotografi prydde också skrivbordet.

Nåväl! Så såg det ut hos Karl. Men vad gjorde nu vår lilla dam? Solen sken in, och utanför larmade gatan. Hon slog sig ner i soffan, tog en cigarrett i en ask på det låga rökbordet, tände och tänkte. Det går nämligen aldrig så bra att tänka över sig själv och sina egna angelägenheter som i främmande rum, då ägaren är borta. Det är som att byta kostym och lägga bort utnötta tankar med den gamla kostymen.

186Och Jenny såg mycket riktigt hela sin ställning i ett alldeles nytt ljus.

— Det här har lilla Kalle kunnat skaffa sig oberoende av lilla gubben! tänkte hon. Tack vare sina 60,000!

Och hon insåg, att i samma stil som denna dubblett skulle han inom kort inreda ett hem åt sig och Rosa Mull.

Mot denna syn satte hon sina erfarenheter från artistkamraternas lyor, och dessa, som hittills förefallit henne vara höjden av behag och trevnad, reducerades nu i en handvändning till vad de voro, dammiga, dragiga, slarviga vindskontor med trasor och prål, och när hon sammanställde den fina och eleganta Karl med en Tornister Boman och alla de övriga pojkarna, insåg hon med ens, att de inte voro mycket värda. Nu när det gällde hennes eget skinn. Och för första gången stack den lusten på allvar upp i den lilla damens inre, att hon ville ha ett eget hem, hon också, just i stil med denna dubblett, och en man, inte precis som Karl, men som inte bara gick omkring dagarna i ända och såg efter, hur världen "verkade", hur den "stod i färg", utan som gjorde nånting, som handlade, som levde.

Därmed menade den lilla damen: tjänade pengar, ty det är, vad som menas i våra dar, då man säger, att man vill känna sig leva med i tiden, deltaga i livet och handla. Liksom man en gång med dessa ord menade att gå ut i krig eller att skriva vers eller dricka visky eller ha kärlekshistorier eller nånting

187annat av de tusen upptåg, som människorna kasta sig över i tro, att det är livet.

Alltnog, sålunda föll konstnären Jenny Gobsman sönder i så små smulor, som om hon bara varit rester efter en bakelse hos Thörnblads.

— Jag kan ju aldrig komma mer än till en medalj ändå! Och konst duger jag inte till att göra! Och nu är jag led på det här! tänkte hon.

Därvid slängde hon cigarrettstumpen i askkoppen.

— Bah! sa hon, och med denna cigarrettstump slängde hon hela sitt hittillsvarande liv, hela den artistiska modenycken, och där låg den, liksom Karls hittillsvarande liv, den militära modenycken hängde på väggen.

Sen gick hon ett par varv på golvet, och där fick hon, låt oss vara glada däröver, en så god idé, att hon knäppte med fingrarna.

Och det var riktigt en idé, värdig gubben Gobsmans dotter, en idé med potatis i!

— Lilla Kalle ska inte tro, att han överflyglar mig! tänkte hon. Och inte Rosa heller. Jag har lille Punkt. Och han gör ju inte annat än friar. Nå! Men eftersom nu lilla gubben drar sig från affärn, så kan Punkt överta den, och den är inarbetad, och så mycket tjänar man inte på bilar ändå som på spannmål och potatis! Och till på köpet ger jag på det sättet lilla gubben en lång näsa. Prosit! Ha, ha, ha!

Det måste man kalla en idé, för att vara sprungen ur hjärnan på en liten dam, som nyss såg bara skönhet i världen! Men det är nog fara värt, att vi alle-

188sammans ha mer sinne för potatis än för skönhet, ty annars skulle inte grevinnan Mac Lean vara så pass ovanlig och ensam i världen och Jenny Gobsman ha så många systrar.

— Och nu ska vi se, hur lilla Kalle sköter sig! tänkte hon och skrattade gott åt lilla Kalle, som hon skulle överflygla, och åt Rosa Mull, den glada själen, varefter hon såg sig i lilla Kalles spegel, rättade till hatten och gick ut i världen för att realisera sin idé.

§ 4-

Den lilla damen hade alltså en egenskap, som var förhärskande hos henne, det var planmässigheten, och den gjorde henne sympatisk. Det är nämligen så gott om människor utan reda i Sverige, att var och en med denna egenskap har rätt till hela vår sympati.

Och när hon på slaget fyra inträdde i herr Mak-konens bilaffär, alltjämt med sin lilla duktiga näsa i vädret, tänkte hon:

— Nu gäller det alltså att hålla ögonen öppna!

Och vi kunna vara fullt förvissade om, att det

gjorde hon också, och därför kom hon under denna aftons lopp så småningom till ett resultat, som vi i sinom tid skola få bli delaktiga av.

I affären var det tyst och stilla. Där fanns bara Rosa Mull, som satt och skrev.

— Nå! Var är lilla Kalle? frågade Jenny. Klockan är fyra!

189— Han kommer nog! svarade Rosa Mull godlynt.

— Är han alltid så här punktlig?

— Men, kära barn! sa Rosa. Du måste betänka, att han är ute i affärer!

— Ja, just därför, lilla Rosa! svarade Jenny.

— Du har ingen erfarenhet om affärer, Jenny! sa Rosa. Det hörs. Här kan man få vänta i timtal!

— Såå! sa Jenny, och det föreföll henne vara underliga vanor.

Emellertid lämnade Rosa Mull genast sitt arbete och ställde sig med Jenny nere vid den stora bilen att titta ut på gatan, där människor skyndade förbi. Och de pratade.

— Nå, vad tyckte du om Karls våning? sa Rosa.

— Bra! sa Jenny. Men det har kostat pengar, det där!

— Å ja.

— Hur mycket?

— Ja> jag kan inte säga precis! svarade Rosa. Det få vi se, när räkningarna komma.

— Är det inte betalt, då?

— Tokig, du! Karl behöver ju alla kontanter han kan få, nu!

— Men hans 60,000, då?

— Dem har ju Clifford, och han har inte kommit hem ännu.

— Men va i alla dar! sa Jenny. Vad lever lilla Kalle på, då?

— Han har lånt ett par tusen på mitt arv! svarade Rosa.

190— Hm! sa Jenny. Det var fint!

I detsamma körde en bil fram och stannade vid dörrn, och Karl hoppade ur. I bilen satt en liten blek, renrakad herre, ytterligt elegant klädd, med runt ansikte, vass näsa och ögonen omgivna av mörka ringar. Karl och han pratade Ln i det sista, och när bilen satte fart igen, vinkade den bleke med en matt handrörelse.

— Se! Kruckman! ropade Rosa Mull. Det är Kruckman, Jenny!

— Såå! svarade den lilla damen lugnt, och Rosa Mull såg undrande på henne, ty för henne var Kruckman stor och farlig. Men för Jenny var han bara luft.

Nu trädde Karl Gobsman in.

— Nej, se, Jenny! ropade han och skyndade fram till henne. God dag, kära Jenny! Det var verkligen väldigt trevligt att få träffa dig och hyggligt av dig att ringa upp mig. Hur mår du? Är här inte trevligt, Jenny, va?

Han klappade om henne, och sen klappade han om Rosa Mull.

— God dag på dig igen också, kära Rosa! Och nu känner ni varann! Va? Och Rosa är alldeles stormförtjust i dig, Jenny! Det är väl roligt ändå, säg, Jenny! Va?

— Naturligtvis, lilla Kalle!

— Ja, det tycker jag också, Jenny! Det är så trevligt, när folk äro enkla och naturliga och hyggliga och tycka om varandra och inte äro höga! Och

191i synnerhet, när man ska bli släkt! Va? Och hålla ihop! Så jag är väldigt glad, att ni ha blivit vänner, flickor! ropade den hederlige blivande millionären och klappade de båda unga damerna samtidigt på axeln.

Och i samma andedrag ropade en röst:

— Tjing! i dörrn. Det var herr Makkonen själv, som också kommit, med sin bil.

— Känner du min syster, Makkonen? ropade Karl.

Nu hade herr Makkonen en underlig egenskap bland alla andra, och det var, att han aldrig svarade på frågor. Så att därför tog han med sina björnramar, och medan den ryska cigarretten pustade eld och rök ur mustaschen och näsborrarna pumpade ut ett skratt, ett säkert tag i Karl Gobsman, svängde honom helt om och pekade på de två knappar, som denne hade på baksidan av sin eleganta livrock.

— Damerna! sa han. Damerna! Damerna! Ha damerna sett vännen, mister Gobsmänns röck! Hi hi hi! En sån röck för en affärsman!

Han steg ut på golvet och bredde fram sin gröna säck.

— Det är up to date! Det är comme il faut! Det är rocken för en affärsman, a gentleman, a cityman!

— Nej, hör du, Makkonen! Nu ska du inte försöka inbilla flickorna dumheter! ropade Karl. Den här rocken har jag sytt på Militärekiperingen, va, och chefen för skrädderiavdelningen har sagt åt mina kamrater och en massa personer i stån, att vill ni se,

192hur en kostym ska sitta, mina herrar, så se på löjtnant Gobsman! Det är väl det bästa beviset. Va? Säg, Jenny och Rosa! Är det inte? Va?

— Hi, hi, hi! sa Makkonen och klappade Karl Gobsman, och det glimmade i ögonen på honom.

— Men nu ska vi äta middag med flickorna, Makkonen! ropade Karl. På Rydberg! Va? Nu, då du känner flickorna och ser, hur väldigt trevliga de äro. Jenny också! Va?

Makkonen svarade nu lika litet som någonsin rakt på sak.

— Med den här tingesten, sa han och slog på bilen, ska mister Gobsmänn, mina damer, bli millionär ! Hi, hi, hi! Och då blir det andra middagar på Rydberg. Champagne! Äkta kaviar! Tryffel! Svalbon !...

— Ja! Men nu gå vi, mina herrar! sa Jenny.

— Ja, det tycker jag med! ropade Rosa Mull, stampande med foten.

Och hon vände sig till den lilla damen.

— Så här kunna de bli stående i timtal! sa hon, förargad.

— Vi ha ingen brådska, små pullorna, insköt Makkonen, världserfaren och stenlugn och plirade som vanligt. Hela världen väntar på oss. Vi äro tidens herrar! Ha vi pengar inne i kassan, fröken! Har Skyllerska växeln diskats?

— Ja! svarade Rosa Mull. Men vi ha utbetalningar i morgon ...

193— Då fyller vi på kolförrådet! sa Makkonen. Inga bekymmer för morgondagen!

— Men var bor du, Jenny ? Säg, va ? kom nu Karl som ett kägelklot in i spelet med sina bekymmer.

— Ingenstans! svarade den lilla damen.

— Nej, så trevligt! ropade han strålande. Då måste du kinesa hos mig... har du, säg, Jenny, har du varit uppe och sett, hur kolossalt trevligt...

— Ja, ja, lilla Kalle!

— Ja, men avbryt mig inte, Jenny! Man tappar ju alldeles tråden! Herregud! Det begriper du väl! Och jag ville bara säga, att soffan i arbetsrummet har madrass! Det är väl trevligt ändå, Jenny, va? Och praktiskt! Så att där ligger jag! Och du får ligga i min säng.

— Ja, huvudsaken, lilla Kalle, är bara, att jag får låna en nattskjorta av dig!

— Bravo! ropade Makkonen, och sedan han fyllt på "kolförrådet" med några kvadratiska sedlar, satte sig hela sällskapet upp i bilen, som väntat utanför.

— Först hem till mig! ropade Karl. Jag måste ge order om bäddning till portvakten!

— All right! sa Makkonen, och bilen gled i väg så mjuk som musik.

Det skymde nu över stån, och gatorna voro fulla av folk, butikerna strålade, och Kompaniet på Stureplan skimrade ur alla våningar med klockans cyklopiska jätteöga stirrande ner över människomyllret

194på torget, där strömmarna rullade in från tre håll och spårvagnarna gledo mot varandra, tömmande och fyllande sig. Dagens värme hade smält snö, som fallit, men nu kondenserades fukten till dis och rök efter solnedgången, och de våta trottoarerna speglade.

Genom allt detta gled bilen majestätiskt med våra vänner ur fina världen, och de kände sig uppfyllda av tidens högsta och mest eftersträvade känsla: makt, när de sågo fotgängarnas blickar som gnistor i skumrasket.

Bilen stannade utanför Rydberg, och man gick in.

Jenny var nyfiken och höll hela tiden ögonen öppna, ty hon hade börjat få den uppfattningen, att fina världen bestod, såvitt hon hittills kunde döma, av ett helt annat slags affärsmän, än hon tänkt sig, och kanske berodde denna hennes uppfattning på, att potatishandlarn vaknat inom henne på allvar.

Att sällskapet valt Rydberg var lika naturligt, som att man sticker en kniv i slidan, där hörde nämligen fina världen hemma, där var ett av dess huvudkvarter, och Rydberg spelade en framstående roll i hela sekelskiftets rörliga historia. Alltifrån den dag baren öppnades på nedre botten, blev den en samlingsplats för alla, som gjorde millionaffärer och hade kontoret på fickan, och dessa tidens största konstnärer blandade sig där med andra lägre konstarters utövare, där sutto i den täta röken och det surrande slamret och pratet skådespelare, operasångare, tidningsmän, målare och stora skalder, men

195de sistnämnda sovo alltid, så de voro ur spelet, men alla andra larmade dess mer.

Uppe i resanderummen bodde tyskar, som bit för bit köpte upp vårt gamla fosterland och i gengäld gåvo oss celluloidkragar, så att våra bönder skulle se lite snyggare ut, och vykort, så att vi skulle öva oss älska vårt huvudland in spe och dess kejserliga familj, samt många andra lika vackra och nyttiga föremål. Där tog också en god del av svenska landsorten in, och det satte den sedan stort värde på, när den kom hem, att kunna säga sig ha bott där. Och där blev med tiden det politiska oppositionspartiets samlingsplats, och i dess läsrum satt Voltaire på en hylla och smågrinade åt alltsammans, och det gjorde han kanske inte så dumt i, ty, ehuru många ha en annan

uppfattning, så passar hans grin i Sverige också, till och med i våra dagar, och det kan aldrig skada att veta det.

Men åt våra vänner, som nu gingo in i matsalen, grinade han nog inte, särskilt inte åt Karl och Jenny Gobsman, ty de voro ju själva landets framtid.

Den stora matsalen låg ljus och tom, där fanns inte en matgäst ännu. Denna matsal var för övrigt den mest anslående bild av vårt land. Där var man innesluten av väggarnas gobelängskogar och lyriska poesi, där ljöd musiken vekt och avlägset, och livets strider voro så fjärran som Europa. Där vaknade sången, den gamla svenska sången, i ens hjärta, och allt blev förtrollat, blev folkvisa och liksom stjä-är-nan på him-me-len!

196I sanning, det var ett högst underbart och symboliskt hotell, och där passade fina världen förvisso.

— Va ska vi nu ha? ropade Karl. Säg, flickor, va?

Makkonen knöt näven och gjorde en simulerad stöt mot vaktmästarns måge, så att denne vek sig som en fällkniv och höll på slå pannan i bordet.

— Vinlistan! väste den kolossale affärsmannen.

Och nu kom mat och dryck i långa banor. Smörgåsbord med alla tillgängliga delikatesser och brännvinsflaskor i alla former och färger och engelskt öl, och soppor, fiskrätter, grönrätter, fågel, ost, frukt, konfityrer, rödvin, vitt vin, portvin och champagne.

Men inte ett ord nämndes om potatishandlarn.

— Vi måste fira din ankomst, Jenny! ropade Karl med lyftat glas. Skål, va! Väldigt, kolossalt trevligt att du har kommit! Men säg, Jenny! Såg du badrummet! Va?

Vid bordets jubel fäktade Karl med armarna, drog undan gardinen från fönstret och pekade över torget på det mörka slottet.

— Ja, jag ska säga er, mitt herrskap, ropade han, att bara till för lite sen fanns det endast ett litet uselt badrum i hela slottet! Det är väl oerhört! Va! Och Clifford berättade en gång, att på Gustav den tredjes dagar, så... med sällskapets permission !... så uträttade herrarna lilla behovet bakom dörrarna! Va?

Rosa Mull höll, med förlov sagt, för näsan, ty hennes pappa hade i alla fall varit en fin konsul,

197fastän han drog sig tillbaka, och så slog hon med servetten.

— Ja, men, Karl! Vilka samtalsämnen!

— Ja, men, kära Rosa, Clifford sa det! Och han läser om allt sånt där! Han är kolossalt bildad! Herregud! Och det vet väl vem som helst, att det var helt andra vanor förr i världen! Säg, Makkonen, det vet väl du, som har farit jorden runt! Va?

— Cigarretter! ropade Makkonen. Cigarretter! För sju milliarder millioner skock potz donnerwet-ter hundratusen blixt fördubblade ... Cigarretter! Cigarretter!

Och vaktmästarna sprungo, som om elden var lös.

Men Jenny var alldeles lugn.

Det kom telefon till direktör Makkonen, och han hjulade ut, sedan han vinkat.

— Vi sätter oss i kaféet! ropade Karl.

— All right! sa Makkonen.

— Väldigt trevlig karl, Jenny! Säg, tycker du inte? Va? flammade Karl upp, så fort Makkonen försvunnit. Och human! Va? Han har gått igenom öden, må du tro! Kolossala, helt enkelt! Vänta till i kväll bara, ska du få höra! Det slutar alltid hos honom, när han är med! Och han har en väldigt trevlig våning! Va? Säg, Rosa? Tycker du inte? Va?

Den blivande millionären var sig lik, som vi märka, och hade inte ändrat sätt lika ledigt som yrke, men det är kanske svårare också.

Så slog sig då sällskapet ner i kaféet. Och in kom kaffe och likörer.

198Musikanföraren på tribunen under jättesnäckskalet nickade åt Karl, och denne bockade artigt tillbaka, dels för anföraren och dels för den kvinnliga pianisten, en gammal pudrad gumma, behängd med så mycket juveler, att, om de varit äkta, skulle hon aldrig nöjt sig med att spela piano världen runt. Alltså voro de oäkta.

— Känner du henne? frågade Jenny.

— Jag blev presenterad häromsistens. Väldigt förtjusande! Och hon ser ju bra ut? Va?

— Å ... jag vet inte!

— Men tänk vilka öden! 1905 var hon med kapellet i Ryssland, i Kiev, då judemassakern var, och hennes cellist blev skjuten på gatan! Och anförarn är kompositör? Han har skrivit operor! Va?

På detta sätt gick pratet, och Makkonen återvände efter att ha telefonerat och gjort ett notvarp nere i baren. Han hade bara fått en fisk, men en baddare, och det var — Tornister Boman, med vilken han nu kom dragande. Han nådde honom ungefär till revbenen.

Tornister öppnade stora famnen redan på andra sidan kaféet och drog munnen till öronen, Jenny och han hade inte sett varann sen Sandhamnsresan.

— Nej, blompotta, blompotta, blompotta! jublade jätten. Är du ute och vandrar på livets stigar, lilla pullan? Tack för det där bruna papperet från postverket, du! Det kom väl till pass, det, ska jag säga dig! För det satt hårt åt för konsten i gamla Sverige i de dagarna. Men nu ro vi opp oss igen! Mjuka

199tjänare, mjuka tjänare, fröken Mull! Lika blåögd på eftermiddan, fast himlavalvet är mörkt? Det duger, det, vill jag lova, att vara så himmelsk på egen hand! Och kåss i... blompotta! Likörer!

— Sitt ner, herr Boman! Va? Sitt ner! ropade Karl, och så spelade musiken upp, kaféet började fyllas, och den stockholmska aftonen gick in.

200 TIONDE KAPITLET.

Das ewig weibliche.

§ i.

Nu visste Jenny precis, hur Karl skötte sig, och nu ville hon veta lite om hans planer, också, och dem ansåg hon sig, kanske inte utan fog, bäst få reda på genom Rosa Mull.

Därför vände hon sig till henne, medan de tre herrarna pratade och skämtade, och sa:

— Hör du, lilla Rosa, jag föreslår, att vi lämna smågossarna här och gå hem till dig. Jag har en del, jag vill prata med dig om, och det är i alla fall bara på oss två det är någon reda i det här sällskapet!

Rosa Mull blev förtjust.

— Då bor du hos mig! sa hon. Antingen i mitt rum, man kan sätta in en bädd där. Eller så kan du få ett eget rum. Det är ett, som står ledigt.

Hon bodde nämligen i ett pensionat på Linnégatan. Och Jenny, som i sitt inre beslutat sig för att stanna i stån, accepterade förslaget och bad Rosa strax telefonera och säga till, att rummet ställdes i ordning.

Varefter den lilla damen delgav herrarna det beslut, som fattats.

201— Nej, men så otrevligt, Jenny! Så förfärligt otrevligt! Va ? Herregud, det kan du väl tänka dig! ropade Karl. Just nu, när vi hade börjat komma i stämning! Och du skulle ju kinesa hos mig! Va? Ska du inte göra det, heller? Säg, Jenny! Va?

Men här kom Tornister Boman emellan. Han lyfte handen och sa:

— Nej, försök inte, löjtnanten! Jenny känner vi. Har hon fått nånting i toppen, så lönar det inte, om hela Svea rikes prästerskap defilerade förbi och gjorde föreställningar! Så den lilla fågeln låter vi allt flyga, och är det bara en kines, som behövs, så har herr Boman aldrig haft svårt för det yrket!

— Vill herr Boman kinesa hos mig? ropade Karl och sken upp och glömde Jenny. Nej, så trevligt! Jag har inte haft någon kines ännu, och det är ju så förargligt, då man har madrass till soffan, bara för att man ska kunna kinesa där!

— Ja, det går galant, det, om det är det, som är hela bekymret! Var lugn för det, löjtnanten! sa Tornister.

Belåtenheten blev allmän, och de båda unga damerna togo farväl.

— Men när reser du, Jenny? frågade Karl.

— Jag stannar i stån, lilla Kalle! svarade Jenny med en nick.

— Ja, då är det ju detsamma! Herregud, jag trodde, du skulle resa i morgon! Då råkas vi ju igen! Adjö då, kära du! Och sköt bra om varandra, bara!

202— Tjing! sa Makkonen och blinkade med ögonen.

Så gingo de båda damerna och lämnade fina världen åt sitt öde.

Det var ett ganska stort pensionat, där Rosa Mull bodde, och föreståndarinnan var allvarlig med stränga ögon och dito linjer i ansiktet. Hon hade mest damer inackorderade, allesammans mycket nyttiga damer, som tillbragte dagarna på kontor eller i fina världens finaste butiker eller i ämbetsverk, och de angåvo tonen. Det fanns även några herrar, men de hade spasmer i benen eller ryckte i ansiktet eller voro på annat sätt underhaltiga. Damerna tyckte mycket om, att det var så, ty därigenom kunde de varje dag känna, i enlighet med tidens fordringar, att de voro mänsklighetens högre stående del, och därpå sätta ju alla damer stort värde och ha alltid gjort det, så att det är inte nytt, men det är inte så hemligt som förr.

Och bland dem alla var Rosa Mull en livlig och omtyckt ledamot.

Hon hade ett ljust och trevligt rum, uppfyllt av flera hundra små saker, av vilka ingen var nyttig, och på bordet stod ett kabinettsfotografi av Karl. På det kommo de andra damerna då och då in och tittade, och att Rosa Mull hade det var nära nog orsaken till hennes goda ställning på pensionatet, ty ingen av de andra damerna hade motsvarighet, och för Rosa Mull var detta kort, vad Vasaorden i hennes nåd Polvianders ögon var för samhällets herrar. Och alla damerna i pensionatet kände igen

203Karl Gobsman ute, och de mötte honom dagligen, vilket var den enklaste sak i världen, då han ju aldrig i hela sitt liv gjort annat än sprungit på Stockholms gator, och utan att ana det var han så bevakad av alla dessa damer, som en kunglig person, då han reser inkognito, är bevakad av detektiver; och var och en av dessa damer hade småningom vant sig att känna som svärmor för Rosa Mull och som mor för Karl, ty kvinnornas natur är sådan, även då de bo på pensionat och äro nyttiga.

Och nu kom Jenny. Det blev en händelse! Hade det varit ett pensionat för herrar och Jenny varit en herre, skulle så icke ha varit fallet, utan allt skulle ha passerat obemärkt, och ingen skulle ha brytt sig om orsaken till den nyes ankomst. Men nu visste alla, att Jenny var dotter till rika Gobsman på Söder, och man frågade Rosa, viskande, bakom dörrar, inne i rummen, i tamburen bland kapporna, i trappan, i förstugan, i porten, på gatan, överallt:

— Varför har fröken Gobsman flyttat till pensionatet ?

Då viskade Rosa Mull tillbaka med handen för munnen:

— De ha hantverkare hemma och reparera!

Alla damerna nickade belåtet och läto sig nöja

med detta svar. Vad de tänkte är däremot inte så gott att veta, och vad värre är, det är oss likgiltigt.

Och så gå vi vidare i texten.

Första kvällen, då den lilla nu så intressanta damen gjort sitt inträde i pensionatet, låste de båda

204svägerskorna in sig på Rosa Mulls rum, och där blevo stora planer dryftade.

— Du vet ju genom lilla Kalle, hur vi ha det ställt hemma? sa Jenny.

— Ja då! svarade Rosa Mull.

— Men vet lilla Kalle, vad lilla gubben nu har hittat på då? Det sista!

— Nej, är det något nytt?

— Ja, säkert, lilla Rosa! svarade Jenny och berättade om husköpet i Villastan samt att gubben skulle flytta dit och låta Punkt Bjugger sköta affärn.

Rosa Mull slog samman händerna.

— Jag talar med dig om det här, sa Jenny, för det är naturligtvis du, som bestämmer av er två!

— Gud, vad jag tycker om dig, Jenny! ropade Rosa Mull vid dessa ord, och så omfamnades de ett tag; man måste nämligen alltid komma ihåg, att kvinnor göra så, ty de ha ju mera hjärta än vi män.

— Men nu är det en sak! sa Jenny. Vad har lilla Kalle för planer?

— Ack, kära, lilla du! ropade Rosa Mull. Du anar inte, vad här har hänt under dessa dar. Jag tackar Gud, att du har kommit, så jag får en förståndig människa att tala med!

Och nu berättade hon, och den historia, som Jenny fick höra, den belyser hela fina världen kanske mer än något annat. Jag förmodar, att ingen av mina vördade läsare fallit, hittills åtminstone, på den misstanken, att i Karl Gobsman verkligen doldes ämnet till en stor finansiär, en blivande bankdirek-

205tör Orsoaff. Jag måste säga, att det gjorde det inte. Han var bara en glad och hederlig löjtnant. Men nu hade han olyckligtvis råkat komma in sig med Clifford och Krackman, dessa fina världens högsta spetsar, och deras hela affärskonst gick ut på att använda folk. Och nu voro de i full färd med att använda Karl.

— Kära du, ropade Rosa Mull med lyfta händer, Krackman vill, att Karl, Karl, Karl ska bilda ett bolag, som ska överta Kahgeska bruket och ha Krackman till förlagsman! Och han har erbjudit honom en kredit, som alldeles bländat Karl! I Garantibanken, som han har startat.

— Nå, men Makkonen då? frågade Jenny.

— Ja, han behöver pengar, för han ligger ute i, såvitt jag förstår, ganska riskabla zinkaffärer, och jag misstänker, att han har satt till där, allt vad han tjänat. Men samtidigt har han några mystiska planer på London och svär varenda dag på att om inte Karl uppehöll honom, så skulle han resa dit och göra sig en förmögenhet. Och nu försöker jag få i väg honom för att hindra Karl från att öppna kredit hos Krackman. Du förstår, jag vill, han ska vänta tills Clifford kommer hem, och ta ut sina 60,000 hos honom. Och du måste hjälpa mig med det, Jenny! Det kan gälla hela Karls framtid! Om han nu verkligen ska bli affärsman!

Jenny lovade att hjälpa henne.

— Lovar du verkligen det? ropade Rosa Mull.

— Ja, lilla Rosa!

206— Gud, vad jag är galen i dig! ropade då den översvallande Rosa Mull, och så omfamnades de båda damerna för andra gången.

— Han har väldig respekt för dig, Jenny! sa hon sen.

— Inte mindre för dig, lilla Rosa! svarade Jenny. Men jag ska helt enkelt ta och tala med lille Punkt... du vet,

vern det är ?...

— Ja då!

— Genom honom kan jag säkert få reda på, vad Kruckman går för, och sen ska vi tala med lilla Kalle på allvar!

— Men det måste ske snart!

— I morgon dag, lilla Rosa! svarade Jenny.

När Rosa Mull hörde detta, blev hon så ivrig, att

hon sprang upp och stampade i golvet på sitt medfödda sätt. Hon var alldeles glödröd i ansiktet och med håret i skruvar kring hela pannan, och hon fäktade med armarna.

— Men menar du verkligen, Jenny, ropade hon, att du, som är så klok, ska fortsätta och påta med färg och dylika barnsligheter? Vet du inte, vem du är och vad vi leva i för tid? Går du och drömmer? Vi äro väl inga barn heller! Vi äro väl fullvuxna människor, vet jag! Och vi ha väl plikter mot oss själva! Du måste slänga målningen och bli människa ! Då man kan få leva med i tiden, och det finns så mycket intressant och roligt och man har ett så klart affärshuvud som du, Jenny!

— Jag börjar också, i morgon!

207— På allvar?

-Ja.

— Var?

— Hos lille Punkt! På kontoret. Nu har jag verkligen fått lust att också vara med, lilla Rosa! För det roar mig! svarade Jenny och satte upp näsan.

— Gud, vad du är klok! Vad du är förtjusande! Vad jag är vansinnigt kär i dig! ropade Rosa Mull, ty nu hade ju Jenny blivit hennes fullständiga like och skulle arbeta, och hon kastade sig för tredje gången om hennes hals. Så göra visserligen inte män, då de tala affärer, men kanhända kunna de komma att göra det, när kvinnorna reformerat världen, och då blir det nog mera hjärtligt, det hela, ungefär som mellan dessa båda unga damer. Och kanske kommer mänskligheten inte att förlora på det! Inte affärerna heller, kanhända!

De båda svägerskorna gjorde det i varje fall inte. De kände sig tvärtom som två väldiga affärskvinnor, som nu skulle rädda Karl, och på det somnade de gott.

§ 2.

Och Jenny Gobsman kände sig inte lite stor, då hon följande dag trädde in på kontoret vid Munkbron, där Punkt Bjugger satt och skrev och plitade, tyst och plikttrogen. Ty hon betraktade honom ju som sin egendom, och dessutom hade hon nu genom Rosa Mull fått fullmakt på Karls öde, lilla gubbens ämnade hon även så småningom bemäktiga sig, och

208innan någon märkt något, tänkte hon vara den, som styrde det hela.

Med sådana tankar i huvut känner sig människan ganska lätt stor, och Jenny Gobsman var därvidlag inte något undantag.

På det sättet och åt det hållet hade alltså hennes planer helt hastigt utvecklat sig.

Punkt Bjugger, han satt stilla, han! Och kontoret var mörkt och allvarligt, som det ofta plägar vara i dessa det moderna livets små kapell, där skrivbordet är altaret och tidens grymme gud dyrkas och tjänas utan sång och högtidlighet men med större andakt måhända, än någon gud haft förmånen och glädjen att se sig dyrkad med alltsen medeltiden, och på så sätt kan man säga, att vår tid är en fruktansvärt religiös tid, om man med religiositet menar hängivenhet, och vad hjälper det, om guden inte är av det bästa slagets. Det kan ju vara en skola och bli bättre sen!

Huvudsaken är kanske bara, att man hängiver sig, och det var just, vad Jenny Gobsman nu gjort, hon hade tagit steget fullt ut och hängett sig åt tiden och dess gud.

Och nu inträdde hon i detta lilla kapell. Genom fönstret såg man en flik av Mälarn, där måsarna svävade med sorgsna vingslag och sågo ut, som om de alltjämt sökte något, de tappat vid syndafallet, men de funno det lika litet som vi människor.

— God dag, lille Punkt! sa hon, med näsan i vädret som vanligt.

— Se, Jenny! God dag! svarade Punkt Bjugger. Kommer du hit?

Den lille mannen fäste sina mörka ögon i högsta grad allvarligt på den lilla damen, och han iakttog henne noga, ty det var hans vana. En människa framträder ju olika för olika betraktare, var och en ser ju bara sig själv återspeglad i denna världen; för en konstnär blir hon alltså en modell, en präst studerar henne som en mer eller mindre tvivelaktig möjlighet till ängel, och vad Punkt Bjugger beträffar, såg han ju i Jenny Gobsman bara sin egen dynasti. För att ta en bild från hans jordiska verksamhetsfält kan man säga, att hon för honom var en sättpotatis, vilken han länge nog haft liggande i den mörka källare, som är världens liv, och då och då tittade han, om det kommit några "ögon" ännu.

Denna dag, när han såg på henne, såg han med ens, att hon hade fått "ögon", ty som affärsman hade han övat upp sin blick, och det yttre kan människan nog förställa, men sin kärna kan hon däremot inte dölja.

Och när Punkt Bjugger såg, att Jenny Gobsman äntligen var mogen, då log det i honom. Han tänkte:

— Vilka barn det ska bli! Vilka barn det ska bli!

Och han gladdes.

På det sättet stodo dessa båda emot varandra.

— Ja, nu kommer jag, lille Punkt! sa Jenny. Har du kanske väntat mig?

— Ja, min liv, det har jag, du Jenny! svarade han. I många år!

Men han rörde sig inte, ty han var så lugn av sig. Han satt tvärtom kvar vid pulpeten och trummade lite med pennan mot pulpetskivan.

Jenny satte sig på en soffa, där skeppare, bönder och andra tjänstemän i potatis- och spannmålsbranschen annars brukade sitta. Och hon kastade det ena benet över det andra, ty så göra kvinnor gärna nuförtiden. Och hon var precis lika lugn som han.

— Jag är trött på att måla, lille Punkt! sa hon. Och nu tänker jag hjälpa dig i stället!

— Men du kan ingenting! svarade han.

— Kan väl lära mig, lille Punkt!

— Kan du föra böcker? sa han, och det for liksom vita duvor fram och åter i hans ögon, alldeles som om vårdagar över Stockholms tak, och det var bara goda humör.

— Eller kan du maskinskriva? fortfor han, och han blev på allt bättre humör.

— Eller kan du sköta korrespondens?

Den lilla damen hade ända till denna stund varit en så äkta ledamot i sin flygel av fina världen, att hon inte så noga tänkt på arbetets realitet och allt, som den innebar av tusen i och för sig kanske obetydliga men tillsammans mycket viktiga små-kunskaper. Nu såg hon dem framför sig, och dessutom såg hon, hur de goda humören vingade sig i Punkt Bjuggers ögon.

211— Se på lille Punkt! tänkte hon. Nu tycker han sig äntligen ha fått övertag, men Jenny Gobsman ger sig inte! Det kan han lita på!

Därför smålog hon och svarade honom:

— Nej, än så länge kan jag det inte, lille Punkt! Men jag kan lära mig!

— Du kan få sköta kopieboken, sa han då, och registrera in brev och skriva utanskrifter! Så länge!

Den lilla damen nickade, medan han bara såg på henne och småtrummade med pennan.

Så vart det överenskommet, att hon skulle börja nästa dag.

— Men nu vill jag tala med dig om nånting annat! sa hon. Vet du, att lilla Kalle har lagt in om avsked och blivit affärsman?

— Varför det?

— Efter uppträdet med lilla gubben!

— Så! sa Punkt Bjugger, och de föredrogo att inte tala om potatishandlarn utan om sina egna affärer.

— Men vad skulle det nu tjäna till! fortsatte han. Han hade ju bra som löjtnant, och det finns för mycket affärsmän ändå här i landet. I synnerhet av Karls kategori!

— Känner du till en bankir Kruckman, lille Punkt? svarade Jenny.

— Par renommée!

— Vad är det för slags människa?

— Jo, det ska jag säga dig! Det är en herre, som inte vill arbeta och som därför skojar. Han

212ligger ute i hus- och förstadsaffärer, tillsammans med Karls gode vän Clifford, som är av samma ull. Och han har rekonstruerat Garantibanken, så att den lär stå på näsan när som helst. Har Karl affärer med honom?

Jenny redogjorde nu för Karls ställning, och Punkt Bjugger skrev under tiden siffror.

— Ja! sa han. Bilaffären kan bli något. Och vill Karl få en inblick i den Kruckmanska världen, så må han gärna bli med om att starta bolaget, bara han inte satsar pengar. Ty dem tar Kruckman. Behöver han förskotter för bilaffären, kan jag ordna saken på tryggare sätt åt honom.

När Punkt Bjugger kommit så långt, såg han upp och såg den lilla damen rätt in i ögonen och smålog.

— Kanske det är klokast, du, Jenny, sa han, att jag tar hand om allt detta och talar med Karl! Annars kanske det slutar tråkigt för honom!

Den lilla damen hade under detta samtal så småningom fått en annan syn på den lugne lille mannen, och bakom hans ord skymtade hon konturerna av den riktiga affärsvärlden, till vilken fina världen förhöll sig, som hennes kludd förhöll sig till verklig konst. Och liksom hon haft nog förstånd att genomskåda sin oduglighet på det konstnärliga området, så hade hon det nu också på det finansiella, och hon överlät därför saken åt den småleende Punkt, och hans lugn och hans småleende ingåvo henne inte bara förtroende utan även något annat, som hon inte känt förut i sitt liv, därför att hon

213satt näsan lite för högt. Men det var ganska behagligt, som känsla betraktat.

Sedan Punkt alltså bara genom nästan ingenting alls, med andra ord, bara genom att han var en ganska riktig karl, helt omärkligt övertagit på sig alla hennes planer och hela familjens styrelse, nu sedan Gobsman dragit sig undan för sig själv — lämnade Jenny efter en ömsesidig småleende och hemlighetsfull nick kontoret, och efter denna hennes första allvarligare konfrontation med livets verklighet kände hon sig inte fullt så stor, snarare ganska liten.

Men trots allt hade hon ändå vunnit på affärn, ty hon hade blivit uppfylld av förtroende för en människa och lagt sitt liv i den människans hand, och därmed hade hon kanske rentav blivit kvinna.

Och då gjorde det ju inte så mycket, om hon inte var så stor!

214 ELFTE KAPITLET.

Som innehåller den ganska lärorika berättelsen om Karl Gobsmans elddop, och däri man dessutom får vara med om att potatishandlarn skrattar.

§ i-

Nu ska vi se, hur Punkt Bjugger genom klokhet kom att tillvälla sig makten i den Gobsmanska familjen, sedan han väntat så länge och troget på att få inträde i den.

Jag har redan sagt, att Karl inte var någon stor finansiär, och därtill har den vördade läsaren tvivelsutan i förbifarten lagt märke. Av Punkt Bjug-gers ord till Jenny kunna vi likaledes sluta, att inte han heller såg någon blivande finansminister i svågern.

Men först och främst ville han få reda på ställningen för att sedan handla. Nu var ju hans kronprinstid slut, nu såg han sin regering i spannmåls-och potatisbranschen ta vid, och hans första regeringshandling skulle bli att rädda Karl ur fina världens klor.

Men å andra sidan kunde han inte annat än känna lite sympati för den hederlige löjtnanten, som, då han insett sig inte ha någon framtid på den militära

215banan, helt resolut beslutat kasta sig in i allvarligt arbete och bryta sig en ny bana.

— Det är alltså lite karl i honom ändå! tänkte Punkt, men samtidigt fruktade han, att vänskapen med Clifford och Kruckman skulle komma att stå svågern rätt dyrt.

För att emellertid genast sätta fart i spelet ringde han, sedan den lilla damen lämnat kontoret, upp Makkonens bilaffär, träffade naturligtvis Rosa Mull och bad henne beordra Karl att ringa till hans nummer.

Karl ringde frampå dan.

— Nej, är det du, Punkt! ropade han. Så trevligt att få tala med dig!

Och då Punkt Bjugger föreslog, att de skulle äta middag tillsammans, var han genast med.

— Ja, det ska bli riktigt trevligt, kära Punkt! sa han. Hör du, Clifford har kommit hem! Det är väl bra? Va? Du vet ju, att vi ha affärer... men visst, för katten! Du vet ju inte, att...

Han ville naturligtvis berätta om bilaffärn, men Punkt Bjugger förklarade, att han redan visste allt. När Karl frågade, hur han kunde veta det, svarade Punkt, att ryktet går ju så fort i Stockholm, och då blev den hederlige Karl oerhört smickrad, kände sig som en stor finansiär, vars namn redan flög från mun till mun, och ropade:

— Men sen måste vi se på min våning! Vet du, den är väldigt, kolossalt trevlig. Jag har badrum! Va? Det är ju inte så vanligt, Punkt! Säg! Va?

2l6Och på utsatt tid råkades de och åto middag, naturligtvis på Rydberg. Där kände sig Karl Gobsman numera som barn i huset. Det är nämligen så till den grad behagligt, då alla vaktmästare känna en och kalla en vid namn och titel. Människan får därav en känsla att vara stor och äga, och den känslan vill hon av ålder gärna ha.

Men nu talade Punkt Bjugger allvar.

— Det går rykten, sa han, att du ska vara innästlad med Krackman, i Garantibanken.

Karl blev lite röd under hans orörliga och lugna blick, och han fick, nästan som en skolgosse, redogöra för sina mellanhavanden med Krackman. Punkt Bjugger upprepade, vad han förut sagt till Jenny.

— Men vad du nu först ska göra, sa han, så är det alltså att säga upp dina 60,000 hos Clifford. Hur lång är uppsägningstiden?

— Uppsägnings... tiden ? Va ? sa Karl och företedde bilden av en man, som ser förbluffad och inte riktigt världs-

och affärsvan ut.

— Ja! svarade Punkt Bjugger. Han har ju lånat av dig, och alltså måste du kunna säga upp lånet till återbetalning inom en viss tid.

— Ja men, kära Punkt... herregud, det förstår du väl! Vi äro ju gamla vänner, och han har skött mina pengar, så då kan man ju inte använda uppsägningstid ! Det är väl så tydligt, va ?

Punkt Bjugger, som hela tiden funnit Karls affärsprinciper lite för fina att vara riktigt solida,

217började nu undra, hur han egentligen totat till det åt sig. Men som han var en förståndig man, ville han inte oroa honom i onödan utan nöjde sig med att säga:

— Sök emellertid Clifford i morgon och säg upp lånet, och gör för övrigt, som jag har sagt dig, varken ta eller ge ett öre åt Kruckman, utan kom till mig, om du behöver nånting.

Karl lovade honom detta, och sedan Punkt Bjugger utan att låta märka någon större själsrörelse visiterat våning och badrum, skildes de båda svågrarna, och när Jenny följande morgon sa:

— Nå, lille Punkt?

Så svarade han:

-Ja!

— Tror du, han har gjort något dumt?

— Det har han naturligtvis, du Jenny! svarade Punkt Bjugger. Frågan är bara, om han gjort något

farligt. Och det få vi höra ganska snart.

§ 2-

Det fingo de också.

Karl hade, som vi jämte mycket annat sett, en inte så liten fallenhet att bli förvånad här i livet.

Men i dessa dagar blev han mer förvånad än någonsin förut; först förvånad, så undrande, så grubblande, så orolig och så alldeles oerhört bekymrad, och det blev Rosa Mull också, ända därhän att hon inte bara stampade i sitt golv utan dessutom

2l8även borrade huvut i sin sängkudde, tuggade gråt,

kvävde skrin och rullade sig.

Ty Clifford var försvunnen. Han hade inte alls rymt. Han fanns i Stockholm, och ändå var han försvunnen och absolut omöjlig att få tag i. Och det var just det gåtfulla.

Nu förstår envar, att man inte håller sig undan på detta sätt bara för att roa sina vänner, om man är affärsman. Snarare gör man det för att oroa dem. Men i vanliga fall gör man det för att dra sig undan en del obehag, som bruka uppstå, då man förslösat medel, vilka man fått sig anförtrodda. Och detta var fallet med Clifford.

Han hade med andra ord träffats av ett i fina världen ingalunda ovanligt öde. Man börjar där att tjäna pengar av en händelse och finner sig vara av ödet ämnad till millionär, man ser pengarna komma springande från alla håll, och det hela är ingen konst alls, det går alldeles av sig själv; man kan inte förstå, vad de dumma människorna mena, som arbeta, då knepet i själva verket är att göra ingenting. Så är det på alla konstnärliga områden, och därför översvämma de också.

Men så en vacker dag vänder sig lyckan, pengarna komma inte längre, hur man än visslar på dem. Och då står man där.

Och där stod nu Clifford. Pengarna hade med ens upphört att komma till honom. Han hade lagt grunden fel, hade kunnat bygga till en viss höjd, men när han väl kommit dit, rasade hela härligheten ihop.

219Och Karl Gobsman sprang som en osalig ande på gatorna, från banken till sitt kontor eller rättare sagt Makkonens. Därifrån till alla de heliga ställen, som utgjordes av kaféer och barer, och fem gånger om dagen till Cliffords kontor på Fredsgatan.

Men där satt bara en blond fröken.

— Har inte löjtnanten varit uppe ännu? frågade vår hederlige Karl med andan i halsen.

— Nej! svarade den blonda.

Till sist blev han uppbragt.

— Men jag ska säga fröken, sa han, att jag tycker det här är väldigt, kolossalt otrevligt. För jag måste ovillkorligen träffa löjtnanten, vi ha stora affärer, som inte få dröja längre. Herregud, det kan väl fröken förstå! Säg! Va?

Jo, det gjorde hon nog, men det trollade ju inte fram någon Clifford och inte några 60,000 heller. Men Karl ville inte öppet säga, att han sprang på detta sätt för att han behövde pengar. Sådant kan man nämligen inte erkänna i fina världen. Där talar man bara om stora affärer, aldrig om att de inbringa pengar, det är lika störande som tanken på honorar är för alla andra riktigt stora och äkta konstnärsnaturer.

Och Karl sprang och sprang, dag ut och dag in, trappor upp och trappor ner.

Men när han inte kunnat få fatt i Clifford ens i dennes våning, beslöt han till sist, på uppmaning av Rosa Mull, att ta ett stort steg, nämligen att uppsöka Cliffords blivande svärfar, den store grosshandlar

220Pincus, som tjänat sina pengar på att gråta, ty alla sätt kunna användas, och med tårar ha många kommit långt här i världen.

Och han uppsökte honom.

Gubben bodde långt uppåt Regeringsgatan i en trakt av Stockholm, som är ganska ödslig och förefaller att ligga behärskad av Johannis kyrka och bortglömd mellan livligare och mer larmande stadsdelar. Där hade han ett ganska stort hus och bodde själv en trappa upp. När Karl Gobsman kommit in genom dörrn, fann han sig i en mörk liten tambur, där en lampa brann och föreföll att ha brunnit alltsen världens begynnelse med samma matta, röda låga, och hela huset luktade gas och fukt, som för övrigt många gamla Stockholmshus göra.

Gubben ropade inifrån: — Stig in!

Och Karl steg in. Kunde man kalla Punkt Bjug-gers kontor nere på Munkbron ett kapell, så kunde man i sin tur kalla detta gubben Pincus' rum för översteprästens kammare.

Gubben Pincus var nämligen jude, men han tillhörde dock icke dessa högt uppsatta judar, som härstamma från änglar, ja, ärkeänglar och ännu bära deras namn och i denna sin egenskap äro bland judarna, vad grevar och baroner äro bland de kristna. Ty såvitt man genom Gamla Testamentet, som är judarnas adelskalender, vet, finns det icke någon vare sig ängel eller ärkeängel i himlen med namnet Pincus.

221Nej, gubben Pincus härstammade nog bara från någon gråterska i Jerusalem, och det är vackert så, det hade ju skaffat honom hans förmögenhet.

Han bar också vittnesbörd om dessa anor i sitt ansikte, ty den lille runde gubben hade röda tårpåsar under ögonen, alldeles som kamelerna ha pucklar och svenska grosshandlare magar med upplagsnäring.

Och han rörde sig på krokiga ben, ljudlöst i det stora rummet. Det var, som sagt, stort och hållet i mörkgrönt, med tunga, gröna plyschdraperier för de båda fönstren, en tjock grön matta över hela golvet, hyllor här och var kring väggarna, fulla med papper och en del handelskalendrar och atlaser och dylikt. Det hängde också en stor handelskarta på ena väggen med utprickade ångbåtstrader över världshaven. Så var det gröna schaggemmor utkastade och mittpå golvet ett stort dubbelskrivbord och där bredvid ännu en grön schaggemma.

En elektrisk låga med grön kupa hängde ner från taket, men den var inte tänd. I stället stod på bordet en

fotogenlampa, övertäckt med en gammaldags skärm, och den slog ner ljuset i en rundel överbordet. Vidare var en brasa utbrunnen och glödde ner i en grön kakelugn i hörnet, och in genom fönstren sökte det blekgröna dagsljuset komma men orkade inte.

Det var alldeles dödstyst i detta gröna rum, men det var, som om inuti skrivbordet funnits ledningar ut över hela stån, så att Pincus bara behövde helt stilla trycka på en knapp, för att något skulle in-

222träffa någonstans vid en gata, man visste inte riktigt var. Kort sagt, det var en känsla av att här löpte en massa hemliga trådar samman till en stor ekonomisk avdelningsstation.

Karl Gobsman presenterade sig, och gubben bjöd honom sitta i schaggemman vid skrivbordet, medan han själv sjönk ner i sin skrivstol och sträckte benen in i mörkret under bordet.

Dessa emmor eller skinnstolar vid affärsmännens skrivbord äro fruktansvärda redskap och spela en hittills aldrig påpekad men synnerligen viktig roll i allt affärsliv. De motsvara i viss mån de elektriska stolarna, där brottslingar avlivas. Man kunde tro, att det gick hemliga trådar från skrivbordet under golvet upp genom stolsbenen och förspredo sig i karmar, dyna och ryggstöd, och att affärsmannen, när han sticker sina ben under bordet, bara har att trampa på en klaff för att få en ström att spela genom trådarna och döva det olyckliga offret. På brottslingar dödar man kroppen, men här gäller det att döva själen, och efter en stund börjar mycket riktigt svetten att rinna av offrens pannor, de sjunka ihop, ögonen bli feberaktiga, läpparna torra, och de sitta där förlamade, kännande sig som döda, maktlösa föremål, och hela världen har gått ifrån dem som en ångbåt, då man kommer för sent.

Så kände sig Karl Gobsman också, denna dag, då han satt i den fruktansvärda tortyrstolen och Pincus stirrade på honom ur tårpåsarna, stilla trummande med fingertopparna på bordsskivan.

223Han fann sig ha absolut ingenting att säga, det hela var upplöst i rök, och han kunde till sist bara berätta för den gamle gråtaren, att han tyckte, det var så förfärligt otrevligt, om han skulle bli tvungen förlora pengar på en vän, som han alltid räknat för en gentleman, och nu undrade han blott, om grosshandlarn kunde hjälpa honom dels att få tag i Clifford och dels att få ut de sextiotusen kronorna, som han behövde för att inte själv komma i trångmål.

Medan den hederlige Karl Gobsman sade detta, rann svetten av pannan ända neråt ögonen, så att han måste ta upp näsduken och torka.

— Förfärligt varmt här inne, bästa grosshandlarn! Va? sa han för att släta på lite.

Gubben svarade med en oerhörd svada. Det var inte den första löjtnant, han i sin dar sett svettas i tortyrstolen, men vatten, i hur stora massor de än uppenbarade sig, imponerade dock inte på en så van gammal gråtare.

— Si, si, si, herr löjtnanten! sa han. Det är ju ingen fara med löjtnant Clifford, han är ju född till affärsman, det ha vi alla sett sen flera år, men nu är han ju lite utarbetad, utsliten, uttröttad, och hans affärer... ja, nu ha vi ju sett den svåra tiden, som brutit in, och löjtnant Clifford har ju fått en liten släng, men ingen fara, ingen fara. Man väntar ... han vilar lite med sina nerver, och man väntar några månader, tre, fyra månader, kanske ett halvt år, och då är allt klart igen. Man väntar lite,

224löjtnant Gobsman, och inte något på minsta sätt att oroa sig för!

— Men var finns löjtnant Clifford? frågade Karl. Det skulle jag så kolossalt gärna vilja veta, bästa grosshandlarn. Va?

— Ja, nu, då han var utarbetad och utsliten, reste han till Berlin ju och skulle vila, men den svåra tiden... ingen fara, ingen fara, löjtnant Gobsman, man kan ju tala om det, affärsmän emellan, och när han kom hem, var han ju dubbelt uttröttad och lade sig på ett vilohem, men nu har ju hans läkare ordinerat fullständig ro, och han har lämnat Stockholm för någon tid, men vi ha ju bankir Kruckman, som ger alla upplysningar .. .! Och ingen fara, löjtnant Gobsman, jag ger mitt huvud i pant, ingen fara!

Då blev Karl lite lugnare och tänkte, att Punkt Bjugger var ändå bara en liten potatisprokurist på Munkbron, och

hur skulle han kunna förstå den stora finansen, och nu svarade ju den store Pincus för att ingen fara existerade, satte sitt huvud i pant, och Clifford hade ju förordnat Kruckman att sköta det hela, och själv var han ju ursäktad, eftersom han var sjuk och skickats från Stockholm av läkare.

Så att Karl tackade gubben, som var sig alldeles lik hela tiden och tycktes vänta och lyssna utåt Stockholm, som om han lyssnat efter någon signal.

Karl skyndade till Kruckman, men denne mötte honom med en upplysning, som kom blodet att stanna i Karls ådror.

— Dina växlar med Clifford förfaller ju om

225några dar! sa han nämligen. Och som Clifford för närvarande har det illa ställt, måste banken fordra, att de inlösas. Och den ser sig ingen annan utväg än att vända sig till de solventa för att få in lite pengar i gottgörelse för Cliffords skulder!

— Ja men... herregud! Det är ju Cliffords växlar! svarade Karl. Och inte mina!

— Men du står som acceptant!

Karl bad att för Guds skull få anstånd, och han lade upp hela sin ställning för Kruckman.

— Ja! sa denne och ryckte på axlarna. Dina dåliga affärer kan jag inte hjälpa! Då blir det protest, och så får det väl gå till konkurs!

— Ja, men ... kära Kruckman ... herregud, vi äro väl gentlemän, och du erbjöd mig ju kredit för inte länge sen! Va ? Säg, Kruckman.

— Jag ansåg dig, jag som alla andra, för sol-vent och hederlig karl!

Karl blev alldeles röd, sträckte på sig och svarade:

— Det är jag också, ska jag säga dig, Kruckman ! Och det vore önskvärt, att alla vore det! Adjö!

Därmed gick han.

Nu stod han alltså för ruinen, fast det hade naturligtvis ännu inte gått upp för honom.

— Jag förstår inte det här! sa han för sig själv. Jag måste tala med Punkt! Han kan nog hjälpa mig!

§ 3-

Det finns människor, som tyckas ha varit här på jorden förut och gått igenom alltsammans, så att

226de likasom på förhand veta, hur allt skall avlöpa, och därför äro de fullkomligt lugna. Äro de stora snillen till på köpet, så uppträda de såsom hjältar, vilka vi dyrka och grubbla över för att finna den hemlighet, vilken burit dem och som skulle kunna bära även oss; äro de vanliga människor, så händer det, att de gå för sig själva, men det är dem vi uppsöka, då livet trasslar till sig för oss, och de ta emot oss utan överraskning, som om de hela tiden bara väntat, att vi skulle komma. De äro alltså små kraftstationer, utplanterade här och var, och ehuru okända uträtta de stora verk bland oss svaga människor.

Punkt Bjugger var en sådan kraftstation, och nu hade hans timme slagit. Vi ha sett, med vilket gudomligt lugn han inväntat, att den lilla damen skulle mogna, vi ha sett, hur samma lugn präglade hans handlingssätt mot Karl, och detta lugn lämnade honom inte. Genom Jenny, som hade alla underrättelser från Rosa Mull, kunde han dag för dag följa Karl på avstånd, och genom Jenny lugnade han Rosa Mull tillbaka.

Men till Jenny sa han bara:

— Jo jo! Jo jo!

Och det låg mycken vishet i de orden.

Så kom Karl. Ner till kontoret på Munkbron, och då förstodo både Jenny och Punkt Bjugger, att nu var det färdigt.

Karl såg ut som en likbjudare, men en ganska livlig likbjudare dock.

227— God dag, kära Jenny! God dag, kära Punkt! sa han.

Han visste, att systern hade börjat på kontoret.

— Vet ni, det är nånting kolossalt otrevligt, som har hänt mig! Va?

Jenny blev med ens så full i skratt åt den oföränderlige brodern, att hon höll på explodera, tvärt på skivan, men hon bet ihop sig.

— Jaså! sa Punkt Bjugger bara och småtrum-made med en blyertspenna. Vad då, kära du?

— Jo ... herregud, kära Punkt, du minns ju, vad vi kom överens om på Rydberg, då vi åt middag! Att jag skulle säga upp mina 60,000 hos Clifford. Det minns du väl? Va?

— Nå, har du gjort det, då?

— Ja, men kära Punkt! Han är ju omöjlig att få fatt i! ropade Karl och sträckte ut båda armarna och såg med ens verkligt förtvivlad och gråtfärdig ut.

— Han är försvunnen, va! Borta! Han är inte i Stockholm ens! Jag har sökt honom överallt, och till sist gick jag upp till gubben Pincus, det var för resten en väldigt fin gubbe, och det var han, som berättade för mig, att Clifford är överansträngd och har rest bort. Och han sa, att Kruckman sköter Cliffords affärer, men när jag talte med Kruckman, så var han riktigt otrevlig.

— Hur då? frågade Punkt Bjugger.

— Ja, men, kära du, ropade Karl, herregud, det är väl otrevligt ändå, när han talar om konkurs, för

228att jag har låtit Clifford garantera mig mina pengar på växlar! Va? Det är det väl? Säg, va, Punkt!

— Stopp nu ett tag, kära Karl! sa Bjugger. Hur sa du? Att du har låtit Clifford garantera dig dina pengar på växlar? Var det så?

— Ja! ropade Karl, som om detta var den naturligaste sak i världen.

— Han har alltså — garanterat — dig — dina pengar -— på växlar! upprepade Punkt Bjugger fundersamt.

Han såg upp.

— Va menas egentligen med det? sa han.

— Ja, men kära Punkt! ropade Karl otåligt. Jag kommer hit för att få råd av dig, och då känner du ju inte ens till de enklaste affärsmetoder! Det är väl besynnerligt, ändå, va?

— Ja! svarade Punkt Bjugger. Den affärsmetoden förefaller mig nog ganska besynnerlig! Vill du kanske först redogöra för den, så ska jag råda dig sen!

Punkt Bjugger hade nämligen allt intill denna stund haft klart för sig, att Karl genom affärer tjänat 60,000 kronor, som han haft innestående mot ränta i vanlig ordning hos Clifford, och det hade han ansett vara en ganska riskabel affär.

Men nu fick han höra, att så gick det inte alls till i fina världen. Utan Karl hade skrivit på växlar åt Clifford för 60,000, och dessa växlar hade Clifford diskonterat i Garantibanken eller med andra ord hos sin vän Krackman. Nu då han av allt att

229döma stod inför kraschen, hade Kruckman helt naturligt vänt sig till acceptanten Karl.

— Nå, sa Punkt Bjugger. Nu förstår jag, kära Karl. Men var har du då dina 60,000?

— Ja, men kära Punkt! ropade Karl. Vad du är besynnerlig! Va? Herregud, jag har dem naturligtvis hos Clifford. Jag har ju min revers!

— Så! svarade Punkt. Och i den reversen erkänner han sig ha mottagit full valuta?

— Ja, naturligtvis.

— I vad?

— I växlar, naturligtvis! Herregud, det är väl så klart, kära Punkt! Behöver du fråga om det! Va?

Punkt Bjugger nöjde sig med att på ett ark papper skriva: 60,000.

— Nå, sa han sen, den där krediten, som Kruckman ville öppna åt dig i Garantibanken, den skulle ju ha varit på 100,000?

— Ja.

— Och med den skulle du betalt Makkonen?

— Ja visst!

— Och sen skulle du ha tecknat 100,000 i nya bolaget mot inteckning i bilaffärn i form av ny växel på 25,000, som kontant inbetalning? Var det så?

— Ja-

— Ja! sa Punkt Bjugger. Då gratulerar jag dig, kära Karl! Du har, såvitt jag kan se, sluppit undan ganska billigt. Du kommer att förlora 60,000 riksdaler i stället för 260,000! Som det var Cliffords

230och Kruckmans mening att lugga dig på. 60,000 har Clifford, tack vare din naivitet, redan plockat, sen skulle Kruckman skaffat dig en skuld på 100,000 till banken och gett dig bilaffärn i gengäld, men sen skulle han skaffat dig en ny skuld på 100,000 till bolaget och som säkerhet tagit igen bilaffärn för 25,000 kontant, och så skulle det hela blivit så pass intrasslat, att, när alltsammans åkte omkull, så skulle du åkt in på Långholmen. Begriper du?

Karl såg vid dessa ord ut, som om han gått i sömn och med ens vaknat framför en spegel, där han upptäckt sig stå mittpå ett folkrikt torg i bara nattskjortan och som om Punkt Bjugger varit poliskonstapeln, som väckt honom.

— Men mina 60,000 då? ropade han till sist.

— Borta, kära Karl! Uppätna, tyvärr, av din gode vän Clifford.

Punkt Bjugger gick fram till den förintade Karl, som nu äntligen började, liksom en annan gång Jenny, att bakom Punkts ord upptäcka konturerna av den verkliga affärsvärlden, och den lille lugne mannen lade sin hand på svågerns axel och sa:

— Du har varit ihop med skojare, kära Karl, och du får vara glad, att du har kommit ifrån så billigt! Vill du lyda mitt råd, så res bort och vila en tid, så ska jag ordna det hela åt dig, och sen få vi väl hitta på råd!

Nu kände Karl Gobsman, vid dessa vänliga ord, att han var dömd och ... ja, kort sagt, Jenny följde

231honom hem, och där fick hon bli hela dagen, hon och Rosa Mull, som eftertelefonerats.

Ty det kostar på för en ung, hederlig löjtnant att upptäcka, hur denna världen är till sitt väsen, utan vackra ord och andra sådana ting.

§ 4-

Men Punkt Bjugger hade lite korn på fina världens sätt att räkna och kalkylera, och han anade ungefär, åt vad håll Kruckman siktat.

Först beslöt han emellertid, eftersom han ännu hade några dar på sig, innan Karls växel förföll, att söka komma

åt Clifford, men det visade sig omöjligt, fågeln var och förblev borta.

— Det är bara en sak, jag inte kan förstå, lille Punkt! sa Jenny. Att lilla Kalle skulle gå och dabba sig ordentligt förr eller senare, det begrep jag nog. Men Rosa! Som i alla fall har sett en del!

— De ha pratat, du Jenny! svarade Punkt Bjugger. Ju mindre man resonerar i affärer, desto bättre är det, ty ord lämna alltid vanföreställningar efter sig, och till sist skymma de verkligheten, och det är klarare huvun än Karl och Rosa, som ha pratat sig till ruin.

— Jag tror nästan, du tänker, lille Punkt! sa Jenny och skrattade.

Punkt Bjugger kysste henne på håret, och hon såg på honom, medan måsarna foro alltjämt över Mälarn och spejade efter paradiset, men den enda

232rest, som fanns därav, var för tillfället inhyst i gubben Gobsmans kontor på Munkbron, och därav sågo måsarna ingenting, men vi förstå, att nu var Punkt Bjuggers dynasti alldeles garanterad, ty det fanns ett hemligt avtal mellan den lilla damen och honom.

— Du går alltså upp till lilla gubben, då? sa hon.

— Ja! nickade Punkt Bjugger, och så gick han.

Han ville nämligen veta en sak. Och möjligen

åstadkomma en sak. Och därför gick han upp till det lilla bruna huset på Söder.

Men där hade stora förändringar ägt rum, och när han mötte gumman, höll han på ta ett steg baklänges.

Hon var nämligen klädd i tjockt, svart siden och hade en guldhalskedja, guldbrosch och ringar med ädla stenar på fingrarna!!!

Och hon såg alldeles dödsdömd ut!

— Va i Herrans namn står nu på? tänkte Punkt Bjugger, ty varken Jenny eller Karl hade kommit ihåg att ringa hem under dessa bekymmersamma dagar. Man hade för sina egna angelägenheter alldeles glömt de gamla. Och därför visste ingen, vad som under tiden hänt där uppe på Söder.

— Se, är det rakt Bjugger, som kommer uppåt och hälser på! Det var då nöjsamt! sa gumman och vred sina händer, så att det klingade i ringarna. Må Bjugger ska ha hört nå om Karl och Jenny också?

— Jo! Det har jag visst! svarade han. Jag träffar dem då och då. Och det går ingen nöd på dem.

— Det var då välan för väl, att jag fick höre

233det då! sa gumman. För jag har då varit rent oroli-ger, och i går var här ändå en herre till Gobsman, och han såg då alls inte trevliger ut, och sen skratte Gobsman och sa då det, att nu hade det rent gått, som han tänkte, för Karl, men jag kunde då aldrig få ur honom, vad det var! Så jag har välan varit så oroliger som helst sen dess! Det är rent sanning, det!

— Då kan jag säga fru Gobsman, att det inte alls går någon nöd på Karl! sa Punkt Bjugger. Men grosshandlarn är väl inne?

— Skulle välan det, ja! svarade gumman och förändrade jämviktsläge med en millimeter, vilket betydde, att hon markerade lutning, intimitet och hemlighetsfullhet samt förtroende, sänkte rösten något och sa:

— Bjugger kan låsses, att vi ingenting ha talt om dette, för si, Gobsman, han kan då alls inte med, numere, att en tåler själver om barnen, fast han gör då aldrig annet för sin del, och han är alls inte kry, så en får rent lov att vare försiktiger med allting!

Det lovade Bjugger.

— Jaså, de ha alltså varit här! Redan! tänkte han, och han var nöjd med att han räknat rätt.

Fylld av dessa tankar knackade han på gubbens dörr och steg in.

Men väl inkommen höll han på att sätta sig, då han såg Gobsman.

Ty detta var en alldeles ny Gobsman. Gubben, som förut gått i en urgammal grön bonjourkostym

234med stora knähuvar, gammaldags nervikt krage och svart heltäckare, stod där nu iförd — Gud förlåte oss arma människor alla slag av våra synder! — en den elegantaste svarta redingote med sidenuppslag, pressade byxor och spegelblanka skor, modern krage och sista modets halsduk med kråsnål av pärlor. På högra pekfingret hade han en röd klackring och på vänstra lillfingret en guldring med pärla i. Men höjden av allt var, att han nu bar en guldbågad pincené, med guldkedja bakom högra örat.

Han var dessutom förändrad, något odefinierbart hade kommit över ansiktet. Det var ju fordom mycket rött, men nu hade det röda börjat stöta i blått, särskilt syntes läpparna blåa under den vita mustaschen, och ögonen voro inte så livliga som förr, de voro liksom skarpare men samtidigt immiga.

Punkt Bjugger stod nästan handfallen.

Men gubben skyndade fram, synbarligen ytterst belåten med sig själv.

— Si där! utropade han med ena handen utsträckt till handtryckning, den andra till axelklapp.

— Si där! Själva Bjugger! Mittpå arbetsdagen? Det... man kan förstå det... att det är viktiga ärenden då! Men jag är glad ändå, jag, Bjugger! Jag är det! Så välkommen! Välkommen!

Med dessa ord pressade han ner sin prokurist i — en tortyrstol alldeles som gråtaren Pincus hade, fast denna var i skinn, alldeles som den bankrutte-rade Karl hade.

Och där satt nu Punkt Bjugger. Helt enkelt så-

235som potatishandlarns barns ombud gentemot potatishandlarn själv.

Gubben satte sig i sin gamla vanliga stol på andra sidan bordet, och han tummade hela tiden på guld-pincenén, och med den inledde han samtalet; han var nämligen fullkomligt på det klara med, vad Punkt Bjugger hade för ärende, det hade han genast sett, men, som vi veta, roade det honom alltid att leka.

Det gjorde han nu också.

— Jag kan se det... det är lätt det med den här! sa han, pekande på pincenén. Att Bjugger tänker! Och undrar! Om jag har dåliga ögon.

Så klappade han luften.

— Och det har jag, det! Si jag har haft det länge. Men så har jag tänkt, att... och det är ju ganska naturligt, det... att inte gör det så mycket om jag ser lite illa, då jag har barn! Som se i mitt ställe! Och tala om allt! Men jag har ju inte det nu, inte! Så det är därför, tnu, det är därför jag har skaffat den här! Det är så det ja! Just det! sa gubben, och snurrade med ett segervisst småleende sina gamla tummar.

-— Jag ville bara fråga grosshandlarn om en sak! sa Punkt.

— Si där! Bjugger vill fråga om en sak! Jaha! Och det är en viktig sak också! Jag förstår det!

— Rätt viktig!

— Si där ja! Jaha! Och det var då, att...

236— Att det har varit någon herre här från bankir Krackman ?

— Jaha! Jag väntade just det, kära Bjugger! Jag gjorde det! Ja, en herre? Jo! Jo, det har varit det! Herr Grön! Han har varit här.

— Jag förmodar, han hade några förslag.

— Förslag! Det hade han det, ja! Just det!

— Och förmodligen rörde sig summan om 60,000 kronor!

— 60,000! Jaha! Just det!

Gubben lutade sig fram.

— Pius procent! viskade han leende. Pius procent, Bjugger!

Varefter han sjönk belåtet tillbaka igen och snurrade tummarna.

— Nå, grosshandlarn skickade honom naturligtvis tillbaka?

— Det gjorde jag det, Bjugger! Det gjorde jag det! sa gubben och sken.

— Och grosshandlarns mening är förmodligen att skicka tillbaka vern som helst, som kommer i det ärendet.

— Ja si, jag är nog rädd för det, Bjugger! Jag är det!

— Till och med om acceptanten skulle komma!

Vid denna fråga blev gubben likasom alldeles stel.

Han hade tydligen bara suttit och väntat på den.

— Si, det är en sak, Bjugger! sa han och pekade först på kråsnålen och sen på ringarna, och så fortsatte han:

237— Si, det är så det, Bjugger! Att det... det kostar pengar, det här! Det gör det, det! Så jag har inte råd att ge acceptanten nånting inte! Det har jag inte det! Inte alls!

Vid det att han sade detta, blev han än blåare i ansiktet och blåste gång på gång med näsan, men under alltsammans sken han ändå triumferande som solen ur mörka moln en gammal höstdag.

Med detta besked fick Punkt Bjugger gå, och icke ett ord hade fallit inom potatis- och spannmålsbranschen. För gubben fanns den inte längre, bakom honom låg världens mörka natt, och han styrde framåt, uppåt, mot en enda stjärna, som lyste och tindrade vid horisonten.

När Punkt Bjugger passerade matsalen, kom just Lisa gående från köket, och hon neg på sitt respektfulla sätt. Även hon hade undergått en förändring, hon hade visserligen samma gamla kläder, dem kände Punkt gott igen, men på huvut hade hon en liten vit spetsmössa, och på fötterna hade hon inte längre tofflor utan skor, och det med klackar ändå. Och hon såg ut som en gravjungfru, om sådana funnes.

238 TOLFTE KAPITLET.

Som visar, hur potatishandlarn styrde vidare mot sin stjärna genom jordelivets mångahanda moln, samt i övrigt låter gamla bekanta uppträda och

visar, vad Punkt Bjugger hade på plånboken.

§ i-

Om vi nu, vördade läsare, skulle komma överens om att låta den lille hedersmannen Punkt Bjugger på egen hand reda ut sin blivande svåger Karl Gobsmans något tilltrasslade affärer! Vi ha ju i det föregående lärt känna honom som en duktig och energisk karl, och dessutom tillkommer, att jag har en misstanke. Jag berättar ju allt det här, inte för att du skall ha tråkigt precis, utan fastmera för att du skall få nöjet att se ett stycke svenskt liv i våra dar och därmed lära att fundera lite över dig själv; ty det är alltid ett stort och nyttigt nöje, som kan komma att föra dig och oss alla ganska långt med tiden. Men nu misstänker jag, rentut sagt, att du har fått se ungefär så mycket av fina världen, som är gagneligt både för dig och för historien, och av alla de små transaktioner, vilka Punkt Bjugger som följd av detta besök måste företa, har du föga eller intet att lära dig ytterligare, med avseende fäst

239å din odödliga själ. Skulle emellertid en krass nyfikenhet rida dig, så kan du ju fråga en jurist eller en affärsman om vad Punkt Bjugger hade att göra. De kunna gott upplysa dig därom.

Men annars försäkrar jag dig, att potatishandlarn just i detta ögonblick av historien i högre grad påkallar vår

uppmärksamhet och är mer ägnad att skänka dig, genom sina handlingar, både nyttiga och nöjsamma lärdomar om allas vår mänskliga natur.

Och därför övergår jag nu till att berätta om honom och vad som med honom stod i samband.

Knappt, alltså, hade Punkt Bjugger lämnat gubben, förrän Lisa knackade på dörren, och Gobsman ropade:

— Stig in!

Lisa öppnade och neg, bävande; och gubben satt vid bordet och såg ut som vanligt samt snurrade lite med tummarna.

— Hästarna ha kört fram, grosshandlarn! anmälde hon, i en ton, som om gubben varit fältmarskalken för en fientlig armé, som intagit vår älskade huvudstad, och hon skulle mot sin vilja ha kommenderats att betjäna honom. Så uppfylld av fasa föreföll hon.

— Si där! Si där! sa gubben och började gnugga händerna. Det var ju galant det, Lisa! Det var ju galant det!

Och när hon gjorde min av att dra sig tillbaka, reste han sig, och vinkade.

240•— Vi ska inte ha så bråttom nu, Lisa! sa han. Tnu! Utan kom hit! Ett litet tag!

På skälvande knän nalkades hon fienden.

Gubben drog upp sin gamla slitna portmonnä, precis densamma, ur vilken han några veckor förut gett den lille Fritz Liebicks uppe i Villastan tjugufem öre, men nu sökte han rätt på en enkrona.

— Se här, Lisa! sa han. Och det är en vacker slant! Det är det, det! Men vi ha arbetat vi, Lisa! Båda två! Och då är det ju så här i världen, vi vet det, att när man är värdig så... och det är alldeles rätt det, alldeles riktigt och rätt... så får man belöningen! Just det ja! Så ta kronan nu, Lisa!

Lisa sjönk samman som ett filosofiskt system inför gubbens blick, där så mycken världserfarenhet tindrade, och hon räckte fram sin röda och tjänande hand.

— Tackar ödmjukast, grosshandlarn! viskade hon nästan ohörbart. Grosshandlarn är alltid så liberal!

Då gnuggade Gobsman sina händer och sken, det var, som om han växt vid dessa ord likt plantan för fakirens.

— Tnu! sa han nytert. Tnu!... Tnu!...

Och det var nära nog det allra vältaligaste uttryck,

hans innersta hjärta kunde ta sig.

Man må blott icke tro, att han alltid gav Lisa en krona, då hon anmälde, att hästarna kört fram. Nej, nej, det var bara ibland, då han var riktigt grundligt nöjd med sig själv samt då han ville offra åt

16. —

Nordström, Jobbarfamiljen Gobsman.

241sin egen höghet, så som han numera lärt, att man skulle göra, då man var en människa.

— Och frun har kanske klätt sig? frågade han.

— Hon håller just på!

— Galant det, Lisa! sa han. Galant det!

Därefter gled Lisa skugglikt undan, och Gobsman ordnade på sitt bord; det var alldeles belamrat av tidningar.

När detta var klart, trädde han ut i salen, gnuggande sina händer.

Där ute stod gumman i full färd med att låta Lisa knäppa hennes päls. Ty det säger sig ju själv, att har man svart siden och guld, då kan man inte ha en vanlig enkel kappa, som gumman haft hittills, en sådan där med

snörmakerier på, utan då tarvas det en päls, det hade Gobsman insett, och Västerlånggatan hade de närmast gångna veckorna haft åtskilligt att skriva på hans konto.

Men gumman var ju ingen älva, än mindre blev hon det, på detta sätt insvept i djurhud, och därför måste Lisa hjälpa henne. Hon hade på huvut en konstrik och ganska obeskrivlig huvudbonad, där mycket emellertid glittrade, men som hon aldrig haft tillfälle uppfostra detta huvud till ett så högt ämbete, satt också huvudbonaden så osäkert som en clown på en cirkushäst. Och hennes ansikte var av sorg, iver och hetta alldeles rött, hon gjorde intryck av att vilja springa i luften. Mycket lugnt, naturligtvis.

242Gubben, han njöt vid denna anblick, och han klappade henne varsamt på armen.

— Galant det där, gumma lilla! sa han. Och jag tror inte ... inte för att jag vet inte ... men jag tror inte, att hennes nåd har en sådan päls! Och inte grevinnan heller! Men du har du, gumma lilla! Och då är det galant!

— Är välan det, ja! svarade gumman. Men en känner sig då så svettiger, att det är då alls inte trevligt!

— Blir nog bättre det, gumma lilla! Blir nog bättre det! sa gubben, varefter han gick ut i tamburen. Och hade gumman päls, så är det ju klart, att gubben också måste ha en. Och det hade han också. En grann päls med skinande skinnkrage och mössa av samma slag.

Så vandrade de båda gamla ut genom dörrn, och det var inte utan möda de kunde passera den, ty huset var ursprungligen inte byggt för herrskap med päls. Men genom försiktighet lyckades de dock tränga sig ut, i någon mån förande tanken på den gamla bilden om den rike mannen och nålsögat.

Utanför porten väntade ingenting mindre än en den blankaste landå med sidenfoder och med hjul så spensliga som aldrig det. På kuskbocken satt en kusk med en kuskmössa och en piska, och han skyld-rade, och de två svarta högbenta hästarna ryckte i hela skinnet, som den allra finaste människa skall rycka i ansiktet, och det hela var så fint, som om det passerat på en slottsgård och inte på denna lilla

243fattiga Södergata, där mjölkmagasinsförestånder-skan, specerihandlarn i hörnet, tvättgummor och osnutna ungar girigt beskådade det hela.

— Ja, Gud, vilket elände att behöva se en sådan högfärd vareviga dag! sa mjölkmagasinsförestån-derskan, ty nu resonerade potatishandlarn aldrig mer med henne om väderleken. Han kunde ju inte låta en sidenfodrad landå stanna vid ett tarvligt mjölkmagasin, hur skulle det gå ihop och vad skulle kusken då tänka? Utan han nöjde sig med att lyfta ett finger till den dyrbara mössan och böja sig lite framåt och se tankspritt uppåt luften, så att mjölk-magasinsföreståndarskan skulle begripa, att han hade stora angelägenheter att tänka på, vilket han ju också hade. På sitt sätt. Ingen hade lärt gubben det knepet, men det får man gratis med en sådan päls och en sådan mössa, vilket mjölkmagasinsföre-ståndarskan skulle ha förstått, om hon bara haft lite mer erfarenhet om människosläktet. Men det hade hon tyvärr inte!

Denna eleganta landå hade emellertid stått för porten, då Punkt Bjugger kommit ut, och den hade varit den sista och största överraskning, han upplevt denna dag; och anande det allra värsta hade han vänt sig till kusken och frågat:

— Är det grosshandlarns ekipage?

— Nej! svarade kusken och uppgav ett hyrverk.

— Ska grosshandlarn göra någon längre tur? frågade då Punkt Bjugger.

— Han tar en promenadskjuts varje dag! svarade

244kusken, och återigen blev Punkt Bjugger tankfull och förvånade sig över, att ingen kommit och berättat denna nyhet för honom. Men förmodligen tro de, att jag vet det redan! tänkte han.

Han anade emellertid inte, att gubben anlitade ett hyrverk bara därför att han inte hunnit skaffa sig eget ekipage ännu, men att det skulle komma.

Så åkte då potatishandlarn med gumma ner till fina Stockholm uppifrån Söderhöjderna, och överallt på vägen ner, i alla butiker, sträckte expediter och bokhållare sina halsar och pekade:

— Se nu far Gobsman ner i stån igen! Nu är han väl millionär ändå!

Ty så menar man i Sverige, att var och en måste göra, som har nått upp till en million. Och de funno det alldeles rätt, avundades gubben och drömde om den dag, då de skulle få göra likadant.

Det är emellertid det egendomliga med landåer, att om man åker mycket i dem, så börjar man småningom känna sig över alla andra och få lust att visa dessa andra genom handlingar, vad man kan åstadkomma.

Det var inte utan, att detta blev fallet även med vår gode potatishandlare.

Människor undra ibland, hur kungliga personer och andra högt uppsatta kunna ständigt och jämt bibehålla, på det mest skickliga sätt, en sådan min av höghet. Det beror bara på, att de åkt så mycket i landåer, både de och deras förfäder. Det är också därför de få lust till stora handlingar, och säkert

245skulle icke så många stolta krig ha ägt rum, om icke vagnmakarkonsten sedan gammalt varit så högt utvecklad. Ty kungarna och kejsarna ha därigenom förts till att sikta så högt, att de alldeles glömt allt annat i världen än sig själva.

Just så ungefär gick det nu med Gobsman, också, och fortsättningen av denna historia skall visa, vart ett ständigt åkande kan föra en människa. Eller kanske rättare sagt en potatishandlare, som vill bli människa.

Saken var nämligen den, att sedan gubben på detta sätt åkt en tid, började han också att sikta högt. Han såg dagligen på sina åkturer, hur människorna bugade och bockade för vissa högre människor, som utmärkt sig genom alldeles särskilt uppseendeväckande handlingar, och där han satt i sin landå begynte han småningom känna ett allt starkare behov att själv begå en sådan handling för att bli betraktad på detta sätt och därmed i ett enda tag svinga sig upp till den höjd, han åtrådde, och visa inte bara "herrskapet" utan hela världen, vad han dög till. Och sålunda se vi, hur det döljs en kung i varje svensk, till och med i en potatishandlare, och hur kungadrömmen strax vaknar, bara vi komma i en droska. Mer behöva vi inte, ty det enda vi egentligen, innerst inne, känna oss födda till, det är ju till världserövrare; och dit hade nu den hederlige potatishandlarn hunnit. Det hade han inte anat på nyårskvällen, inte! Men allting går ju så fort i våra dar!

Och gubben började vid sina fyllda sextiotre år

246att grubbla på, vad han skulle göra för att slå Stockholm och "herrskapet" med häpnad.

Nu är det emellertid så utmärkt ställt här i världen, att för den, som är besatt av en enda stor idé, för honom omformar sig allt till en samling vägvisare. Om du, min vördade läsare, kommer och går din väg fram och möter en groda, så finner du ingenting särskilt upplysande i det; det kan till och med hända, att du inte alls märker den lilla grodan. Men om en man, som är besatt av en stor idé, råkar möta denna samma groda, så kan det hända, att han stannar och slår sig för pannan. Grodan har då belyst hans idé, och kanske har han som i blixtljus sett den väg han skall gå för att komma till målet.

Så föga kan det behövas i denna värld, där underverken äro det enda verkliga och allt annat bara är dunst och dimma.

Och så föga behövdes det för potatishandlarn.

§ 2.

Han kom nämligen en dag in i Rydbergs bar. Man kan fråga sig, vad han skulle där att göra, ty vid den tidpunkten hade ännu icke potatishandlare och grundläggare och den övriga lägre finansen lyckats få hemortsrätt i denna fina världens huvudlokal, det inträffade först senare.

Men orsaken var den, att sedan gubben från landåns höjd sett nog av fina världens yttre och så att säga övervunnit sin fruktan samt börjat att

247känna sig nästan hemma i dessa delar av Stockholm, så hade han plötsligt fått lust att se fina världens insida också. Nu kunde han ju inte gärna utan vidare gå och sätta sig i en salong, och därför fick han ta, vad som fanns, och gå dit, där han blev insläppt och kunde få se fina världens ledamöter omkring sig, och det visste han var just Rydbergs bar, ty om den lokalen hade Karl naturligtvis ofta talat.

Och så gick han dit.

Nu ville det sig inte bättre, än att vår gamle vän Tornister Boman råkade sitta där, försänkt i en reformators djupa funderingar. Han hade nämligen också varit med i livets stora ringdans, liksom Karl och Jenny och Punkt Bjugger och gubben, under dessa veckor, fast på ett annat sätt, och just denna dag, då potatishandlarn kom in i baren, hade den gode Tornister offentligen exploderat. I pressen.

Saken var i all sin enkelhet den, att han en dag kommit att göra en tur genom Nationalmuseum, möjligen för att söka en plats åt porträttet av grevinnan Mac Lean, det är möjligt, som sagt, men därom kan jag inte bestämt yttra mig. Emellertid, och det är viktigare, hade denna promenad till den grad upprört hans livliga sinne, att han skrivit en artikel, så ljungande som bara en hänförd artist kan skriva, och i den artikeln hade han ropat på en mecenat, en mecenat, som ville offra 500,000 kronor för att sätta museet i skick och som därmed skulle begå den mest ädla och sällsynta handling samt få sin bild i farstun.

248Och nu levde han bara för att rädda denna natio-nalhelgedom.

Då fick han se gubben Gobsman komma. I päls och allting. In i baren.

Glömsk av sina föregående erfarenheter sade han till sig själv, som en äkta artist:

— Där är mannen! Blompottor! Där är han! Ha, ha, ha!

Och han gick direkt fram till gubben.

— Se god middag, grosshandlarn! sa han. Ha ha! Hur kan det stå till med modernäringarna i gamla Sverige så här framåt islossningen? Vad säger ädla herr grosshandlarn och fackmannen på området om den saken?

Det var nämligen den första april, på dagen.

Gubben kände strax igen honom, ty han hade gott minne. Och Tornister fortfor:

— Får man kanske slå sig ner och hålla grosshandlarn sällskap en stund? I dessa bekymmersamma tider! Och pigga upp livsandarna med några valda ord? Va sägs om den saken, herr grosshandlare?

— Det... det är tänkbart det, herr Boman! sa gubben mycket nytert. Det är tänkbart det!

— Nå! Si där! Det låter höra sig! sa Tornister, slog sig ner och fick in en liten visky.

Och i en handvändning var samtalet inkopplat på det stackars Nationalmuseet.

— Se här! sa Tornister och bredde ut tidningen på bordet. Här ha vi nu saken, och jag har här,

249förstår grosshandlarn, till full evidens bevisat, vad som är av nöden! 500,000 kronor behövs! Och nu säger jag, att grosshandlarn är mannen! Grosshandlarn är millionär, det vet hela Stockholm, och nu ska grosshandlarn visa storgubbarna och alla andra blompottor i den här stån, vad en man av folket kan göra för svenska kulturen, medan de sova och dröna i sin egoism.

— Jaha! Jaha! svarade gubben och snurrade tummarna. Så man kan säga det, att... jag får höra det nu av herr Boman, som är inne i den saken, det är ju tydligt det, eftersom det står i bladet... att... man kan säga det... att de sova! I fina världen!

— Sova, sa grosshandlarn! ropade Tornister, som tyckte sig ha fått napp, och han målade upp en sömn så oerhörd, att Gobsman nickade synnerligen belåtet.

— Så man kan säga det då, sa gubben till sist, att det är inte fint, inte! Att sova så!

— Fint!! ropade den gode Tornister, och han visade med den mest storartade vältalighet, att om det fanns

någonting här på jorden, som var fint och alltid varit fint och alltid ansetts fint, så var det frikostighet, höga vyer, sinne för andliga och kulturella värden, kort sagt: att göra en donation. Och det fanns inte en fin karl i hela världshistorien, som inte donerat allt vad han hunnit, så fort han haft pengar inne; och vad staten menade om den saken, det kunde man ju förstå därutav att det inte funnits

250en donator, som inte ögonblickligen fått en orden, om det så bara varit realisationslikkistor han donerat till fattigvården. Men fina q, det var och hade alltid varit att donera till ett Nationalmuseum, ty då blev man förevigad och fick sin bild i farstun, som han redan sagt i tidningen, och högre kunde, vid alla blompottor, ingen vanlig dödlig komma.

— Si där! sa gubben högst förnöjd. Si där! Det är det högsta, det! Så det är ... man kan säga det... att det är högre det då, än att vara med i det kommunala ?

— Ha, ha, ha! Kommunala! skrattade Tornister. 500,000 till gamla Sveriges konst, det är... det är ... serafimern, det! Minst!

— Jaha! 500,000, ja! Ja, det är pengar, det, herr Boman! Det är pengar, det! sa gubben. Mycket pengar! Men man behöver ju inte ge så mycket, inte! Man kan ge lite mindre! Det kan man nog, det! Det kan man!

— Grosshandlarn kan ju ge 400- eller 300,000! högg Tornister rätt ni på gubben.

Men då började denne snurra tummarna och se i taket och sa:

— Si ... vi ska inte tala om mig, inte, herr Boman ! Inte alls om mig, inte! Det ska vi inte, det! För si, jag är fattig, jag! Det är jag, det! Just det!

Tornister sjönk ihop som en blåsa, ty han märkte, att gubben var sig lik; men gubben tog fryntligt farväl och lämnade baren. Men nu hade han i själva verket mött grodan, och därför gick han djupt fun-

251dersam hem, medan Tornister satt kvar och hädade över alla jordens potatishandlare — ty gubben hade gått utan att betala hans drink, och det var inte av snålhet utan av distraktion, därför att han mött grodan.

Och det blev afton. Nationalmuseet stod lugnt och oberört och hade sin gamla vanliga ögonkurtis med Slottet utan att fästa sig vid människors bekymmer, och solen brann röd i dess fönster. Då gick en gammal bekant upp till Söder, och frågar du, vern det var, vördade läsare, så var det gamle grosshandlar Pappelman. Det var ju i april, dagen för hans ordinarie kvartalsvisit hos potatishandlarn, och nu skulle han dit som vanligt för att fordra igen de där 50,000 kronorna.

Denna gång hade han dessutom även ett annat ärende. Han hade nämligen varit hemma hos fan-junkar Polvianders vid Östermalmsgatan.

Och då kunna vi förstå!

Han kom så att säga som folkets röst. Men folkets röst är ju Guds röst, och den versionen tyckte grosshandlar Pappelman om. Det gjorde, att det var något av Guds sändebud i honom, då han anlände till bestämmelseorten för att exekvera potatishandlarns moraliska avrättning.

Men han kom, låt mig säga det, i den behagliga stunden, ty visserligen är det sant, att Tornister Boman visat Gobsman på den lilla grodan, men se, grodan satt ännu stilla. Det behövdes, att någon kom och skrämde den lite, så att den hoppade till och

252visade gubben, att den var en riktig, levande groda, så att den dög.

Den tjänsten utförde nu grosshandlar Pappelman, och så vänder Gud allting till det bästa!

Ty när grosshandlarn kom, satt Gobsman just och studerade den famösa artikeln i tidningen för att än en gång genomgå löftena. Och bredvid honom satt hans gumma och studerade en annan tidning.

Då just kom grosshandlarn, och det blev den vanliga hjärtliga hälsningsceremonien, och Lisa gled in med kaffe och neg med fruktan samt fick sin ordinarie axelklapp av grosshandlarn; allt gick, kort sagt, efter ceremoniellet.

Men vi minnas, att man i detta hus inte alls generade sig för grosshandlarn. Lika litet generade han sig.

Därför sade han nu, där han stod med kaffekoppen i hand mittpå golvet.

— Mitt herrskap har förmodligen inte reda på det intryck, som sista tidens förändringar i detta, hm, ansedda hus ha gjort på gamla bekanta ute i stån. Och därför kan det möjligen intressera att höra det!

— Det gör det, det! sa gubben. Det gör det, det! Mycket, min hedersbror! Mycket!

— Hm! fortfor grosshandlarn. Vi ha hört ryktesvis, att herrskapet ämnar flytta till Villastan, och man har ju sett kaleschen på gatorna...

— Vi säger inte det, inte! sa Gobsman. Utan vi

253säger landin, min hedersbror! Det är bättre det! För si, det är en landå!

— Ahåm! Hm! Landin, alltså! Emellertid, eftersom herrskapet... jag menar med detta ingen kritik, utövandet därav ha ju vi svaga människor att överlåta åt, hm, en Annan, men bara ett konstaterande; alltså, eftersom den moraliska synpunkten alltid varit herrskapet främmande, hm, så ska vi lämna den å sido! Men det kan möjligen intressera herrskapet höra, att alla, som haft, hm, nöjet känna herrskapets så att säga ursprung eller extraktion och att följa, hm, herrskapets flykt mot höjderna, de börja nu att finna... jag ber herrskapet märka, att jag berättar detta som vän i huset... finna herrskapets uppträdande på sista tiden, hm, lite, hm ... lite löjligt!

Men gubben knäckte man inte i första taget, som vi veta. Han hade, när han hörde, åt vad håll talet började styra, satt sig bekvämt med ena benet över det andra och snurrat tummarna, och han angav med vänliga huvudrörelser, att han uppmärksamt följde med.

Nu lyfte han högra handen.

— Lite löjligt! sa han. Jaha! Lite löjligt! Och det är gamla vänner, som mena det då! Så det är inte svårt att veta inte, vilka det är! För vi ha inte så många inte! Vänner, min hedersbror! Vi ha bara några! Så då är det, jaha, hennes nåd då, och Polviander och ... och du, min hedersbror! Jaha! Vi vet det nu!

254Han vände sig till gumman.

— Vi vet det nu, gumma lilla! Vad våra vänner tänka! Och det är bra att veta det!

— Hm! Ahåm! Se... sa grosshandlarn, som inte hade räknat ut effekten alldeles så.

— Si där! sa gubben vänligt, vänd till gumman. Han vet mera också! Ja si, han vet mycket, vännen Pappelman! Mycket mer än vi, gumma lilla! För ser du, han åker inte han, inte! I landå! Utan han går! Till fots. Och då möter man så många! Som pratar! Det är inte nånting att bry sig om inte! Men det är så här i världen, vi vet det! Tnu! Att det är så!

— Hm! Ho! Hiohåm-håm! Hm! Ahåm! sa grosshandlarn för att få ordet.

— Ja, du ska fortsätta nu, min hedersbror! sa gubben nytert. Och inte sätta det i halsen inte! Så där! Om det skulle sätta sig i halsen ser du, så skulle det vara på oss då! Men det gör inte det, inte! Inte alls! Så du ska fortsätta nu!

— Se, sa grosshandlarn då, man anser, hm, att man bör veta sin plats i samhället och inte flyga högre än vingarna bär!

Där fick gubben drängen i ansiktet igen.

— Man ska, säger allmänna opinionen i detta fall, inte bara tänka på egen, hm, fåfänga bara utan på andras känslor för det, hm, passande!

— Jaha! sa gubben. Jaha! Man ska det! Det är riktigt och rätt, det! Och du gör det, du då, Pappelman! Du gör det? Jag menar nu, jag!

255— Hm! Se! svarade grosshandlarn. Kristus uppmanar var och en, som vill kalla sig hans lärjunge, att offra allt, människors aktning och allt det jordens är, för att tjäna sanningen! Ahåm!

— Jaså, han gör det! nickade gubben. Jaha! Pengar också?

— Hm! sa grosshandlarn.

— Så du offrar dina pengar, du då ? För honom! Tnu!

— Se, sa grosshandlarn, mina pengar, de få jag har, hm, dem spar jag till ett offer åt Kristus.

— Sen du är död, då! Jag förstår det! Så... så känns det inte! Inte så mycket, inte! Det är tydligt det!

— Hm! sa grosshandlarn.

Men nu var Gobsman på gott humör. Han reste sig och grep tidningen.

— Men si, jag tror inte han mente så, inte! Kristus! sa han och knuffade lite i grosshandlarn. Sir du, jag tror han mente, att du ska ge bort dem, medan du lever! Jag tror han tycker bättre om det! Tnu! Jag tror det! Och ser du, det finns ett sätt! Här! Så läs det nu!

Därmed gav han grosshandlarn tidningen och pekade på Tornisters famösa artikel, och när grosshandlarn fått pincenén på sig och börjat läsa, gnuggade gubben händerna, full av belåtenhet. Men gumman satt bara och hörde. Hon hade inte sagt nånting alls.

256Och sen artikeln var läst, sa grosshandlarn.

— Se, Nationalmuseum! Det är, hm, för synden! Där förevisas om söndagarna, då människoanden skulle rikta sig mot det himmelska, de förfärligaste bilder. Av nakna, hm, damer och ... och lägre, hm, damer, och ...

— Så du går dit då, om söndagarna! Då anden ska rikta sig! Mot det himmelska! Och ser efter att det är så? Man förstår det! undrade gubben.

— Hm! sa grosshandlarn. Jag överlåter åt världens slavar att skänka pengar till dylikt för att få världslig ära...

— Så man får världslig ära om man skänker dit!

— Se, som sagt, hm, jaha! Det gör man! Hm! Ho! Men för den, som väntar belöningen, hm, ja ... så att när jag en gång lämnar bort, vad jag kan ha samlat, så blir det till Kristi namns ära! Hm!

— Så du ska donera då! Du ska det ? Jaha! Ja, det är vackert, det! Att donera, min hedersbror! Det är det, det!

— Hm! Jag... jag ska det! Och därför undrar jag, om, hm . . . den där lilla affärn ... men vi ska kanske uppskjuta den till, hm, i juli...! sa grosshandlarn, som i tjugu år uppskjutit från kvartal till kvartal på detta sätt.

— Just det, ja! Just det! svarade Gobsman fryntligt, varefter ryggbultningarna som vanligt utfördes och gubben Pappelman försvann.

— Han är då rent otrevliger ibland, grosshand-

17. —

Nordström, Jobbartamilien Gobsman.

25 7larn! sa nu gumman, yppande sin tanke om detta samtal.

Men gubben intog med ens sin Napoleonattityd med händerna i kors fram och kroppen bakåtlutad, ty nu hade grodan hoppat, och det både högt och långt ändå, så att vägen från denna stund var oåterkalleligt given och målet klart.

— Si, det är så det, gumma lilla! sa han. Att vännen Pappelman, han har religion, han! Och då känner han världen! För vi vet det, att det är inte någon inte, som känner världen så bra som de, som ha religion! Jaha! Just det, ja! Och han sa det nu, att man ska ... att man ska ... donera! Så får man, tnu, man får... man får belöning för det, ser du! Man kan få en, ja, en ... en orden ... och så där! Man får serafimern! Om man ger mycket!

Det där med serafimern hade ju Tornister sagt, och gubben hade så lite reda på sig, att han trodde det var nånting i stil med Vasen, fast lite finare.

— Tänk du donere, du då, Gobsman? sa gumman, undrande.

— Si, jag vet inte det, inte! Men du sa det på nyårsnatten, gumma lilla, att "inte har du gjort något för andra"! Du sa det! Så jag tänkte du mente, jag skulle göra något då! Jag tänkte det!

— Jag ska säge dig dette, Gobsman, svarade gumman, att du ha då haft så mycket upptåger nu i det siste, att jag kan då alls inte hinne att vete någenting! Och det går rent runt i huvet på den,

258som inte är födder till sådant! Det är sanning, det! Så om du ska donere nu eller inte, det får du då alldeles ta på dig själver, och jag vill då alls inte vare med.

— Si, det var klokt sagt, det där, gumma lilla! sa gubben och klappade hennes arm. Det var det, det! För det blir nog, som jag har tänkt nu! Och då behöver vi kanske inte flytta till Villastan heller!

Gubben lutade sig intill henne.

— För ser du, vi bli nog finare ändå än... än våra vänner! Och så tala vi inte mer om det inte! Och inte för andra heller! Utan det blir mellan dig och mig, gumma lilla. Och du förstår det nu!

— Var en sak det, Gobsman! sa gumman. Och blir det så att vi få stanne här på Söder, så må du välan för mig få donere alldeles som du vill! Det är sanning, det!

— Det var bra det, att du sa det, gumma lilla! sa gubben. Mycket bra! För jag tänker nog att det blir! Som jag har sagt nu! Det blir det, det!

Därmed ställde sig gubben vid fönstret och tittade ner till Nationalmuseum, där solens sista strålar ännu lyste lite rött.

— Man behöver inte ge så mycket inte! sa han för sig själv och snurrade tummarna tankfullt. Man kan nog ge lite mindre! Det kan man det!

Och det upprepade han gång efter annan.

— Det kan man det! Det kan man det!

Och han var nöjd och lycklig som en gud.

259§ 3-

Men en gud ser inte på världen som en människa, och en gud är kanhända en människa, när hon fullständigt övervunnit denna världen, vilket ingen gjort sen Kristi tid, och därför är han också den siste guden på vår jord och den störste, därför att han övervann jorden mer än någon annan före honom förmått.

Så mycket hade naturligtvis inte potatishandlar Gobsman övervunnit jorden, men han hade som vi i det föregående sett dock hunnit ett jämförelsevis stort steg mot det gudomliga, mycket större än de flesta hinna. Han stod nämligen nu redo att slita det band, som starkast binder oss vid jorden och det, som symboliserar jordens makt över människoanden mer än något annat, nämligen: penningen.

Hela gubbens liv hade ju förflutit i penningens tjänst, men nu hade han kommit till den riktiga insikten, att ville han verkligen bli människa, så måste han offra penningen. Och som varje offer ger oss en gladare syn på tillvaron och ett försonligare sinne, det vill säga förmåga att betrakta det hela som en bagatell inför det enda viktiga att bli fria, så var det fullt naturligt, att gubben också efter beslutet att donera till Nationalmuseum såg världen likasom i ett annat ljus.

Vartill detta förde honom, det framgår av vad som ägde rum dagen efter grosshandlar Pappelmans besök. Gubben gick nämligen på morgonen efter sin

2ÖOfrukost fram och åter i sitt rum, djupt försänkt i tankar på den blivande stora handlingen.

Då uppenbarade sig helt plötsligt den lille hedersmannen Punkt Bjugger ånyo på scenen.

Iförd svart redingote och vit halsduk. Och det var helt enkelt den lilla damen, som skickat upp honom. Ty nu hade de tillsammans rett ut Karls affärer och skickat Karl själv till Schweiz, sjuk som han var och förbi efter sitt kostsamma och uppslitande gästspel i fina världen. Och nu var den lilla damen nyfiken på vad lilla gubben hade för sig och ville till vad pris som helst få en försoning till stånd.

Det var ju tur för henne, att potatishandlarn blivit så gudomlig då och glömt så mycket av allt gammalt jordiskt för att nå sitt mål.

När han såg Punkt Bjugger i vit halsduk, begrep han med ens, vad som nu skulle komma, ty han kände den lille hedersmannens känslor för Jenny, och så hade han ju i allmänhet ganska klart för sig.

Därtill kom att Punkt Bjugger såg ut, som om han begått något skamligt, vilket människor alltid göra, då de befinna sig i en högtidlig sinnesstämning, och detta var en allvarlig och högtidlig stund i den lilla hedersmannens liv; som ju rätt och riktigt var.

— Jaså, det är själva Bjugger, som kommer nu! sa gubben nytrare än nånsin. Så här tidigt på morgonkulan! Jaha! Och har vit halsduk! Tnu! Som en brudgum!

261Vid dessa finurliga ord gnuggade gubben händerna.

— Herr grosshandlare! sa Punkt Bjugger med sin mörka och allvarliga röst. Och som han var en riktig affärsman samt i känslornas värld saknade enklare uttrycksmedel, såsom vi svenskar alltid göra, varför våra känslor också gärna uppträda i svart redingote och vit halsduk, så talade han som en bok.

— Herr grosshandlare! sa han alltså. Jag har nu arbetat i herr grosshandlarns tjänst i åtskilliga år, och från och med första januari i år har jag fått förtroendet att sköta affärn ensam...

— Jaha! sa gubben. Och Bjugger gör det också! Och bra! Vi vet det!

Punkt Bjugger gjorde en bugning.

— Jag tackar för det goda betyget, fortsatte han. Det gör, att jag lättare framställer två förfrågningar att icke säga anhållanden, som jag har kommit för.

— Jaha! Det ska han göra nu, Bjugger! Det ska han, det! sa gubben.

— Den ena är, att jag anhåller om Jennys hand, jag älskar henne nämligen, och vi ha beslutat att ingå äktenskap. Och den andra är, att jag anhåller få presentera min fästmö i huset och skulle vilja förmå herr grosshandlarn att försona sig med henne.

Gubben stod och snurrade tummarna, och jag måste säga, att han i denna stund inte bara kände sig som en gud utan till och med i någon mån såg ut som en gud, icke en av de vackraste visserligen men som en gud i alla fall. Han var hög, vithårig

2Ö2och ganska blå i ansiktet, och det strålade likasom ett stort, saligt, överjordiskt löje ur varje drag och minsta rynka i hans ansikte.

— Jaha! Jaha! sa han. Bjugger älskar då! Lilla Jenny! Ja, man gör det, då man är ung! Älskar! Det är riktigt, det! Och så blir det annorlunda sen då! Det blir det, det! Och man får annat att tänka på! Större säker, Bjugger! Större saker! Tnu! Jaha! Ja, det är underligt, Bjugger! Det är det, det! Si! Det är andra gången, som det frias nu! I år! I det här rummet! För... si... det är en annan, som har friat också ...

— Till Jenny??? frågade Punkt Bjugger, något förvånad.

— Inte det inte! sa gubben. Inte alls det inte! Utan det var ... det var... acceptanten! Vi minns vem det var! Acceptanten!

Vid dessa ord blev gubben än blåare, det var bokstavligen, som om "acceptanten" legat likt en sten på hans

hjärta.

— Men han sa aldrig, att han älskade, han, inte! Inte alls! Han sa bara: jag vill gifta mig, jag! Sa han! Och ha pengar! Mycket pengar! Att leva med i fina världen, förstår Bjugger! Jaha! Men Bjugger älskar, han! Och vill inte ha pengar inte! Och det ska vara så! Så jag säger ingenting! Om Bjugger inte! Inte alls! Men! Frun då? Är hon bra, hon också ?

— Ja, herr grosshandlare! Det vågar jag påstå!

263— Jaha! Så hon älskar, hon också ? Man förstår det!

— Hon förefaller att göra det, herr grosshandlarn !

— Si där ja! Jaha! Ja, det är bra det, Bjugger, mycket bra! Och hon dansar inte ... inte egyptiska stjärndanser! Nu inte! Si, hon gjorde det! Förr! Om nätterna! Tnu! I fina världen!

— Men hon har upphört med det nu, grosshandlarn! Detta skedde, då hon var ung och tanklös!

— Jaha! Just det, ja! Så hon är inte det längre nu inte! Tanklös!

— Det kanske kan intressera grosshandlarn att höra, att hon hjälpt mig på kontoret sen den tolfte januari! Och hon har fullkomligt övergivit målningen !

— Det var klokt det, Bjugger! Det var det, det! sa gubben.

— Jag vågar alltså hoppas på att få föra henne hit igen då, grosshandlarn? frågade den lille mannen till sist.

Gubben klappade hans arm.

— Si, det står i Bibeln, Bjugger, att kvinnan ska överge sin far och sin mor och bli ett kött med sin man! Tnu! Och hon gör det nu, Jenny! Så hon är inte min dotter mer då, inte! Utan Bjuggers hustru! Och inte har jag något emot att se fru Bjugger här, inte! Inte alls det, inte! Så hon är välkommen! Men se, acceptanten! Han kan inte byta namn, han, inte! Så han får nog lov att bli där han är, han! Det får !'

264han, det! Men Bjugger kan ju komma med lilla frun till middag! I dag! Så välkommen, då! Välkommen! Välkommen!

Därmed var saken klar, den lilla damen hade nått sitt mål, och Bjugger var också glad. Men han fann gubben underligare och likasom avlägsnare än någonsin.

Gumman kom naturligtvis i sjunde himlen vid underrättelsen samt anordnade med den gratulerande Lisas hjälp en så läcker middag, som huset kunde åstadkomma, med fågel och efterrätt och vinkorgen naturligtvis, varförutom det var både gåsbröst, gåslever och kaviar till smörgåsbordet, ty allt detta måste ju finnas i ett hus, där man hade vanan att åka i landå och planerade en donation till Nationalmuseum.

Gubben gick själv och övervakade, gnuggade händerna och sken som en gammal hummer med ringar på klorna! Och vi förstå, att han, som den gud han var, fröjdade sig åt att äntligen få uppträda i all sin glans inför dottern och sedan successivt få blotta den ena hemligt beredda och iscensatta överraskningen efter den andra, alla bildande trappsteg upp till — det allra högsta!

Och han njöt kanske inte minst av att, skall jag blotta det? av att den lilla damen själv skulle få satsa med sitt arv, som nu skulle stryka hennes näsa förbi. Utan att hon anade det.

Ty sådan var denne gud! Och han planerade som

265en fältherre och njöt sina triumfer på förhand i tankarna.

Så kom fästfolket på utsatt tid, och de välkomnades på det hjärtligaste av både gubben och gumman. Det var inte, som om några misshälligheter skulle ha existerat utan som om husets dotter återkommit från en intressant utrikes resa.

Men när den lilla damen såg gubben, stannade hon slagen av häpnad och förskräckelse. Han kom emot henne,

luktande eau-de-cologne som en jättetvål, med som vanligt utsträckta armar.

— Nej, men...! utropade hon ovillkorligen, och hon höll på att säga:

— Nej, men lilla gubben! Vad lilla gubben har blivit gammal!

Men hon hann koppla om och skakade hans hand, satte upp näsan, skrattade samt sade:

— Nej, men så fin, lilla gubben! Så fin!

Gubben strålade vid dessa ord och klappade hennes arm.

— Ja, si det är så, lilla fru Bjugger, att man lär sig att bli det! Då man är gammal! Och ens barn tillhöra fina världen! Man blir fin då, så att... och det är ju naturligt, det... så att inte barnen ska överglänsa en! För se, det passar inte, det inte! Inte alls! Men man gör så då! Som vi vet, lilla fru Bjugger! Som vi vet! Så blir det bra sen! Till sist!

Det var allt, vad gubben yttrade i försoningsväg.

När man kommit till Lisas goda efterrätt, skämtade redan Jenny i full fart och Punkt Bjugger såg

266på henne med tindrande ögon. Han var så lugn som en potatis eller en säck spannmål, ty han hade sin livstanke att hela tiden glädjas åt:

— Vilka barn det ska bli! Vilka barn det ska bli!

Men Jenny, som snart märkt, att gubben smått

äcklade henne med att hon måst arbeta, i motsats till honom, som bara åkte i landå, och att han till och med lät en orden sticka fram ett litet, litet hörn längst borta vid horisonten, hon sa plötsligt:

— Får jag låna din plånbok, lille Punkt!

Dynastigrundaren lämnade genast ut denna persedel, han skulle lämnat sin näsa, om hon bett om den, allt för dynastiens skull, och den lilla damen visade gubben, att längst upp i högra plånbokshörnet satt en liten vapensköld av gammalt silver, Punkt Bjuggers familjevapen.

— Så att fru Bjugger, ser lilla gubben, sa hon, hon kan bli hennes nåd Bjugger, alldeles som hennes nåd Polviander, om hon vill! Och det är lika fint som en... vad ska jag dra till med, lilla gubben? ... som en ... ja, som en orden, till exempel!

— Så att Bjugger! Tnu! Bjugger är... vi menar det då, lilla fru Bjugger... är adelsman? sa Gobsman bara.

— Precis, lilla gubben!

Då lutade han sig fram och viskade.

— Fint det, lilla fru Bjugger... fint det! För Munkbron!

Varpå han gnuggade händerna, men man kunde se, att om man med ljus och lykta sökt en present

267till honom, skulle ingen kunnat passa honom bättre än denna.

Och gumman upphävde sin röst och sa:

— En kunde rent mene det då, Gobsman, att eftersom det ska bli liksom adel nu i huset, så vore det välan allre mest på sin plats, att adelen bodde i Villastan då!

— Si... si! sa gubben och såg med ens i taket. Si... du tänker du, gumma lilla! Det gör du det! Vi hör det!

Och han klappade Jenny på armen.

— Vi hör det, lilla fru Bjugger, att det är så! Jaha! Ja, vi ska inte tala om det nu, inte! Om bostaden! Men vi ska tänka på saken, lilla fru Bjugger! Det ska vi, det!

Jag behöver väl inte säga, att detta halva löfte väckte jubel och att middan slutade som en verklig stor försoningsfest med allmän glädje på alla kanter.

Gubben sken so'm en lampa hela kvällen, hämtande näring ur sina tankars och planers inre fotogen. Och allt var fröjd och gamman ända ut i köket, där Lisa likt månen blekt tillbakakastade familjens lycka.

Men om Karl föll inte ett ord.

Så gick det till, då gubben Gobsman försonades med sin dotter.

268 TRETTONDE KAPITLET.

Potatishandlarns lycka. § i.

Gubben fortfor naturligtvis att åka i landå, men en förändring hade inträffat, gumman stannade hemma, och på hennes plats satt nu den lilla damen Jenny. Jag ber dig vara övertygad därom, vördade läsare, att det var en vacker och upplyftande syn. Och det var annat detta, än att sitta på det lilla mörka kontoret vid Munkbron, där Punkt Bjugger nu spände alla sina krafter och visslade och sjöng, seende sig såsom firmans innehavare, potatis- och spannmålsdynastiens grundläggare och en blivande trustkung. Och han tänkte med en dansande ömhet och kärlek och stolthet på den lilla damen, som for i landå kring stans alla fina gator och som satte upp den lilla potatisnäsan och var elegant och fin som en blivande trustdrottning ägnar och anstår.

Hemma i köket stod gumman och resonerade med den respektfulla Lisa om framtiden. Och hon var lika lycklig som Punkt Bjugger, ehuru hon naturligtvis varken visslade eller sjöng. Det skulle ju inte alls ha passat sig, och allra minst i Lisas ögon. Ty inga visste så väl vad som passade sig som dessa två.

269— Och si, det passer då alldeles bäst, att fröken och Bjugger ska bo nu i Villastan, det var en sak det, sa gumman, alldenstund Bjugger rent tillhör adelen, ja!

Och det tyckte Lisa också.

Men den, som var lyckligast av alla, det var ändå potatishandlarn själv. Det hade visserligen redan varit ett stort behag för honom, då han for ut med gumman, men det kunde i alla fall på intet sätt mätas med vad han kände, då han hade den lilla damen vid sin sida.

För det första var hon klädd, så det var en fröjd åt det. Och så satt hon så lätt och behagfullt! Och så kom det allra styvaste: det var så många, som hälsade på henne, där landån for fram. Det var professorerna vid hennes gamla sköna akademi, och det var unga herrar i skinande höga hattar, och det var löjtnanter; och hon nickade åt snart sagt varannan dam.

— Tnu! sa gubben då och satt bekvämt i sitt hörn, snurrande tummarna. Det är tydligt det, lilla fru Bjugger, att vi... si, man märker ju det... att vi känner mycket folk i Stockholm! Och det är ... det är fint folk! Också!

Och han, man skulle nästan kunna säga, att han spann som en gammal hankatt. Ty på gumman hade ingen hälsat, och därför hade han på hennes tid åkt som genom en öken. Men nu åkte han var dag i paradiset, och som våren just bröt in, så blev detta paradis härligare för var dag, träden knoppades,

270rabatterna ordnades, vattenkonsterna började spela och sorla, luften blev orolig och full av blomdofter, och musiken flyttade ut i restaurangernas trädgårdar, så att världen uppfylldes av musik.

En sådan vår hade gubben aldrig upplevat!

Den fullbordade i hans inre, vad allt det andra redan förberett. Ty nu hade han en känsla av hela värdet i att vara en människa bland människor, och lustigt nog, i samma stund han hade den lilla damen vid sin sida, var det, som om samhällets portar slagits upp på vid gavel och landån rullat in, och paradiset han såg, det var just samhället, och där ville han nu, för allt i världen och till vad pris som helst, bli.

Samhället består ju av män och kvinnor, men om en dräng vill bli människa och komma in i detta samhälle, så finns det bara ett sätt. Man kan vara med på herrmiddagar, man har dock icke känslan av att vara inne i

samhället. Det är något som gör, att alla dessa herrar då de äro för sig själva, befinna sig liksom utanför, äro liksom fribytare.

Men kommer man på en bal, en soaré, en tillställning vilken som helst, där det finns damer, vips känner man, att där är samhället.

Samhället är alltså varken brutna löften eller gudomlig lag eller nånting sådant, samhället är kvinnan eller rättare sagt kvinnoregementet satt i system. Och därför går vägen in i samhället över kvinnan, hon har löse- och bindenyckeln, och där en tid dyrkar samhället som det högsta, där skall

271man innerst i dess dyrkan finna kvinnan. Och hennes makt spåras då i allt.

Detta visade sig nu med gubben Gobsman och vad han fick uppleva. Den lilla damen hade öppnat samhällets portar för honom, det kände han.

Och som han i samhället såg det högsta; målet, han ville nå, så blev följden också den mycket riktigt, att det blev kvinnor, §om hjälpte gubben vidare men inte genom kärlekshistorier naturligtvis utan därigenom att han offrade till deras gudar, för att de skulle göra honom till människa.

Vi veta, att gubben i hela sitt liv tjänat penningen. Nu finns det två sätt, varigenom den, som älskar penningen, kan njuta dess makt. Det ena är att vara snål på varje öre, det andra är att vara slösaktig. I ena fallet njuter han av vetskapen, att han genom sina mynt kan få, vad han vill, och då är honom fantasivärlden nog. I andra fallet njuter han av att se pengarnas makt, hur de ge honom allt han pekar på, och då underkuvar han verkligheten omkring sig och gör sig till dess herre.

Hittills hade gubben i hela sitt liv nöjt sig med vetskapen, att han kunde kuva världen, och varit snål.

Men nu slog han om och blev med ens lika slösaktig. Han öste pengar, och därvid njöt han som aldrig förr. Ibland tycktes han vakna till, men då såg han mot horisonten, såg stjärnan glimma troget och fortsatte.

Och vart gingo pengarna?

272Ja, där se vi tidens kynne, vördade läsare! En gång i världen skulle gubben ha sökt betala genom att lära sig dyrka tapperhet, eller snille, eller poesi, eller något annat.

Men nu gick vägen in i samhället genom den högre lumpen och chiffongerna, genom antikvitetsaffärer och Kompaniet eller som gubben själv sade: fina världens kyrka vid Stureplan.

Det var i dessa civilisationens och kulturens tempel, som gubben vistades hela denna vår.

Det började så, att den lilla damen och han foro upp till huset i Villastan, där det nu bestämts, att blivande herrskapet Bjuggers skulle bo, ty Jenny ville se vilka ändringar och reparationer, som skulle vidtagas.

— Oj, oj, oj, lilla gubben! ropade hon och slog ihop händerna. Så här ser ut! Här måste bli en grundlig reparation! Och så måste det ändras ... och det... och det... och det...

Gubben stod bara och tittade på henne och njöt av att vara far till en sådan fin liten ledamot av fina världen och tänkte på, att när här blev riktigt grundligt fint, så skulle han med orden på sig vandra i rummen och samtala med alla fina världens finaste ledamöter, professorerna vid den sköna akademien, ungherrarna med de blanka hattarna och skorna, löjtnanterna och alla damerna, som nickat uppåt landån.

Och han snurrade sina tummar, skinande.

18. —

Nordström, Jobbartamilien Gobsman.

273— Just det, ja! sa han. Just det! Det är alldeles tydligt det, lilla fru Bjugger, att... man ser ju det... att vi ska reparera och ändra! Det ska vi det! Så att det blir fint! Som det ska vara! Det är tydligt det!

Och gubben njöt alldeles obeskrivligt vid tanken på, att det i själva verket var den lilla damen, som fick betala

alltsammans själv med sitt arv, bara för att han skulle få en fast fot i fina världen och njuta frukterna av den stora handlingen, som skulle beröva henne resten. Och sen fick hon leva på Bjug-gers arbete. Men det räckte, ty affärn gav numera 40,000 om året, och gubben tänkte bara behålla ungefär en tredjedel själv. Resten skulle Bjugger få ta som arvode för att han arbetade åt gubben.

Acceptanten skulle få ingenting, ty Bjugger skulle på dessa villkor få köpa affärn. Och sålunda skulle vartenda öre, som gubben tjänat i sitt liv, bara offras på hans egen upphöjelse.

Det var, vad han stod och tänkte på, då han med snurrande tummar betraktade den lilla damen.

När hon hörde, hur medgörlig han var, så tänkte hon, att nu gällde det passa på smida, medan järnet var varmt och skaffa sig ett vackert hem för gubbens pengar.

Så att hon var som en solstråle kring honom, och det begrep den gamle räven, och det bara gjorde hans lycka så mycket större och hans känsla av makt tack vare pengarna så mycket behagligare. Ty det var ju lönande.

274Detta var början. Fortsättningen blev, att den lilla damen, när bohagsfrågan kom upp, föreslog, att man skulle skicka efter grevinnan och Baalach.

— Just det, ja! sa gubben. Grevinnan, jaha! Ja, hon vet, hon! Hur det ska vara! I fina världen! Med skåp och... och porträtt! Så vi ska be henne då, lilla fru Bjugger! Det ska vi det!

När grevinnan hörde, vad som stod på, slog hon samman händerna, och hennes ögon tårades.

— Va sa jag, lilla Jenny! viskade hon. Din far stiger! Han stiger! Till kultur och civilisation! Å nej! Vad detta är sublimt!

Så brakade det lös på allvar. Uppe i huset i Villastan hamrade och knackade murare, kalkdammet rök genom fönstren, och fanjunkarn stod utanför på gatan och sa:

— Hom!

I antikvitetsaffärerna stod grevinnan som en profetissa, omgiven av potatishandlarn, Jenny och Baalach och valde ut högre lump.

Vi veta, att kultur är att ha anor. Att ha anor är att ha minnen. Att ha minnen är att ha reliker. Och det är just den högre lumpen.

Det finns nämligen inom lumpbranschen liksom överallt annanstans ett högre och ett lägre. Gubbens gamla vänner lump- och skrothandlarna i Stadsgårdstrapporna, de voro representanter för den lägre lumpen, den som forslas i tomsäckar och härstammar från bakgårdar, magasinsvindar, fabriker och fattigbostäder.

275Den lumpen har ingenting med kulturen att göra!

Den högre lumpen däremot, den härstammar från slott och herrgårdar, som kommit på förfall, den går i dyrbar handel alla länder emellan, och liksom det finns internationella ficktjuvsligor, finns det internationella högre lumphandlarligor. Vi veta, att katolikerna driva lönande industrier med Kristi efterlämnade garderob i en utsträckning sådan, att om alla dessa persedlar samlades, skulle man se, att det har funnits åtminstone ett regemente Kristusar, och ett regemente är 1,800 man. Det är en industri, det! Men var och en, som äger en bit av denna garderob, han vet sig ha del så att säga i kristendomens anor, ty detta är religionens högre lump. Som vi protestanter, tack vare gubben Luther, lyckligen undsluppit — på det området tills vidare!

Inom samhällslivet finns emellertid en industri av precis motsvarande art, och den uppehålles just av den internationella lumpligan, som i oerhörda massor framställer sociala reliker, sociala minnen, sociala anor, kort sagt: kultur.

Var och en som nu vill ha del i denna tidens storartade kultur och civilisation, han har bara att gå till en av denna ligas filialer, varav en massa finns i Stockholm, och där kan han köpa sig anor för hur många tusen kronor som helst, i form av gamla stolar, bord, sängar, snusdosor, krukor, koppar, promenadkäppar, sablar, pistoler, tavlor,

speglar, ljuskronor, altarskåp, kyrkänglar, västar, rockar, byxor, näsdukar, nattmössor, kyrkhåvar, skor och

276galoscher, stövlar, sporrar, bägare, tallrikar, stånkor, spottkoppar, kaffekoppar, tekoppar, soppskålar, såskoppar, äggkoppar, assietter, nåldynor, saxar, rakknivar, eldgafflar, locktänger, sminkburkar, puder-vippor, eldskärmar, tofflor, stoldynor, mattor, ljusstakar, lampor, ja, kort sagt, allt det, som de döda förfäderna lämnat efter sig här på jorden såsom oväsentligt och som vi dödliga kalla kultur och civilisation.

Ju mer man har av detta slag, desto mer kultiverad och civiliserad är man, liksom ju större fikonalöv man tänker sig att Eva hade, desto finare fruntimmer måste man tänka sig, att hon var. Så att när fikonalövet täckte henne ända upp till hakan i form av en klänning, då är hon finast; sammalunda, när vi vandra i anor och reliker upp till hakan, så äro vi finast. Ty det finaste är inte Eva utan fikonalövet, och det finaste är inte människan utan kulturen.

Därför stod nu grevinnan i all sin sublimitet omgiven av skåp och byråar och bord och stolar och allt det jag nyss uppräknat samt mera till och bokstavligen klädde både gubben och Jenny i reliker ända upp till ögonen.

— Det ska vi ha, herrn! ropade hon åt den av gubben Pincus' kusiner, som förestod lumpfilialen. Och det... och det... och det!...

Och nu voro hennes ögon återigen så stora som på den största hunden i "Elddonet".

277I fonddörren stod filialföreståndarens hustru och log med en smörgås i kindpåsen.

Potatishandlarn sken, då han såg, hur drängen begrovs bit för bit under detta täcke av kultur.

Han sa:

— Tnu! Det blir fint det här, lilla fru Bjugger! Det blir det, det! När det blir färdigt!

Och så gnuggade han händerna.

§ 2.

På detta sätt var det grevinnan hjälpte gubben in i samhället, hon skaffade honom nämligen det kulturella fikonalövet, så att man inte såg att han varit dräng.

Sen blev det Jennys tur.

Hon förde gubben till fina världens kyrka vid Stureplan, ty nu gällde det utstyrseln, och den måste stå i samklang med bohaget. Det säger sig själv.

Hade gubben förut blivit klädd i lump, så blev han nu utstyrd i chiffonger, och det var lika roligt.

Ty numera var allting roligt, och det hade öppnats en värld för gubben av en sådan glans och prakt, att han bara satt och stirrade och mindes, då han kom hem.

Hela Stockholm förvandlades rentav för hans inre blick till denna fina världens kyrka vid Stureplan, sådan han en dag fått se den, då han följt Jenny in. Odh nu tyckte han, att det hängde spetsar från kyrktorn till kyrktorn stån runt, att på slottets balustra-

278der var skoutställning, att Kungsträdgårdens lindar voro de elegantaste toaletter, att telefontornet på Brunkebergsåsen var en monter med halsdukar, att alla fartygsmasterna nere vid kajerna voro behängda med pariserhattar, och såg han upp i luften, så såg han bara underkjolar och chemiser som fladdret av änglar.

Gatorna fylldes av det viskande sorl, som hörts där inne i kyrkan, den allt starkare vårvärmen och blomdoften liknade på bästa sätt den ljumma parfymdoft, som han mindes.

Så att nu hade fina världen spänt sitt kyrkvalv över gubben, och han var inne.

Men vanligen, medan Jenny gjorde sina uppköp, lät gubben landån fara utom tullarna numera. Han for åt Värtan, utåt Haga, över Gärdet.

Och så satt han och drömde i solgasset med snurrande tummar, medan hästarna trippade långsamt och kusken gäspade i den starka vårluften.

Gubben såg upp, såg människor, som arbetade på marken, hörde kråkorna kraxa i himlen, bofinkar och lärkor sjunga och såg de vita molnen glida och blommorna vaja och lysa.

— Si, sa han för sig själv och gäspade också. Det... det är vackert! I naturen! Det är det, det! Tnu! Det är det!

Och han såg sig förvånad omkring, ty nu hade han fått så oerhört mycket kultur, den gamle skojar-gubben, att han till och med upptäckt naturen, som är det högsta och sista.

279Men kusken vände sig om. Hans ögon voro nästan röda av sömnighet, och gubben gäspade i himlens sky.

— Var det något grosshandlarn befallde? sa kusken.

— Inte det inte, kusken! Inte det inte! svarte gubben. Men kan man säga det... att det är vackert väder!

— Storartat! sa kusken och förde handen till munnen för att hindra en gäsp.

— Just det, ja.. a . a . a . a! svarte gubben och gäspade igen.

Och så gingo hästarna makligt, kusken satt bakvänd, och gubben låg bakåtlutad, med händerna på magen, och solen sken på hela denna idyll, medan de båda herrarna resonerade om jordbruk och gubben berättade små minnen från sin barndom på landet.

På detta sätt, medan Jenny i fina världens kyrka beredde sig till sin glans och medan gubbens stora handling förbereddes i kulturens och civilisationens tecken, njöt han de soliga och härliga vårdagarna här ute på landsvägarna tillsammans med kusken och lyfte lite på fikonalövet för denne, liksom en riddare stundom i forna dar lyfte på sin hjälm för att hämta sig lite. Ty en hjälm är tung, och ett fikonalöv också! Ibland!

Så gled våren bort och försommaren, och innan man visste ordet av, hade man hunnit fram till den sista juni.

280 FJORTONDE KAPITLET.

Altartavlan. § i-

Denna dag just, den sista juni på morgonen gick gubben fram och tillbaka i sitt rum och såg högst nyter och belåten ut och var det också.

Saken var nämligen den, att nu var den lilla damen äntligen klar med allt vad hon haft för händer, och den dagen skulle hon äntligen ge sig i väg ut till familjens sommarställe på Sandhamn för att vila, medan däremot gubben och gumman skulle stanna i Stockholm, ty det var gubbens vilja. Och nu ska vi se varför han var så belåten denna morgon.

I det föregående ha vi bevittnat, hur Jenny och grevinnan fört spiran och introducerat gubben i samhället via högre lumpen och chiffongerna samt hur lycklig han känt sig. Men hur det var, så tyckte han i alla fall mest om att sköta spelet själv, och att han nöjt sig med en passiv roll nu en tid, det berodde bara på att han betraktat de båda värda damerna som slavinnor, vilka arbetat för att dra samman till ett litet tempel åt honom.

Nu var templet färdigt och deras roll utspelad, nu skulle gubben själv gripa in igen, och det var

281därför han var så belåten, ty just denna morgon skulle han börja.

Nu återstod nämligen ett sista steg, innan han smällde till med sin stora handling, som han tänkt på varje dag under den förflutna tiden och som skulle ge honom orden samt fribrev som människa och hög ledamot i samhället. Och detta sista steg var, att han skulle låta måla sitt porträtt, som sedan skulle hänga på hedersplats i det lilla huset i Villastan, bli själva altartavlan i detta tempel, som Punkt Bjugger och Jenny visserligen skulle få men endast på det underförstådda villkoret, att de blevo templets prästerskap och han guden.

Porträttet skulle, det hade gubben räknat ut, hänga så att varje besökande skulle se det och på bröstet skulle ordensstjärnan lysa, fallen dit från samhällets himmel liksom en gång ödesordet fallit ner i gubbens själ från

själens himmel, men stjärnan skulle utplåna det ordet och skapa ett nytt.

Gubben hade nämligen under sina ovan beskrivna åkturer funderat ut att liksom det på guldramarna under porträtten ute på Yxhamra angetts, vad de olika grevarna haft för verksamhet i livet, så att det för en stått Gen. löjtn., för en annan Hofr. råd o. s. v., på samma sätt skulle det på guldramen under hans porträtt och stjärna stå namn och årtal och så endast: Donator.

Men det ordet och stjärnan skulle ditsättas sen! Nu förtärdes gubben endast av längtan att få se sitt porträtt, ty som en riktig nykultiverad och ny-

282civiliserad människa hade han redan lärt att glömma allt annat för att bara dyrka sig själv. Och så fort Jenny rest, skulle han skicka efter Tornister Boman, fara med denne till Nationalmuseum och utvälja det allra finaste porträttet där att låta sig målas efter och så gripa verket an. Men Jenny skulle naturligtvis ingenting få veta, ty nu var det ju gubben, som tagit händelserna om hand, och då måste naturligtvis hemlighetsmakeriet börja igen, och först och främst ville han omärkligt locka ur henne Tor-nisters adress.

Och att det skulle gå fint, det visste han nog, den gamle räven.

Därför var det han var så belåten denna morgon! Och så kom den lilla damen för att säga adjö.

Gubben gick emot henne med utsträckta armar.

— Si, god morgon, god morgon, lilla fru Bjugger ! Jag går här jag och tänker... si, man gör det så här om rnornarna, då man är gammal! Tnu! Som jag! Jaha! Och det bär av nu! Till Stugan! Jag ser det, lilla fru Bjugger! Jag ser det!

Och han klappade henne leende på armen och intog sen sin Napoleonattityd.

— Det gör det, lilla gubben! Och gudilov, att man nu får vila lite! sa hon med sömnsvullet ansikte.

— Just det ja, lilla fru Bjugger! Just det! Och man kan säga det då, lilla fru Bjugger ... man kan nog det... att det är annat det! Att bo på landet! Och vila... och så där! Än att gå i stån och ...

283måla! Som kamraterna få göra! Jaha! Porträttmålarn till exempel!

Den lilla damen som trodde att det där var en pik tänkte bränna av honom, men hon var lite räddare för honom nu än förr så att hon var försiktigare.

— Tornister, menar lilla gubben? sa hon därför helt neutralt.

— Ja, han hette så ja! Jaha! Tornister, ja! Just han! Men det är sant det! Han bor ju på Östermalm han, och där, så ... vi vet det...

— Östermalm! sa den lilla damen. Inte alls, lilla gubben! Han bor i gubben Pincus' hus, uppåt Johannis.

— Si där, ja! sa gubben. Si där! Ja, det är... det är torrt där! På sommarn! Man förstår ju det! Det gör man!

— Visserligen, lilla gubben! Men han har sin ateljé uppe på vinden, så han har då luft!

— Jaha! Men inte havsluft inte! Som vi, lilla fru Bjugger! Ute i Stugan! Så... det är ju tydligt, det... att vi ha bättre! Inte så mycket inte! Men lite grann! Än kamraterna! Tnu! Som är kvar i stån! Så lycka till då, lilla fru Bjugger! Lycka till! sa gubben och klappade henne omigen och såg högst nyter ut.

Och så gick den lilla damen och for sin väg.

Men gubben var nu riktigt i sitt esse. Han slog i telefonkatalogen och fick upp gubben Pincus' adress samt skrev ett litet brev till Tornister och gav

284Lisa order att skynda med det till posten, varefter han övergick till gumman.

Hon hade i tre månaders tid fått slippa skylta inför världen och hade i fulla drag njutit av denna lycka. Men nu kom gubben och stötte upp henne ur boet igen.

— Jaha, gumma lilla, sa han och vred händerna som en glad inkvisitor. Si, vi är ensamma nu igen.

— Vi är det, ja! sa gumman.

— Så... det blir så ... att du får åka med mig i morgon då! Det blir det, det!

— Jaså, det börjes nu igen! sa gumman.

— Det gör det, det! sa gubben. Det gör det, det! Och vi ska börja med det då, att fara till Nationalmuseum, ser du, gumma lilla!

— Och donere då?

— Nej, inte det inte! Inte alls det! Utan med herr Boman! Och titta lite! För ser du, det brukas det! I fina världen! Jaha!

— Det löner då så lite säge emot dig, Gobsman, sa gumman, så jag bryr mig då alls inte om att säge någenting! Men nog för det, att jag vet anners, vad jag mener om allt dette! Det är sanning, det!

Och med dessa ord gick hon.

Gubben snurrade lite med tummarna och sade ingenting, ty han visste ju, han, och så gick han in till sig.

Dan därpå tidigt på förmiddan kom Tornister med en storartad fart, han var viss om, att nu ville

285gubben donera, men Gobsman skämtade bara och förklarade, att han ville ha sitt porträtt målat.

— Men donationen då, grosshandlarn! Glöm inte den! sa Tornister ivrigt.

— Si, det är inte för mig, det, herr Boman! svarade gubben. Inte alls för mig! Jag är fattig, jag!

Men han måste leka lite ändå.

— Så vi få pruta först, herr Boman! sa han och snurrade tummarna samt tittade i taket. Vi få det! Pruta!

Som han vid dessa ord såg så full i katt ut, att man inte riktigt kunde tro annat, än att det var gyckel, slutade hela samtalet så, att Tornister varken visste in eller ut.

Och sedan han därefter presenterats för gumman, gingo alla ner till landån, som väntade för porten. Och nu skulle det bära i väg till Nationalmuseum.

Just i detsamma dök en lång mager figur upp och lyfte på hatten samt hälsade artigt och sprattlade med benen.

Det var i juli, nytt kvartal!

Och den magra figuren var grosshandlar Pap-pelman. Som nu kom på den traditionella kvartalsvisiten.

När han såg sin gamle vän och kamrat i den mindre svenska grosshandeln på detta sätt stolt tronande i den stora landån, medan han själv stod nere på gatan, iförd sin magra dräkt och sin ännu magrare höga hatt — ty den bar han både sommar och

286vinter — då drog ett tacksamt leende över hans likaledes magra ansikte, ty nu tyckte han sig riktigt ha fått tillfälle att avslöja världsmänniskans hela fåfänga.

Lyftande på den smala hatten sa han:

— Mjuka tjänare, mitt herrskap! Jag tycks komma lite, hm, olägligt, i det att herrskapet tydligen ...

Men Gobsman, som dels såg på hans ögon, vad han tänkte, och dels hade beslutat vid tillfälle ge honom igen för hans artigheter den i april, han sträckte handen ut över landåkanten och nådde gubben Pappelmans axel.

— Si, god morgon, min hedersbror! sa han. Det är misstag det, att du kommer olägligt! Det är alldeles misstag, det! Så du ska stiga upp här nu! Och... det är lämpligt det, mycket lämpligt, min bror... och följa med oss! Ner i stån! Så stig upp nu!

Gubben Pappelman hade inte väntat sig en sådan manöver och blev högeligen smickrad samt lyfte genast på högra benet, innan ännu dörren fällts upp.

— Hm! sa han bara, bugande i ett, med hatten i hand. Ahåm! Hm! Hiohåm-håm! Ho! Hosch! Hm! Hm!

Därpå steg han in i landån som i kyrkan, trädande försiktigt som på glas, med hatten i hand och bugande. Först mot gubben och gumman, så att han satte rockskörten i ansiktet på Tornister. Sen vri-

287dande sig helt om och bugande mot denne, så att han satte rockskörten i ansiktet på gumman.

— Si det är grosshandlar Pappelman, det här! sa gubben och klappade på föremålet. Vi är ... man kan säga det, herr Boman... att vi är gamla vänner ! Och det är herr Boman, det här, min bror, och han ... han är artist, han! Just det!

Tornister hade nu också rest sig, och det bockades alldeles förtvivlat, så att det blev så trångt som i en roddbåt.

— Mycket, hm, smickrad! Hm! Ahåm! sa Pappelman.

— Vi lägger den saken på mig, grosshandlarn, så blir det lättare att bära! svarade Tornister, högst belevat.

— Och så sitter vi ner då, mina herrar! sa gubben. Si så där, ja! Just så! Så blir det galant då! Och vi kör nu, kusken! Så ... där! Jaha!

Mjölkmagasinsföreståndarskan, specerihandlarn i hörnet och alla de andra dagliga åskådarna njöto hela skådespelet som det övriga Stockholm njuter Vaktparaden. Och man for.

Gubben började genast snurra tummarna. Och titta, än upp i luften åt sommarskyarna, än på grosshandlarn och än ut över gatan.

— Si, det är så nu, min hedersbror, sa han, att vi ska göra en liten tur! Det ska vi, det! Och till... till Nationalmuseum! Så att... det är inget hinder för den saken, inte... så att du kan följa med dit!

288Och se! Om du vill, min bror! Om du vill! Jag menar det.

Nu beundrade gubben sommarskyarna.

— Hm! sa grosshandlarn. Nationalmuseum innehåller som bekant åtskilliga mästerverk av den, hm, religiösa konsten, som människoanden har gott av att, hm, försänka sig i!

— Si där! sa gubben. Jaha! Man... man kan säga det... inte om ... om söndagarna inte! Inte då inte! Vi vet det!

— Hm! sa grosshandlarn. Söndagarna böra vi svaga människor ägna till uppmärksamhet och eftertanke och andens hänvändelse till, hm, En Annan! Ahåm!

Nu började Tornister bli intresserad.

— Förlåt en okunnig artist! sa han. Grosshandlarn är väl inte läsare och bibelsirapist ?

Potatishandlarn blev alldeles blå av förnöjelse vid denna fråga och överlät Pappelman i Tornisters händer, liksom Pilatus en gång överlät jordens ende kristne i knektarnas.

— Ahåm! sa grosshandlarn. Herr Boman har som artist förmodligen, hm, större kännedom om de skatter, Nationalmuseum...

— Hör nu! Blev grosshandlarn stött i kanten? utropade den barnslige Tornister vid denna fråga. Jag ska säga grosshandlarn, att jag skäms inte för att vara artist! Och va i hundra! Inte skäms väl en läsare för att vara läsare! Jag menar, ta mig blompotta, inte, att det är något ont i det! Men kor-

289ten på bordet, herr grosshandlarn! Det är rent spel i gamla Sverige!

— Hm! Otvivelaktigt! Otvivelaktigt! sa grosshandlarn. Hm! Ahåm!

Då lutade sig gubben fram och klappade honom på knät, varefter han pekade på Tornister.

— Si, han är... man kan säga det, min hedersbror ... att han är ärlig! Herr Boman! För det brukas det, ser du! Bland artister! Inte bland alla, inte! Men bland artister! Just det! sa gubben och snurrade tummarna.

Tornister njöt obeskrivligt av de båda gubbarna, som han hörde fäkta i ett kör hela vägen, men gumman stirrade och såg ut som en skogens lilla fågel, fångad och satt i bur.

På det viset kom man fram till Nationalmuseum.

— Så vi gå in då! Vi som, tnu, tillhör världen, min bror! sa gubben.

— Hm! svarade grosshandlarn.

— Men man kan nog gå in, om man inte gör det! Också! För si! Det är ju så det, i dag, att det är inte söndag, inte! I dag! Men vardag! Och då är det kanske... likgiltigt!

— Hm! sa grosshandlarn, vilken tydligen inte ville släppa sitt tag utan passa på att spela fina världen så länge det erbjöds, han med.

— Hm! Otvivelaktigt, min bror! Otvivelaktigt! Ahåm! sa han.

Resultatet blev, att alla gingo in, och Iandån väntade utanför.

290§ 2.

Nationalmuseum har som bekant en stor uppgift att fylla i svenska nationens liv. Det visade sig ju även i förevarande fall. Ty när gubben Gobsman byggt upp templet av lump och sig själv av chif-fonger, for han driven av en hemlig kraft till Nationalmuseum för att där hämta andan till sitt tempel, vilket visar, att vad lumpen och chiffongerna äro för kroppens ära, det är Nationalmuseum för andens, och detta tempel är i andens värld en motsvarighet till fina världens kyrka vid Stureplan.

Det finns nämligen ingenting så svårt som att veta, vad man skall tro; därför har man kyrkan. Vad man skall tänka; därför har man universiteten. Vad man skall ha för smak; därför har man magasinerna för dikter, för kläder, för lump och för tavlor. Och de ha olika namn inbördes. Så länge de leva, kallas de kompanier eller bolag, t. ex. Nordiska kompaniet. Så dör detta kompani och tiden går. Då byter det namn och kallas Nordiska museet. Så enkelt är det.

Men därav följer också, att allt, som finns i museer är dött, och museum betyder i själva verket på svenska likbod, och där förevisas andens lik.

Så är just fallet med Nationalmuseet, och det är lätt att se. Ty alla, som besöka detta ställe, gå på tå och försiktigt som i ett begravningshus och besöka det mycket riktigt som grosshandlar Pappel-man sade om söndagarna, då livets intighet är mest

291kännbar, och gärna klär man sig i svarta kläder för att gå till dessa dystra, kalla katakomber.

När man kommer in, ser man väggarna betäckta av ett virrvarr människolemmar, vilka alla stannat liksom i stelkramp. Här viftar en arm, där tar någon ut ett steg, där sover en rygg, och allt har stannat som en ouppdragen klocka och gör samma stirrande, vansinniga intryck. Lik äro sällan vackra, och ett bårhus ger obehagliga tankar. Samma med museer. Man slutar med att tro sig gå i ett dårhus, som fått statsunderstöd för att visa människans högfärdsgalenskap, då hon vill fuska i Guds fotspår och tror sig kunna skapa ljus. Dessa dårhus ha därför också sin största uppgift i att hos kloka människor döda all övertro på konsten och visa ut på den eviga naturen såsom det enda konstverket, och alla mänskliga konstverks uppgift är att misslyckas, så att man genom rämnorna skall se naturens ögon titta mot en, och dessa ögon ser man leende glittra överallt ur museernas väggar, och aldrig är man så glad, som då man sluppit ut i solen igen, aldrig ser man Guds goda leende över vatten, himmel och land som då man stigit ut ur dessa katakomber.

Men så ser icke svenska nationen, ärr så länge åtminstone, på sitt Nationalmuseum, ty svenska nationen är en allvarlig nation, som vill lära sig, vad som är god smak, och därför går den dit om söndagarna som i högmässa. Ty förr dyrkade vi Gud, nu dyrka vi tavlor, beläten, hus och möbler. Och måste därför lära oss, vad som är fint och ofint

292enligt den teologien! Som är jämnt upp lika mycket värd som den gamla!

Där gick nu vår potatishandlare för att se, vad som var fint i porträttväg, så att han skulle kunna få en värdig altartavla i sitt tempel och en, som icke blev sämre än grevliga ätten Mac Leans.

Men det fordras ett visst så att säga förfall från det naturliga tillståndet för att kunna se konst, och det förfallet visade sig en av sällskapet totalt sakna, och det var gumman.

När hon fick se alla möjliga människolemmar, som myllrade omkring henne, "blev hon först så häpen, att munnen föll upp. Men sen hon tagit en rundblick till, sa hon:

— Nej, si, aldrig, att jag går videre i dette hus! För det är då rent olämpligt att vise sådant för allmänheten! Det är sanning, det!

Ingenting hjälpte, utan gumman gick ner och satte sig på galoschhyllan och stirrade i hörnet för att slippa se, och när hon tänkte på, att här hade Jenny gått och vad hon alltså hade sett och måste veta, ja, då gick som en ny, hemsk värld upp för gummans inre.

— Och jag kan då inte annet än tycke rent ille om Jenny efter dette! tänkte hon, ganska förgrymmad.

Men gubbarna och Tornister, de fortsatte oförskräckt.

Gobsman hade aldrig varit här förut, och han gick långsamt fram och blåste lite med sin näsa och

293gjorde sina små funderingar. Som alla konst-ovana tog han för givet, att allt, som här avbildades runt väggarna, var avbildningar av verkliga händelser, och när Tornister upplyste gubben om, att tavlorna voro gamla, så sa han fundersamt:

— Jaha! Man förstår ... det är tydligt, det... att det levdes annorlunda förr än nu! Man förstår det! För man... vi se ju det... man är inte så mycket naken nu inte! Som på den tiden! Då det levdes så här! Och det är bra det, min hedersbror...

Gubben vände sig till Pappelman, som med intresse betraktade allt, nu då det inte var söndag.

— ... det är bra, det! För si, vi skulle nog frysa lite, vi! Som inte äro så vana! Tnu! Man förstår det!

Gubben hade emellertid en egendomlig uppfattning om det hela. Han trodde, att det var något slags historiskt minnesmärke, som bevarats genom tiderna oförändrat.

Nu fick han höra, att så inte alls var fallet.

— Utan om grosshandlarn vill, sa Tornister, så kan grosshandlarn skänka mitt porträtt hit och få det upphängt här!

— Hm! sa Pappelman. Hm! Porträtt!

— Porträtt, ja! sa Tornister. Undertecknad, begriper grosshandlarn, ska måla grosshandlar Gobs-mans porträtt och det så att... Blompotta!

— Si! sa Gobsman. Det ska bli till... så vi ska inte berätta det nu, inte... till lilla fru Bjugger!

294Tnu! I hennes hem! Som en liten överraskning! Det ska det, det ja!

— Hm! sa grosshandlarn. Det förefaller, som om den rörelse i tiden, vilken kallas, ahåm, självför-gudning, inte vore bror, hm, alldeles främmande!

Gubben Gobsman lade händerna i kors på magen.

— Ja...! sa han och plirade på Pappelman. Det är... vi vet det... att det är så olika med smaken här i världen! Men jag tycker nog, det är bättre, jag, att vara ... tnu!.... att vara lite gud än ...! Än motsatsen, min hedersbror!

Och så klappade han Pappelman på axeln, och denne sa:

— Ahåm! Hm! Hiohåm-håm! Ho! Hosch!

Ty sådana ord äro svåra att höra för djupt religiösa naturer, och en sådan var ju grosshandlarn.

Men Gobsman sökte, som vi veta, en förebild till sin altartavla, och nu är det så egendomligt med museer, att till sist hittar man alltid någon, som man känner sig lik, och pekar man på honom, så kunna andra lätt förstå, hur man ser sig själv i sitt inre.

Tack vare denna minnesvärda visit på Nationalmuseum få vi också den oskattbara fördelen att veta, hur potatishandlarn såg sig.

Ty mitt som han gick där, stannade han liksom träffad av en örfil.

— Si! Si där! sa han. Tnu!

Och så stannade han.

— Tnu! sa han. Tnu! Tnu!

295Så tagen var han av sin egen stolta bild i världen.

Och vem var det han tyckte sig likna?

Jo, vår berömde polarhjälte Nordenskiöld, ingen mer och ingen mindre, sådan han visar sig på greve Rosens bekanta bild, där han står i päls, hög och stolt och sträng som en polarhavens Bismarck, bland is- och snöblock under en gränslös, vintergrå ödehimmel och med "Vega" i bakgrunden.

Gobsman gick fram till tavlan och kunde inte slita sig från denna bild av sig själv.

Bakom honom stodo Pappelman och Tornister avvaktande.

Till sist vände han sig om, och då såg han lite tokig ut på ögonen, men han klappade Tornister på armen.

— Det är en vacker tavla, det där, herr Boman! sa han. Det är tydligt det! Och jag tyckte... si, man tycker så där ibland här i livet... jag tyckte det var jag, jag! Inte alldeles inte! Men lite grann!

— Inte så tokigt, grosshandlarn! sa Tornister. Det var ingen dum karl det där heller!

— Si där! Så det var inte det, inte!

— Själva Nordenskiöld, vet jag!

— Just det, ja! Nordenskiöld! Jaha! Han hette så då! Ja, det är ett fint namn, det! sa gubben och snurrade tummarna samt stirrade fortfarande på tavlan. Mycket fint namn! Så han var väl adel... man förstår det!

— Jo, jo män!

296— Jaha! Och han är porträtterad då på... man ser det... på Strömmen! Om vintern! Fast det är ju lite för mycket is! Men det är väl fint! Jag förstår det!

— Nej, hör nu, stopp lite nu, grosshandlarn! utropade Tornister. Vet inte grosshandlarn, vem Nordenskiöld var?

— Jag gör inte det inte! sa gubben. Jag gör inte det! För si, han har aldrig varit på Munkbron inte! Nordenskiöld! Men jag har det, jag! Större delen av livet! Så jag har inte haft tid då! Att lära känna så mycket folk inte! Fint folk!

Han vände sig till Pappelman.

— Jag menar det, min bror! Fint folk! För annat folk, som ... som inte är så fint... tnu ... känner jag nog! Många! Men du hör inte till dem! Du inte, min hedersbror! Inte alls! sa gubben.

Varpå han gnuggade händerna belåtet.

— Ahåm! Jag tackar! sa Pappelman. Jag tackar! Hm!

Men nu kom Tornister med en föreläsning om att Gobsman kunde själv få sitt porträtt hit. Om han ville.

— Donera bara, vet jag! viftade Tornister. Donera!

Då inföll Pappelman, som bara väntat en uppslagsända :

— Hm! Med den kännedom jag som gammal vän har, hm, om brors karaktär, skulle jag inte

297finna något förvånande i en sådan donation, hm! Snarare om du inte, hm, donerade!

Gubben såg, hur det lyste i Pappelmans ögon, och sedan han nu hört, att han kunde få sitt porträtt hit, kände han sig med ens så hög, att han blev oantastlig.

Han böjde sig fram, klappade Pappelmans arm och svarade:

— Tnu! Det... det är tänkbart det också, min bror! Det är det, det! Om det roar mig! Så, det beror på det! Och vi få se då med tiden... om det roar mig!

— Jaså, hm! sa Pappelman och sprattlade med benen; och nu visste han, var skon klämde och vad klockan var slagen.

— Det där var rätta tag, grosshandlarn! ropade Tornister.

Men gubben var upptagen av sin tanke.

— Och ... man kan säga det då... att det kommer mycket folk hit också ? Och... och tittar ? På porträtt... och så där ?

— Om, sa grosshandlarn! ropade Tornister och beslöt att dyrka upp gubbens intresse med en lämplig skildring. Det kan grosshandlarn ge sig alla, som flyger och far på! Först och främst ha vi ju kungen, som bor här tvärsöver! Och det är bara att kvista hit när som helst, och han är här också! Ideligen! Och hela kungliga familjen! Så ha vi alla sjöofficerarna, som gå förbi här. De kvista in och ta sig

298en titt tätt som oftast! Så ha vi ämbetsmännen i verkena och ministrarna, och grosshandlare, bankdirektörer, bryggare, notarier, krögare och skollärare! Här är ett rännande hela söndagarna, så det är som ett stim i salarna! Så det!...

— Jaha! sa gubben och nickade upp och ner. Jaha! Man förstår, att... det är tydligt, det... att det är en bra plats då! För porträtt?

— Bästa i landet!

Då sken gubben, kastade händerna på magen med ryggen åt Nordenskiöld och intog sin Napoleon-attityd.

— Ja, sa han, vi ha sett vad vi behövde nu, mina herrar! Det ha vi det! Så nu ska jag föreslå herrarna nånting annat! Tnu! Att... för man blir lite hungrig av att gå så här... att vi åker till Operakällarn och får en liten bit mat!

— Accepteras! ropade Tornister, och gubben Pappelman bugade samt sprattlade med benen.

Detta var ett stort beslut i potatishandlarns huvud, ty Operakällarn hade han ännu inte vågat sig på, men sen han fått höra, att han kunde komma på Nationalmuseum, vågade han allt.

På galoschhyllan satt gumman i ro.

— Vi far nu, gumma lilla! sa gubben.

— Det var då rent behagligt! svarade gumman. För i dette hus trivs jag då inte alls!

— Men jag gör det jag! sa gubben och gnuggade händerna. Jag gör det jag! Och... då så!

Och så for sällskapet till Operakällarn.

299§ 2.

Om det finns något, som människorna begära, så är det att höra sina fotsteg för att därav sluta sig till, om det de gå på är säkert eller inte. Tar det hjälpmedlet slut, känna de sig med ens konfysa, och därför utgöra mjuka mattor ett av de bestämdaste tecknen på gudomlighet. Ty då man kan hålla jämvikt på dem, visar man sig i släkt med gudarna, vilka gå på molnen.

Som bekant vilja alla bli gudar, och detta ha källarmästarna insett samt lagt tjocka, ljuddämpande mattor på golven i fina världens restauranger, och det är fallet med Operakällarn.

Sålunda, som dörrarna föllo igen om vårt sällskap, blev det slut med deras fotsteg, och både potatishandlarn, gubben Pappelman och gumman blevo så högtidliga, att de började viska, såsom vore de i himlen, direkt komna ur dödens kalla katakomber.

Och på sätt och vis kan sägas, att det var himlen de stigit in i, ty här samlades ju dagligen många av landets mäktigaste gudar. De sutto i en rad längs fönstren, drickande bourgogne, ätande och rökande, med röda näsor och blå ögon, som svenska gudar ägnar och anstår, men somliga voro kusiner till gubben Pincus, och de trivas lika gott på den svenska Olympen som på Sinai, ja, till och med lite bättre. Här avgjordes landets öden dag från dag, här beslötos vid fönstren politiska artiklar och ekonomiska kupper, och här flöt ett mystiskt sorl i luften samt

300då och då ett luftdrag som från ett osynligt maskinrum, där hela rikets maskineri var dolt.

Här steg nu vårt sällskap in, och det möttes vid portiärerna av en herre, som såg finare ut än de flesta diplomater fått lyckan att göra.

— Ett bord, hovmästarn! sa Tornister, som var van och ogenerad.

Och potatishandlarn, som också ville visa sin världsvana, klappade honom lätt på armen.

— Just det ja! sa han. Just det! Ett litet bord! Och så en liten bit mat! Tnu!

Då såg hovmästarn på gubben, som om han varit det djur, vilket stundom kallas väggmadam, varefter han kallt pekade inåt salen.

— Häråt! viskade Tornister, pekade också och gick först.

Efter kom gumman med klänningen hög fram, ett par tum från golvet, och släpande bak. Hennes juveler glittrade, hon var blodröd, och svetten rann. Gubbens juveler glittrade också, men han var blå. Gubben Pappelman steg försiktigt som en trana eller som om han gått över vattenpussar.

Hela salen betraktade vårt sällskap, ty Operakällarn är en sluten klubb, där man egentligen inte har rätt att stiga in med mindre man kan visa legitimation, och det kunde man inte riktigt säga om dessa, att de hade.

— Det är några ur jobbarvärlden! sade man vid borden. Det syns ju tydligt! Någon grundläggare eller dylikt!

301Och så var det i själva verket en donator! Som tänkte skänka en halv million till svenska kulturen för att få bli människa! Vilken av dessa gudar skulle vilja göra detsamma? Eller om någon av dem gjort det, vilket liv! Då skulle han höjts, krönts, kransats och bli fort oantastlig! Så var det med det, och så olika kan det vara här i världen!

Emellertid, en kypare kom, han lyssnade med örsnibben till Gobsmans order och rynkade på näsan. Men Tornister hjälpte till, och så fick man då in en sjungande lunch med brännvin och öl och rödvin, och det serverades händelsevis i korg, mot vanan.

— Si, jaha! sa gubben och gnuggade händerna belåtet. Det är som hemma det, gumma lilla! Det är det, det! Så man ser, att det brukas så! Här! I fina världen!

Nu var gubben i fina världen, han kände det med varje fiber och såg inga miner, inga näsrynkningar, ingenting alls.

Men gumman trodde, världen var galen. Ty knappt hade hon slagit sig ner och börjat se sig omkring, förrän hon upptäckte väggmålningarna med backanter ooh silener odh dryader och allt det där.

— Men det är _Iå rent besynnerligt, att det ska vare på dette sätt i fine världen! sa hon. En kan då rakt inte alls se opp!

Det gjorde hon inte heller, utan hon såg ner.

Men gubben blev allt lyckligare och blåare och

302klappade Tornister och Pappelman och kyparn om varandra.

— Så vi få se nu, sa han, om det roar mig, min hedersbror! Om det gör det! Så kan det hända då, att jag donerar! Jaha!

Och Pappelman bockade, där han satt, och njöt av allt, han hörde.

När allt var slut, bröt sällskapet upp, och när de kommo ut, tycktes världen förgylld i gubbens ögon, alla människor skrattade och logo, solen sken, molnen glänste, hela världen sjöng.

Så foro gubben och gumman hem. Men först sprattlade gubben Pappelman med benen och såg med av rödvin lite glansiga ögon på potatishandlarn.

— Den där lilla affärn, hm... vi skjuta kanske upp den då till i oktober?

— Just det, min hedersbror! sa gubben Gobsman fryntligt och klappade honom på axeln. Just det!

Och så bar det äntligen av.

— Men aldrig att jag gör om dette, det är sanning, det, Gobsman! sa gumman.

— Blir nog bättre med det, gumma lilla! klappade gubben. Blir nog bättre med det!

Redan dan därpå började Tornister sitt verk, och efter ett långt resonemang beslöts, att han nu först skulle måla ett vanligt porträtt av gubben för templet som altartavla, och sen skulle han måla en större för Nationalmuseum, och den skulle komponeras efter Nordenskiöld på sätt, som de båda herrarna längre fram skulle fundera ut.

303Så gingo dagarna.

Men gubben Pappelman hade ögonblickligen skyndat till fanjunkarns, och nu började det stockholmska ryktessmideriet arbeta samt syssla med Gobsman. Hela den von Kahgeska världen alarmerades, från det hållet. Så pratade naturligtvis den gode Tornister på sitt håll, och nyheten kom in i kafévärlden. Och så frågades det:

— Har du hört? Den där Gobsman på Munkbron! Potatisgrossörn! Han lär ska donera en halv million till Nationalmuseum!

— Va säger du? Nationalmuseum?

-Ja!

— Nej, håll i mig! Ha, ha, ha, ha, ha!

Och till slut kunde inte gubbens gamla vän fanjunkarn hålla sig. Han hade sagt än en gång till sin välborna maka:

— Ordensresonemanget, min värderade vän! Ordensresonemanget!

— Ja, men gå upp och se på honom! svarade hennes nåd. Han lär ju ha blivit alldeles blå i ansiktet! Och man väntar bara, att han ska få slag!

Fanjunkarn gick, samt anlände till gubben, just då denne satt för Tornister.

— Nej, si, bror! ropade gubben. Det var en överraskning, det! Tnu! En stor överraskning!

— Hom, sa fanjunkarn. Jag råkade ha ett ärende på dessa trakter, och då ...

— Då tittade du in! Jaha! Ja, det var vänligt det! Mycket vänligt! sa gubben.

304Så pratade gubbarna en stund, varefter fanjunkarn återvände hem, långsamt och fundersamt. Hennes nåd satt på nålar.

— Nå, Polviander? sa hon, nästan skälvande. Fanjunkarn hade sitt ansiktsfönster mer stängt

än nånsin, till och med gardinerna nere.

— Nå, kära Polviander? upprepade hennes nåd. Då flög fönstret upp, och gubben stötte käppen

i golvet.

— Spritt galen! skrek han, ty han var arg och tyckte, att det hela var ett elände.

Men då först blev hennes nåd nöjd. Ty det var just, vad hon väntat.

20. —

Nordström, Jobbartamiljen Gobsman.

305 FEMTONDE KAPITLET.

Angående samhället och vad det gjorde, då det underrättades om potatishandlarns avsikt att på sätt och genom medel, som vi redan känna, till-handla sig människovärdigheten och rätten att ingå i samhället.

§ i.

Vi ha hittills så att säga följt potatishandlarn från hans fribytarläger fram till samhällets portar och sett, vad han på vägen upplevat samt omständigheter, som varit förknippade därmed.

Stunden är nu inne att lämna honom och kasta en blick på det heliga samhället för att se, hur där såg ut och vidare, huruvida potatishandlarn hade utsikter att bli mottagen med sådan pomp och ståt, som han drömde om.

Det är då kanske bäst, att jag först som sist, vördade läsare, rycker dig ur dina illusioner, om du ännu har några, och ärligt säger ifrån, att potatishandlarn totalt missuppfattat samhällets väsen och allmänna åskådningssätt och därför hade ytterst ringa utsikter till den upphöjelse han efterträdde.

306Han hade nämligen begått den oförsiktigheten att icke klargöra för sig, vad samhället var och vad det fordrade av en enskild människa för att tillerkänna henne ära och upphöjelse.

Och därmed hade han begått den största och farligaste blunder av alla, han hade nämligen inte lagt märke till vem som för tillfället var tidens gud, och sådant, vördade läsare, bör du noga se upp med, om du till äventyrs känner håg att stiga i samhällets gunst. På det hänger alltsammans. Ty olika gudar ha naturligtvis olika fordringar och ritualer och olika församlingar.

Vi ha sett, att gubben för att komma in i samhället skaffade sig tempel, lump, chiffonger och altartavla eller med andra ord offrade till kulturen. Och detta därför att grevinnan och Jenny handledde honom. Så långt var allting gott och väl, ty de båda kände tidens gud.

Det var nämligen kvinnan.

Men tyvärr trodde potatishandlarn, att det var mannen som fortfarande var gud, och denna hans naiva tro berodde på, att han var utgången ur folket och icke uppfostrats av statens kulturskolor till kultur — då skulle han nog vetat bättre — utan av prästen på landet till religion. Och sålunda var illa rustad för den kamp, han begynt.

Nu är nämligen religionen mannens uttryck i livet omkring oss och kulturen kvinnans, men gubben förväxlade i sin okunnighet de båda stora livsmakterna och handlade som man instinktivt i enlig-

307het med religionens fordringar på människohöghet, inte som kvinna i enlighet med kulturens, trots att han i det yttre sökte följa med.

Han hade ju i hela sitt liv nere på Munkbron brukat säga åt bönderna, som kommo till honom:

— Si, jag är bonde, jag! Som ni!

Och det var han, med andra ord en representant i Stockholm för det stora svenska folket. Och vad mera var, en representant för detta folk, sådant det blivit genom penningen under slutet av 1800-talet, då det lämnade bygd och torva, drog in i städerna och glömde fädernas gudar.

Men när nu på hans ålderdom förhållandena fogat så, att affärsmannen besegrats i honom och människan kom fram igen, då var det också det stora svenska folket i honom, som stod där, och han handlade, försiktigt och hemlighetsfullt i instinktiv rädsla för staden, så som århundradens nedärvda världsuppfattning tvang honom.

Jag måste erkänna, vördade läsare, att jag ville be dig med någon kärlek i denna stund tänka på denne enkle potatishandlare och hans strid i kulturens tecken för att få en äreplats i samhället, där han icke hade någon hemortsrätt.

Han hade ju i sin ungdom lärt sig, att livets högsta bud var uttryckt av Kristus, då denne sade till den rike ynglingen: Gack bort och skänk allt, det du haver, till de fattige och följ mig! Något högre och finare kunde gubben inte tänka sig, och det är mannens sätt att se på världen. Han vill vinna

308och övervinna. För honom är det högsta en människa kan göra att offra allt. Det visar, vad han går för.

Kvinnan däremot vill vinna men behålla.

Därför har mannen skapat kyrkan eller de heligas samfund och Guds rike, men kvinnans makt har skapat det heliga samhället, som är kulturens, icke religionens verk.

Och religionen säger: ge bort, vad du har! Då först blir du en hög människa. Och det var det budet, gubben följde, ty han ville ju ha en orden bara som yttre bevis på människovärdigheten, men dessutom ville han också i handling visa, att han verkligen var en människa. Och värd symbolen.

Men samhället säger: erövra, vad andra ha, och behåll det hänsynslöst för din egen del, så blir du stor och hög och mäktig.

Och då förstå vi potatishandlarns misstag. Han var för gammalmodig! Han hade tagit alldeles fel och speciminerat för Guds rike i stället för att följa med tiden och speciminera för samhället. Han hade ovetande sökt följa sin ungdoms av alla andra bortglömda religionsbud, så gott han kunde; icke kulturens, som han bort göra, genom att bara donera en del och helst genom att bara göra en skendonation.

Och följderna visade sig snart. Samhället har medel att straffa lika effektivt, som någonsin kyrkan hade på sin tid, och de båda potentaterna äro därvidlag ungefär lika goda kålsupare, men under det

309att kyrkan på sin tid spelte ut präst och soldat mot de straffvärda, så spelar samhället ut läkare och advokat till sitt skydd.

Så gick det även i detta fall. Ty stor blir man i våra dar icke genom att ge utan genom att ta! Och det är samhällets grundlag, som aldrig ostraffat kränkes. Den hade nu Gobsman kränkt. Och därför gick det också, som det gick.

§ 2.

Det inträffade nämligen en dag framåt hösten, då den lille hedersmannen Punkt Bjugger satt på kontoret som vanligt, att dörrn flög upp, och in trädde brun och frisk och sig alldeles lik — Karl Gobsman, direkt kommen från tåget, som fört honom hem till Stockholm igen efter nära ett halvt års bortovaro.

Han gav sig knappt tid att hälsa, förrän han ropade:

— Har du hört?

— Vad då? frågade Punkt Bjugger.

— Att pappa ska donera hela sin förmögenhet till Nationalmuseum! Det var det första jag fick höra på

perrongen! Hela Stockholm talar om det! Och det är väl oerhört, Punkt! Säg! Va? Är det inte? Va?

Den gode Karl var fullständigt upprörd, och han betraktade denna famösa nyhet som ett det hänsynslösaste slag i ansiktet, ja han var så uppbragt mot fadern, att han nästan ville låta påskina nån-

310ting, som att det skulle vara arrangerat av gubben för att genast göra hans återkomst til] Stockholm "otrevlig".

Det ville sig emellertid så, att Punkt Bjugger inte hade en aning om alla dessa stora donationsplaner och inte den lilla damen heller. Ryktet och pratet hade hållit sig inom hennes nåd Polvianders, Tornister Bomans och grosshandlar Pappelmans världar, på andra sidan Norrbro, men inte hunnit sippra ner till Munkbron eller lyfta upp till Söder.

Nu måste sägas, att Karl naturligtvis var som utsedd av försynen att komma till familjen med denna nyhet. Ty om det i världshistorien funnits någon människa, född att stupa på huvut i alla hemligheter, alla intriger, att själv sätta krokben och sen gapa förundrad eller uppbragt, så var det han.

Och den nyheten, det nu rör sig om, hade han fått veta på det allra enklaste sätt i världen.

Du bör nämligen inte tro, vördade läsare, att potatishandlarn, sedan han besökt Nationalmuseum, bara i lugn och ro ägnade sig åt att sitta för Tornister Boman. Å nej! Nu började han i all tysthet att förbereda den stora handlingen och besökte fördenskull sin jurist, en gammal hudik med brännvinsbas och stor klientel. Denne som insåg, att han här hade en fet stek, piggade upp gubben och var dessutom nog vänlig att skämta om honom på ryggen. Och sen skämtade hans unga notarier om historien, så möttes de ute i stån av de rykten, vi redan känna, och på det sättet blev potatishandlarn ett samtals-

311ämne och en figur i den stora stockholmska dagskrönikan, och han lagade själv omedvetet, att han inte glömdes bort, genom de dagliga landåturerna, som numera framkallade belåtna och igenkännande leenden längs trottoarerna.

— Se, där kommer donatorn från Munkbron! sa man.

— Vem?

— Har du inte hört?

— Nej.

— Potatishandlarn, som ska donera en halv million till Nationalmuseum!

— Ä nej!

Nu lät det så längs fina världens gator.

— Men vad säger familjen? frågade man.

— Ja, gumman åker ju med honom i landån och ser lika konstig ut som han!

— Men sonen då?

— Ja, han höll ju på stupa, när Clifford ackorderade i våras, och tog avsked och ligger utomlands nånstans. Och dottern är förlovad med gubbens prokurist.

— Kors! Det var ju en komisk historia!

Så lät det i stån, och sådan var den sakernas ställning, som väntade Karl.

Man ryckte, som vi förstå, på axlarna åt gubben och fann honom löjlig, och som den gode Karl ävenledes tack vare sina egenskaper hade ett i någon mån skrattretande skimmer över sin person, så ökades det naturligtvis nu, dels genom att han allmänt

312ansågs ha blivit på det mest hänsynslöst skämtsamma sätt dragen vid näsan av Clifford, dels genom att han

inte hade några kärlekshistorier utan var trogen en liten kontorsmamsell hos den cessionsmogna Makkonen, och dels slutligen genom gubbens donationsplaner. Han var kort sagt så pass hederlig, att man ansåg det vara en plikt att vid lägliga tillfällen skoja med honom.

Nu hände det sig inte bättre än att ett sånt tillfälle osökt yppade sig, då han steg ner på perrongen från tåget. Där stötte han nämligen ihop med en gammal skolkamrat, som gått juridiska vägen och var notarie just hos gubben Gobsmans advokat. Denne fann tillfället lämpat för ett litet skoj och frågade, vad vår hederlige Karl menade om gubbens berömda donation. Karl bara gapade, och så fick han höra hela historien, som notarien måste berätta, sedan han en gång trampat i klaveret. De båda herrarna avlade inbördes tysthetslöften visavi donatorn, och Karl ställde i utsikt, att han framdeles skulle använda sig av notariens hjälp. Varpå de skildes, och så for Karl i väg som en pil till Punkt Bjugger.

Och där stod han nu.

Det blev naturligtvis ett rådslående! Jenny, som just kommit in från Sandhamn, efterskickades, och nu var den stora frågan, vad man skulle göra.

— Jag föreslår, sa Karl full av uppvilad iver, att vi försöker få honom satt under förmyndare! Va? För han är inte klok! Det svär jag på! Herregud,

313det inser väl både du, Punkt, och du, Jenny, att han inte är klok! Och jag föreslår, att jag får ta hela saken om hand! Va ? Säg, båda två! För nog är det väl bäst! Ni ska ju gifta er och allt! Va? Säg!

Och utsikten att få bli chef för hela fälttåget mot fadern gjorde Karl Gobsman riktigt upprymd.

— Vad säger lille Punkt? frågade Jenny.

Punkt Bjugger satt och ritade på ett papper.

Nu såg han upp.

— Du, Karl! sa han. Är du i behov av hjälp från din far vidare?

— Inte det minsta, kära Punkt! svarade Karl ögonblickligen. Jag har väldigt goda planer! Det är... herregud, det förstå ni väl båda två, att det är därför jag har kommit hem. Clifford har skrivit till mig, va? Och lovat att betala sin skuld, han håller på att gå uppåt igen, och jag ska säga er, att egentligen är han en väldigt, kolossalt fin karl, det har jag alltid sagt. Och nu tänker jag föreslå, att du och jag, kära Punkt, överta pappas firma och kalla den "Gobsman & Bjugger"... Va ?

— Jo, jo! sa den lilla damen och satte upp näsan.

Men Punkt Bjugger ritade vidare.

— Det har jag ingenting emot! sa han. Men då har du ju ditt uppehälle?

— Naturligtvis!

— Nå! sa Punkt Bjugger och såg upp igen. Om vi då skulle låta gubben donera. Vad säger ni om det?

314Karl blev oerhört, kolossalt förvånad och det upplyste han också om.

— Föreslår du verkligen det? frågade han.

— Nej, jag framkastar det endast för att höra er mening.

— Ja, men, kära Punkt! ropade då Karl med utsträckta armar. Jag ska säga dig, att jag har verkligen studerat utomlands! Både juridik och nationalekonomi! Och vi ha inte rätt att låta pappa donera, va? Jag har en gång svurit vid fanan att ägna fosterlandet mitt liv, och jag tänker inte godvilligt se en halv million skänkas bort till något så löjligt som Nationalmuseum! Herregud, Nationalmuseum! Vad är det? Vem bryr sig om det! Vi kan inte äta det! Och inte försvara oss med det! Va? Ja, och så... Nej, jag föreslår, att vi tala med en läkare och en advokat och få honom satt under förmyndare.

— Men lilla Kalle! sa Jenny. Enligt vad Rosa Mull sa, så svor du på nyårsdan på, att du inte ville ta ett öre av lilla gubbens pengar, som han stulit från svenska staten.

— Ja, men begriper du inte, kära Jenny, att det var för min egen del! Men det är ju ett kapital, som Punkt och jag nu ska sätta in i affärer, och då får ju hela samhället gott av dem! Det är ju för samhällets skull och fosterlandets skull, som vi måste motsätta oss en donation. Samhället har inte rätt att låta en sinnesrubbad person kasta sina pengar på så improduktiva företag som National-

315museum! Herregud, det kan ju ett barn begripa! Och nog är det väl löjligt, va, att pappa ska donera till Nationalmuseum! Bara för att få en orden! För vad bryr han sig om tavlor och statyer? Va?

Nå, det måste nu Punkt och Jenny också medge.

— Ja, jag har ju alltid sagt, att lilla gubben var lite tokig! sa hon.

— Och ur affärssynpunkt sett, sa Punkt Bjugger, är det ju beklagligt, om ett så stort kapital skulle totalt dödas för landet! Det kan ju inte förnekas!

— Ja, visst! Herregud, det är ju det, jag säger! Va? Är det inte? Va?

— Jo, jo, lilla Kalle! sa Jenny.

Hur de vredo och vände på saken, kommo de till det beslutet, att man skulle tala med gumman, och hon skickades efter. Det var nu första gången, Karl och hon sett varandra sen nyårsdan, och de hälsade hjärtligt, varefter gumman införsattes i fälttågsplanerna.

Hon kliade sig betänksamt i huvut och sa:

— Jaså, jaha, ja, si far han sa då det, när som han talte om allt dette här, att jag skulle då alls inte få nämne det för någen. Men alldenstund det är så bekant nu, så kan det välan inte vare orätt att säge, va en tänker.

— Tvärtom, mamma lilla, tvärtom! sporrade Karl gumman.

— Ja, si jag vill då bare mene det för min del, sa gumman, att nog må far donere, det bryr jag mig då alls inte om, för pengerna ha han tjänt och

316inte jag. Men han ha då blive så underliger bare sen i sommer, att det är rent oroligt. För rakt på natten, då en människe välan ska sove, så ligg han vaken och tåler då bare allenast om donationen sin! Och jag mener då det, att en måste göre något för far, anners går det aldrig riktigt, och på dette viset kan han inte bli gammel. Så nog vill jag, att vi ska resonere med doktorn, för si, nu är far underliger. Det är sanning det, det är det!

Vid dessa ord såg gumman så trovärdig ut, att till och med en domare skulle ha trott henne. Och hon hade bara en tanke.

— Si, det mener jag, sa hon, att far måste be-gynne arbete igen, så gå alle tankerne bort, alldeles av sig själv! Och det är bare tanker han lider av, och det är då alldeles det sämste! Jaha! Det är sanning, det!

På den sanningen berättade hon sen flera exempel, som hon sett i livet.

Och hur de tre samhällsledamöterna lirkade med gumman, så fingo de ur henne, att gubben hade gjort upp en hel plan av ungefär följande beskaffenhet.

På nyårsaftonen skulle det bli främmande som vanligt, och då skulle han tillkännage sin avsikt att donera, och sen skulle själva donationen äga rum på nyåret, pengarna överlämnas och porträttet komma i tidningarna, varåt gubben gladde sig redan.

Så den 21 januari, på kungens födelsedag — dessa händelser spelade, som bekant, under högstsalig konung Oscar II: s regering — skulle ordensutnäm-

317ningen äga rum, och så några dar därefter skulle Punkt Bjugger och Jenny vigas. Det var gubbens plan.

— Jo, jo! Lilla gubben har räknat ut det, vill jag lova! sa Jenny vid denna underrättelse.

Vigseln skulle emellertid inte ske i hemmet, och inte i Villastan heller, utan offentligt, i kyrka, ty då skulle gubben få uppträda inför allt folket med sin orden.

— Hm! sa Jenny. Lilla gubben vill riktigt lysa!

Och sen skulle det bli middag på en av fina världens finaste restauranger, och där skulle bara vara det finaste folk. Och gubben naturligtvis främst, i sin orden.

Så var gubbens plan.

— Det syns väl, herregud, det kan ju ett barn höra, att han är tokig! ropade Karl.

— Ja, medgav gumman efter snart ett års dagliga erfarenheter, far är underliger! Jag måste rent mene det, ändå, till det siste!

Där se vi faran av att i våra dar följa religionens bud och övervinna världen för att sträcka handen efter en stjärna, som ger en fribrev på människoämbetet. Man får icke offra för mycket i tidens samhälle, ty det blir brott, och den som offrar allt, han blir förklarad vansinnig, men icke människa.

Dit hade nu potatishandlarn hunnit, att fina världen och Stockholms gator skrattade åt honom, att hans egen hustru, barn och måg ansågo honom to-

3I8kig och beslöto tillkalla samhällets vakter för att få honom straffad. Och stoppad i sin framfart.

Och Karl påtog sig uppdraget.

Han sökte först upp en modern samhällsjurist och en dito läkare, och de skänkte honom samhällets högsta visdom, som de uttryckte på efterföljande sätt. Om till äventyrs en jurist eller en läkare skulle finna här anförda kollegers ord inte fullt i sin smak, så bör han lugnt eftertänka, och då skall han snart finna, att i grund och botten menar han just detsamma, som dessa sade till Karl Gobsman. Fast han kanske använder andra ord!

— Att löjtnantens far visar abnorma egenskaper, sa juristen, framgår ju redan därav, att han i livstiden vill göra sig av med sin förmögenhet och sålunda beröva familjen dess lagligen tillkommande part. Samhället har beslutat fastställa som normalt, att envar äger rätt testamentera bort intill hälften av sin förmögenhet, vad som går därutöver visar abnormitet, och följaktligen är det klart, att den, som berövar sig alla jordiska ägodelar, är sinnesrubbad.

Dessa ord fann Karl väldigt, kolossalt riktiga.

— Vi leva ju inte endast för oss själva, som löjtnanten förstår, utan även för de våra, levande och ofödda!

— Ja, naturligtvis! Herregud, det kan ju ett barn begripa! Va ? utropade den hänryckte Karl, varefter juristen rådde honom att söka en psykiater.

319Och det gjorde Karl. Han träffade då en tungsint herre, som såg vemodigt på honom.

— Att löjtnantens far visar abnorma egenskaper, sa han, är ingenting att förvåna sig över. Det vore snarare förvånansvärt, om han inte gjorde det. Dels emedan vi genom vetenskapen känna, att det icke finns någon människa, som är fullt normal...

— Väldigt, kolossalt intressant, det där, herr doktor ! ropade Karl på sitt livliga sätt, och var ett litet bevis på, att vetenskapen nog inte har så galet i det stycket.

— ... och dels emedan ålderdomen, ur en viss synpunkt sett, kan betraktas såsom en art av sinnessjukdom eller galenskap!

— Alldeles min mening, doktorn! sa Karl, och därefter rådde honom läkarn att skaffa sig så mycket intyg som möjligt av potatishandlarns gamla vänner, bekanta och närstående på hans underligheter under livets lopp samt förebringa dem, så skulle han, läkarn, och juristen, sedan de undersökt gubben, ordna så, att han, om så visade sig nödvändigt, blev ställd under förmyndare och alltså förhindrad att kasta bort sin förmögenhet.

Så hopade sig molnen över vår hjälte, utan att han anade det minsta. Han levde lycklig som aldrig förr i hela sitt liv och såg i andanom samhället resa blomsterprydda äreportar åt honom, då detta samhälle i själva verket väntade honom med omyndighetsförklaring och dårhus.

320 SEXTONDE KAPITLET.

Karl Gobsmans pilgrimsfärd. § i.

Innan vi gå vidare, ska vi för efterföljande händelsers skull ett ögonblick återvända till den intet ont anande gubben.

Medan Karl sysslade med att insamla bevis på att gubben varit tokig i hela sitt liv, vilket roade honom i högsta grad, ingick den i oktober, och vår gamle vän grosshandlar Pappelman uppenbarade sig i det lilla huset vid Mosebacke.

Gobsman tog som vanligt emot honom med utsträckta armar.

— Jaha! sa han. Du är här nu igen, min hedersbror, och vill ha dina 50,000! Jag förstår det!

— Hm! För den händelse det vore, hm, möjligt!

— Si, det är så nu, min hedersbror, sa gubben, som slagit sig ner med snurrande tummar, det är så nu att... men vi ska inte berätta det för andra, inte! Utan gömma det! I vårt hjärta, som du nog är van vid, min hedersbror! Man förstår det! För si, du har ju religion, du! Och då ska man gömma

21.

— Nordström, Jobbarfamiljen Gobsman.

321ordet i sitt hjärta! Det hette så i min barndom! Och det är nog så nu med! Tänker jag...

—• Hm! Religionen, min bror, förändras, hm, aldrig...

— Just det, ja! Jaha! Så man förstår då, att du gömmer i ditt hjärta, min bror! Det som ska vara, tnu ... hemligt! Man förstår det!

— Hm! Ahåm! Naturligtvis! Naturligtvis!

— Si där ja! Jaha! Och vi säger då att... om inte nånting inträffar, min bror, om inte nånting inträffar ... För det kan hända sådant också! Vi vet det! Men annars så har jag tänkt, att vi skulle göra upp den där affären nu! Det skulle vi det! Om du vill! Tnu!

— Hm! Jag vore naturligtvis högst, hm, förbunden ...

— Just det, ja! Men inte i kontanter, inte! För si, jag har mina kontanter bundna nu! Det har jag.

— Hm! I... möjligen i en, hm, donation ?

Gobsman gnuggade händerna och böjde sig fram.

— Si, det är hemligheten det, min bror! sa han. Det är hemligheten det! Och jag tänkte nu ... för si, man gör det, då man donerar... att om du vill, så kan du få skriva på donationsbrevet, du också! Och det är... man kan säga det... att det är en ära, det! En stor ära!

Här lutade sig gubben bakåt och tittade i taket och satte fingertopparna emot varandra.

— För si, det blir en... man kan nog säga det, min bror... att det inte blir så liten donation inte!

322Inte alls! Utan en ganska stor donation. Si, det passar mig det! Jag vill inte pruta, jag inte! Då jag ger! Och därför så... så ger jag en... ja, en halv million! För si, det räcker!

Och nu såg han på grosshandlarn, lutade sig fram och lade handen på dennes knä samt såg honom i ögonen.

— Det räcker, det! sa han. Det är inte många, som ge så mycket, inte! Och då räcker det!

Grosshandlar Pappelman avbidade med spänning, hur Gobsman nu hade tänkt sig saken, och när han lämnade huset, nästan smådansade hans gamla religiösa ben.

Gubben Gobsman hade nämligen hittat på ett sätt, äntligen, att grundligt lura och hämnas på den gamle odräglige sanningssägaren. Han hade lovat honom att få, som han sade, "underteckna donationsbrevet", och nu trodde Pappelman, att han skulle få bli donator av halva summan eller 250,000, och det var ju liberalt betalt för 50,000, som han inte behövde. Så att där gick den gamle läsargubben och drömde redan om tidningsporträtt, ära och orden inte mindre än potatishandlarn.

Men vad denne menat med "underteckna", få vi snart höra, ty han sken, gnuggade händerna och sa till sin gumma:

— Ja, han gick nu, Pappelman, gumma lilla!

— Han gjorde det, ja! sa gumman.

— Och han ska skriva på donationsbrevet, han också! Tnu!

323Gumman, som numera visste, att barnen skulle ingripa och hjälpa henne få gubben frisk igen, var alldeles lugn och trygg.

— Ska han donere han med då? sa hon.

— Inte det, inte! svarade gubben, och därefter berättade han, vad han erbjudit Pappelman och denne accepterat med sådant nöje.

— Men han kan då rent tro meningen vare det, då, grosshandlarn, att han ska dele donationen med dig, Gobsman! sa gumman.

— Si, han är lite dum, då! svarade gubben, förnöjt, och snurrade tummarna. Och jag kan inte hjälpa det, jag inte! För jag sa bara, att han skulle få skriva på! Det gjorde jag! Och han ska det också! Så han får ha sitt namn, ser du, gumma lilla, på mitt papper! Men inte i donationen, inte! För det passar inte, det! För en sådan karl! Inte alls! Men han får bevittna namnteckningen! Och det är en ära, det! En stor ära! På ett donationsbrev! För, si, jag har tänkt, att då han har gått här så länge och bett om pengar! Och ... och sagt sanningen ... vi vet ju det... så skulle han få belöningen! Och han får den nu! Just det!

Och därmed gick gubben in till sig, högst belåten med att på detta svinaktiga sätt ha dragit den gamle läsaren vid näsan.

Men gumman sa för sig själv:

— En kan då rent märke det, att nog är Gobsman frisk! Om han bare ville arbete!

324Och hon kände sig också nöjd därför, ty hon litade på barnen och Punkt Bjugger.

Så att uppe i det lilla huset vid Mosebacke var allt bra.

§ 2.

Men Karl hade redan börjat sin stora pilgrimsfärd för att samla bevis på faderns livslånga vansinne, ett vansinne, som nu slagit ut i full låga. Såsom vi sett. Och Karl hade aldrig varit mer uppfylld av sin egen betydelse än nu. Han såg dyster och bekymrad ut, men i hans hederliga hjärta jublade den nyfödde affärsmannen och blivande delägaren i firman Gobsman & Bjugger.

— Kolossalt otrevligt för mig det här, att ta reda på pappas abnormitet! Men det är naturligtvis min plikt! sa han, och vid dessa ord var han färdig att dansa alldeles som gubben Pappelman, då denne trodde sig skola bli halvdonator.

Och nu ska vi kasta en blick på den minnesvärda pilgrimsfärden med dess lite blandade och oanade resultat.

Först reste han upp till Gobsmo, som var en ganska stor plats uppåt landet, där frihetens svenska vagga anses ha

gungat i den grå forntiden. Nu låg där en samling gamla och nya hus längs en gata med en vit kyrka i ena ändan, omgiven av en kyrkogård, där forna karoliner, riksdagsmän och vanliga simpla bönder vilade intill den slutliga domens dag.

I ett hus vid den enda gatan fanns en stor lant-

325handel, och bakom disken vid kassan stod gärna en mager man med sänkt huvud, lång näsa, hängande mustascher och grubblande ögon, som endast då och då sågo upp. Han var klädd i tenngrå kläder och var själv färglös samt bar skärmmössa på huvut och mjölfläckar på kläderna.

Det var vår potatishandlares yngre bror, Karl Gobsmans farbror, handelsman Olof Gobsman i Gobsmo, en stilla och tystlåten man, till sin natur religiös.

Det hade inte på många år funnits någon förbindelse mellan bröderna, och familjen i Stockholm hade aldrig bevärdigat familjen i Gobsmo med något besök, varav följer, att Karl alls inte hade nöjet av sin farbrors personliga bekantskap.

När han alltså nu en lördagsafton trädde in i butiken och farbrodern stod där vid kassan och såg trumpen och grubblande ut, kände de båda herrarna inte igen varandra, men så fort Karl fått klart för sig, att den tankfulle mannen var farbrodern, slog han ut sina livliga armar och ropade:

— Nej, men så trevligt, att det var farbror själv, jag fick träffa. Jag är Karl Gobsman, farbrors brorson från Stockholm, och jag har en kolossalt viktig sak, som jag måste tala med farbror om.

— Ska vi kanske stiga in på kontoret då? frågade farbrodern.

— Ja, det var väldigt riktigt påpekat, kära farbror ! svarade Karl och trädde inom disken samt slog sin farbror förtjust på axeln.

326— Och nu ska farbror presentera mig för familjen ... men först måste vi tala om mitt ärende. Det är ett förfärligt obehagligt ärende, kära farbror, men det är väldigt viktigt, att farbror hjälper mig!

Efter denna ingress gick Karl rakt på sak och berättade, att potatishandlarn ledsamt nog blivit tokig och ämnade donera hela sin förmögenhet, en halv million, till Nationalmuseum bara för att tillfredsställa en onaturlig fåfänga och få en Vasaorden. Han berättade livligt, utförligt och målande om hela sjukdomens förlopp, om vilket löje den sjuke framkallat i hela Stockholm samt vad advokaten och läkaren sagt.

Under hela denna historia förändrade inte farbrodern en min. Han satt med armarna framför sig på det nötta kontorsbordet, mösskärmen skuggade ögonen, näsan hängde ner som ett lod, och han tummade hela tiden en pappersbit.

— Och nu måste farbror berätta, slutade Karl, hur pappa var, medan han vistades här uppe, och vad ni, släkt och vänner, ansågo om honom!

Det blev en lång paus efter dessa ord, farbrodern satt orörlig och bara tummade sitt papper, mer grubblande än nånsin, det var, som om hela Gobsmo jord långsamt jäst i hans inre.

— Eller vad anser farbror om honom? frågade Karl till sist.

Utan att röra en min svarade farbrodern lågt och stillsamt, medan han stirrade ner i bordsskivan:

327— Det står i Skriften: Den, som -umgås med visa, varder vis, men dårars stallbroder varder ond!

Och i dessa ord låg den enkle mannens och landsbygdens hela bottenlösa, gammaltestamentliga förakt för staden, stadsborna, stadslivet och dess flärd och jordiska dårskaper.

Man förstår då också lätt, att resultatet av Karl Gobsmans efterforskningar hos den sålunda sinnade farbrodern inte blev vidare lysande. Han fick höra sin fars ungdomshistoria, vilken var lik tusen andra duktiga bondpojkars, hur den sedermera rike mannen börjat sin bana med ett par bräder lagda över två tomma fotogenfat i vedboden och sedan steg för steg utvidgat denna lilla handelsrörelse, kommit i kontakt med Pappelman, börjat köpa upp

potatis i trakten och slutligen lyft från hembygden och som alla framåtsträvande viljor dragits till huvudstaden, där det gått honom, som vi känna.

Den som pumpade, var emellertid inte Karl utan farbrodern, han hade nämligen också lite av Gobsmans förmåga att lista ur folk, vad han ville veta, och när han nu fått alla upplysningar, så blev han alldeles tyst och satt där bara stirrande ner.

Vår gode Karl Gobsman lämnade honom därför i fullt vredesmod, fastän behärskad naturligtvis.

— En förfärligt obehaglig händelse för mig det här, kära farbror! sa han. För, herregud, det förstår väl farbror som affärsman, att vi alla ha plikt mot samhället och fosterlandet, så vi se till, va, att inte förmögenheter kastas bort alldeles planlöst! Och jag

328hade verkligen, det är väl ganska naturligt, va, hoppats få en massa värdefulla upplysningar av farbror! Men då farbror inte vill ge mig dem, så har jag bara att rekommendera mig! Farväl!

Som en sårad riddare för svenska affärslivet lämnade alltså Karl Gobsman sin fåmälte farbror, men denne stod vid sin kassa och stirrade och tänkte tyst, och vad han tänkte, det vet jag inte, och därför får han stå i ro, där han står, till dess kanhända ödet eller dessa skildringars väg en annan gång slingrar sig fram till honom.

Karl återvände emellertid till Stockholm och Punkt Bjugger.

— Nåå? sa denne.

— Ja, kära du, jag är stockholmare och förstår mig inte alls på bönder! tillkännagav Karl helt öppet. Och jag tror visst, herregud, att vår farbror är en fin och hederlig man, men för mig blev han en kolossal desillusion!

Då smålog Punkt Bjugger.

— Du behöver inte alls skratta, kära Punkt, ropade Karl förtörnad. Här i Stockholm finns alldeles tillräckligt med vittnen, och nu går jag till dem.

— Det gör du rätt i! sa Punkt Bjugger helt lugnt, och Karl skyndade raka vägen till fanjunkar Pol-vianders på Östermalmsgatan; och där hade han, som vi förstå, långt större lycka. Ty när de fingo höra, att han samlade bevis på Gobsmans galenskap, blevo de brinnande av lust att vara med och göra

329allt vad de kunde för att hjälpa Karl, såsom gamla goda vänner ägnar och anstår.

Det hedervärda herrskapet hade haft det rätt svårt på sista tiden, ty hennes nåds bror, bruksägaren baron von Kahge hade varit nära att som det heter "stå på huvut", med vilket lekfulla uttryck menas att göra konkurs. Vår gamle vän Kruckman hade skjutit fram sina löpgravar emot honom och själv slagit sig ner i den stad, där baronen hade sina affärer bundna; och, som förut berättats i "Landsorts-Bohème", hade Kruckman bemäktigat sig en av bankerna i denna stad samt köpt den liberala tidningen där och drivit dess sedermera riksbekanta redaktör, Mikael Habstadius, till en del manövrer mot det Kahgeska bruket, allt för att Kruckman själv skulle komma åt bruket samt kapa åt sig det hela och bli en verklig bankdirektör Orsoaff. Hur han därmed lyckades hör inte hit, här ha vi bara fördelen att se, hur dylika stora, i det tysta företagna finansoperationer liksom en jordbävning långsamt kunna lyfta marken under intet ont anande vanliga människor och göra dem alldeles halvtokiga av skrämsel. Det hade nämligen gått så med hennes nåd, då hon en dag fick höra, att brodern stod inför sin ruin. Denne bror hade varit namnet von Kahges sista orostade fläck, och nu hotade gravrosten att erövra även det. Hennes nåd gick och grät och grälade ömsom, och genom en ingalunda ovanlig taktik av människosjälen vändes hela hennes förbittring mot potatishandlarn såsom en representant och symbol för

330hela denna förbannade kår av bedragare, skojare, ohederliga banditer, kort sagt affärsmän, som behärskade tiden och nu överenskommit att dränka hennes bror. Ty Gobsman var ju nära till hands och hade ju skojat henne och Polviander.

Emellertid hade till sist baron von Kahge lyckats reda upp sina affärer om också inte brukets och komma ganska helskinnad undan, och hennes nåd lugnade sig, men hon glömde inte, vad hon känt och vad hon tänkte om tidens

affärsmän och härskare.

För Karl hyste hon däremot en nyvaknad sympati, alltsen hon fått Kruckman och potatishandlarn på de anklagades bänk, och den unge mannen, vilken liksom hon var offer för deras verksamhet, blev mottagen av henne som en älskad bundsförvant i striden mot allt ont i världen.

Det kom fram kaffe och kakor.

— Och nu ska vi riktigt grundligt och allvarligt tala om löjtnantens stackars far! sa hennes nåd.

— Ja, det ska bli kolossalt intressant, svarade Karl. Herrskapet, som känner honom sen så länge.

— Hom! inföll genast fanjunkarn med händerna under bonjourskörten och blicken mot skosnytorna. Jag har, med förlov sagt, herr löjtnant, på sista tiden noga genomtänkt vännen Gobsmans liv, och jag har därvid kommit att upptäcka saker, som förut undgått mig.

— Vad då, fanjunkarn? Vadå? ropade Karl med vidöppen mun och vidöppna ögon, och hennes nåd

331stickade belåtet, ty nu började ju äntligen husköpet i Villastan förränta sig — åt det håll hon ville.

— Jag minns som i går, sa fanjunkarn, allvarligare än nånsin i känsla av sina ords vikt, den gången, då jag hjälpte honom välja bostad, det är nu tjugu år sen. Han fällde då detta uttryck: människan måste ha anspråk. Och jag har börjat luta åt den åsikten, att han slog sig ner på Söder för att känna sig däruppifrån behärska hela Stockholm och kunna se ner på oss andra. Och att han på dessa tjugu år aldrig värdigats besöka de norra stadsdelarna liksom ock, att han alltid gått klädd på det allra enklaste sätt, det har såvitt jag kan förstå sin grund i en abnorm och onaturlig högmodskänsla hos honom, som nu brutit fram på allvar och tagit form i de handlingar, vi känna och som i sunda förnuftets ögon måste framstå som en dåres. Hom!

Hennes nåd satt stilla som en liten mus, för att inte ett ljud skulle gå förlorat för henne, och hon fick ett riktigt själiskt och upphöjt ansiktsuttryck av dessa ord, så att en gammal mästare nära nog skulle kunna gjort henne till en berömd tavla och kallat henne: Tankfullt helgon.

Och den lättledde och livlige Karl svämmade över alla bräddar, han sprang upp och klappade faderns gamle trofaste vän på axeln och ropade:

— Det där var väldigt roligt att höra och kolossalt betydelsefullt för klargörandet av pappas karaktär !

Dessa ord gåvo hennes nåd en obetvinglig lust

332att göra nämnda karaktär ännu lite klarare, och därför grep hon nu in.

— Se, kära löjtnanten, sa hon med ett vänligt leende, det är bara en sak, jag skulle vilja i all ödmjukhet påpeka. Jag delar alldeles Polvianders åsikt...

— Hom! sa fanjunkarn, vandrande av och an på golvet. Han hade nämligen tänkt fortsätta, men nu var det inte lönt.

— ...att löjtnantens far, sorgligt nog, lider av högfärdsgalenskap, och det tyder ju denna hans donation på. Hade han varit uppfylld av verkligt äkta människokärlek och velat icke sig själv utan människorna gott, skulle han ju ha kunnat donera tiondelen, 50,000 kronor, som redan är en efter våra små svenska förhållanden storartad summa, till en frisäng på ett sjukhus, till fattigvården eller något dylikt, men att donera en halv million till något så pretentiöst som Nationalmuseum, det säger bara, att han glömt alla familjehänsyn och alla hänsyn för det passande, ty det måste finnas former och gränser även för donationer! Detta ville jag säga, herr löjtnant! Att här se vi, vart en gränslös fåfänga, självgodhet och självöverskattning kan föra oss människor, och att löjtnanten tagit saken i sin hand är bara hedrande för löjtnantens taktkänsla!

Karl var färdig att pussa gumman på mun efter detta anförande, men han sade i stället:

— Jag är verkligen kolossalt tacksam för de orden, hennes nåd, för herregud, det är ju själv-

333klart, att min ställning är väldigt otrevlig! Alla människor tro naturligtvis, att jag bara handlar av egoism, va? Hela stån känner ju min fars liv och vet, att han har m ...

Med ens visade Karl ett olyckligt ansikte. Han hade varit nära att göra en dumhet. Säga:

— Hela stån känner ju min fars liv och vet, att han mutat underbefäl och skojat staten...

Men han påminde sig i tid, att det just var fanjunkarn, som i första hand blivit utsatt för ett så vänligt behandlingssätt från faderns sida.

Han tackade därför för de värdefulla upplysningarna och gick. Och för en gångs skull var Karl Gobsman djupt tankfull.

— Det är väldigt underligt i livet ändå! tänkte han. Herregud, fanjunkarn har ju låtit muta sig och hjälpt till att bedra staten, och nu vittnar han ändå mot pappa och har sin Vasaorden! Det är ju väldigt underligt!

Men var detta underligt, så blev besöket hos den gamle läsaren Pappelman underligare ändå.

Vi minnas, hur han på nyårsdagen just varit den, som avslöjat potatishandlarn inför Karl och berättat om mutorna.

Karl var sålunda ganska på det klara med, att den gamle läsaren nu skulle mer än någon kunna vittna mot potatishandlarn. Men — hast du mir gesehen!

Han tog mycket artigt emot vår vän, men när han hörde, att Karl gjort fadern till en vanlig sim-

334pel sinnessjuk för donationens skull, fattade han betänksamt sin haka i handen, hissade upp ögonbrynen och yttrade sig på ett sätt, som uppfyllde Karl med den största förvåning, men som ju vi ganska lätt kunna förstå med vederbörlig kännedom om hans egen ställning till donationen i fråga.

— Hm! sa han nämligen. Ahåm! Att en religiös människa, herr löjtnant, för judarna är en lögn och för grekerna en galenskap, det är, hm, känt...

— Ja, men herregud, grosshandlarn! ropade Karl.

— Ahåm! Hm! Hosch! Ho! genmälte grosshandlarn.

— Förlåt, jag vill inte såra grosshandlarn, men inte menar väl grosshandlarn, att min far är en religiös människa? Va? frågade Karl, högst förvånad.

— Hm! Jo! svarade gubben. Si...

— Ja, men, kära grosshandlarn, invände Karl, på nyårsdan förklarade grosshandlarn, att grosshandlarn i min far såg tidens onda genius och att han var ett bevis på vart bristen på goda religiösa grundsatser kan föra människan! Va?

— Ja, hm, mycket riktigt, herr löjtnant, att jag yttrade mig ungefär så! Men, si, offret...

— Ja, men ... herregud, grosshandlarn, offret...

— Ahåm! Hm!

— Menar grosshandlarn verkligen, att denna donation är ett offer? Va?

— Jag menar, hm, sa gubben, att vad jag nu upplevat, det är, hm, vår prisade tid, där son står

335mot far och far mot son för penningens skull! Där, hm, tradition, pietet, släkt- och familjekänslor grusas, där religionen upplöses och går under och nya människohopar uppspys från folkets botten och bilda nya lager utan känsla för solidaritet och gemenskap, där alla äro, hm, isolerade och kärleken ersatts av njutningen, den ädla tävlan av, hm, förstörelselustan och alla se varandra med, hm, hat! Men en ädel son, herr löjtnant, skulle ära en far, som visat sig äga styrka till ett sådant offer! Ahåm!

Karl blev alldeles yr i huvut av dessa ord.

— Menar grosshandlarn verkligen det? Va? frågade han.

— Det, hm, det är mitt hjärtas mening, en, hm, religiös människas mening, herr löjtnant! svarade den gamle läsaren.

— Tack för de orden, grosshandlarn! svarade den alltjämt lika lättledde och lättrörde Karl. De fordra väldigt mycket eftertanke från min sida!

Därmed gick han och var nu i högsta grad undrande.

— Tänk, om det är orätt av mig att motarbeta pappas donation! tänkte han. Det är kanske kolossalt futtigt gjort av mig!

Och den tanken plågade honom alldeles obeskrivligt. För att få ytterligare bevis för eller emot den reste han ut till grevinnan. Och där fick han äntligen klarhet.

Ty när hon hörde, att han kallade den man sinnesrubbad, som ville offra hela sitt livs samlade skat-

336ter till kulturen, då flög hon upp och blev den längsta och ädlaste kvinnliga Don Quijote, världshistorien ännu upplevat.

— Ä nej, löjtnanten! ropade hon. Å nej! Å nej! Det hade jag inte trott löjtnanten om! Ser inte löjtnanten, hur grosshandlarn stiger? Vad kunna vi veta om de himmelska makter, som röra sig i en människas bröst! Å nej! Å nej! Kom icke med jordiska händer vid denne man! Han höjer sig! Han höjer sig! Han är helig! Och han är det sublimaste jag sett!

Grevinnans ögon flammade vid dessa ädla ord under kattskinnshuvan, hon hade hela tjoget underkjolar, och i denna stund var hon själv så sublim, att Karl tvärt fick klarhet och kände liksom en eld inom sig och sadlade om; och utan att riktigt veta, vad han gjorde, bredde han ut armarna, hans läppar darrade, hans lättrörda ögon tårades, och så föllo denna historias två sublimaste skepnader i varandras armar under grevinnans jublande rop:

— Löjtnanten är en värdig son! Löjtnanten är en värdig son!

Därmed var Karl besegrad. Och han jublade, han med!

Han reste ögonblickligen hem, inställde sig för Punkt Bjugger och sa med ilande fart:

— Punkt! Jag har ändrat mening! Jag går med på ditt förslag. Pappa får donera!

Hela hans hederliga ansikte lyste vid dessa ord.

22. —

Nordström, Jobbarfamiljen Gobsman.

337Då gjorde Punkt något, som han aldrig gjort förut. Han reste sig lugnt från stolen, gick fram till Karl, sträckte ut sin hand och sa:

— Nu är du karl! Nu ska vi arbeta tillsammans. För huvudsaken är inte att ha pengar i arv, utan huvudsaken är att göra värden, själv!

Jenny eftersändes, gumman likaså, och där nere på det lilla mörka kontoret vid Munkbron hölls nu sammanträde.

Alla hade så småningom börjat skämmas för detta hemlighetsfulla krig mot gubben, på vilken de dock alla levt, och när nu Karl brutit fördämningarna, blev det allmän glädje.

— Huvudsaken, herregud, det kan ju ett barn förstå, ropade den överförtjuste Karl, är väl, att vi håller ihop, kära ni, och arbetar, och sen må pappa få denna glädje på gamla dar! Så få vi fortsätta tillsammans.

Jenny gav honom också sin hand.

— Lilla Kalle! sa hon. Nu tycker jag om dig, och nu lovar jag att försona dig med lilla gubben! Och sen ska allt bli bra igen, och så gifter du dig med Rosa samma dag som jag med lille Punkt.

— Hurra! ropade Karl. Då ber jag pappa om ursäkt!

— Ja, si, nu är jag då rent nöjder! upplät äntligen gumman sin mun. För det ha jag då väntet hele året. Det är sanning, det!

Så var allting fröjd och lycka, och därmed var pilgrimsfärden slut.

338 SJUTTONDE KAPITLET.

Som visar, hur och på vad sätt potatishandlarn till sist fick sin Vasaorden ändå och under stor rörelse och anslutning blev förklarad för människa samt hur detta höga mål nåddes av honom på det sätt, som torde vara det av alla säkraste.

§ i.

Äntligen ingick nyårsaftonen, väntad av alla. Av Gobsman själv på grunder, som vi lätt fatta. Av familjen, emedan man beslutat att Karl just denna afton skulle infinna sig, anhålla om faderns förlåtelse för de hårda orden förra nyårsdagen och, som man hoppades, lyckligen genomgå denna pärs.

Och sålunda befinna vi oss nu återigen i det lilla huset på Söder, och återigen är det nyårsafton, alldeles som då historien begynte. Men vad har icke sen dess passerat under våra ögon, och hur fullt är icke livet av öden, underligheter och överraskningar!

Sanningen av denna lika vanliga som djupsinniga reflexion skulle denna nyårsafton långtifrån jäva, snarare än ytterligare understryka.

Gubben potatishandlarn hade hela dagen varit i full rörelse, glad och nyter mer än nånsin, han hade

339korkat upp vin alldeles som förra nyårsaftonen, han hade berättat historier om Kalle Scharp för Lisa, och han hade skämtat om hennes fallenhet att säga upp sin plats på nyårsdan samt undrat, om hon ämnade göra det i år också. Och av allt detta höra vi, att stämningen var mycket god.

Tillkommer sen, att i salen dukades ett hejdund-rande middagsbord för inte mindre än elva personer. Det var först och främst husets folk, gubben, gumman, Jenny och Punkt Bjugger. Vidare var det fanjunkarn och hennes nåd, ty någon brytning i bekantskapen hade ju inte ägt rum, och ingenting i världen hindrar, att man umgås och äter mat hos varandra, fast man gör vad man kan för att tala illa om varandra på ryggen. Ytterligare var det hela grevens hus, ty greven hade äntligen förmåtts att anta en inbjudning denna gång. ‚Så var det slutligen grosshandlar Pappelman och gubbens jurist.

Sådant var sällskapet ämnat att bli.

Och inför detta sällskap skulle nu juristen uppläsa donationsbrevet. Vi förstå alltså, att hela potatishandlarns liv koncentrerade sig i denna stund.

Av sällskapet var det bara en, som såg och begrep detta och förstod den överjordiska glansen kring middagsbordet, och det var grevinnan.

Alla de andra betraktade det hela som en gubb-nyck, vilken de accepterat och sedan inte vidare brydde sig om att diskutera. Det vill säga, grosshandlar Pappelman log inom sig själv åt den goda affär han gjorde, och likadant var det med juristen.

340På detta sätt såg gubbens stora handling ut i sällskapets ögon, då de olika gästerna anlände.

Nu är det emellertid så, som vi veta, att ju äldre vi bli och ju mer vi lära känna livet på denna jord, desto tydligare märka vi, att allting endast är symboler för något osynligt, ogripbart och omöjligt att uttrycka.

Och de högsta och mest gåtfulla av alla symboler, det är våra handlingar. Nu kunna dessa handlingar bedömas på två olika sätt, och på det hänger alltsammans.

Livet är nämligen ingenting annat än ett system av sådana handlingar, där under tidernas lopp varje handling fått

sin etikett liksom växterna i herbariet eller preparaten i spritburken. Begår man nu en sådan handling, så slår samhället upp sitt etikettregister och ser efter, och sen blir man dömd efter detta register och får sin i enlighet därmed tillkommande plats. Samt får vara nöjd därmed.

Detta är det ena sättet och det vanliga, och det var med hjälp av detta sätt, som vår hedervärde potatishandlare blivit bedömd av sina gäster och hela samhället.

Men så finns det även ett annat sätt, och det är i själva verket kanske inte så mycket att tillråda, ty det står just inte vidare högt i kurs, är dessutom ganska otillförlitligt och ger så gott som alltid de mest konstiga utslag.

Det sättet är att inte bry sig om registret utan anse, att två handlingar på denna jord ännu aldrig

341varit varandra lika, aldrig haft samma mening och sålunda heller aldrig kunna registreras på samma sätt.

Och kanhända, jag är ju inte alldeles säker på den saken, men kanhända är det egentligen bara för att lära människorna döma på det sättet, som vi historieberättare berätta våra historier, ja, kanske är det rentav därför jag berättat hela denna långa historia om potatishandlarn och Vasaorden.

Ty så som vi nu sett gubben sträva, kunna vi ju inte vara alldeles av samma mening som samhället, ehuru vi väl böra kunna förstå dess uppfattning.

Vi ha ju sett, att gubben strävat bara till ett mål, nämligen att bli erkänd som människa. Han trodde i sitt hjärtas oskuld, att enda vägen gick över en Vasaorden, och han trodde vidare, att enda vägen till den var en stor och vacker donation.

Sen hade han därbredvid lite kuckel med sin gamle vän Pappelman, med hennes nåd och barnen, men det var betydelselösa små förströelser under resan.

Högfärdig i sitt hjärta var gubben alltså inte. Tvärtom! Han var väl snarare ödmjuk. Han såg ju upp till samhället som till något gudomligt, han strålade av glädje, när han leddes vid handen av dem som visste bättre, och han övervann till sist hela sitt jordelivs kärlek till penningen och ville offra allt intill sista öret just för att visa samhället, hur ärligt han ämnade göra sig av den höga människovärdigheten förtjänt.

342Men han tänkte naturligtvis inte, att samhället skulle säga:

— Härmed upphöja vi er, grosshandlar Gobsman, till namn, heder och värdighet av människa!

Han drömde bara om, att människorna skulle i all enkelhet bli lite gröna i ansiktet av avund, då de hörde, vilken storartad handling han gjort, och att några skulle säga:

— Gubben Gobsman är allt en fin karl, ändå!

Mer begärde han inte, men han visste, att i samma

stund han hade ordensstjärnan på bröstet, skulle denna dröm vara uppfylld, och stjärnan var för honom alltså endast en symbol på, att han i sitt eget medvetande kunde veta sig äntligen vara försonad med sig själv, med andra ord vara människa.

Detta var ju ingen högfärd, det var ju en barnslighet och ett i själva verket ödmjukt sinnes glädje över att, som gubben själv sade på nyårsnatten, veta sig ha dugt nånting till här i världen.

Och där se vi, hur olika samhället och gubben sågo på en och samma symbol, och därav berodde allt, som ovan passerat inför våra ögon.

Nu finns det emellertid en makt i världen, som har den lyckliga förmågan att vid en viss punkt i människans liv åstadkomma, att man tvärsigenom alla symboler ett ögonblick ser klart och dömer rätt, och jag är glad, vördade läsare, däröver, att just denna makt fann för gott att uppträda även i detta fall, ty tack vare dess uppträdande i rätta ögonblicket rämnade symbolernas förlåt, och gubben

343framstod klar och tydlig för åskådarnas blickar samt uppnådde därmed till slut den människovärdighet, han så

ivrigt eftertraktat.

Och därvid tillgick sålunda.

§ 2.

Strax före middan kom Karl, och han var ganska blek och nervös. Ty han kände ju gubbens bottenlösa envishet, och vad kunde man veta om hans sinnelag och idéer. Kanske skulle han bara säga tvärt nej och visa ut sonen.

Man hade emellertid försäkrat sig om både grevinnans och hennes nåds och fanjunkarns medverkan och bistånd, och — sådant är livet! — herrskapet Polvianders voro nu lika villiga att försona far och son, som de några veckor förut varit att sätta fiendskap dem emellan.

Familjen hade valt stunden före middan, just för att ha dessa hjälptrupper till hands och emedan man ansett det olämpligt att besvära gubben, så länge han gladde sin odödliga själ med att korka upp vin, reta Lisa och annat sådant, som han njöt i hög grad utav.

Och Karl kom.

— Är han på gott humör? Säg, Jenny? Va? frågade han oroligt.

— Lugn, kära Karl! sa Punkt Bjugger, läggande sin trygga hand på svågerns axel. Går det inte på annat sätt, ska jag nog tala med gubben.

344Det var som olja på vågorna.

— Men var är han? Va? Är han i sitt rum? frågade Karl.

— Ja, han är välan det, ja! svarade gumman. Han ville vile sig lite före middan. Det sa han det, då han gick in!

Och i samma drag som tamburen fylldes av alla middagsgästerna, gick Karl in till gubben.

Men han blev inte länge inne.

Inom fem minuter var hela huset upp- och ner-vänt. Den där makten jag talade om hade inträtt i gubbens och familjens liv.

Och denna makt var — Döden.

Karl hade nämligen funnit fadern sittande vid sitt skrivbord med huvut nersjunket mot skivan, livlös.

Nu blev det naturligtvis fullständig scenförändring. I stället för att slå sig ner vid det lukul-liska middagsbordet, till vars njutningar man enligt gammal god tradition berett sig genom fasta, samlades sällskapet i potatishandlarns rum, där herrarna hjälptes åt att bära gubben från skrivbordet till soffan, och så ringdes efter doktorn, och han kom.

Men innan dess hände en del ute i matsalen.

Den, som på sätt och vis blivit mest tagen, var grosshandlar Pappelman, och det är kanske inte så svårt att förstå. Han hade sett hela jordens ära nalkas, och just i samma stund han skulle gripa

345bägaren, slogs den hänsynslöst ur hans hand av den gamle hångrinaren Döden.

Den bedragne läsaren steg försiktigt som en trana ur dödsrummet ut i salen, följd av juristen.

— Hm! sa han lågt till denne. En, hm, mycket sorglig historia! Si, meningen var den, hm, att den nu avlidne och jag gemensamt skulle göra denna, ahåm, denna donation.

Men nu ville det sig inte bättre, än att potatishandlarn redan förberett juristen på sitt lilla skämt, så att denne visste alltsammans. Gamla herrar ha dessutom föga respekt för Döden. De betrakta honom som den siste virabrodern på jorden och behandla honom familjärt och ogenerat.

Och juristen var en gammal skämtare, han med.

Han fattade därför tillfället i flykten, upptog Gobsmans mantel och svarade:

— Är grosshandlarn säker på det?

Pappelman sprattlade lite med benen.

— Hm! sa han. Hm! Ja!

— Men jag har inte fått några pengar deponerade ! invände juristen.

Pappelman, som började bli orolig, anförde den dödes ord.

— Jaså! genmälte juristen. Ja, det var bara Gobsmans mening, att grosshandlarn skulle bevittna hans namnteckning!

Därpå visade han donationsbrevet.

Hela detta samtal fördes viskande, och när Pap-

346pelman sett brevet, böjde han sig till juristens öra och väste:

— Det är den oförskämdaste historia jag hört! Ahåm!

Varpå han försvann som en rök och har sedan aldrig mer blivit sedd.

Ungefär samtidigt steg greven ut i salen, och när han såg smörgåsbordet dukat och klart, gick han dit, bredde sig en smörgås och hällde upp en sup.

— Yyyh! mumlade han lågt för sig själv och lyfte glaset samt tömde det. Och därefter blev han stannande vid detta angenäma bord. Han kunde ju ändå inte uppväcka Gobsman ifrån de döda.

Det kunde inte doktorn heller. Han kunde bara konstatera, att allt var oåterkalleligt slut. Det jordiska av potatishandlar Anders Gobsman var förbi, och det eviga uppsteg för de församlade i all sin glans.

Och denna glans blev mer lysande, än den kanske annars skulle blivit, tack vare en liten upptäckt av doktorn. När han undersökte gubben, fann han nämligen bloddropp på den högra handen, som var hårt sluten. Handen öppnades, och doktorn framdrog, förundrad, en — Vasaorden!

Då brast all himmelens glans som genom moln ner över den döde.

Karl, som väl under detta år haft tillfälle att bli mer väldigt, kolossalt upprörd än någonsin förut i sitt liv, han hade dock aldrig nått en sådan höjd som nu, då han väntat försoningen och mött döden.

347Han vittnade förtvivlad om, vilken människa fadern varit.

Alla följde naturligtvis i hans spår, alla sågo nu glansen kring potatishandlarns liv och upptäckte med ens, att Gobsman inte bara varit en vanlig människa som du och jag, vördade läsare, utan en långt mer ovanlig människa, ja, ett snille, och alla överbjödo varandra i att framdra hans storartade egenskaper.

Men när gumman såg Vasaorden, blev hon nästan vild, så mycket vild nämligen, som hennes lugna temperament tillät, och vände sig till hennes nåd Polviander samt anklagade denna för att vara orsak till allt, som hänt sen förra nyårsaftonen. Ty det var hon, som kallat gubben dräng och hånat honom, för att han inte hade någon orden.

— Och en må välan se nu, att det var ordnen, som tog fars liv! snyftade hon med den lilla blodiga tingesten i hand.

Det blev lite hemskt i rummet vid dessa ord, men gråtande svarade hennes nåd:

— Hur olyckliga äro icke vi, människor! Jag, som alltid beundrat grosshandlarn och med mina ord endast ville ge det högsta uttrycket åt denna beundran. Han om någon var väl värd sin orden, och han fick den ju till sist ändå, i sin hand!

Och när alla gräto vid dessa ord, grep grevinnan den lilla metallbiten, lyfte den högt över allas hu-vun, viftade med armarna och ropade med tårarna strömmande från sina brinnande ögon:

348— Mina vänner, mina vänner! Vad veta vi om Gudomen och de vägar, den använder sig av att nå oss och väcka oss, så att vi rikta blicken uppåt och se det väsentliga! Se på denna orden! Av den har kanske Gudomen använt sig för att draga grosshandlarns blick från det jordiska upp till de verkliga stjärnorna, och att han fick skiljas hädan med den i sin hand betyder kanske, att i den stunden hade han sett den stora verkligheten, mina vänner, som en dag ska blända oss alla. Å nej! Å nej! Vad detta var stort och skönt! Nu har grosshandlarn höjt sig till det högsta och är framme!

Alla omringade grevinnan efter dessa sublima ord, de sublimaste hon någonsin sagt, och tryckte hennes händer, och då passa vi på, vördade läsare, att smyga oss bort, ty med dessa ord är historien om potatishandlar Gobsman och Vasaorden i själva verket slut.

Vi skola endast medtaga denna famösa Vasaorden och upphänga den i vårt minne såsom ännu ett bevis på människosjälens evighetslängtan och höghetskänsla även hos de enklaste potatishandlare och deras likar, och så skola vi under denna lärorika och förmodligen ganska unika ordensstjärna skriva såsom sammanfattning av dess historia ett ord av Goethe, som står sig genom tiderna och kan tillämpas på allt:

Alles vergängliche ist nur ein Gleichnis!